

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

VALSTS AMATPERSONU
KRIMINĀLPROCESUĀLĀ IMUNITĀTE LATVIJAS
KRIMINĀLPROCESA TIESĪBĀS

Doktorantūras nodaļas
Pilna laika nodaļas studente
Violeta Zeppa-Priedīte
TieZ010070

Promocijas darba vadītājas:

Dr.iur., prof. **Kristīne Strada-Rozenberga**
Dr.iur., prof. **Ārija Meikališa**

Rīga 2010

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	4
I NODAĻA	
Jēdzienu „valsts amatpersona” un „kriminālprocesuālā imunitāte” saturs un to savstarpējā mijiedarbība	10
1.1. Valsts amatpersona	10
1.2. Kriminālprocesuālā imunitāte	14
1.2.1. Jēdziena saturs	14
1.2.2. Kriminālprocesuālās imunitātes veidu sistēma	18
1.2.3. Kriminālprocesuālās imunitātes veidu sistēma Kriminālprocesa likumā	22
1.3. Valsts amatpersona un tās kriminālprocesuālā imunitāte	27
1.3.1. Jēdziens „valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitāte”	27
1.3.2. Valsts amatpersonas kriminālprocesuālās imunitātes veidi	28
II NODAĻA	
Valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes standarts pārnacionālā mērogā	33
III NODAĻA	
Jēdziena un kriminālprocesa tiesību institūta – valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte - vēsturiskās attīstības pārskats Latvijas tiesību avotos	46
3.1. Kriminālprocesuālā imunitāte pirmskara Latvijas Republikas laika tiesībās	47
3.2. Kriminālprocesuālā imunitāte padomju varas tiesību sistēmā	51
3.3. Kriminālprocesuālā imunitāte atjaunotās Latvijas Republikas laikā līdz 2005.gada 1.oktobrim	56
IV NODAĻA	
Kriminālprocesuālā imunitāte – kriminālprocesa princips Kriminālprocesa likumā, tā teorētiskie un praktiskie aspekti	65
4.1. Kriminālprocesuālās imunitātes principa vieta un loma citu kriminālprocesa principu sistēmā	65
4.2. Kriminālprocesuālās imunitātes principa regulējuma pilnveides virzieni	79
4.3. Kriminālprocesuālās imunitātes principa izpausme juridiskajā praksē	87
V NODAĻA	
Valsts amatpersonas un kriminālprocesuālā imunitāte Kriminālprocesa likuma ietvarā	90
5.1. Likumdevējvaras pārstāvju un valsts prezidenta, jeb no Latvijas Republikas Satversmes izrietošā, valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte	91
5.1.1. Saeimas deputāti un to imunitāte	93
5.1.1.1. Deputāta runas brīvības imunitāte	93
5.1.1.2. Deputāta kriminālprocesuālā imunitāte	97
5.1.2. Valsts prezidenta kriminālprocesuālā imunitāte	104
5.2. Tiesu varas un pie tiesu varas piederošo amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte	109
5.2.1. Tiesnešu un tiesas piesēdētāju kriminālprocesuālā imunitāte	109

5.2.2. Prokuroru kriminālprocesuālā imunitāte	125
5.3. Izpildvaras amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte	130
5.3.1. Ministru kabineta locekļu kriminālprocesuālā imunitāte	130
5.3.2. Citu izpildvaras pārstāvju kriminālprocesuālā imunitāte	133
5.4. Tiesībsarga kriminālprocesuālā imunitāte	141

VI NODAĻA

Atsevišķu kriminālprocesa tiesību institūtu īstenošanas problemātika sakarā ar valsts amatpersonu, kas apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti,

iesaisti tajos	145
6.1. Problemātika valsts amatpersonu, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, aizturēšanā	146
6.2. Kriminālvajāšanas īpatnības un teorētiski – praktiskā problemātika kriminālprocesos, kuros iesaistītas valsts amatpersonas ar kriminālprocesuālo imunitāti	160
6.3. Valsts amatpersonām noteiktā kriminālprocesuālā imunitāte kratīšanas veikšanā.....	172
6.4. Problemātika kriminālprocesuālās imunitātes realizācijā privātās apsūdzības lietā	177
6.5. Citi ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmi saistītie jautājumi.....	188

<i>KOPSAVILKUMS</i>	193
----------------------------------	------------

<i>ANOTĀCIJA</i>	200
-------------------------------	------------

<i>ANNOTATION.....</i>	201
-------------------------------	------------

<i>АННОТАЦИЯ</i>	202
-------------------------------	------------

<i>AVOTU BIBLIOGRĀFISKAIS SARAKSTS</i>	205
---	------------

PIELIKUMS

IEVADS

Sabiedrībā laiku pa laikam diskusijas objekts ir jautājums, kas saistīts ar atsevišķu valsts amatpersonu izdošanu administratīvai sodīšanai, atļaujas došanu to kriminālvajāšanas uzsākšanai, apcietināšanai vai citu kriminālprocesuālo darbību veikšanai ar tām. Īpaši aktuāli nesenā juridiskajā praksē bijuši gadījumi, kad aizdomās par kukuļņemšanu Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbības rezultātā tika aizturētas un vēlāk arī tiesātas tiesneses B.Tālere un I.Poļikarpova. Ievērojamu rezonansi ieguva arī Valsts ieņēmumu dienesta uzsāktie, bet vēlāk izbeigtie kriminālprocesi pret Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja divām amatpersonām par nepatiesu ziņu norādīšanu valsts amatpersonu deklarācijās.

Tiesību avoti, to skaitā – Kriminālprocesa likums¹ (turpmāk – KPL), noteic virkni valsts amatpersonu, kurām to īpašā tiesiskā statusa – amata – dēļ noteikta kriminālprocesuālā imunitāte. To vidū valsts prezidents, Saeimas locekļi, tiesneši, prokurori, Valsts drošības iestāžu un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonas, tiesībsargs.

Kriminālprocesu, kuros aizdomās turēto, apsūdzēto statusā bijušas minēto kategoriju valsts amatpersonas, Latvijas juridiskajā praksē nav daudz. Tomēr gan saistībā ar Saeimas deputātu, gan tiesnešu un prokuroru, Valsts drošības iestāžu un arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu noziedzīgajiem nodarījumiem kriminālprocesi ir bijuši.²

Jautājums par kriminālprocesuālo imunitāti pēc savas būtības ir izteikti sensitīvs, jo, tam īstenojoties, tiek realizēta atkāpe no viena no tiesībās nostiprinātā pamatprincipa – vienlīdzība likuma priekšā. Vispārējo tiesību principu, kas pieder pie tā saucamās taisnīguma principu grupas, pamatideja ir: attiecībā pret būtiski līdzīgiem objektiem ir jāizturas līdzīgi.³ Šī tēze atsavināma jau no Platona teikā, ka mēs nedibinām valsti, lai viena pilsoņu daļa būtu sevišķi laimīga, mēs to dibinām, lai visa valsts būtu tik laimīga, cik vien iespējams.⁴ Līdz ar to secināms, ka vienlīdzība faktiski ir ideālas valsts pamatelements. Vienlīdzības ideju jeb principu cita starpā deklarē gan

¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2005. nr.11., 20.

² cita starpā domāti kriminālprocesi par Saeimas deputātu V.Krisberga, I.Burvja, J.Ādamsona nodarījumiem, tiesnešu E.Baloža, L.Gusevas, I.Poļikarpovas, B.Tāleres, prokuroru S.Nazarova un J.Pelša, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu I.Veipas un J.Imšas noziedzīgajiem nodarījumiem.

³ Peczenik A. Principles of Law. The search of Legal Theory. *Rechtstheorie*, 1971., no.1.

⁴ Platons. Valsts. Rīga: Zvaigzne, 1982., 88.lpp.

starptautiskie, gan nacionālie tiesību avoti. Šo tiesību avotu vidū minams viens no pārnacionālā līmeņa tiesību avotiem - cilvēktiesību stūrakmeņiem - Vispārējā cilvēktiesību deklarācija⁵, kuras 1. un 7.pants nosaka, ka visi cilvēki piedzimst brīvi un vienlīdzīgi savā cieņā un tiesībās, un, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā. Tāpat arī Latvijas Republikas cilvēktiesību pamatpostulāts - Latvijas Republikas Satversme (turpmāk - LR Satversme), 91.pantā deklarē, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.

Apstākļi, ka tiesību avoti devuši atsevišķām personām tiesības būt „nevienlīdzīgām” likuma priekšā salīdzinājumā ar vairākumu citām personām, piešķir valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumam īpaši interesanta pētījuma objekta statusu, jo vienlīdzības princips tomēr ir viens no prioritārajiem tiesību principiem dažādu tiesisko attiecību īstenošanā. Tāpat kriminālprocesuālās imunitātes jautājuma izpausmē sensitivitāte saskatāma arī no noziedzīgā nodarījumā cietušās personas puses. Proti - kriminālprocesos, kas veikti par valsts amatpersonas, kas apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti, izdarītu noziedzīgu nodarījumu, dēļ iespējamības nesavlaicīgi vai nepietiekošā apmērā atcelt kriminālprocesuālo imunitāti, pastāv risks noziedzīgā nodarījuma cietušās personas interešu un tiesību nepietiekošai aizsardzībai.

Viedokļi par valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti, tās piemērošanas pamatotības, lietderības un citiem aspektiem ir bijuši dažādi: gan atbalstoši, gan noraidoši.⁶ Tomēr, neraugoties uz dažādiem apsvērumiem „par” vai „pret” valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti⁷, juridiski šis jautājums vēl aizvien ir regulēts kā starptautisko, tā arī konstitucionālo, administratīvo un krimināltiesību tiesību avotos. Līdz ar to pamats diskusijai par šiem jautājumiem ir un būs aktuāls.

Pētot valsts amatpersonu imunitātes jautājumus tieši kriminālprocesuālo tiesību ietvarā, autore konstatēja, ka šajā sfērā zinātniska rakstura pētījumi Latvijā nav veikti.⁸

⁵ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: Starptautiska deklarācija. 10.12.1948. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums, I sējums, 1994.

⁶ skatīt, piemēram, Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstneša izdevums, 1925, 70.lpp., Kaņeps A. Pastars E. Neaizskart neaizskaramo!/? http://www.politika.lv/temas/politikas_process/3283/ (skatīts 01.02.2010.)

⁷ uzsverams, ka pamatā tiesību doktrīnā diskutēts ir par kriminālprocesuālās imunitātes izpausmēm starptautiskajās publiskajās tiesībās (diplomātiskajā, konsulārajā sfērā un citos imunitātes gadījumos, kas paredzēti starptautiskajos līgumos), kā arī par izpausmēm konstitucionālajās tiesībās jautājumā par parlamentāriešu imunitātēm.

⁸ šādu secinājumu autore izdara arī kontekstā ar atbilstoša satura pētījumu ārvalstu nacionālajās krimināltiesībās neesamību (jo autorei, izpētot dažādu citu valstu tiesību zinātnieku monogrāfijas, nav

Ir atrodamī komentāri un viedokļi – ar tēmu saistītu terminu skaidrojumu, tiesību normu komentāru veidā, kas faktiski saistīti ar konstitucionālo tiesību un starptautisko publisko sfēru. Tomēr Latvijā līdz šim nav veikts vispusīgs zinātnisks pētījums tieši par valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti un ar to saistītajām teorētiskajām un praktiskajām problēmām krimināltiesību zinātnes ietvarā. Šī konstatējuma kontekstā nepieciešams uzsvērt, ka apstākļi – citu pētījumu neesamība, autorei neļāva par atsevišķiem kriminālprocesuālās imunitātes aspektiem izvērst diskusiju ar citiem autoriem.

Apsvērums, ka padziļināta pētījuma par valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti Latvijā līdz šim nav atrodama, autores ieskatā nenozīmē, ka tas nav aktuāls, jo, kā minēts iepriekš, Latvijas juridiskajā praksē ir bijuši kriminālprocesi, kuros iesaistītas „imūnas” valsts amatpersonas.

Ieskatoties valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta teorijā un praksē Latvijā, secināms, ka tiesību avotu regulējums dažādos laika periodos ir bijis dažāds. Tai skaitā – dažāds bijis to amatpersonu loks, kurām piešķirtas kriminālprocesuālās privilēģijas. Analizējot tiesību avotus, kas dažādos laika periodos Latvijā noteica valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes saturu, nereti vērojama tendence nepietiekoši pamatot vai vispār nepamatot konkrētās imunitātes nepieciešamību. Šādas pieejas īstenošana, savukārt, rada pretrunu ar starptautiski atzītu atziņu, ka mūsdienās valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte pamatojama ar vienu iemeslu - funkcionālā nepieciešamība.⁹ Tāpat minētā iemesla dēļ Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās konstatējamas nepilnības kontekstā ar starptautiskā mērogā nostiprinātu valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes „standartu” – izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un tiesāšanas imunitātes ir jāierobežo līdz tādām līmenim, kāds ir nepieciešams demokrātiskā valstī.

Pirms Latvijā stājās spēkā KPL, tieši kriminālprocesuālajos tiesību avotos kriminālprocesuālās imunitātes jautājums faktiski nebija risināts. Savukārt līdz ar 2005.gada 1.oktobri, kad spēkā stājās KPL, valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūts ieguvis būtisku nozīmi kriminālprocesuālajās tiesībās. Turklāt – ne tikai tāpēc, ka likumā noteikta speciālā kriminālprocesuālā kārtība, kāda īstenojama, ja kriminālprocesā iesaistīta valsts amatpersona ar kriminālprocesuālo

izdevies atrast kādu zinātniska rakstura pētījumu, kas būtu veltīts kādas ārvalsts nacionālo krimināltiesību ietvarā).

⁹ Sal. Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. *International Criminal Law and Procedure*. Cambridge. ISBN 9780521699549, 2007., p. 424.

imunitāti. Sevišķu nozīmīgumu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumam (tai skaitā – valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumam) likumdevējs piešķīris, kriminālprocesuālo imunitāti nosakot kā vienu no kriminālprocesu vadošajām normām kriminālprocesa principa izpausmē.

Kopš 2005.gada 1.oktobra ir pagājis laiks, kura ietvarā KPL ietvertie tiesību institūti izpaudušies juridiskajā praksē. Tomēr autore uzskata, ka valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte kā patstāvīgs tiesību institūts praksē šajā laika periodā nav attīstījies pietiekošā līmenī vai kvalitātē. Par to cita starpā liecina tas, ka kriminālprocesuālā imunitāte Latvijas juridiskajā praksē netiek analizēta kā kriminālprocesa princips. Tāpat pat par to liecina apstākļi, ka KPL ir izdarīta virkne grozījumu tieši kriminālprocesuālās imunitātes sfērā, kas autores ieskatā nereti vērtējami kā neadekvāti.

Promocijas darba rakstīšanai valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tematu autore izvēlējās vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt - dēļ vēlmes rakstīt promocijas darbu par tematu, kas vispusīgi vēl nav pētīts, kas, savukārt, nodrošina radoša un interesanta izpētes darba īstenošanu. Otrkārt, tā kā temats līdz šim nav zinātniski un vispusīgi pētīts, autorei, rakstot darbu, nav saistošs neviens tiesību doktrīnā nostabilizējies viedoklis. Tā rezultātā pavērtas plašas iespējas sava individuāla viedokļa radīšanai. Treškārt – autore kopš 2003.gada kā Latvijas pārstāve darbojas Eiropas Padomes Pretkorupcijas darba grupā (GRECO) (turpmāk - GRECO), kuras viens no darbības analīzes objektiem ir valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte ar korupciju saistītajos noziedzīgajos nodarījumos. Līdz ar to, pārstāvot Latviju šajā darba grupā, autorei radusies pastiprināta interese par valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājuma izpausmēm dažādās valstīs, to skaitā – salīdzinošo tiesību ietvarā.

Promocijas darba izstrādes gaitā izvirzīts **mērķis** – pētīt to valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumu Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās, kuras pilnvaras īsteno savā valstī. Tādējādi darbā netiek analizēts nedz diplomātiskā un konsulārā dienesta valsts amatpersonu, nedz arī to valsts amatpersonu, kurām imunitāte noteikta starptautiskajos līgumos, imunitātes jautājums.¹⁰

Pētot valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta teorētiskos un praktiskos aspektus, darba gaitā izvirzīts **uzdevums** izteikt

¹⁰ šo valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes izpēte saistāma ar starptautisko publisko tiesību nozari.

priekšlikumus problemātisko jautājumu - normatīvo aktu un juridiskās prakses īstenošanā, pilnveidei. Šī uzdevuma sasniegšanai īstenoti tādi pasākumi kā valsts amatpersonas kriminālprocesuālās imunitātes jēdziena satura izzināšana, valsts amatpersonu kriminālprocesuālajai imunitātei starptautiski izvirzītā standarta noskaidrošana, valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes kā tiesību principa analīze, valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes kā patstāvīga tiesību institūta vēsturiskās attīstības izpēte, citu valstu pozitīvās un negatīvās prakses izpēte.

Ņemot vērā minēto, promocijas darba izpētes tiešais **objekts**¹¹ ir kriminālprocesuāli tiesiskās attiecības, kādas rodas situācijās, kad noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltīta valsts amatpersona. Šo tiesisko attiecību izpētes nolūkā pētīts Latvijas Republikas tiesību avotos ietvertais valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes regulējums tiesību aktos un juridiskā prakse kriminālprocesos, kuros iesaistītas ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltītas valsts amatpersonas.

Darba izstrādes gaitā izmantota virkne zinātniskās pētniecības metodes, kas veicinājušas darbā izvirzīto mērķu un uzdevumu sasniegšanu.

Promocijas darba izstrādē pamatā pielietotas šādas zinātniskās pētniecības metodes: 1) analītiskā metode 2) vēsturiskā metode, 3) salīdzinošā metode, 4) induktīvā metode un 5) deduktīvā metode.

Viena no galvenajām šī darba pētniecības metodēm ir analītiskā metode. Tā tiek izmantota pētot nacionālos, starptautiskos un ārvalstu normatīvos un tiesību aktus, juridisko praksi. Analīze ir veikta secinājumu, vērtējumu un priekšlikumu pamatā.

Vēsturiskā metode izmantota, atklājot pētāmā tiesību institūta un ar to saistīto jēdzienu attīstības secīgumu un kvalitāti. Vēsturiskajai pētniecības metodei nozīme šī darba tapšanā pamatā ir saistīta ar nepieciešamību saprast valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes veidošanās un attīstības aspektus, tiesību doktrīnas izpratnes tendences, tādējādi noskaidrojot likumdevēja *ratio legis* konkrētajā situācijā.

Būtiska loma darbā ir salīdzinošajai metodei. E.Levits ir paudis viedokli, ka Latvijas tiesību zinātniekiem un praktiķiem būtu jāmēģina nevis no jauna konstruēt tiesību pamatprincipus, bet gan rast tālākattīstības ierosmes un atbildes, kas jau

¹¹ zinātnieku vidū pastāv diskusija par to, kas ir kriminālprocesa kā tiesību zinātnes objekts (skatīt, piemēram, Dombrovskis V. Dažas krimināltiesisko zinātņu teorētiskās problēmas. Jurista Vārds, 12.02.2008., 6.nr.). Tomēr autores ieskatā pētniecības objekts šī darba ietvarā ir tieši tiesiskās attiecības, kam pakārtota normatīvā bāze un juridiskā prakse.

aprobētas citā, salīdzināmā, tiesību sistēmā.¹² Vadoties no šīs idejas, autore izmantojusi salīdzinošo zinātniskās pētniecības metodi, kas izmantota, lai noskaidrotu un kopsakarā izvērtētu valsts amatpersonas kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta darbības ietekmi uz tiesību sistēmu kopumā, jo īpaši – uz krimināltiesisko attiecību galējo iznākumu.

Analizējot konkrētu tiesību normu saturu, pielietota gramatiskā, vēsturiskā, teleoloģiskā un sistēmiskā tiesību normu interpretācijas metode.

Promocijas darba novitāte: Promocijas darbs ir Latvijā pirmais zinātniskais darbs par valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes teorētiski - praktiskajiem jautājumiem.

Šī darba rezultātu autore pamatā saista ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes regulējuma normatīvās bāzes pilnveidi un sakārtošanu (normatīvo aktu grozījumi pievienotai darbam pielikumā), tā rezultātā nodrošinot tiesību institūta ērtāku, saprotamāku un efektīvāku piemērošanu Latvijas juridiskajā praksē.

Promocijas darba aprobācija: Darba izpētes rezultāti prezentēti Latvijas Universitātes zinātniski-praktiskajās konferencēs, tai skaitā - starptautiskajā zinātniski-praktiskajā konferencē un Latvijas Policijas akadēmijas zinātniski-praktiskajā konferencē.

¹² Levits E. Nopietns darbs konstitucionālajās tiesībās. Jurista Vārds. 29.05.2002. nr.209.

I NODAĻA

Jēdzienu „valsts amatpersona” un „kriminālprocesuālā imunitāte”

saturs un savstarpējā mijiedarbība

Promocijas darba izpētes objekts ir valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte. Jau šī objekta satura gramatiskā nozīme norāda uz to, ka izpēte saistāma ar diviem patstāvīgiem, tomēr vienlaikus savstarpēji saistītiem jēdzieniem: valsts amatpersona un kriminālprocesuālā imunitāte. Turklāt arī šie patstāvīgie jēdzieni saturiski ietver sevī vairākus patstāvīgus jēdzienus: attiecīgi valsts un amatpersona, kriminālprocess un imunitāte.

Prof. K.Dišlers kopumā par tiesisko jēdzienu izpēti ir teicis: „Katrai juridiskai disciplīnai ir savi pēc satura īpatnēji tiesiski jēdzieni, daļa no tiem pat pamatjēdzieni, un katra atsevišķas disciplīnas darbinieka uzdevums ir noskaidrot vispirms šos jēdzienus.”¹³ Sekojot šai profesora tēzei, lai gūtu pēc iespējas skaidrāku priekšstatu par to, ko kopumā – ne tikai ģenerālklausulas veidolā, saturiski ietver sevī pētāmais objekts, ir nepieciešams atklāt katra šī patstāvīgā jēdziena saturu.

1.1. Valsts amatpersona

Interpretējot valsts amatpersonas jēdzienu gramatiski, var secināt, ka tiek aplūkots tiesību institūts, kas pastāv valstī. Turklāt šis valsts elements cieši saistīts ar amatpersonas esamību. Neiedziļinoties nedz „valsts” kā administratīvo tiesību zinātnes pamatjēdziena¹⁴ skaidrojumā, nedz arī „amatpersonas” kā citu zinātņu izpētes objekta skaidrojumā, „valsts amatpersonas” termina jēgas nozīme saistāma ar personu, kura ieņem noteiktu amatu, turklāt ieņem šo amatu valstī.

Valsts amatpersona ir tiesību subjekts, kas pazīstams jebkurā tiesību sistēmā, kurā valsts vārdā, īstenojot valsts funkcijas, darbojas valsts īpaši pilnvarotas personas. Latviešu literārās valodas vārdnīcā ir sniegts amatpersonas jēdziena skaidrojums: amatpersona – persona, kas pilda varas pārstāvja funkcijas; persona, kas iestādē vai organizācijā pilda organizatoriskus vai administratīvus un saimnieciskus pienākumus.¹⁵ Tomēr, atklājot valsts amatpersonas legālās definīcijas saturu,

¹³ Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN-9984-671-31-3, 2002., 90.lpp.

¹⁴ Turpat, 32.lpp.

¹⁵ Latviešu literārās valodas vārdnīca. 1.sējums. Rīga: Zinātne, 1972., 164., 165.lpp.

promocijas darba kontekstā būtiski ņemt vērā un savstarpēji kopsakarā vērtēt tiesību avotos - Krimināllikumā¹⁶, Valsts pārvaldes iekārtas likumā¹⁷, likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”¹⁸, noteiktais.

Krimināltiesību teorijā valsts amatpersona ir atzīta par speciālo tiesību subjektu, jo vairumā noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā raksturo tas, ka atbildība par tiem ir noteikta tieši valsts amatpersonai. Proti - ja ar vispārējo noziedzīga nodarījuma subjektu saprot prettiesisko darbību izdarījušo vai bezdarbību pieļāvušo fizisku un pieskaitāmu personu, kas sasniegusi Krimināllikumā (11.pants) paredzēto vecumu, tas ir, četrpadsmit gadus, un līdz ar to par izdarīto noziedzīgo nodarījumu viņu ir pamats saukt pie kriminālatbildības,¹⁹ tad speciālais noziedzīgā nodarījuma subjekts ir persona, kura var būt tikai par noteiktu noziedzīgu nodarījumu kategoriju vai noteikta veida noziedzīga nodarījuma subjektu.

Šī speciālā subjekta apraksts ietverts Krimināllikuma 316.pantā, piešķirot valsts amatpersonas statusu atbilstoši veicamajai funkcijai Latvijā vai ārvalstīs. Proti – Krimināllikums imperatīvi nosaka, ka par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem, kā arī ārvalstu publiskās amatpersonas atbilstoši to veicamajai funkcijai noteiktā dienestā. Līdzīgi, kā vadošo kritēriju nosakot veicamo funkciju, arī Valsts pārvaldes iekārtas likums nosaka, ka amatpersona ir fiziskā persona, kura vispārīgi vai konkrētajā gadījumā ir pilnvarota pieņemt vai sagatavot pārvaldes lēmumu.

Valsts amatpersonas jēdziena skaidrojumu sniedz arī likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, 4.pantā minot gan konkrētus amatus, kas uzskatāmi par valsts amatpersonas amatiem (to starpā – tiesneši, prokurori, Saeimas deputāti), gan, līdzīgi kā Krimināllikumā, valsts amatpersonas amatu atzīstot par valsts amatpersonas amatu tieši veicamās funkcijas satura dēļ (piemēram, sodīšanas funkcija).

¹⁶ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1998., nr.15.

¹⁷ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. 01.01.2003. Latvijas Vēstnesis, 21.06.2002, nr.94.

¹⁸ Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, 4.pants: LR likums. Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2002., nr.11.

¹⁹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-05-4, 2000., 75.lpp.

Kaut arī pamatideja minēto likumu definīcijās ir vienota, atsevišķas satura izpausmes atšķirības, kas pamatā saistītas ar amata konkretizācijas noteikšanu, tajos ir vērojamas. Tomēr jāpiekrīt LR Satversmes tiesas secinājumam, ka Krimināllikumā valsts amatpersonas jēdziens ir noteikts vispārīgi, savukārt Interesu konflikta novēršanas likumā ir ietverts gan vispārīgais definējums, gan konkretizēts plašs amatpersonu loks. Kaut arī Interesu konflikta novēršanas likuma mērķis ir vērsts uz pienākumu un atbildības apjomu, kas valsts amatpersonai, neapšaubāmi, ir lielāks nekā ikvienai citai personai, tomēr minētās personas pēc būtības atbilst Krimināllikuma 316.pantā ietvertajam valsts amatpersonas jēdzienam.²⁰ Iepazīstoties ar prof. V.Liholajas un prof. U.Krastiņa pētījumos par citu valstu pieeju valsts amatpersonas kā speciālā tiesību subjekta noteikšanā, konstatēto²¹, jāsecina un jāpievienojas prof. V.Liholajas apgalvojumam, ka, lai arī ... ārvalstu krimināllikumos ir vērojamas zināmas atšķirības, amatpersonas jēdziens tiek definēts, balstoties uz noteiktu kritēriju aprakstu, kas mūsu valsts Krimināllikumā, sniedzot norādi uz valsts amatpersonas izpildāmajām funkcijām, kopumā atzīstams par veiksmīgu.²²

Vienlaikus šī jēdziena izpratnes padziļinātas izpratnes nolūkā kā izsmeļošs izziņas avots minama Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija²³, kuras 1.pantā noteikts, ka jēdziens „valsts amatpersona” aptver visas tās amatpersonas, kuras uzskatāmas par amatpersonām, valsts ierēdņiem, mēriem, ministriem vai tiesnešiem²⁴ saskaņā ar attiecīgās valsts nacionālajiem tiesību, tai skaitā – krimināltiesību, aktiem. Tāpat līdzīga satura norādes par šī jēdziena izpratni rodamas arī Eiropas Savienības Konvencijā par cīņu pret

²⁰ „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā nr.2003 – 05 – 01, 35.punkts. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003, nr.152.

²¹ sal. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-71-2, 2004, 324., 426.lpp.,

Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-790-08-8, 2006, 436.-437.lpp.

Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984-731-14-6, 2002, 90.lpp., Liholaja V. Amatpersonu kriminālatbildība Latvijā un ārvalstīs: tās regulējums starptautiskajos līgumos, nacionālajos likumdošanas aktos un nepieciešamās izmaiņas Latvijas Republikas normatīvajos aktos. Tiesību transformācijas problēmas sakarā ar integrāciju Eiropas Savienībā. Konferences materiāli. Rīga: ISBN 9984-643-43-3, 2002., 474.-477.lpp.

²² Liholaja V. Pētījums „Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse”

(nepublicēts materiāls), 7.lpp. Skatīt arī Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-790-16-9, 2007., 434.lpp.

²³ Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, 27.01.1999., Starptautiska konvencija, Latvijas Vēstnesis, 2000., 460./464.nr.

²⁴ Saskaņā ar šajā konvencijā doto skaidrojumu ar terminu „tiesnesis” jāsaprot arī prokurori un citas amatpersonas, kuras ieņem amatus tiesību aizsardzības iestādēs.

korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas²⁵, Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību²⁶ un Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijā.²⁷

Valsts amatpersonas jēdziena izpratne vairākkārtīgi ir aprobēta arī tiesu praksē: gan administratīvi tiesiskajā, gan krimināltiesiskajā. Tā, piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments krimināllietā, kurā pie kriminālatbildības saukts A.T., secināts, ka pretēji A.T. uzskatam, ka valsts amatpersonas statusa personai nav, ja to valsts iestādes vadītājs nav iekļāvis valsts amatpersonu sarakstā, kā to paredzēja Korupcijas novēršanas likums²⁸, valsts amatpersonas statuss personai ir, ja viņa veic funkciju – lēmumu pieņemšana, kas saistoša citām personām.²⁹ Līdzīgs Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta konstatējums ir krimināllietā par A.Č. izdarīto noziedzīgo nodarījumu, proti – ja persona uzņēmusies veikt valsts amatpersonas pienākumu – šī persona atzīstama par valsts amatpersonu.³⁰ Tāpat arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments secinājis, ka, lai personu varētu atzīt par valsts amatpersonu, ir nepieciešams konstatēt, vai persona atbilst vismaz vienai no ... valsts amatpersonas pazīmēm (cita starpā veic sodīšanas, uzraudzības, kontroles funkciju – *aut. piezīme*).³¹ Nedaudz formas ziņā atšķirīgs, tomēr pēc būtības tāds pats ir Administratīvās rajona tiesas konstatējums, ka personas darbība (pieņemtie lēmumi u.tml.) nav noteicošais faktors, izvērtējot, vai persona ir atzīstama par valsts

²⁵ Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 panta 2.punkta "c" apakšpunktu. 26.05.1997. Starptautiska konvencija. Latvijas Vēstnesis, 01.05.2004, 69.nr.

²⁶ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību, 8.pants. 15.11.2000. Starptautiska konvencija. Latvijas Vēstnesis, 31.10.2003, nr.153.

²⁷ Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijas 2.pants. 31.10.2003. Starptautiska konvencija. Latvijas Vēstnesis, 30.11.2005, nr.191.

²⁸ A.T. noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā spēkā bija Korupcijas novēršanas likums, kas spēku zaudēja līdz ar likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” spēkā stāšanos (*aut. piezīme*).

²⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.marta lēmums lietā nr.SKK01-0162 (krimināllieta Nr. 1815008101), <http://209.85.135.132/search?q=cache:MYjlfP2CWIAJ:www.at.gov.lv/files/archive/department2/2006/kd170306.doc+2006.gada+17.marta+lēmums+lietā+nr.SKK+01-0162&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv> (skatīts 11.01.2010.)

³⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada 15.maija lēmums lietā nr.SKK-150 (nav publicēts)

³¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 13.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-60, C28325703, 9.punkts (nav publicēts)

amatpersonu Personas statuss ir atkarīgs no veicamajām funkcijām, t.i. no pilnvarojuma apjoma, ko šai personai piešķirusi valsts vai pašvaldība.³²

Vērtējot kopsakarā minēto, ir secināms, ka kā tiesību teorijā, tā arī praksē ir pietiekoši skaidra jēdziena „valsts amatpersona” satura izpratne. Vienlaikus konstatējams arī, ka šī jēdziena izpratne tiesību doktrīnā, normatīvajos aktos un juridiskajā praksē tiek saistīta tieši ar amatnoziegumu, īpaši - pretkorupcijas jomas jautājumiem. Autores ieskatā šāds konstatējums ir likumsakarīgs, jo valsts amatpersona kā speciālais noziedzīgā nodarījuma subjekts saistāma ar noziedzīgajiem nodarījumiem valsts dienestā, tai skaitā – kukuļošanu. Līdz ar to arī turpmāk darbā valsts amatpersona kā krimināltiesisko attiecību dalībnieks – noziedzīgā nodarījuma izdarītājs, un īpašais tās krimināltiesiskais statuss, ko rada tai piemītošā kriminālprocesuālā imunitāte, pamatā saistīts ar noziedzīgo nodarījumu valsts institūciju dienestā, un jo īpaši – kukuļošanas, sfēru.

1.2. Kriminālprocesuālā imunitāte

1.2.1. Jēdziena saturs

Kriminālprocesuālā imunitāte ir jēdziens, kas krimināltiesību zinātnē tiek lietots situācijās, kad krimināltiesiskajās attiecībās iesaistīti tiesību subjekti, kuru īpašā statusa dēļ kriminālprocesa veikšana ir neiespējama vai procesuāli atšķirīga. Šis īpašais statuss, kā izriet no termina „kriminālprocesuālā imunitāte”, saistāms ar diviem tiesību institūtiem, proti – kriminālprocess un imunitāte. Līdz ar to, atklājot „kriminālprocesuālās imunitātes” termina saturu, noskaidrojams, kas ir saprotams ar katru no šo terminu veidojošajiem elementiem.

Kriminālprocess – tas ir tiesību jēdziens, kura skaidrojumu dažādi tiesību zinātnieki papildījuši ar dažādiem pamatelementiem, to skaitā – stingri noteikta valsts iestāžu, to amatpersonu un procesa dalībnieku darbība; tiesiskās attiecības, kas izveidojas procesuālā darbībā. Jēdziens „kriminālprocess” tiek saprasts arī kā kriminālprocesuālās tiesības. Līdzās tam ar jēdzienu „kriminālprocess” saprot arī zinātnisku disciplīnu. Praktiskajā lietojumā ar vārdu „kriminālprocess” vai „process” apzīmē arī konkrētu lietu.³³ Laikā, kad spēkā bija Latvijas Kriminālprocesa kodekss,

³² Administratīvās rajona tiesas 2006.gada 3.februāra spriedums lietā Nr.A42189305 (Nr.A446-06/3), 11.punkts (nav publicēts).

³³ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, ISBN 9984-15-039-9, 2000., 126.lpp.

kriminālprocesa jēdziena definējums bija atrodamas vien teorētiskos pētījumos, jo kodeksā tas nebija iekļauts. Tā kā šim jēdzienam nebija normatīva skaidrojuma, teorijā bija sastopami dažādi kriminālprocesa izpratnes definējumi.³⁴ Stājoties spēkā KPL, kriminālprocess tika definēts kā noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana, kriminālvajāšana un krimināllietu iztiesāšana. Savukārt kopš 12.03.2009. likuma „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”³⁵ spēkā stāšanās kriminālprocess definējams kā efektīva Krimināllikuma normu piemērošana un krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulēšana bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Ņemot vērā minēto, kaut arī vērojama daudzējādība kriminālprocesa jēdziena izpratnē, autores ieskatā var secināt, ka termina „kriminālprocesuālā imunitāte” izpratne daļā par jēdziena „kriminālprocess” saturu saistīta ar procesuālās kārtības īstenošanu atbilstoši likumā noteiktajām prasībām.

Dziļāka satura jēdziena izpēte nepieciešama, noskaidrojot jēdziena „imunitāte” saturu. Turklāt, dziļākas jēdzieniskās izpratnes nodrošināšanas nolūkā tā nozīmi ir vērts aplūkot ne tikai juridiskās zinātnes ietvarā, bet arī citu zinātņu ietvarā. Autores konstatējums, darba izstrādes gaitā aptaujājot divdesmit pilngadīgas personas – ne juristus un uzdodot tām jautājumu: *kas ir imunitāte?*, ir, ka pamatā termins “imunitāte” sabiedrībā asociējas ar jēdzienu no bioloģijas sfēras, kur ar to tiek izprasta organisma aizsargspēja pret slimībām vai infekcijām.

Aplūkojot svešvārdu vārdnīcu doto jēdziena skaidrojumu dažādos laikos, jāsecina, ka tajās kā primārais termina „imunitāte” skaidrojums dots kontekstā ar cilvēka aizsargspēju. Tā, piemēram, 1978.gadā izdotā Svešvārdu Vārdnīca skaidro: Imunitāte [*lat. immunitas (immunitatis)*] atbrīvošana no kaut kā] – 1) organisma neuzņēmība pret infekcijas slimību ierosinātājiem vai noteiktām indēm.³⁶ Arī vēlāk izdotajā Latvijas Padomju enciklopēdijā imunitātes jēdziens pamatā saistīts ar šī jēdziena izpratni tā bioloģiskajā nozīmē, norādot, ka šis vārds ir cēlies no latīņu valodas un bioloģijā jēdziena pamatā ir latīņu jēdziens “*immunis*”, kas tulkojumā nozīmē - neaizskarams, brīvs, neskarts, tīrs, imunitāte nozīmē organisma aizsardzības veidu pret infekcijas ierosinātājiem, ģenētiski svešiem audiem vai vielām.³⁷ Arī pēdējos gados izdotajās līdzīga satura vārdnīcās piedāvāts tāda paša satura definīcijas izskaidrojums, piemēram, 2005.gada Svešvārdu vārdnīca noteic: imunitāte

³⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 21.02.2008., 8.nr.

³⁵ Likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, 1.pants: LR likums, 12.03.2009., Latvijas Vēstnesis, 01.04.2009., nr.51.

³⁶ Svešvārdu Vārdnīca. Rīga: Liesma, 1978., 311.lpp.

³⁷ Latvijas Padomju enciklopēdija. 4.sējums. Rīga: 1983., 229.lpp.

[fr.immunité < lat. immunitas (immunitatis) atbrīvošana no kaut kā] – 1. *biol.* Organisma neuzņēmība pret infekcijas slimību ierosinātājiem un svešām vielām.³⁸

Tomēr šī nav imunitātes termina skaidrojošā nozīme, kas izmantojama, pētot jautājumu par valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti. Vienlaikus gan jāatzīst, ka noteikta līdzība termina izpratnes saturā, kas arī izpaužas kā „aizsardzība no kaut kā” šo ļoti atšķirīgo zinātņu ietvarā ir konstatējama.

Pirmsākumi imunitātes kā tiesību institūta esamībai konstatējami jau seno romiešu tiesībās, kuru ietvarā imunitāte definēta kā *immunitas (lat.)* - atbrīvošana no kaut kā, atvieglojums³⁹, un pēc būtības tās ir juridiskas tiesības nepakļauties vispārīgiem likumiem, kuras noteiktos gadījumos ir piešķirtas valstīm, starptautiskām organizācijām un īpaši situētām personām.⁴⁰ Pievēršoties vēlākiem laikiem, redzams, ka valsts tiesību zinātnes ietvarā vēsturiski ar šo jēdzienu Rietumeiropā viduslaikos saprata feodāļa privilēģijas, kas piešķīra feodālim tiesības savā teritorijā veikt dažādas valsts varas funkcijas (tiesas, nodevu vākšana, policejiskas funkcijas) bez centrālās varas pārstāvju iejaukšanās. Šādu imunitāti noteica karaļa izdots akts.⁴¹ Līdzīgi, tomēr nedaudz plašāk noskaidrojamais jēdziens definēts kā atbrīvošana no kaut kā – viduslaikos – tiesas, finanšu un administratīvu tiesību piešķiršana feodālim noteiktā teritorijā.⁴²

Minētais dod pamatu konstatējumam, ka imunitāte juridiskajā nozīmē, kādu to saprotam šodien, jau izsenis saprasta kā kaut kas tāds, kas noteiktai personai ar īpašu juridisko statusu, piemēram - feodālim, piešķīra tiesības, kas bija ekskluzīvas un bija noteiktas ar juridisku aktu.

Tiesību zinātnieks K.Dišlers rakstījis, ka savas izveidošanās sākuma posmā ar imunitātes institūta (kādu to juridiski saprotam šodien – *aut. piezīme*) palīdzību sabiedrībā valdošie ekonomiskie un politiskie spēki centās nodrošināt neaizskaramību atsevišķām personām un personu grupām, kuru drošībā tie visvairāk bija ieinteresēti. Pie personām, kurām vienām no pirmajām bija piešķirtas privilēģijas, bija kārtu priekšstāvji. Kārtu priekšstāvībai attīstoties un pārtopot par tautas priekšstāvību, nostiprinājās arī imunitātes institūts, kļūstot par politiskās dzīves neatņemamu sastāvdaļu. Vēlāk, 19.gadsimtā imunitātes institūts tika nostiprināts daudzu valstu

³⁸ Svešvārdu Vārdnīca. Rīga: Jumava, ISBN 9984-05-879-4, 2005., 231.lpp.

³⁹ Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, ISBN 9984-510-45-X, 1998., 43.lpp.

⁴⁰ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, ISBN 9984-15-039-9, 2000., 81.lpp.

⁴¹ Turpat.

⁴² Svešvārdu Vārdnīca. Rīga: Liesma, 1978., 311.lpp.

konstitūcijās gan kā deputātu privilēģija, gan viņu sekmīgas darbības nepieciešams priekšnoteikums. Deputātu sevišķā tiesība jeb privilēģija ir deputātu imunitāte, kura ietver sevī a) deputātu neatbildību un b) deputātu neaizskaramību.⁴³

Ielūkojoties ārvalstu skaidrojošajās vārdnīcās, redzams, ka ar jēdzienu “imunitāte” saprot izņēmumu no pienākumiem, atbildības, procedūras, kas tiek piešķirts personām, kas pilda publiskos pienākumus.⁴⁴ Imunitāte (*immunity*) tiek skaidrota arī kā juridiskas tiesības personām, kuras valstī ieņem īpašu stāvokli, pateicoties piešķirtajām izņēmuma tiesībām, nepakļauties dažādiem obligātiem vispārīgiem noteikumiem.⁴⁵

Vienlaikus aplūkojamais termins skaidrojošajās vārdnīcās skatīts arī izpratnē, kas attiecas uz sodu tiesību sfēru. Proti – skaidrots, ka imunitāte ir personām, kas valstī ieņem īpašu stāvokli; piešķirtās izņēmuma tiesības nepakļauties dažiem vispārējiem likumiem; deputāta imunitāte – likumdošanas orgānā ietilpstošās personas neaizskaramība; diplomātiskā imunitāte – diplomātiskā pārstāvja un pārstāvniecības telpu neaizskaramība.⁴⁶ Imunitāte ir laikā ierobežota vai neierobežota atbrīvošanas no juridiskā pienākuma jeb aizliegums uzsākt un veikt tiesisku procesu.⁴⁷ Imunitāte – „atbrīvošana no kaut kā”, vispārējs tiesību termins, kurš nozīmē noteiktu subjektu loka atbrīvošanu no kopējās tiesisko normu darbības.⁴⁸ Imunitāte – jebkurš izņēmums no pienākuma, atbildības vai procesu nodrošināšanas, jo īpaši šādas privilēģijas ir garantētas publiskām amatpersonām.⁴⁹ Imunitāte – tiesības izvairīties no pienākuma vai soda. Priekšrocība, kas ļauj izvairīties no vispārējā tiesiskā regulējuma vai apsūdzības.⁵⁰

Ņemot vērā minēto, uz kriminālprocesuālajām tiesībām attiecināmais imunitātes skaidrojums tieši saskan ar minētajiem skaidrojumiem un tā pamats un saturs balstīts uz seno romiešu jēdzienu “*immunitas/immunitatis*”⁵¹, saturiski liekot

⁴³ Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstneša izdevums, 1925., 70.lpp.

⁴⁴ Black's Law dictionary. Seventh Edition. 1999., p.751.

⁴⁵ Juridisko terminu vārdnīca, M. Apiņa redakcijā, Rīga: Kamene, ISBN 9984-636-33-X, 2002., 67.lpp.

⁴⁶ Turpat.

⁴⁷ Deutsches Rechts-Lexikon. Band 2. G-Q. Hrsg. Dr. Horst Tilich. (Autoren: Peter Bach...). Munchen: Beck I. Aufl. U.d. T: Munchener Rechtsm – Lexikon, ISBN 3-406-36962-6, 1992., p.490.

⁴⁸ Большой юридический словарь. Под ред. А.Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В.Е. Крутских. М.: ИНФРА-М, ISBN 5-86225-578-8, 1999., VI, 790 с.-(Б-ка слов. "ИНФРА-М") с.239.

⁴⁹ Black's Law Dictionary. Eighth Edition. Bryan A. Garner editor in Chief. Thomson West, 2004, p.765.

⁵⁰ Gifis, Steven H. Dictionary of legal terms: a simplified guide to the language of law/ by Steven H.

Gifis.-3rd ed. Rutgers University School of Law/Newark, ISBN 0-7461-0286-9, 1998., p.224.

⁵¹ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1998., 78.lpp.

tajā uzsvāru uz kāda tiesību subjekta tiesībām noteiktos apstākļos nepakļauties likumam.

1.2.2. Kriminālprocesuālās imunitātes veidu sistēma

Ņemot par pamatu iepriekšējā apakšnodaļā konstatēto, ir secināms, ka tiesību doktrīna pamatā skaidro, ka noteikta satura izpaušmes imunitāte piemīt personām. To, kas ir šīs personas, atklāj kā valstu nacionālie, tā arī starptautiskie tiesību avoti, un juridiskā doktrīna.

Vispārinot kriminālprocesuālās imunitātes veidu analīzi, secināms, ka būtiska ietekme imunitātes kā tiesību institūta evolūcijā ir starptautiskajām tiesībām. Starptautisko krimināltiesību doktrīna skaidro, ka imunitātes tiesību institūtam ir tūkstošiem gadu sena vēsture starptautiskajās tiesībās. Lai nodrošinātu komunikācijas kanālus un tādejādi novērstu un atrisinātu konfliktus, sabiedrībai vajadzēja būt pārliecinātai, ka tās sūtņiem ir droša pārvietošanās, jo īpaši laikos, kad emocijas un neuzticība sita augstu vilni. Vietējie un starptautiskie likumi tika rakstīti, lai nodrošinātu gan personas, gan ārvalsts pārstāvju telpu neaizskaramību un imunitāti pret likumu piemērošanu konkrētā teritorijā.⁵² No šīs tēzes ir atvasināms secinājums, ka imunitātes subjekti – personas, ir dažāda statusa personas – nacionālās un ārvalsts fiziskās un juridiskās personas, kā arī telpas. Attiecīgi iespējams izšķirt divus imunitāšu veidus: 1) imunitātes, kas piemīt personām, 2) imunitātes, kas piemīt telpām.

Komentējot šos imunitāšu veidus kontekstā ar dažādu valstu tiesību regulējuma izvērtējumu⁵³, turklāt – aprobežojoties ar valsts amatpersonu imunitātes sfēru, norādāms, pirmais imunitātes veids aptver divus būtiskus darbības virzienus. Pirmais – valsts amatpersonu, kuras pilnvaras īsteno savā mītnes valstī, imunitātes (piemēram – valsts prezidents, tiesnesis). Otrais virziens – valsts amatpersonu, kuras pilnvaras īsteno ārpus valsts, imunitātes, jeb – diplomātiskās un konsulārās imunitātes. Šajā imunitātes darbības virzienā ietveramas arī to valsts amatpersonu imunitātes, kuras imunitāti bauda tā apvēruma dēļ, ka to paredz nosacījumi starptautiskajos līgumos (bet kas nav diplomātiskās un konsulārās jomas pārstāvji).

Promocijas darba izstrādes gaitā tika izvirzīts mērķis – pētīt tieši to valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumu, kuras pilnvaras īsteno savā valstī. Tādējādi darbā, apzināti sašaurinot valsts amatpersonu loku, netiek analizēts

⁵² Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. Prosecutions in National Courts. International Criminal Law and Procedure. Cambridge, ISBN 9780521699549, 2007., p.440.

⁵³ darba gaitā izvērtēti 15 dažādu valstu uz imunitāšu jautājumu attiecināmi normatīvie akti, kuru saturu sīkāk skatīt darba V nodaļā.

nedz diplomātiskā un konsulārā dienesta amatpersonu, nedz arī to amatpersonu, kurām imunitāte noteikta citos starptautiskajos līgumos, imunitātes jautājums. Diplomātisko un konsulāro dienestu pilda personas, kuras ieņem valsts amatpersonas amatus Ārlietu ministrijā vai diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs un kurām tiek piešķirts diplomātiskais rangs. Šīs amatpersonas ir starptautisko tiesību institūti – subjekti, kas darbojas starptautisko tiesību arēnā. Līdz ar to, pētot šo amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumu, būtu gatavojams darbs starptautiskajās publiskajās tiesībās. Līdzīgs apsvēruma saistāms arī ar to valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes, kas imunitāti ieguvušas uz cita starptautiskā līguma pamata, apskata neietvērums darbā.

Vienlaikus, tā kā šim personas imunitātes izpausmes virzienam juridiskajā zinātnē kopumā ir piešķirta pietiekoši nozīmīga vieta, kaut arī tā apskats pēc būtības ir „ārpus” šī darba robežām, autores ieskatā ir nepieciešams to īsi raksturot, tādējādi vispusīgāk atainojot kriminālprocesuālās imunitātes veidus.

Starptautiskajās krimināltiesībās viens no pamatprincipiem deklarē, ka katrai valstij ir pilnīga vara regulēt personu, kuras atrodas tās teritorijā, uzvedību un sodīt tās.⁵⁴ Vienlaikus starptautisko krimināltiesību teorijā ir rodamas trīs dažādas teorijas, kas paredz izņēmumu no iepriekš minētā principa. Pirmā no tām ietver eksteritorialitātes ideju; otrā pauž ideju, ka diplomāts personificē vai prezentē nosūtošo nāciju vai tautu un tāpēc tam ir jābūt „ārpus” uzņemošās valsts jurisdikcijai. Savukārt trešā teorija saistīta ar diplomātu un tiem pielīdzināto personu funkcionālās aizsardzības nodrošināšanas nepieciešamību, turklāt – šī teorija ir tā, kas visplašāk tiek piemērota mūsdienīgu starptautiskajās krimināltiesībās.⁵⁵ Diplomātiskā un konsulātā imunitāte ir viens no imunitātes veidiem, kas plaši pazīstams kā valstu nacionālajā tā arī starptautiskajā līmenī.

Uz personām, kas bauda diplomātisko imunitāti, neattiecas piespiedu jurisdikcija.⁵⁶ Cita starpā, ja diplomāts ir izdarījis smagu noziegumu, īslaicīgās mītnes valstij ir iespēja pieprasīt diplomāta dzīves vietas valstij atsaukt šo imunitāti vai pasludināt viņu par *persona non grata* (nevēlama persona - *latīn.*), un pēc diplomāta

⁵⁴ George B.J. Jr. Immunities and Exceptions. Jurisdiction Over Embassies, Consulates, International Organisations and Their Personnel, and Armed Forces Stationed Abroad. International Criminal Law, Second Edition. Volume II. Procedural and Enforcement Mechanisms. Edited by M.Charif Bassioni. Ardsley, New York, ISBN 1-57105-018-3, 1999., p.108.

⁵⁵ skatīt, piemēram, Garretson A.H. The Immunity of Representatives of Foreign States, New York, 1966., p.67., 70.

⁵⁶ Liholaja V. Starptautiskās krimināltiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-57-7, 2003., 45.lpp.

pilnvaru termiņa beigām darbojas tikai procesuālā imunitāte, tādējādi valstis, kurās diplomāts ir strādājis, var tiesāt diplomātu par jebkuriem noziegumiem, kuri nav izdarīti oficiālā kārtā.⁵⁷ „Jumta” tiesību avots diplomātiskās imunitātes regulējumam ir minētā Vīnes konvencija par diplomātiskajiem sakariem⁵⁸, kā arī 1969.gada Vīnes konvencija par speciālajām misijām, 1973.gada Vīnes konvencija par noziegumu novēršanu pret personām, kas bauda starptautisko aizsardzību, ieskaitot diplomātiskos aģentus, un sodīšanu par tiem, 1975.gada Vīnes konvencija par valsts pārstāvību pie universālajām starptautiskajām organizācijām. Tomēr kā noteicošais tiesību avots to vidū atzīstama 1961.gada Vīnes konvencija par diplomātiskajiem sakariem, jo tajā faktiski ir aptverti visi ar šo imunitāti un citām privilēģijām saistītie jautājumi. Savukārt Konsulārā dienesta amatpersonu imunitāti pamatā regulē 1963.gada 24.aprīļa Vīnes konvencija par konsulārajiem sakariem.⁵⁹

Starptautiskajos līgumos tiek regulēta ne tikai diplomātiskā vai konsulārā imunitāte. Latvija ir noslēgusi dažādus starptautiskos līgumus ar dažādām starptautiskām organizācijām un šajos līgumos arī ir paredzētas dažādas kriminālprocesuālās imunitātes. Latvija ir gan Eiropas Savienības dalībvalsts, gan NATO dalībvalsts, gan daudzu citu organizāciju dalībvalsts un katrā līgumā par pievienošanos organizācijai vai arī atsevišķā protokolā vai līgumā, kā tas ir ar Eiropas Savienības imunitātēm un privilēģijām, ir ieļauti jautājumi par imunitātēm un privilēģijām, tajā skaitā arī kriminālprocesuālām imunitātēm. Tā, piemēram, Latvija ir pievienojusies Apvienoto Nāciju Organizācijas 1982.gada Jūras tiesību konvencijai⁶⁰, noslēgusi Latvijas Republikas un Ķīnisko ieroču aizlieguma organizācijas līgumu par organizācijas privilēģijām un imunitātēm⁶¹, pievienojusies Vispārējam līgumam par Eiropas Padomes privilēģijām un imunitātēm⁶², kura 9.panta “a” punktā tiek noteikta viena no imunitātēm pret arestu vai aizturēšanu, kas piemīt dalībvalstu pārstāvjiem Ministru komitejā, Vispārējam līgumam par Eiropas Padomes privilēģijām un

⁵⁷ Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. *Prosecutions in National Courts*. International Criminal Law and Procedure. Cambridge, ISBN 9780521699549, 2007., p.428.

⁵⁸ Vīnes konvencija par diplomātiskajiem sakariem: Starptautiska konvencija, 18.04.1961., Latvijas Vēstnesis, 11.07.2003, nr.104.

⁵⁹ Vīnes konvencija par konsulārajiem sakariem: Starptautiska konvencija, 24.04.1963., Latvijas Vēstnesis, 16.07.2003, nr.105.

⁶⁰ Jūras tiesību konvencija: Starptautiska konvencija, 10.12.1982., Latvijas Vēstnesis, 17.12.2004, nr.183.

⁶¹ Latvijas Republikas un Ķīnisko ieroču aizlieguma organizācijas līgums par organizācijas privilēģijām un imunitātēm: Starptautisks līgums, Hāga, 25.09.2000. Latvijas Vēstnesis, 08.02.2001, nr.22.

⁶² Vispārējais līgums par Eiropas Padomes privilēģijām un imunitātēm: Starptautiska konvencija, 02.09.1949. Latvijas Vēstnesis, 14.11.1997, nr.298.

imunitātēm ceturto protokolu⁶³, kas attiecas uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu, nosakot imunitātes šīs tiesas tiesnešiem.⁶⁴ Ņemot vērā, ka Latvija bez minētajām konvencijām pievienojusies arī virknei citu līdzīga satura starptautiskajiem dokumentiem, secināms, ka personām un vietām piemītošās imunitātes robežas ir ievērojami plašas, un paredzēt to visu KPL nav iespējams, un tas arī nav nepieciešams. Tādējādi pozitīvi vērtējama Saeimas rīcība, KPL 116.pantā ietverot vispārēju norādi uz imunitātes pamatu, kas meklējams starptautiskajos līgumos.

Starptautisko tiesību mācībā īpaša loma atvēlēta īpaša subjekta – valsts, imunitātei. Valsts imunitāte - saukta arī – *sovereign immunity* jeb augstākā imunitāte, attiecas uz valsts tiesībām un tās iestādēm neveikt pret tām uzsāktu tiesvedību par to rīcību citu valstu tiesas instancēs. Augstākās imunitātes jautājums visvairāk ir saistīts ar tiem valstu rīcības gadījumiem, kuru pamatā ir civiltiesību pārkāpumi, pārkāpjot citas valsts nacionālās tiesību normas (šādos gadījumos šī imunitāte ir atceļama – *aut. piezīme*). Vienlaikus šī imunitāte var būt attiecināta arī uz cilvēktiesību pārkāpumiem un starptautiskiem noziegumiem.⁶⁵ Valsts imunitāte pastāv, lai ļautu tām netraucēti pildīt savas publiskās funkcijas. Imunitātes jēga ir valsts suverenitātes aizsardzība, lai nodrošinātu, ka valsts nav pakļauta citas valsts tiesu jurisdikcijai. Pamatā šī imunitāte īsteno trīs mērķus: 1) tas ir veids, kā aizsargāt valsti citas valsts tiesā privāttiesiskā strīdā, 2) tā ir metode, lai atšķirtu publiskās administrācijas un privāttiesiskos strīdus, 3) tā ir metode, lai noteiktu, kurai valstij jāīsteno jurisdikcija attiecībā uz kriminālnoziegumu izmeklēšanu un privātpersonu strīdu noregulēšanu attiecībā uz valsts darbībām gadījumos, ja neviens starptautisks līgums konkrētas situācijas risinājumu neregulē.⁶⁶

Valstu imunitāti vissīkāk reglamentē Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par valstu jurisdikcijas imunitāti un to īpašumu⁶⁷, kas vēl nav stājusies spēkā. Tās 6.pants noteic, ka valstij savās tiesās jāatturas no citas valsts tiesāšanas,

⁶³ Vispārējā līguma par Eiropas Padomes privilēģijām un imunitātēm ceturtais protokols: Starptautisks līgums. 16.12.1961. www.coecidriga.lv/tulkojumi36p.HTM, (skatīts 13.04.2008.)

⁶⁴ Piemēram, Vispārējā līguma par Eiropas Padomes privilēģijām un imunitātēm ceturta protokola 2.panta "a" punktā noteikta Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnešu imunitāte pret arestu vai aizturēšanu un neaizskaramību pret jebkāda veida jurisdikciju.

⁶⁵ Jorgensen N.H.B. *Imposing Criminal Responsibility. The Responsibility of States for International Crimes*. Oxford, ISBN 0–19–829861–7, 2005., p.223.

⁶⁶ Kaktiņa K. Ārvalstu vēstniecību imunitāte un pret civiltiesisko jurisdikciju. *Jurista Vārds*, 2008, nr.29 (534)// Fox H., p.1.

⁶⁷ United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. December 2, 2004., http://www.unhcr.org/refworld/type/MULTILATERALTREATY/UNGA_4280737b4.0.html (skatīts 28.01.2010.)

atzīstot otras valsts imunitāti pret savu tiesu jurisdikciju. Šis princips balstās uz diviem postulātiem. Pirmkārt – tas izriet no valstu vienlīdzības un neatkarības, kā arī vienas valsts neiejaukšanās otras valsts iekšējās lietās. Valsts nacionālajai tiesai ir jāatzīst otras valsts un tās pārstāvju rīcība un likumi. Otrkārt - valstis ir privilīģētas piedalīties kā puse citas valsts nacionālās tiesas procesā.

Šīs imunitātes juridiskās prakses ilustrācijas nolūkā minama starptautisko tiesību arēnā nereti pieminētā „*Al-Adsani lieta*”. Šīs lietas ietvarā britu pilsonis prasīja kompensāciju no Kuveitas valdības, apgalvojot, ka pārcietis spīdzināšanu Kuveitā. Tiesa lietas ietvarā atzina prasību. Atzīstot prasību, tiesa uzsvēra, ka apsūdzība balstījies uz pamatotu argumentāciju, ka saskaņā ar 1978. gada likumu „Par valsts imunitāti”, valstij nav imunitātes par spīdzināšanas darbībām.⁶⁸

Noslēdzot kriminālprocesuālo imunitāšu veidu apskatu, apakšnodaļā konstatētais apkopojams šādā tēzē: krimināltiesību teorijā un praksē rodama virkne kriminālprocesuālās imunitātes veidu. Šie veidi klasificēti, par pamatu ņemot subjektu, kam piemīt imunitāte. Būtiska loma kriminālprocesuālās imunitātes veidu noteikšanā ir starptautiskajām publiskajām tiesībām, jo tieši šo tiesību ietekmē attīstījušies tādi būtiski kriminālprocesuālās imunitātes veidi kā diplomātiskā un konsulārā imunitāte, valstu imunitāte.

1.2.3. Kriminālprocesuālās imunitātes veidu sistēma Kriminālprocesa likumā

Izzinot KPL paredzētos kriminālprocesuālās imunitātes veidus, jāvadās no KPL 117.panta ar nosaukumu „*Kriminālprocesuālās imunitātes veidi*” un 116.panta ar nosaukumu „*Kriminālprocesuālās imunitātes pamats*” pirmās daļas. Izvērtējot šo pantu nosaukumus, būtu secināms, ka tieši 117.pants ir tiesību norma, kas dod atbildi uz jautājumu par Latvijas kriminālprocesa tiesībās esošajiem kriminālprocesuālās imunitātes veidiem. Izvērtējot šī panta saturu, ir redzams, ka tajā ir uzskaitīti kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veidi, paredzot, piemēram, ka kriminālprocesuālā imunitāte aizliedz vai ierobežo personas sakaru līdzekļu un korespondences kontroli. Līdz ar to secināms, ka likumdevējs, KPL piedāvājot kriminālprocesuālās imunitātes sistēmu, par imunitātes veidu iedalījuma kritēriju ņēmis

⁶⁸ Jorgensen N.H.B. *Imposing Criminal Responsibility. The Responsibility of States for International Crimes.* Oxford, ISBN 0–19–829861–7, 2005., p.224.

nevis subjektu, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte⁶⁹, bet gan imunitātes izpausmes veidu.

Vienlaikus, izvērtējot 116.pantā noteikto, secināms, ka tajā ir veids, kādā tradicionāli tiek grupēti kriminālprocesuālās imunitātes veidi. Proti – par grupējuma pamatu tiek noteikts subjekts. Vērtējot šīs tiesību normas saturu, konstatējams, ka tajā atbilstoši panta nosaukumam skaidri noteikts kriminālprocesuālās imunitātes pamats, t.i. - LR Satversme, KLP, citi likumi un starptautiskie līgumi. Vienlaikus tiesību norma noteic arī imunitātes izpausmes veidus, proti - personas, informācijas vai vietas īpašais statuss. Īstenojot šādu pieeju likumdevējs vienuviet noteicis ne tikai kriminālprocesuālās imunitātes pamatu, bet arī trīs tās veidus: 1) persona ar īpašu statusu, 2) informācija īpašu statusu, 3) vieta ar īpašu statusu. Turklāt kriminālprocesuālās imunitātes veidi, kā minēts, noteikti arī KPL 117.pantā.

Autores ieskatā šāda pieeja nav atbalstāma. Turklāt – nav atbalstāma divu apsvērumu dēļ. Pirmais apsvēruma saistāms ar juridiskās tehnikas prasību izpildi. Četras svarīgākās juridiskās tehnikas prasības ir: 1) precizitāte, 2) skaidrība, 3) vienkāršība, 4) īsums.⁷⁰ Raugoties no tiesību normu lietotāja viedokļa, konstatējama neatbilstība pirmajiem diviem kritērijiem, jo, ietverot līdzīga mērķa regulējumu divās tiesību normās, turklāt tikai vienā no tām definējot normas patieso saturu, radīta problemātika tiesību normas pareizai izpratnei. Turklāt jāatzīmē, ka līdzīga rakstura kritiku par citu KPL tiesību normu satura veidošanu izteikusi prof. K.Strada-Rozenberga, kas autores ieskatā norāda uz kopēju likumdevēja darbības negatīvu tendenci.⁷¹

Otrais apsvēruma likumdevēja izvēlētās pieejas kritikai izriet no dažādu, tomēr salīdzināmu tiesību institūtu izvērtējuma līdzībās (kriminālprocesuālā imunitāte un kriminālprocesa uzsākšana⁷²). KPL 370.pantā ir reglamentēti divi kriminālprocesa uzsākšanas pamati. Viens no tiem – ja pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums. Tas ir subjektīvi vērtējams kritērijs ... Otrs kriminālprocesa uzsākšanas pamats ir – ja ziņas satur informāciju par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu

⁶⁹ skatīt iepriekšējā apakšnodaļā konstatēto par kriminālprocesuālās imunitātes veidu iedalījumu, proti – par pamatu iedalījumam tiek ņemts subjekts, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte.

⁷⁰ Kusiņš G. Normatīvo aktu jaunrade. Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu veidojošs elements. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: ISBN 9984-671-01-1, 1999., 122.lpp.

⁷¹ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess teorijā un praksē: ieguvumi un zaudējumi. Jurista Vārds, 31.03.2009. nr.13.

⁷² salīdzinājumam ar kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūtu izvēlēts kriminālprocesa uzsākšanas tiesību institūts, jo KPL paredz kā kriminālprocesa uzsākšanas *pamata*, tā arī kriminālprocesa *veidu* tiesību institūtus.

un šīs ziņas iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm.⁷³ Tādējādi šajā pantā ir skaidri noteikts, kas ir tie apstākļi (faktiskie un tiesiskie), kuru esamības dēļ rodas pamats kriminālprocesa uzsākšanai. Savukārt kriminālprocesa veidu reglamentācijai KPL atvēlēta virkne citu tiesību normu, to vidū – 7., 420.-423., 433.-438.pants. Minētais skaidri norāda, ka likumdevējs īstenojis pieeju, skaidri nodalot tiesisko attiecību esamības pamatu no tiesisko attiecību izpausmes veidiem.⁷⁴ Šāda pieeja būtu īstenojama arī attiecībā uz kriminālprocesuālās imunitātes pamata un veidu nošķiršanu, likumā skaidri nodalot abus šos tik atšķirīgos tiesību institūtus.

Turpinot aplūkot KPL 116.pantu, diskusiju izraisa tā pirmās daļas izvērtējums kopsakarā ar otrās, trešās un ceturtais daļas regulējumu. Kā norādīts iepriekš, pirmajā daļā ietverti trīs imunitātes veidi, kuru noteikšanas kritērijs ir persona, informācija un vieta. Vienlaikus, izvērtējot panta otrajā, trešajā un ceturtajā daļā noteikto, konstatējami vien divi kriminālprocesuālās imunitātes noteikšanas kritēriji: persona ar īpašu statusu (amatu, radniecību) un vieta. Līdz ar to no imunitāšu veidu kopuma ir izņemta informācija ar īpašo statusu. Tāpat arī KPL 117.pantā paredzēti tikai divi imunitātes noteikšanas kritēriji – persona un vieta.

Rodot atbildi uz jautājumu, cik un kādiem būtu jābūt šiem imunitātes noteikšanas kritērijiem, nepieciešams noskaidrot informācijas kā iespējamā subjekta, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, patstāvīgo kriminālprocesuālo statusu. Proti – jānoskaidro, vai informācija ir atzīstama par subjektu, kura īpašā statusa dēļ informācijas kriminālprocesuālā imunitāte ir izdalāma kā patstāvīgs kriminālprocesuālās imunitātes veids.

Vērtējot KPL regulējuma nostādnes, atzīstams, ka personas un informācijas īpašais statuss rada imunitāti tieši personai, kurai ir vai nu īpašs statuss, vai kuras rīcībā ir īpaša informācija. Attiecīgi - piemērojot KPL normas, procesu veicošajām amatpersonām katrā konkrētajā juridiskajā situācijā ir precīzi jānoskaidro, vai kriminālprocesuālās imunitātes darbības virziens ir saistāms ar personas īpašo statusu, jeb ar tās rīcībā esošo informāciju ar īpašo statusu. Tikai precīzi noskaidrojot šo jautājumu, iespējams pareizi noteikt un attiecīgi tālāk nodrošināt tiesisku, KPL normām atbilstošu, rīcību konkrētās imunitātes robežu piemērošanā. Piemēram, ja

⁷³ sal. Meikališa Ā. Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2007., nr.4 (41), 151.lpp.

⁷⁴ Tāds pats secinājums saistāms arī ar citu kriminālprocesuālo tiesību institūtu reglamentāciju, to skaitā – drošības līdzekļu reglamentāciju.

personai ir procesuālā imunitāte dēļ tās īpašā statusa - amata, tad virkne darbību ar šo personu vispār ir liegtas vai procesuāli ierobežotas. Savukārt, ja persona imunitāti bauda tāpēc, ka tās rīcībā ir kāda īpaša informācija, tad procesuālās darbības ar šo personu kļūs neiespējamās vai ierobežotas tikai attiecībā uz šīs informācijas izpaušanu vai arī pierakstu izņemšanu saistībā ar šo informāciju. Kā tipisku piemēru var minēt advokāta kriminālprocesuālo imunitāti – advokāts to bauda nevis tāpēc, ka viņam ir kāds īpašs statuss, bet gan tāpēc, ka viņa rīcībā ir aizsargājama informācija – klienta noslēpums. Tādējādi kriminālprocesuālā imunitāte advokātam ir attiecībā uz šīs informācijas izpaušanu.⁷⁵ Ņemot vērā minēto, ir secināms, ka informācija nav atzīstama par atsevišķu subjektu, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, jo informācijas turētājs ir persona, kura attiecīgi atzīstama par subjektu, kas apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti. Turklāt, informācija pati par sevi nav un nevar būt krimināltiesisko attiecību subjekts, jo krimināltiesībās noziedzīga nodarījuma subjekts var būt vienīgi persona. Minēto apstiprina arī ārvalstu tiesību doktrīnā paustais viedoklis, ka personu, kuru profesionālais noslēpums ir aizsargājams, imunitāti var dēvēt arī par „liecinieka imunitāti”.⁷⁶ Tieši no „liecinieka imunitātes” izriet informācijas ar īpašo statusu „glabātāja” pienākums neizpaust informāciju, ko tas ieguvis, veicot profesionālos pienākumus. Īpaši šis jautājums, apliecinot aizsargājamās informācijas „tiešu piesaisti” amatpersonai, risināts Latvijai radnieciskajās Vācijas kriminālprocesa tiesībās. Proti - tikai ar mērķi nodrošināt amata pildīšanai vajadzīgo konfidencialitāti, Vācijas Kriminālprocesa likuma 53.panta pirmā daļa no procesa veicēja puses noteic tam absolūtu vai ierobežotu aizliegumu pratināt noteiktus profesijas pārstāvjus. Turklāt - attiecībā uz tiem faktiem, kuri kļuvuši zināmi vai tikuši uzticēti saistībā ar noteiktās profesijas specifiku. Šādu profesiju pārstāvju tiesībām uz profesionālā noslēpuma aizsardzību un klusēšanas tiesībām ir jāatbilst stingri noteiktām profesiju pārstāvošās arodbiedrības veidotajos parametros un tikai tajās robežās, ko prasa profesionālās darbības veikšana. Šādi tiek aizsargātas tās profesijas, kuru veikšanas pienākums prasa „uzticības attiecības”, kā arī šādu priekšrakstu mērķis

⁷⁵ sal. Meikališa Ā., Strada–Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 30.05.2006., 21.nr.

⁷⁶ Савицкий, В. М. (Валерий Михайлович): Уголовный процесс : словарь-справочник /В. М. Савицкий, А.М. Ларин ; под общ. ред. В. М. Савицкого ; Российская Академия наук. Институт государства и права. Москва : КОНТРАКТ : ИНФРА-М, ISBN 5-8369-0048-5, 1999. 269, [1] с. 148.

ir aizsargāt uzticības attiecības starp pie noteiktas profesijas piederīgajiem un tiem, kuriem šī profesionālā palīdzība ir nepieciešama.⁷⁷

Ņemot vērā minēto, iespējams skaidri noteikt kriminālprocesuālās imunitātes veidus, kādi rodami Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās:

1) **PERSONAS** ar īpašu statusu (amatu, profesiju, radniecību, kriminālprocesuālo statusu) vai kuras rīcībā ir aizsargājama informācija (valsts, profesionālais, komercnoslēpums, privātās dzīves noslēpums) **KRIMINĀLPROCESUĀLĀ IMUNITĀTE;**

2) **VIETAS** ar īpašu statusu **KRIMINĀLPROCESUĀLĀ IMUNITĀTE.**

Izdarot šādu secinājumu, konstatējams, ka par pareizu ir atzīstama KPL 117.panta regulējuma būtība, tā divās daļās paredzot tieši divus kriminālprocesuālās imunitātes veidus.

Atgriežoties pie KPL 116.panta regulējuma, un tieši – tā otrās daļas 1. un 2.punkta savstarpēja izvērtējuma, konstatējams, ka 1.punkts paredz personas imunitātes pamatu - LR Satversmi vai starptautisko līgumu. Savukārt 2.punkts paredz personas imunitāti, kas izriet no personas amata vai profesijas. LR Satversmē imunitāte noteikta Saeimas deputātiem un valsts prezidentam. Savukārt starptautiskajos līgumos – diplomātiskā un konsulārā dienesta amatpersonām, un citām personām, ka imunitāte piešķirta tieši saskaņā ar konkrēto starptautisko līgumu. Tādējādi konstatējams, ka gan LR Satversmē, gan starptautiskajos līgumos noteiktā personas imunitāte ir imunitāte, kas izriet no ieņemamā amata, kas, savukārt, liek secināt, ka 116.panta otrās daļas 2.punkts aptver 1.punkta saturu. Iemesls, kāpēc KPL 116.panta otrās daļas 1.punktā ir īpaši izdalīts personas imunitātes pamats - LR Satversme vai starptautiskais līgums, varētu izrietēt no tradicionāli dažādās tiesību sistēmās īstenotās pieejas, ka tieši parlamenta deputātu, valsts vadītāja un diplomātiskā korpusa pārstāvju imunitātes lielākā vai mazākā apjomā pastāv praktiski visur.⁷⁸ Turklāt deputātu un valsts vadītāja imunitāte parasti leģitimizēta tiesību avotu hierarhijas augstākajā pakāpē, kas arī varētu attaisnot likumdevēja vēlmi īpaši no citu amatpersonu ar imunitāti vidus izcelt tieši šīs amatpersonas. Ņemot vērā šos apsvērumus, autores ieskatā KPL 116.panta regulējums

⁷⁷ Kühe H.H. Strafprozessrecht: Ein Lehrbuch zum deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht/von Hans – Heiner Kühe. – 5., völlig Neubearb.u.erw.Aufl., Heidelberg: Müller, 1999., p. 347.

⁷⁸ skatīt darba V nodaļā minēto par ārvalstu tiesībās noteikto valsts amatpersonu, kas apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, loku.

varētu turpināt darboties tādā redakcijā, kāda tā ir pašlaik. Tomēr tiesību normu sakārtošanas nolūkā 116.panta otrās daļas 1.un 2.punkts būtu precizējami, novēršot tiesību normu dublēšanos. Vienlaikus, tā kā autore ierosina sakārtot tiesību normas, atsevišķi izdalot kriminālprocesuālās imunitātes pamatu un kriminālprocesuālās imunitātes veidus, 116.panta otrās daļas 1.un 2.punkta neprecizitātes novēršamas, vienlaikus ar šiem citiem grozījumiem.

Diskusiju izraisa arī 117.panta redakcija, un tieši – jautājumā par to, vai ir lietderīgs panta daļu punktos ietvertais imunitātes izpausmes veidu uzskaitījums. Kā noskaidrots iepriekš, KPL izdalāmi divi kriminālprocesuālās imunitātes veidi. Vērtējot 117.panta redakciju kopsakarā ar citu KPL 8.nodaļā ietverto pantu saturu, konstatējams, ka 118.-121.pantā detalizēti noteikti visu imunitāšu izpausmes veidi. Tajos ir precīzi noteikts, attiecībā uz kurām kriminālprocesuālajām darbībām un kādās robežās īstenojama procesuālā kārtība, kas atšķiras no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības. Līdz ar to nav konstatējums loģisks pamatojums KPL 117.pantā ietvert vispārēja rakstura imunitātes izpausmes veidu regulējumam.

1.3. Valsts amatpersona un tās kriminālprocesuālā imunitāte

1.3.1. Jēdziens „valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitāte”

Iepriekš noskaidrots, kas ir valsts amatpersona un kas - kriminālprocesuālā imunitāte. Apskatot abus šos jēdzienus kopsakarā, jāturpina pētīt cita ģenerālklausula - „valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitāte”. Šīs ģenerālklausulas rašanos uzskatāmi var parādīt izveidojot matemātiska rakstura vienādojuma formulu:

$$\begin{aligned} \text{valsts amatpersona} + \text{kriminālprocesuālā imunitāte} = \\ \text{valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitāte} \end{aligned}$$

Valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitātes kā tiesību institūta un tiesību normas satura izzināšanas (jeb *ratio legis* noskaidrošanas) procesā izmantojami iepriekšējās apakšnodaļās konstatētie atsevišķo terminu satura jēgas elementi. Tā rezultātā būtu secināms, ka valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitāte ir kriminālprocesuālo tiesību institūts, kura pamatelementi ir jebkura persona, kura ir *valsts amatpersona, turklāt šī valsts amatpersona ir atbrīvota no pienākuma pašlaicīgai vispārējai kriminālprocesuālajai kārtībai.*

Tomēr šādas vienkāršotas pieejas tiesību normas noskaidrošanas procesā ierobežojumu paredz tiesību teorijā nostiprinātā atziņa, ka situācijā, kad jānoskaidro konkrēta gadījuma faktiskos apstākļus, normas piemērotājam jāiegūst argumentēta pārliecība par gadījuma atbilstību dotās ģenerālklausulas jēgai ... piemēram, jāpārliecinās, vai likumā nav noteiktas kādas robežas vai ierobežojumi.⁷⁹ Sekojot šai norādei, jāņem vērā virkne būtiskas norādes, kas ietvertas KPL, jo īpaši – tā 7., 10., 116.-120.pantā.

Ņemot vērā šīs KPL norādes, jeb satura ierobežojumus, sašaurinātu saturu iegūst gan valsts amatpersonu loks, gan arī to procesuālo darbību (tai skaitā - pienākumu) apjoms, uz kuriem attiecas ierobežojumi īstenot vispārējo kriminālprocesuālo kārtību. Proti – secināms, ka valsts amatpersonas, kurām piemērojamas kriminālprocesuālās privilēģijas, ir KPL 118., 119.un 120.pantā *expressis verbis* norādītās valsts amatpersonas un procesuālās darbības, kuru īstenošanā piemērojama izņēmuma procesuālā kārtība. Vienlaikus, ņemot vērā, ka promocijas darba mērķis nav analizēt diplomātiskā un konsulārā dienesta amatpersonu darbības sfēru, jēdziens „valsts amatpersona” šī darba ietvarā ir tikai KPL 120.pantā minētās amatpersonas, un turpmāk darbā šis jēdziens lietots tikai šādā izpratnē.

1.3.2. Valsts amatpersonas kriminālprocesuālās imunitātes veidi

Vēsturiski valsts amatpersonu imunitātes kā tiesību institūta rašanās pamatojumam ir izvirzītas dažādas teorētiskās pieejas, piemēram - cieņa pret valsts vadītāja godu vai diplomāta pārstāvētās valsts vadītāja godu, politiskais izdevīgums - vēlme izvairīties no pretrunām ar citām valstīm. Tomēr mūsdienās pamatā imunitātes pamatojumam minēts viens iemesls, tas ir - funkcionālā nepieciešamība.⁸⁰

Raugoties tiesību vēsturē, meklējot apsvērumus valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes nepieciešamībai, vērā ņemams Anglijas tiesību regulējums. Tur deputāta neaizskaramības institūts sākotnēji saistīts ar neaizskaramību civillietās.⁸¹ Anglijā jau 1340.gadā karalis atbrīvoja no cietuma parlamenta deputātu,

⁷⁹ Meļķis E. Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu veidojošs elements. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: ISBN 9984-671-01-1, 1999., 18.lpp.

⁸⁰ Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. Prosecutions in National Courts. International Criminal Law and Procedure. Cambridge, ISBN 9780521699549, 2007, p. 424.

⁸¹ Limon D., McKay W., Erskine R. May's Treatise on the Law, Privilege, Proceedings and Usage of Parliament. 22nd Edition. London, Butterworths, ISBN 0-406-99681-8, 1997, p.74.

jo, esot cietumā, tas nespēja pildīt savus deputāta pienākumus.⁸² Deputāta imunitāti atsevišķi deputāti un parlaments kopumā Anglijā īpaši 16.un 17.gs. mēdza izmantot kā noderīgu ieroci cīņās ar karaļiem, kad, kārtu priekšstāvības iestādēm nostiprinoties, radās konflikti. Kaut arī karaļi nereti to pārkāpa, ar deputātu imunitāti vajadzēja rēķināties, jo tā jau bija paspējusi zināmā mērā nostiprināties, kļūt par politiskajā ziņā izaugušu institūtu.⁸³ Vēlāk šī institūta ieviešana īstenota Francijā, kur 1790.gadā Nacionālā sapulce pieņēma dekrētu, nosakot, ka deputātu vispārīgi nedrīkst arestēt, izņemot vienu gadījumu – kad tas ir notverts nozieguma izdarīšanas vietā.⁸⁴

Vācu tiesību zinātnieks P.Bokelmans, vērtējot valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes institūta nepieciešamību, konstatējis, ka kopš pārejas no konstitucionālas monarhijas uz parlamentāru demokrātiju imunitātes vēsturiskais mērķis ir izzudis. Ņemot vērā faktu, ka valdība, tai skaitā tieslietu un iekšlietu ministri, ir atkarīgi no parlamenta uzticības, izpildvaras veiktu tendenciozu prāvu briesmas ir maz ticamas.⁸⁵ Neraugoties uz šādiem apgalvojumiem, kas faktiski liek secināt, ka valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes nepieciešamība ir apšaubāma, pašlaik tiesību doktrīnā tiek izdalīti divi valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes veidi:

1) *neatbildības imunitāte* (saukta arī kā runas brīvības imunitāte - *ratione personae*), kas attiecas uz parlamentāriešiem par to izteiktajiem viedokļiem, balsojumu parlamentā, vai par citām darbībām, kas veiktas, īstenojot to parlamentārās funkcijas. Šī imunitāte ir nepārtraukta un pastāvīga un bieži vien to nav iespējams atcelt;

2) *neizskaramības imunitāte* (saukta arī kā procesuālā imunitāte - *ratione materiae* - subjekta imunitāte), kas aizsargā noteiktu kategoriju personas no kriminālvajāšanas un/vai izmeklēšanas un/vai aizturēšanas par to izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, gan kas izdarīti to funkciju veikšanas ietvarā, gan ārpus tā. Šī imunitāte, tā kā tā ir saistīta ar noteiktu funkciju pildīšanu, parasti ir ierobežota laikā un to var atcelt.

⁸² May E. Parliamentary practice. 21st Edition. London, Butterworths, ISBN 0-406-99681-8, 1989, p.74.

⁸³ Dišlers K., Permanentā likumdošanas iestāde un deputātu imunitāte. Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1922., 1.nr., 10.lpp.

⁸⁴ Dišlers K., Demokrātiskas valsts iekārtas pamati (Ievads konstitucionālajās tiesībās). Rīga: A.Gulbis, 1931., 120.lpp.

⁸⁵ Bockelmann P. Die Unverfolgbarkeit der deutschen Abgeordneten nach deutschem Immunitätsrecht, 1951, S. 110 // Citēts pēc Vācijas Konstitucionālās tiesas 17.12.2001.sprieduma nr.2 BvE 2/00. <http://www.oefre.unibe.ch/law/dfv/bv095335.html> (skatīts 13.04.2009.)

Abu šo imunitāšu mērķis nav dot noteiktas priekšrocības indivīdam, bet gan aizsargāt darbības amata pildīšanas ietvaros (funkcionālā imunitāte) vai veicināt brīvu amata darbību (personīgā imunitāte).

Procesuālā imunitāte ir attiecināma uz plašu amatpersonu loku - uz visām amatpersonām, kuras pilda nacionālajos normatīvajos aktos noteiktas valsts funkcijas, un kuru pildīšanas dēļ šī imunitāte ir noteikta. Procesuālās imunitātes saturs ir vērsts uz to, ka netiek nodrošināta personas pilnīga aizsardzība, jo atbilstoši nepieciešamībai tiek paredzēts mehānisms tās atcelšanai.

Savukārt neatbildības (runas brīvības) imunitāte paredz pilnīgu neaizskaramību personai, kura ieņem noteiktu augstu amatu uz brīdi, kamēr tiek pildītas attiecīgās funkcijas. Personīgā imunitāte tiek garantēta tikai nelielai cilvēku grupai, kurā ietilpst valstu vadītāji un ārvalstīs akreditētie diplomāti. Tā ir īslaicīga tādā ziņā, ka tā ir spēkā tikai to laiku, kamēr persona pilda pārstāvja funkcijas. Nepastāv izņēmumi imunitātes piemērošanai, pamatojoties uz aizdomām par smaga nozieguma izdarīšanu, vai arī, ja rīcība bijusi privātā kārtā vai pildot amata pienākumus, jo tās piemērošanas motīvs nav saistīts ar darbības būtību. Šī imunitāte aizsargā tikai rīcību, kura veikta amata pienākumu pildīšanas brīdī, bet tā nezaudē spēku brīdī, kad persona beidz pildīt amata pienākumus, jo tā aizsargā rīcību kā tādu, nevis personu. Ilustratīvi motivāciju šādas imunitātes nepieciešamībai devis diplomāts A. Van Vikeforts uzsverot, ka “ja princesei būtu rīcības brīvība attiecībā pret vēstnieku, kurš apspriež ar viņu visdažādākās tēmas jebkādā situācijā, tad vēstnieka persona nekad nebūtu drošībā, jo tiem, kuriem būtu prātā viņu nogalināt/iznīcināt, nekad nemeklētu iemeslu.”⁸⁶

Ņemot vērā abu imunitātes veidu tiesību doktrīnā doto skaidrojumu un vērtējot to kopsakarā ar normatīvajos aktos noteikto⁸⁷, šķiet, ka faktiski nevajadzētu pastāvēt problemātikai to savstarpējā nošķiršanā. Tomēr juridiskā prakse rāda pretējo un to uzskatāmi atspoguļo ilggadēji diskutētā un plašā mērogā izskanējusi, tā dēvētā „*Pinočeta lieta*”.

Šīs lietas ietvarā risināta procesuālās un personīgās imunitātes satura interpretācijas un to savstarpējās nošķiršanas problemātika, kam bija izšķiroša nozīme tam, vai Pinočets ir vai nav izdodams kriminālvajāšanai. Lietas faktiskie apstākļi izpaudās šādi: 1998.gadā senators Augusto Pinočets, bijušais Čīles valsts vadītājs,

⁸⁶ Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. *Prosecutions in National Courts*. International Criminal Law and Procedure. Cambridge, ISBN 9780521699549, 2007., p.423. // A. Van Wicquefort, *The Embadassador and his Functions* (2nd edition, London, 1740).

⁸⁷ Izvērtējums cita starpā izriet no darba V nodaļas satura.

ārstēšanās laikā uzturējās Apvienotajā Karalistē. Tajā laikā Spānija nosūtīja pieprasījumu par viņa izdošanu kriminālvajāšanai, lai apsūdzētu viņu par spīdzināšanu un sazvērestību spīdzināšanā. Izpildot Spānijas lūgumu, Pinočetu arestēja britu varas iestādes. Pinočets lūdza atcelt aresta orderi, cita starpā pamatojoties uz to, ka viņam kā bijušajam valsts vadītājam ir tiesības uz imunitāti.

Lietas izskatīšanā pirmajā instancē Pinočeta lūgums tika izpildīts. Tiesas pamatojums atbrīvošanai tika pamatots ar argumentu, ka bijušajam valsts vadītājam imunitāte nav spēkā attiecībā uz privātā kārtā izdarītajām darbībām, tomēr tā joprojām ir spēkā attiecībā uz darbībām, kas veiktas, pildot valsts vadītāja pienākumus. Tiesa secināja, ka apsūdzētā rīcību diezin vai varētu uzskatīt par izdarītu privātā kārtā, jo Pinočeta izvirzītajās apsūdzībās nebija norādīts, ka viņš personīgi spīdzinājis un nogalinājis upurus, vai izraisījis cilvēku pazušanu, bet bija norādīts, ka viņš šo darbību īstenošanā bija izmantojis valsts, kuras vadītājs viņš bija, varu. Tādēļ tiesa uzskatīja, ka Pinočeta rīcība atzīstama par rīcību amata pienākumu pildīšanas ietvarā. Līdztekus tiesa noraidīja apsūdzības argumentu, ka smagi starptautiski noziegumi (par kādiem atzīstama spīdzināšana un nogalināšana), nevar būt valsts vadītāja pienākumi, paužot nostāju, ka imunitātei pret kriminālatbildību jāpiemīt arī par šādām noziedzīgām darbībām, jo citādi šai imunitātei nebūtu nekādas nozīmes.

Lietas izskatīšanā nākamajā tiesas instancē, detalizēti analizējot starptautisko tiesību regulējuma nianšes, trīs no pieciem tiesnešiem bija pārliecināti, ka bijušā valsts vadītāja imunitāte neattiecas uz šādiem smagiem starptautiskiem noziegumiem. Šīs tiesas lēmums pauda apsvērumu, ka konkrētu smagu starptautisku noziegumu izdarīšanu, pretēji *jus cogens*⁸⁸, nosoda visas valstis un atzīst tos par prettiesiskiem. Tādēļ starptautiskās tiesības nevar tos aizsargāt, aizbildinoties ar „amata pienākumu pildīšanu”.

Izskatot lietu vēl vienu reizi pēc būtības (dēļ paustajām aizdomām par viena tiesneša neobjektivitāti), seši no septiņiem tiesnešiem nolēma, ka Pinočeta imunitāte, kas viņam piemīt kā bijušajam valsts vadītājam, neaizliedz izdot viņu kriminālvajāšanai par tik smagiem noziegumiem.⁸⁹

Galējais spriedums Pinočeta lietā neskaidrā pamatojuma dēļ precedentu tiesību sistēmā ir atzīts par vienu no tiem „dārgakmeņiem”, kurā, lai vai cik lēmums ir svarīgs,

⁸⁸ starptautisko tiesību doktrīnā pausta atziņa, ka imunitāte nav *jus cogens* norma; tā ir tiesība, no kuras var atteikties, skat. Cohn E.J. Wauver of Immunity. British Yearbook of International Law, 1958., p.260.-273.

⁸⁹ Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. Prosecutions in National Courts. International Criminal Law and Procedure. Cambridge, ISBN 9780521699549, 2007., p.428.

ir grūti identificēt *ratio decidendi* (pamatojumu – *latīn.*). Šo spriedumu komentējuši vairāki komentatori, nonākot pie dažādiem sprieduma interpretējumiem. Viena no interpretācijām pauda ideju, ka apspriežamie noziegumi nebija amata pienākumu pildīšanas ietvaros un attiecīgi nebija pamata procesuālajai imunitātei, kam pievienojas arī autore. Citas interpretācijas rezultātā komentatori secināja, ka tiesa atzinusi, ka starptautiskie noziegumi nav atzīstama par tādu amata pienākumu izpildi, uz kuru attiecas procesuālā imunitāte. Jeb, citiem vārdiem sakot, šī imunitāte neaizsargā noteiktus starptautiskos noziegumus tāpēc, ka starptautiskās tiesības neaizsargā tādas darbības, ko tās aizliedz un nosoda.⁹⁰

Neraugoties uz „*Pinočeta lietas*” galējā lēmuma interpretāciju, tiesību doktrīnā ir vispārēji pieņemts, ka funkcionālā jeb procesuālā imunitāte neizslēdz tiesāšanu par smagiem starptautiskiem noziegumiem un to apliecina Nirnbergas tiesas spriedumā norādītais, ka tiesību princips, kas likumā noteiktos gadījumos aizsargā valsts amatpersonu, nevar tikt attiecināts uz darbībām, kas starptautiskajās tiesībās atzītas par krimināli sodāmām. Šo darbību izdarītāji nevar slēpties aiz saviem oficiālajiem amatiem, tādējādi izbēgot no soda.⁹¹

Šis starptautisko tiesību princips autores ieskatā ir atzīstams par būtisku stūrakmeni, raksturojot valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes institūtu. Kaut arī šī principa piemērošana vērsta uz starptautiski tiesisko attiecību realizāciju, tā pamatideja – valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitāte nedrīkst būt līdzeklis nesodāmībai, neapšaubāmi īstenojama arī situācijās, kad lemjams par valsts amatpersonas kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanu par nacionālā līmenī izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Vadoties no minētā, turpmāk darbā, analizējot Latvijas kriminālprocesa tiesībās paredzētos valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes funkcionālos aspektus, cita starpā tiks vērtēts, vai konkrētajai imunitātes noteikšanai ir šī funkcionālā nozīme. Šīs vērtēšanas rezultātā attiecīgi tiks noskaidrots, vai starptautiski atzīstā tēze – imunitāte valsts amatpersonām ir noteikta funkcionālas nepieciešamības dēļ, ir ievērota Latvijas kriminālprocesa tiesībās.

⁹⁰ Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. *Prosecutions in National Courts*. International Criminal Law and Procedure. Cambridge, ISBN 9780521699549, 2007., p.428.

⁹¹ Turpat, p. 430.

II NODAĻA

Valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes standarts pārnacionālā mērogā

Jebkura tiesību institūta vispusīga apskata nolūkā ir lietderīgi veikt tā izpēti, lūkojoties no pārnacionāla līmeņa tiesību viedokļa. Šī apsvēruma dēļ nodaļā veikts valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes kā tiesību kopuma un kā patstāvīga tiesību institūta raksturojums starptautisko līgumu un citu starptautisko tiesību aktu regulējuma un starpvalstu organizāciju darbības kontekstā. Proti – kontekstā, kādu standartu izteiksmē nosaka kā pārnacionāla līmeņa tiesību akti, tā arī starpvalstu organizāciju darbība, kas cita starpā izpaužas vadlīniju noteikšanā, valstu izvērtējuma procedūrā, rekomendāciju došanā.

Uzsverams, ka nodaļas saturs veidots, apzināti neaplūkojot valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes standartu visās tā iespējamās darbības sfērās.⁹² Īstenota pieeja, aprobežojoties ar tieši valsts amatpersonām tipisko noziedzības sfēru – korupcija.⁹³ Valsts amatpersonas – tā ir sabiedrības daļa, kas, īstenojot savu kompetenci publiskajā sfērā, ir pakļautas riskam, ko vienā vārdā var nosaukt par korupciju. Korupcija kopš seniem laikiem ir bijusi viena no ļaunākajām un tajā pašā laikā visizplatītākā izturēšanās norma, kas kaitē publiskajai pārvaldei. Daudzu pasaules valstu zinātnieku –filozofu, juristu, kriminologu, sociologu, psihologu, ekonomistu, politologu –prātus ir nodarbinājusi un nodarbina savā ziņā vienreizēja un unikāla parādība – korupcija.⁹⁴ Laika gaitā tradīcijas, vēsturiskie un ģeogrāfiskie apstākļi ir lielā mērā mainījuši sabiedrības attieksmi pret korupciju, pievēršot tai lielāku vai

⁹² domāts – valsts amatpersonas var izdarīt jebkura veida noziedzīgu nodarījumu, līdz ar ko valsts amatpersonām piemītošā kriminālprocesuālā imunitāte darbojas visu iespējamo valsts amatpersonas izdarīto noziedzīgo darbību sfērās (t.sk. - noziedzīgi nodarījumi pret personu, pret vidi, u.tml.).

⁹³ sal. Kriminoloģija. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Nordik, ISBN 9984-510-42-5, 1998., 303.-310.lpp.

⁹⁴ Vilks A., Ķipēna K. Korupcija. Lietišķās informācijas dienests. Rīga: ISBN 9984-9461-0-X, 2000., 11.lpp.

mazāku nozīmi un dažādi to vērtējot. Līdz ar to ir ievērojami mainījusies korupcijas vieta likumos un noteikumos.⁹⁵ Izsenis atzīts, ka korupcija ir nevēlama parādība, tāpēc katra attīstīta sabiedrība meklē līdzekļus tās ierobežošanai. Šādi līdzekļi ir ētiskie ierobežojumi, administratīvie pasākumi, kas tiek veidoti, realizējot valsts politiku korupcijas ierobežošanas, kā arī atbildības noteikšana par sodāmām koruptīvām darbībām, tādējādi izveidojot korupcijai nepārvaramu tiesību sistēmu, kad atkarībā no koruptīvā nodarījuma rakstura tiek paredzēts juridisks šāda nodarījuma novērtējums un atbildība par to.⁹⁶ Šīs korupcijai nepārvaramās jeb - korupciju ierobežojošās, tiesību sistēmas veidojošie elementi ir gan katras valsts iekšējā tiesību sistēma, gan arī pārnacionālās tiesību sistēmas. Turklāt šīs pārnacionālās tiesības ir tās, kas nosaka vienādas pieejas kritērijus attiecīgā jautājuma risinājumam, kas jāņem vērā dalībvalstīm, tādējādi radot pamatu vienāda vai vismaz līdzīga tiesiskā regulējuma un juridiskās prakses ieviešanai dažādās valstīs attiecībā uz vienādiem vai līdzīgiem tiesību institūtiem.

Kā instrumenti šādas pieejas nodrošināšanai jebkurā tiesību nozarē minamas starptautiskās konvencijas un citi starptautiski līgumi, direktīvas, regulas, rekomendācijas, u.c. Tāpat arī pretkorupcijas jomā ir vairāki pārnacionāla līmeņa tiesību instrumenti, kuru mērķis ir nodrošināt vienotu standartu esamību visās valstīs, kuras izrādījušas vēlmi cīnīties pret sociāli negatīvo parādību – korupciju.

Šī darba ietvarā nav tieši jārunā par tiesību instrumentiem cīņā pret korupciju. Tomēr, tā kā pārnacionālā līmenī ir atzīta un tiesībās nostiprināta atziņa, ka valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte ir viens no tiesību institūtiem, kura saturs var būtiski ietekmēt tieši korupcijas novēršanas un apkarošanas rezultātu⁹⁷, šo tiesību satura un piemērošanas procedūras izpētei ir jābūt šī darba sastāvdaļai. Turklāt - tiesību doktrīnā šī jautājuma ietvarā pat ir pausts viedoklis, ka valsts amatpersonu (parlamenta locekļu) imunitāte nebūtu piemērojama kriminālprocesos par kukuļošanu.⁹⁸

Vispārīgi runājot par starptautiskajām pretkorupcijas prasībām, kas ietvertas konvencijās un citos normatīvajos dokumentos, atzīmējams, ka pretkorupcijas jomā šādu dokumentu salīdzinājumā ar citu nozaru regulējošajiem dokumentiem, ir maz. Turklāt, ne visos šajos dokumentos ir risināts korupcijas subjektu – valsts amatpersonu,

⁹⁵ Explanatory Report of Criminal Law Convention, European treaty Series no.173, Strasbourg, 1999., p.13.

⁹⁶ Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Latvijas Vēstnesis, 2003., 8.lpp.

⁹⁷ to tieši apstiprina turpmāk nodaļā atspoguļotais kontekstā par Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) aktivitātēm pretkorupcijas sfērā.

⁹⁸ Shihata I.F.I Corruption – A General review with an Emphasis on the Role of the World Bank. Corruption: The Enemy Within. Kluwer Law International, ISBN 90 411 0712 6, 1997., p.268.

imunitātes jautājums. Savukārt tajos starptautiskajos korupcijas novēršanas un apkarošanas tiesību avotos, kas ietver sevī jautājumu par valsts amatpersonu imunitāti, kriminālprocesuālās imunitātes regulējums ir visai deklaratīvs un neatklāj iespējamus riskus, kādi varētu būt, ja valsts amatpersona bauda kriminālprocesuālo imunitāti.

Pievērošoties konkrētiem starptautiskajiem pretkorupcijas dokumentiem, kā pirmais būtiskākais to vidū minams Eiropas Savienības tiesību avots - 1997.gada 26.maija Eiropas Savienības Konvencija cīņā pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 panta 2.punkta „c” apakšpunktu.⁹⁹ Latvija šai konvencijai pievienojusies 2005.gada 22.aprīlī¹⁰⁰. Konvencija tika pieņemta ar mērķi uzlabot tiesisko sadarbību starp dalībvalstīm krimināllietās, uzlabot tiesu sadarbību cīņā pret korupciju, mazināt draudus Eiropas kopienas finansiālajām interesēm, ko rada valsts amatpersonu koruptīvās darbības. Tās nedaudzajos pantos dotas definīcijas aktīvajai un pasīvajai korupcijai, valsts amatpersonai, risināti izdošanas un tiesvedības jautājumi. Tomēr tajā nav atradusies vieta valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes regulējumam. Turklāt, ja runājam par Eiropas Savienības dokumentiem, tad faktiski šis ir atzīstams par vienīgo pretkorupcijas jomas dokumentu.

Līdzīgi kā minētajā Eiropas Savienības konvencijā, arī 2000.gada 13.decembrī Palermo pieņemtajā Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību¹⁰¹, kurā cita starpā regulēti pretkorupcijas jautājumi, nekas nav minēts par dalībvalstu rīcību vai tām izvirzāmajām prasībām valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumā. Tāpat arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas 1997.gada 21.novembra Konvencijā par ārvalstu amatpersonas kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos, un ar to saistītajos dokumentos – 1997.gada 23.maija Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) Rekomendācijā „Par kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos” un 1996.gada 11.aprīļa Rekomendācijā „Par nodokļu atskaitījumiem no

⁹⁹ Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 panta 2.punkta "c" apakšpunktu: Starptautiska konvencija, 26.05.1997. Latvijas Vēstnesis, 01.05.2004., 69.nr.

¹⁰⁰ Likums „Par Konvenciju par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 panta 2.punkta "c" apakšpunktu”: LR likums, 22.04.2004., Latvijas Vēstnesis, 01.05.2004., nr.69.

¹⁰¹ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību. 15.11.2000. Starptautiska konvencija. Latvijas Vēstnesis, 31.10.2003., nr.153.

ārvalstu amatpersonām maksātajiem kukuļiem”, nav atrodamas norādes par valsts amatpersonu imunitātes standartu.

Apvienoto Nāciju Organizācija pieņēmusi starptautiskajā arēnā par ļoti efektīvu, pilnīgu un progresīvu korupcijas novēršanas un apkarošanas instrumentu atzīto ANO Pretkorupcijas konvenciju.¹⁰² Tomēr arī šajā konvencijā par valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti minētas vien deklaratīvas normas. Proti, tās 30.panta otrā daļa vien deklarē, ka katrai dalībvalstij jāveic tādi pasākumi, kas var būt nepieciešami, lai izveidotu vai saglabātu atbilstošu līdzsvaru starp jebkuru imunitāti un juridiskajām priekšrocībām, kas piešķirtas tās valsts amatpersonām par to amata pienākumu izpildi, un iespēju nepieciešamības gadījumā efektīvi veikt izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un lietas izskatīšanu tiesā par noziedzīgiem nodarījumiem¹⁰³, kas par tādiem atzīti saskaņā ar šo konvenciju.¹⁰⁴ Tomēr šīs konvencijas saturs lielā mērā dublē zemāk minēto Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju, kuras satura izpilde aprakstīta zemāk. Turklāt, šīs konvencijas ieviešanas mehānismi pagaidām vēl nav iedibināti. Šo divu iemeslu dēļ veikt sīkāku analīzi par ANO Pretkorupcijas konvencijas regulējumu autores ieskatā nav lietderīgi.

Plašā līmenī pretkorupcijas jautājumi risināti Eiropas Padomes ietvarā. Līdz ar to turpmāk nodaļā veikts padziļināts to izklāsts, tai skaitā – atspoguļojot to ieviešanas un izpildes mehānismus dalībvalstīs.

Eiropas Padomes institūcijas izsenis deklarējušas, ka to pieeja vienmēr bijusi daudzfunkcionāla un to veido trīs savstarpēji papildinoši elementi: Eiropas līmeņa normu un standartu radīšana, dalībvalstu un atsevišķu reģionu novērtēšana un to darbības uzraudzība atbilstoši šīm normām un standartiem, tehniskās sadarbības un palīdzības programmu īstenošana. Tā īstenošanai Eiropas Padome ir radījusi virkni daudzpusīga regulējuma normatīvos aktus, kas, cita starpā, regulē tādus jautājumus kā korupcijas publiskajā un privātajā sektorā kriminalizācija, atbildība par šādiem pārkāpumiem, zaudējumu, kas radušies korupcijas rezultātā kompensēšanas mehānisms, valsts amatpersonu darbības noteikumi, politisko partiju finansēšana, un šo instrumentu mērķis ir uzlabot valstu kapacitāti cīņai pret korupciju kā nacionālā, tā arī

¹⁰² Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija: Starptautiska konvencija, 27.01.1999., Latvijas Vēstnesis, 2000., 460./464.nr.

¹⁰³ Domāts – aktīvā kukuļošana, pasīvā kukuļošana, naudas atmazgāšana, tirgošanās ar ietekmi, dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, tiesvedības traucēšana, īpašuma izšķērdēšana (*aut. piezīme*).

¹⁰⁴ Legislative Guide for the Implementation of the United Nations Convention Against Corruption. Paragraf 378, 386. United Nations. Office on Drugs and Crime. New York, 2006.
http://www.unodc.org/pdf/corruption/CoC_LegislativeGuide.pdf (skatīts 13.01.2010)

starptautiskā līmenī. Būtiski atzīmēt, ka uzraudzīt to, kā šie standarti un normas tiek ievēroti un īstenoti, nodots GRECO kompetencē.

Eiropas Padome valsts amatpersonu pretkorupcijas jomā pieņēmusi: 1) 1999.gada 27.janvāra Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju un vēlāk - tās divus papildprotokolus, 2) 1999.gada 4.novembra Civiltiesību pretkorupcijas konvenciju, 3) Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendāciju dalībvalstīm Rec(2000)10 par valsts amatpersonu rīcības kodeksiem, 4) Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rezolūciju (97)24 par divdesmit principiem cīņai ar korupciju.

Pirms pievērsties šo dokumentu satura izvērtējumam, būtiski norādīt GRECO izveides vēsturiskos aspektos, kā arī tā darbības virzienus. GRECO tika dibināta 1999.gada 1.maijā un šī dibināšana tika saistīta ar mērķi sekmēt valstu sadarbību cīņā pret korupciju. Dibinot GRECO, tika uzsvērts, ka sekmīgas korupcijas apkarošanas stratēģijas nodrošināšanai ir nepieciešama cieša valstu apņemšanās apvienot savus spēkus, dalīties pieredzē un veikt kopīgus pasākumus. Dibināšanas procesā tika pausta pārliecība, ka, izmantojot savstarpēju novērtējumu un dalībvalstu spiedienu, GRECO būs spējīgs elastīgi un efektīvi kontrolēt Vadošos principus cīņā pret korupciju un citu Eiropas Padomes pieņemtu starptautisku instrumentu cīņai pret korupciju ieviešanu.¹⁰⁵

Kā viens no galvenajiem šiem „citiem Eiropas Padomes pieņemtajiem starptautiskajiem instrumentiem cīņai pret korupciju” ir 1999.gada 27.janvāra Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, kuras galvenais mērķis ir izveidot kopīgus standartus attiecībā uz noteiktiem koruptīviem pārkāpumiem, nodrošinot, ka neviens ar korupciju saistīts jautājums netiek izslēgts no tās darbības ietvara. Cita starpā konvencijas 16.pants „Imunitāte” nosaka, ka šīs konvencijas noteikumi nekādā veidā neietekmē neviena starptautiskā līguma, protokola vai statūtu nosacījumus, kā arī to ieviešanas nosacījumus attiecībā uz imunitātes atņemšanu. Savukārt normas izskaidrošanas nolūkā konvencijas Komentāru 78.punktā teikts, ka imunitātes ziņā netiek izslēgtas vispārējās starptautisko tiesību normas. Noteikumi par imunitāti var īpaši attiekties uz starptautisko vai pārnacionālo organizāciju darbiniekiem (konvencijas 9.pants), starptautisku parlamentāru asambleju dalībniekiem (konvencijas 10.pants), kā arī uz starptautisku tiesu tiesnešiem un amatpersonām (konvencijas 11.pants). Imunitātes atņemšana tādēļ ir priekšnoteikums, lai katrai minēto kategoriju

¹⁰⁵ Agreement Establishing The Group of States Against Corruption – GRECO. Directorate General I – legal Affairs, Department of Crime Problems, Strasbourg, 6 May, 1998.
<http://www.justice.gov/criminal/fraud/fcpa/intlagree/related/docs/grecoagree.pdf> (skatīts 12.01.2010.)

personai varētu piemērot attiecīgās tiesību normas. Konvencija ietver katras attiecīgās valsts pienākumu ieviest noteikumus par privilēģijām un imunitātēm.¹⁰⁶

GRECO darbība šī un arī citu tiesību instrumenta ieviešanas kontrolē tiek īstenota ar novērtēšanas procedūras starpniecību. Tādējādi, lai veiktu konvencijas noteikuma ieviešanas dalībvalstīs novērtējumu, GRECO, pamatojoties uz Eiropas Padomes Ministru padomes 1997.gada 6.novembrī pieņemto Eiropas Padomes Ministru Komitejas Rezolūciju (97)24 par divdesmit principiem cīņai ar korupciju¹⁰⁷ un 2000.gada 11.maijā pieņemtajām Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijām dalībvalstīm Rec(2000)10 par valsts amatpersonu rīcības kodeksiem¹⁰⁸, tika izstrādāta un pieņemta anketa ar dažāda satura jautājumiem par cīņu pret korupciju.

Viena no būtiskajām sadaļām anketā bija par izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un tiesāšanas imunitāti koruptīvajos noziedzīgajos nodarījumos. Šīs anketas jautājumu lokā cita starpā tika iekļautas tēzes, kas izrietēja no minētajās rekomendācijās un pamatprincipos noteiktā, proti, ka *valstīm koruptīvo noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas gadījumos ir līdz tādām līmenim, kāds ir nepieciešams demokrātiskā valstī, jāierobežo izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un tiesāšanas imunitātes*. Tieši šis motīvs atzīstams par standartu, uz kādu jātiecas dalībvalstīm valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jomā.

Līdzīgi GRECO izvirzītajam standartam starptautiski pausts viedoklis arī Eiropas Ekonomiskās Sadarbības Padomē. Proti - valstīm jānodrošina adekvātu balansētu amatpersonu imunitātes un to nodarījumu izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un tiesāšanas sistēmu. Jo īpaši, imunitātēm jābūt tikai „funkcionāla rakstura”, t.i. – imunitāte attiecas tikai par nodarījumiem, kas veikti, pildot amata pienākumus. Imunitātei jābūt ierobežotai laikā, proti - tikai laikā, kad amatpersona ieņem attiecīgo valsts amatpersonas amatu. Efektīva imunitātes atcelšanas sistēma arī ir būtiska. Daudzās valstīs imunitāte tiek atcelta Parlamenta vai konstitucionālās tiesas īstenota procesa gaitās. Valstīm jānodrošina, ka šie procesi ir „caurspīdīgi” un sabiedrībai

¹⁰⁶ Explanatory Report of Criminal Law Convention, European treaty Series no.173, Strasbourg, 1999, p.16.

¹⁰⁷ [Resolution \(97\) 24](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Resolution%2897%2924_EN.pdf) on the Twenty Guiding Principles for the Fight Against Corruption. Council of Europe. Committee of Ministers. 6 November, 1997., http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Resolution%2897%2924_EN.pdf (skatīts 11.02.2010.)

¹⁰⁸ Recommendation No.R (2000) 10 of the Committee of Ministers to Member states on codes of conduct for public officials. 11 May, 2000., http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec%282000%2910_EN.pdf (skatīts 11.02.2010.)

saprotami un ka imunitātes var atcelt par smagu noziegumu, tādu kā korupcija, izdarīšanu. Šīm procedūrām tāpat jāļauj iegūt pierādījumus, kas pēc tam nodrošinātu iespēju imunitātes atcelšanai.¹⁰⁹

Pēc anketu aizpildīšanas notika situācijas izvērtējums katrā dalībvalstī individuāli, kā arī tika dota virkne rekomendāciju par tiem jautājumiem, kas neatbilda vai daļēji atbilda GRECO prasībām. Īstenojot šo izvērtēšanas procedūru, tika realizēta GRECO I novērtēšanas kārtā, kurā līdz šim novērtēta 41 valsts.¹¹⁰ Novērtēšanas rezultātā apkopotā informācija ir vispusīgs materiāls par konkrētās dalībvalsts konkrētā jautājuma teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem, tajā skaitā – par attiecīgās valsts valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājumu.

Autores ieskatā minētajos tiesību aktos ietvertie nosacījumi, vadoties no kuriem darbojas GRECO, uzskatāmi par standartu virknei tiesību institūtu, to skaitā – valsts amatpersonu kriminālprocesuālajai imunitātei. Savukārt GRECO īstenotie pasākumi, veicot dalībvalstu tiesību sistēmas un juridiskās prakses izvērtējumu atbilstoši minētajam standartam, atzīstami par efektīvu un patiesi darbojošos mehānismu standarta ieviešanai.

GRECO darbības rezultāts, kas redzams valstu novērtējuma ziņojumos, īpaši – ziņojumos ietvertajās rekomendācijās, atzīstams par vērtīgu materiālu, kas dod pamatu secinājumu izdarīšanai par attiecīgās dalībvalsts tiesību institūtu atbilstību kopējam standartam. Arī izvērtējot Latvijas tiesību sistēmas atsevišķu elementus, GRECO devis rekomendācijas saistībā ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes procesuālo regulējumu. To, kādas tās ir un kā Latvija reaģējusi uz to izpildes nepieciešamību, autore apraksta darba V nodaļā, aplūkojot aktuālo Latvijas kriminālprocesuālo tiesību regulējumu un praksi.

Savukārt šīs nodaļas ietvarā dots īss ieskats citu valstu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta atbilstības izvērtējums no GRECO viedokļa. Ieskats dots to valstu situācijā, kuru tiesību elementus līdzību dēļ ir lietderīgi salīdzināt ar Latvijas tiesību sistēmas elementiem (piemēram, Igaunija, Lietuva, Vācija). Tāpat ieskats dots par tādām valstīm, kuru apskatu vērts veikt tās tiesību instrumentu sevišķo īpatnību dēļ (piemēram, Norvēģija, Amerikas Savienotās Valstis).

¹⁰⁹ Corruption. A Glossary of International Criminal Standards. Organisation for Economic Co-operation and Development., 2007., p. 49.

¹¹⁰ GRECO apvienojušās 46 valstis, 45 no tām - Eiropas valstis un Amerikas Savienotās Valstis.

Igaunija: Igaunijas konstitūcija¹¹¹ paredz imunitāti šādām valsts amatpersonām: parlamenta (*Riikogu*) locekļi, valsts prezidents, valdības locekļi (Ministru prezidents un ministri), valsts kontrolieris (*Auditor General*), Augstākās tiesas tiesneši (arī priekšsēdētājs), citi tiesneši un tieslietu kanclers (*Chancellor of Justice*).

GRECO, izvērtējot Igaunijas atbilstību standartiem¹¹², konstatēja, ka imunitātes attiecas uz saprātīgu valsts amatpersonu skaitu un kategorijām. Imunitātes princips tiek realizēts tikai kriminālvajāšanā (bet ne izmeklēšanā), kas nodrošina to, ka koruptīvajos noziedzīgajos nodarījumos, ko izdarījušas valsts amatpersonas, ir iespējams vākt sākotnējos pierādījumus. Vienlaikus GRECO puda bažas par to, ka jautājuma lemšanā par imunitātes piemērošanu tiesnešiem ir iesaistīts vai nu valsts prezidents, vai parlaments. Pastāvot šādiem apstākļiem, nevar tikt izslēgts, ka lēmumi par imunitātes piemērošanu vai nepiemērošanu tiesnešiem ir saistīti ar politiskiem vai cita veida nepiemērotiem tiesiskajiem vai faktiskajiem apsvērumiem, kas ir par pamatu riskam, ka kriminālprocess ir politiski iespaidots un tādējādi var nebūt sasniegts kriminālprocesa mērķis. Lai no tā izvairītos, tika rekomendēts noteikt, ka imunitātes nepiemērošanas jautājumu ierosina prokurors un apstiprina Augstākā tiesa.

Lietuva: Lietuvas Republikas Konstitūcija¹¹³ un Speciālās izmeklēšanas dienesta likums¹¹⁴ noteic kriminālprocesuālo imunitāti šādām valsts amatpersonām: parlamenta (*Seimas*) deputātiem, Republikas prezidentam, Ministru kabineta locekļiem (ministri un Ministru prezidents), tiesnešiem (arī Konstitucionālās tiesas tiesnešiem), prokuroriem, Īpašās izmeklēšanas dienesta¹¹⁵ amatpersonām.

GRECO, izvērtējot situāciju Lietuvā¹¹⁶, konstatēja, ka imunitātes attiecas uz saprātīgu valsts amatpersonu skaitu un kategorijām.¹¹⁷ Secināts, ka, tā kā imunitātes princips tiek realizēts tikai kriminālvajāšanā, bet ne izmeklēšanā, tiek nodrošināts, ka koruptīvajos noziedzīgajos nodarījumos, ko izdarījušas valsts amatpersonas, ir

¹¹¹ The Constitution of the Republic of Estonia, Article 33, (adopted on 28 June 1992), <http://www.president.ee/en/estonia/constitution.php> (skatīts 15.01.2010.)

¹¹² First Evaluation Round Report on Estonia, para. 91.-97. Strasbourg, 14 September 2001. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)7_Estonia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)7_Estonia_EN.pdf) (skatīts 15.01.2010.)

¹¹³ Constitution of Republic of Lithuania (Adopted by citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum of 25 October 1992) http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html (skatīts 15.01.2010.)

¹¹⁴ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. May 2, 2002, No. VIII-1649., (nav publicēts)

¹¹⁵ Dienests, kas tā kompetences atbilstoši ziņā atbilst Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam.

¹¹⁶ First Evaluation Round Report on Lithuania. Para. 119.-130. Strasbourg, 8 March 2002.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)1_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)1_Lithuania_EN.pdf)

¹¹⁷ I novērtēšanas kārtas laikā Lietuvā nedarbojās Speciālās izmeklēšanas dienests, līdz ar ko GRECO viedokli par tā amatpersonu imunitāti nav paudis.

iespējams vākt sākotnējos pierādījumus. Kā neapmierinoša tika atzīta procedūra imunitātes piemērošanai, jo viena procesa laikā par to var tikt lemts vairākkārtīgi: var būt situācija, kad valsts amatpersona tiek nodota kriminālvajāšanai, tai pat laikā, lai piemērotu tai drošības līdzekli, var būt nepieciešams cits lēmums par imunitātes piemērošanu vai nepiemērošanu. Tādējādi secināts, ka šādi vairākkārtēji lēmumi par imunitātes piemērošanu vai nepiemērošanu var traucēt un kavēt procesa efektīvu realizāciju, kā arī radīt labvēlīgus apstākļus politiskai ietekmei uz kriminālprocesu. GRECO puda viedokli, ka būtu pietiekami, ja imunitāte tiktu atcelta vienu reizi un attiecināta uz visām kriminālprocesā nepieciešamajām darbībām. Tomēr šādu GRECO secinājumu Lietuva atspēkoja, norādot, ka nedz Lietuvas konstitūcija, nedz kāds cits normatīvais akts neaizliedz *Seimam* vai prezidentam vienlaikus dot piekrišanu personas kriminālvajāšanai, tās arestēšanai, tās jebkāda cita veida brīvības ierobežošanai. Lietuva arī norādīja, ka šādi gadījumi Lietuvas juridiskajā praksē ir bijuši attiecībā uz diviem aizdomās turētiem tiesnešiem (*Seima* 1996.gada 8.oktobra rezolūcija). Savukārt prezidents ar 2003.gada 17.jūlija lēmumu devis atļauju trīs tiesnešu kriminālvajāšanai, apcietināšanai un jebkādai citādi to brīvības ierobežošanai.¹¹⁸

Krievija: Saskaņā ar Konstitūciju¹¹⁹, likumu „Par tiesnešu juridisko statusu”¹²⁰, likuma „Par vispārējās jurisdikcijas Federālās tiesas zvērinātiem”, Likumu par cilvēktiesību aizstāvi Krievijas Federācijā¹²¹, Krievijas Kriminālprocesa kodeksu¹²² kriminālprocesuālā imunitāte piemīt Krievijas Federācijas prezidentam, Divu Parlamenta palātu - Federācijas Padomes un Valsts domes – deputātiem, visu līmeņu tiesu (arī Krievijas Federācijas Konstitucionālās tiesas) tiesnešiem, tiesu zvērinātajiem, ombudam.

¹¹⁸ First Evaluation Round, Compliance Report on Lithuania. Strasbourg, 2 July, 2004., para.57. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2004\)6_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2004)6_Lithuania_EN.pdf) (skatīts 15.01.2010.)

¹¹⁹ The Constitution of the Russian Federation.

<http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/constit.html> (skatīts 14.05.2009)

¹²⁰ Закон Российской Федерации о статусе судей в Российской Федерации 26.06.1992 N 3132-1(в ред. Закона РФ от 14.04.1993 № 4791.) http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5 (skatīts 14.08.2009.)

¹²¹ Федеральный Конституционный закон „Об уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” ст.12. Принят Советом Федерации N 1-ФКЗ, 12.02.1006. <http://ombudsman.gov.ru/institut/fkz.shtml> (skatīts 15.01.2010.)

¹²² Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. N 174-ФЗ, ст.449 <http://www.gdezakon.ru/up/gl8/> (skatīts 21.05.2009.)

Izvērtējot situāciju Krievijā, GRECO rekomendēja¹²³: 1) ieviest specifiskus un objektīvus kritērijus, kas jāpiemēro parlamentam, lemjot par neaizskaramības atcelšanu, kā arī nodrošināt, ka šis lēmums ir brīvs no politiskās ietekmes un ir pamatots tikai ar iesniegto pieprasījumu; 2) pārskatīt tiesību normas, kas paredz imunitātes atcelšanas procedūru, lai vienkāršotu šo sistēmu un izveidotu skaidras pamatnostādnes; 3) samazināt to personu kategorijas, kurām ir kriminālprocesuālā imunitāte.

Vācija: kopumā vērtējot Vācijas pieeju imunitāšu jautājumos, atzīmējams ļoti nelielais to personu loks, kam noteikta imunitāte. Proti – tikai augstākā un zemākā līmeņa parlamenta locekļi un valsts prezidents. Tādējādi pat valsts amatpersonām, kam tradicionāli vairākumā valstu noteikta imunitāte – tiesnešiem, imunitāte nav noteikta.

Atbilstoši Vācijas konstitūcijā¹²⁴ noteiktajam kriminālprocesuālā imunitāte piemīt: Bundestāga locekļiem, Zemju (*Länder*) parlamentu locekļiem, valsts prezidentam.

Veicot situācijas izvērtējumu Vācijā, GRECO konstatēja¹²⁵, ka imunitāte nav par šķērslī, lai izmeklētu noziedzīgus nodarījumus, ko varētu būt izdarījuši Bundestāga deputāti. Esot novērots, ka lietu skaits attiecībā uz imunitātes atcelšanu ir neliels un, kas attiecas uz krimināllietām, tad imunitāte tika atcelta sistemātiski. Iespējams, ka imunitāte būtu atceļama, ja tas ir saistīts ar korupciju, lai arī lielākā daļa gadījumu nav saistīti ar korupciju. Bez tam pozitīvi, ka nav nepieciešams prasīt atļauju Bundestāgam vai attiecīgajai komitejai uzsākt pirmstiesas izmeklēšanu. No otras puses jāpatur prātā, ka šādā veidā iespējama informācijas noplūde. GRECO konstatēja arī, ka kriminālprocess pret Bundestāga locekli, kratīšana, izņemšana, aizturēšana un zvēresta pieprasīšana tā vietā, lai piemērotu piespiedu līdzekļus – tas viss var tik realizēts, ja ir saņemta Bundestāga piekrišana (izņemot gadījumu, ja persona aizturēta nodarījuma izdarīšanas vietā). Prokuratūras vai tiesas lūgums izdošanai jānogādā caur tieslietu ministru, kurš, savukārt, iesniedz to Bundestāga prezidentam. Parasti lēmumu par izdošanu pieņem nākamajā sēdē. Atkārtotu atļauju nepieciešams saņemt, lai personu sodītu. Ņemot vērā minēto, kopumā Vācijā noteiktā kārtība atzīta kā apmierinoša.

¹²³ Joint First and Second Evaluation Rounds Evaluation Report on the Russian Federation. Strasbourg, Strasbourg, 5 December 2008, para.154.-172.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2008\)2_RussianFederation_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2008)2_RussianFederation_EN.pdf) (skatīts 14.08.2009.)

¹²⁴ The Constitution of Germany. (Grundgesetz, GG). In the version promulgated on 23 May 1949 (first issue of the *Federal Law Gazette*, dated 23 May 1949), as amended up to and including 20 December 1993. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm> (skatīts 15.01.2010.)

¹²⁵ First Evaluation Round, Evaluation Report on Germany. Strasbourg, 8 March, 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)12_Germany_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)12_Germany_EN.pdf)

Somija: Somijas konstitūcija¹²⁶ kriminālprocesuālo imunitāti paredz Republikas prezidentam, Valdības pārstāvjiem, Tieslietu kancleram, Parlamentārajam Ombudam, parlamenta deputātiem. GRECO, izvērtējot situāciju Somijā¹²⁷, konstatēja, ka valdības locekļu kriminālvajāšanu par likumpārkāpumu, tai skaitā – koruptīvu nodarījumu, var veikt Impīčmenta Augstākā tiesa, ja par to ir pieņemts parlamenta lēmums un to pieprasa Konstitucionālo tiesību komisija. Tikai parlamentārās komisijas, tai skaitā Konstitucionālo tiesību komisija, Tieslietu kanclers, parlamentārais ombuds var ierosināt uzsākt izmeklēšanu. To izvērtējot, tika atzīts, ka šāda kārtība, īstenojot apsūdzību, var būt ļoti komplicēta, uzskatot, ka skaidrākas tieslietu sistēmas nodrošināšanai šādu procedūru veikšana būtu jānodod prokuratūras rīcībā, jo parlamentārie subjekti pēc savas būtības ir politiski veidojumi un to lēmumi var būt politizēti, kas tādējādi nenodrošina kvalitatīvu kriminālprocesu.

Norvēģija: Norvēģijas konstitūcija¹²⁸ paredz imunitāti tikai divu veidu amatpersonām: parlamenta pārstāvjiem un karaliskās ģimenes pārstāvjiem, kas bauda absolūto imunitāti. GRECO atzinīgi vērtējis¹²⁹, ka imunitāte piemīt ļoti šauram personu lokam. Neņemot vērā diplomātus un karalisko ģimeni, imunitāti bauda parlamenta deputāti, un šī imunitāte ir ļoti ierobežota. Tomēr kā trūkums atzīmēts tas, ka kriminālprocesuālas problēmas var radīt imunitātes noņemšanas/nenoņemšanas procedūras trūkums.

Nīderlande: Saskaņā ar Nīderlandes konstitūcijā¹³⁰ noteikto, kriminālprocesuālā imunitāte ir noteikta karalim, parlamenta deputātiem, ministriem, valsts sekretāriem un citām personām, kuras piedalās valsts pārvaldes jautājumu lemšanā. GRECO ar gandarījumu ir atzīmējis¹³¹, ka Nīderlandes tiesību sistēmā ir noteikts, ka deputāti, ministri un citas valsts amatpersonas, kuras tiek turētas aizdomās

¹²⁶ The Constitution of Finland, 11 June 1999 (731/1999).

http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf (skatīts 15.01.2010)

¹²⁷ First Evaluation Round, Evaluation Report on Finland. Strasbourg, 15 June, 2001.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2000\)4_Finland_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2000)4_Finland_EN.pdf) (apskatīts 12.04.2009.)

¹²⁸ The Constitution of Norway, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently on 20 February 2007. <http://www.stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/> (skatīts 15.01.2010.)

¹²⁹ First Evaluation Round, Evaluation Report on Norway. Strasbourg, 11 July, 2002.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)3_Norway_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)3_Norway_EN.pdf) (apskatīts 14.04.2009.)

¹³⁰ The Constitution of the Netherlands. http://www.servat.unibe.ch/icl/nl00000_.html (skatīts 13.03.2009.)

¹³¹ First Evaluation Round, Evaluation Report on Netherlands. Strasbourg, 28 March, 2003

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2003\)1_Netherlands_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2003)1_Netherlands_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)

par noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu, nebauda imunitāti un tiek pakļautas kriminālvajāšanai, arestam un citām darbībām tāpat kā jebkura cita persona.

Dānija: Saskaņā ar Dānijas Konstitūciju¹³² imunitāte piemīt Karalim (Karalienei) un parlamenta deputātiem. GRECO, izvērtējot Dānijas normatīvo bāzi, konstatēja, ka Dānijā imunitātes sistēma attiecas tikai uz valsts vadītāju un parlamenta vadītājiem. Procesuālā imunitāte attiecībā uz parlamenta deputātu apcietināšanu vai aizturēšanu neliedz uzsākt pret viņiem izmeklēšanas darbības, līdz ar to konstatē, ka Dānijas imunitātes sistēma nerada šķēršļus sekmīgi cīnīties ar korupciju.¹³³

Austrija: Austrijas konstitūcija¹³⁴ noteic, ka kriminālprocesuālā imunitāte piemīt valsts prezidentam, Federālās Padomes (*Bundesrat*) pārstāvjiem, Nacionālās Padomes (*Nationalrat*) pārstāvjiem un Zemju Parlamenta pārstāvjiem (*Landtage*). Izvērtējot situāciju Austrijā¹³⁵, ierosināts pieņemt pamatnostādnes, kas paredzētu specifiskus un objektīvus kritērijus, kas jāpiemēro, lai noteiktu, vai attiecīgā parlamenta deputāta imunitāte ir atceļama vai nē, kā arī īstenot pasākumus, nodrošinot, ka kompetentās Parlamentārās komitejas attiecīgajā līmenī savā lēmumā atspoguļotu pamatojumu, kādēļ nepieciešams atcelt imunitāti, katrā konkrētajā gadījumā.

Amerikas Savienotās Valstis: Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcija¹³⁶ neparedz jebkādu kriminālprocesuālo imunitāti valsts amatpersonām, tostarp arī par noziedzīgajiem nodarījumiem korupcijas jomā. Imunitāte vai privilēģijas nav arī Kongresa locekļiem. Vienīgais izņēmums attiecas uz runām un diskusijām. Likumdevējam, Senāta pārstāvjiem ir imunitāte attiecībā uz izteikto viedokli vai nodotajām balsīm Kongresā. Valsts prezidentam nav imunitātes pret izmeklēšanas darbībām (runas brīvības imunitāte). GRECO, dodot novērtējumu šādai pieejai, atzīmēja¹³⁷, ka ASV sistēma gandrīz neparedz nekādu imunitāti. Tikai Kongresa

¹³² The Constitutional Act of Denmark. June 5, 1953. [http://www.eu-
oplysningen.dk/upload/application/pdf/0172b719/Constitution%20of%20Denmark.pdf](http://www.eu-
oplysningen.dk/upload/application/pdf/0172b719/Constitution%20of%20Denmark.pdf) (skatīts
15.01.2010.)

¹³³ First Evaluation Round, Evaluation Report on Denmark, para. 108. Strasbourg, 11 July, 2002.
[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)6_Denmark_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)6_Denmark_EN.pdf)
(skatīts 14.08.2009.)

¹³⁴ The Constitution of Austria (*Österreichische Bundesverfassung*) (adopted on 1920),
http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000_.html (skatīts 12.01.2010)

¹³⁵ Joint First and Second Evaluation Round, Evaluation Report on Austria. Strasbourg, 13 June, 2008.
[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2007\)2_Austria_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2007)2_Austria_EN.pdf)
(skatīts 12.04.2009.)

¹³⁶ Constitution for the United States of America (September 17 th, 1787)
http://www.constitution.org/constit_.htm (skatīts 18.08.2009.)

¹³⁷ First Evaluation Round, Evaluation Report on the United States of America, para. 154. Strasbourg, 25
March, 2004.
[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2003\)2_UnitedStatesAmeri
ca_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2003)2_UnitedStatesAmeri
ca_EN.pdf) (skatīts 18.04.2009.)

deputātiem ir imunitāte attiecībā uz izteikto viedokli vai nodotajām balsīm Kongresā. Tādējādi pausts uzskats, ka ASV imunitātes sistēma pilnībā atbilst visām GRECO izvirzītajām prasībām.

Apkopojot nodaļā izklāstīto, autore izceļ šādus secinājumus, kas būtiski valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes satura raksturojumā:

1) standarts, uz kādu jātiecas valstīm valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jomā, atzīstama no EP Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas, EP Ministru Komitejas Rezolūciju (97)24 par divdesmit principiem cīņai ar korupciju un EP Ministru komitejas Rekomendācijām dalībvalstīm Rec(2000)10 par valsts amatpersonu rīcības kodeksiem atvasināmā tēze, ka valstīm koruptīvo noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas gadījumos ir līdz tādām līmenim, kāds ir nepieciešams demokrātiskā valstī, jāierobežo izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un tiesāšanas imunitātes;

2) virknē valstu kā neatbilstība GRECO izvirzītajam standartam, kas izriet no EP Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas, atzīmēts nesamērīgais to valsts amatpersonu loks, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte. Vienlaikus GRECO, novērtējot minētā standarta ieviešanas līmeni dalībvalstu tiesību sistēmās, konstatējis, ka tikai Amerikas Savienoto Valstu tiesības kriminālprocesuālās imunitātes sistēma pilnībā atbilst šim standartam. Tas, savukārt, dod pamatu secinājumam, ka, lai arī citu valstu (to skaitā – Latvijas) tiesību sistēma atbilstu šim standartam, valsts amatpersonu loks, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, būtu saistāms tikai ar parlamenta locekļu imunitāti. Turklāt satura ziņā imunitāte saistāma tikai ar parlamenta locekļa runas brīvības imunitāti.

3) virknē valstu kā neatbilstība GRECO izvirzītajam standartam atzīmēts procedūras trūkums vai nepilnības procedūrā, kāda īstenojama valsts amatpersonai piemītošās kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanā. Nereti paustas bažas, ka esošās procedūras nenodrošina lēmumu pieņemšanu, kas būtu „brīvi no politiskās ietekmes”.

III NODAĻA

Jēdziena un kriminālprocesa tiesību institūta – valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte – vēsturiskās attīstības pārskats Latvijas tiesību avotos

Darba I nodaļā konstatēts, ka jēdziens un tiesību institūts - „imunitāte” (arī „valsts amatpersonu imunitāte”) tiesību zinātnē bija pazīstams jau vairākus gadsimtus atpakaļ. Tiesību institūta izziņāšanas procesā būtisku ieguldījumu dod salīdzinošās pētniecības metodes rezultātā iegūtā informācija. Ievērojams vācu pētnieks T.Manss (*T.Mann*) par salīdzināšanas pētniecības metodi ir paudis viedokli: „*Tikai ar salīdzināšanu mēs varam atšķirt sevi no citiem un atklāt, kas mēs esam, lai kļūtu par to, kam mums jābūt*”.¹³⁸ Autors viedokli paudis konstitucionālo tiesību izpētes kontekstā, tomēr šī tēze izmantojama pētot arī citu tiesību zinātnes apakšnozaru institūtus. Līdz ar to, ar mērķi atklāt, kāds ir bijis valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes institūts Latvijas tiesībās dažādos Latvijas kriminālprocesuālajām tiesībām nozīmīgos vēstures periodos, nodaļā veikts attiecīgs institūta apskats. Tā rezultātā tiks atklāts, „kādi institūta kontekstā esam laika griežos”.

Par Latvijas kā patstāvīgas valsts esamību (līdz ar to – arī Latvijas tiesību sistēmas un Latvijas tiesību institūtu esamību) varam runāt kopš laika, kad tika sasniegta Latvijas valstiskā neatkarība, proti – kopš 1918.gada 18.novembra. Līdz ar to jautājums par kriminālprocesuālo imunitāti Latvijas tiesībās tiks skatīts tieši sākot ar šo laika momentu. Turpmākajās apakšnodaļās valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes institūta attīstība tiks apskatīta sākot ar pirmskara Latvijas Republikas laiku (no Latvijas Tautas Padomes izveidošanas līdz 1940.gadam), turpinot ar padomju varas

¹³⁸ citēts no Currie D.P. The Constitution of the Federal Republic of Germany. The University of Chicago Press, ISBN 0-226-13113-0, 1994., p.1.

laiku (no 1940.gada līdz 1990.gadam) un noslēdzot ar atjaunotās Latvijas Republikas laiku (pēc 1990.gada 4.maija līdz 2005.gada 1.oktobrim, kad stājās spēkā KPL).

Atsevišķa nodaļa darbā (V nodaļa) veltīta laika periodam no KPL spēkā stāšanās līdz šodienai. Šāda pieeja īstenota, vadoties no apsvēruma, ka KPL darbības laiks uzskatāms par nozīmīgāko periodu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta nostiprinājumā tieši kriminālprocesa tiesību avotos. Turklāt – promocijas darba būtisks mērķis ir izvirzīts izpētīt valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta teorētiskos un praktiskos aspektus, izvirzīt priekšlikumus problemātisko jautājumu pilnveidei.

Kā minēts, KPL darbības laiks uzskatāms par nozīmīgāko periodu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta nostiprinājumā, līdz ar ko tieši tā ietvarā tiks atklāta kriminālprocesuālās imunitātes institūta „aktuālā esamība”. „Aktuālā esamība” tiks salīdzināta un vērtēta kopsakarā ar citu valstu atbilstošo tiesību regulējumu, tā rezultātā rodot atbildi uz jautājumu „kas mēs esam, lai kļūtu par to, kam mums jābūt”.

3.1. Kriminālprocesuālā imunitāte pirmskara Latvijas Republikas laika tiesībās

Juridiski veidojot jaunās valsts konstitucionālos orgānus, viens no tiem bija Latvijas Tautas Padome – pagaidu likumdevējs. Latvijas Tautas Padome tika izveidota 1918.gada 17.novembrī.

Tautas Padomes darbības netraucētas norises nodrošināšanas nolūkā 1919.gada 16.jūlijā tika pieņemts Likums par Tautas Padomes locekļu neaizskaramību. Šī likuma 2.pants noteica, ka Tautas Padomes locekli bez Tautas Padomes atļaujas nevar apcietināt, nedz arī izdarīt pie viņa kratīšanu vai kaut kādu ar sodu apdraudētu darbību, kā arī, ka Tautas Padomes locekļa iepriekšēja apcietināšana pieļaujama tikai tanī gadījumā, ja Tautas Padomes locekli notver tieši pie šāda pārkāpuma vai nozieguma izdarīšanas, nekavējoši par to ziņojot Tautas Padomes Prezidijam.¹³⁹ Pastāvot šādam tiesību regulējumam, bija noteikti kriminālprocesuālās izpausmes viedi. Tomēr neviens normatīvais akts, to skaitā arī minētais likums un Tautas Padomes darbību regulējošais pamatavots – Latvijas Tautas Padomes kārtības rullis¹⁴⁰, neparedzēja, kāda procesuālā

¹³⁹ Likums par Tautas Padomes locekļu neaizskaramību. Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu krājums, 7.nr., 10.08.1919., 91.lpp.

¹⁴⁰ Latvijas Tautas Padomes kārtības rullis. Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu krājums, 11.nr., 08.11.1919., 146.-148.lpp.

kārtība īstenojama, ja rastos nepieciešamība apcietināt Tautas Padomes locekli, vai ja būtu veicama pie viņa kratīšana.

Neskatoties uz minēto trūkumu procesuālās kārtības izpildes nodrošināšanā, Likums par Tautas Padomes locekļu neaizskaramību autores ieskatā uzskatāms par pirmo, uz valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūtu attiecināmo tiesību avotu Latvijā. Acīmredzot tieši šī iemesla dēļ likumā deklarēto Tautas Padomes locekļu imunitātes jautājumu kā jaunumu Latvijas tiesību zinātnē komentējis tiesību zinātnieks K.Dišlers. K.Dišlers, raksturojot novellu „personas neatbildība”, skaidrojis, ka tā ir kā neatbildība par deputāta darbību parlamentā sakarā ar viņa deputāta pienākumu izpildīšanu vai, pareizāk, tā netiek saprasta kā absolūta neatbildība, bet kā neatbildība ārpus parlamenta atrodosamies valsts iestāžu priekšā; citiem vārdiem, par to, ko deputāts ir darījis parlamentā (vai arī parlamenta uzdevumā ārpus parlamenta) pie savu pienākumu izpildīšanas, viņš atbild vienīgi parlamenta priekšā.¹⁴¹ Vērtējot šo komentāru, jāatzīst, ka tas tiešā veidā sasaucas ar iepriekšējā nodaļā konstatēto par to, kāda ir mūsdienu „neatbildības” izpratnes robeža. Tas, savukārt, liek secināt, ka jau 1925.gadā tiesību doktrīna kriminālprocesuālās imunitātes jomā bija tāda, kādu to piemērojam arī šodien.

Kad darbu bija uzsākusi Latvijas Satversmes sapulce, spēkā stājās 1920.gada 1.jūnijā pieņemtie Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi. To 10.pants regulēja Satversmes sapulces deputāta imunitātes noņemšanas kārtību. Proti - Satversmes sapulces deputātu varēja saukt pie tiesas atbildības, ja tam piekrita trīs piektdaļas no klātesošajiem Latvijas Satversmes sapulces deputātiem, ievērojot kvoruma principu.¹⁴² Tomēr sīkāku imunitātes noņemšanas procedūru tas neparedzēja. Diemžēl saturu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmei autorei atrast neizdevās, vienlaikus pieņemot, ka tā bija identiska Latvijas Tautas Padomes locekļu imunitātei.

Vēlāk – 1920.gada 20.oktobrī, Latvijas Satversmes sapulces deputātu darbības regulēšanai tika pieņemts Satversmes sapulces kārtības rullis.¹⁴³ Tomēr arī tas neparedzēja regulējumu deputātu imunitātes noņemšanas kārtībai. Vienīgi tā 19.pants, identiski minētajam Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumu regulējumam, noteica, ka, lai Satversmes sapulces locekli nodotu tiesai, kā arī, lai lemtu (līdz galējam tiesas spriedumam) par deputāta tiesībām piedalīties Satversmes sapulces un viņas komisiju

¹⁴¹ Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstneša izdevums, 1925., 70.lpp.

¹⁴² Latvijas tiesību vēsture (1914-2000), D.A.Lēbera redakcijā, Fonds Latvijas Vēsture, ISBN 9984-643-14-X, 2000, 162.lpp.

¹⁴³ Satversmes sapulces kārtības rullis. Likumu un valdības rīkojumu krājums, nr.11, 08.12.1920., 3.lpp.

un citu iestāžu sēdēs, nepieciešamas trīs piektdaļas no klātesošo Latvijas Satversmes sapulces deputātu balsīm.

1922.gada 15.februārī tika pieņemta LR Satversme. Līdz ar tās pieņemšanu varam runāt par ievērojami detalizētāku un faktiski tādu atsevišķu valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitāti, kādu to piemērojam šodien. Tā kā šis regulējums vēl aizvien tiek piemērots pašlaik, tā apskats un analīze tiks veikta darba V nodaļā, apskatot konkrētu valsts amatpersonu imunitātes saturu KPL darbības laikā.

Aplūkojot apskatāmā laika perioda tiesību regulējumu, atzīmējams, ka Latvijas teritorijā spēkā bija arī virkne Krievijas likumu. To vidū arī vietējie Baltijas novada likumi, kas bija spēkā Latvijas robežās līdz 1917.gada 24.oktobrim (pēc vecā stila), ciktāl tos neatcēla Latvijas likumi un tie nerunāja pretim Latvijas valsts iekārtai. Vadošais kriminālprocesa tiesību avots bija 1889.gadā uz Baltiju attiecinātais 1864.gada Krievijas Kriminālprocesa nolikums (ustavs), kas tika grozīts un papildināts atbilstoši Latvijas apstākļiem. Ar 1929.gada 28.maija likumu tajā tika ieviesta deputātu imunitātes ievērošana kriminālprocesā.¹⁴⁴ Savukārt 1926.gada Latvijas Kriminālprocesa likuma¹⁴⁵ redakcijā vispār nebija ietverta kārtība valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes piemērošanai. Tomēr tajā bija ietverti atsevišķi jautājumi, kas skāra citu kriminālprocesuālās imunitātes subjektu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veidu regulējumu. Tā, piemēram, likuma 723.pants noteica, ka nav pielaižami pie liecināšanas garīdznieki, garā slimie un zvērināti advokāti.

Tomēr jāatzīmē, ka ar 1929.gada 28.maija Papildinājumiem Latvijas 1926.gada Kriminālprocesa likumos¹⁴⁶ likums tika papildināts ar trim būtiskām normām. Pirmkārt - 403.panta otro daļu, kas paredzēja nosacījumus kratīšanai un lietu izņemšanai mājās un citās dzīvojamās telpās pie Saeimas deputātiem (proti – vienīgi ar Saeimas piekrišanu); otrkārt - 466.¹pantu, kas paredzēja, ka attiecībā uz Saeimas deputātu kā drošības līdzekli pielaižama vienīgi 461.panta 1.punktā minētā paraksta ņemšana, savukārt, ja rastos nepieciešamība pēc augstāka, uz vispārējiem pamatiem atļauta drošības līdzekļa, izprasāma Saeimas piekrišana. Treškārt - 976.panta 8.punktu, kas noteica, ka Saeimas deputātam piespriestsais brīvības atņemšanas sods izpildāms vienīgi pēc tam, kad soda izpildīšanas laiku ar savu lēmumu noteikusi Saeima.

¹⁴⁴ Sal. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000), D.A.Lēbera redakcijā. Fonds Latvijas Vēsture, ISBN 9984-643-14-X, 2000, 257.lpp.

¹⁴⁵ Kriminālprocesa likumi. Saeimas Kodifikācijas nodaļas 1926.gada izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1926.

¹⁴⁶ Likums „Papildinājumi Kriminālprocesa likumos”, Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, nr.11, 07.06.1929, 204.lpp.

Pēc 1934.gada 15.maija valsts apvērsuma, ar tā paša gada 24.maija Ministru kabineta lēmumu Saeimas deputātiem tika noteikts piemērot vispārējo kriminālprocesuālo kārtību, t.i. – atņemot tiem LR Satversmē garantēto kriminālprocesuālo imunitāti. Šo Ministru kabineta lēmumu komentējis zinātnieks J.Lazdiņš, definējot to kā mēģinājumu radīt ilūziju tautas acīs it kā likumīgai pamatotai deputātu vajāšanai un kā brutālu spekulāciju, kuras pamatojumā nebija nekā likumīga, bet tikai koncentrēts spēka demonstrējums, kurš tika uzspiests vājākajam – šajā gadījumā leģislatīvai varai – Saeimai.¹⁴⁷ Šim komentāram pievienojas arī autore. Autores ieskatā, likvidējot speciālo kriminālprocesuālo kārtību, kas bija piemērojama Saeimas deputātiem un valsts prezidentam, faktiski tika domāts nevis par taisnīguma un visu personu vienlīdzības ieviešanu kriminālprocesuāli tiesiskajās attiecībās, bet gan slēptā veidā tika īstenota uz okupāciju kā politiska procesa noslēgumu vērsta varas izrādīšana. Līdz ar to šis radikālais solis imunitātes kā kriminālprocesa tiesību institūta attīstībai „atpakaļvirzienā” nav komentējams no kriminālprocesuālo tiesību viedokļa, tai skaitā – lietderīguma un pamatotības kontekstā.

Neskatoties uz to, ka faktiski valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes institūts 1934.gadā tika likvidēts, kriminālprocesuālo tiesību tālākveidošanas procesā tika ieviests jauninājums, kas it kā tieši nebija saistīts ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti pēc būtības. Proti - 1939.gada 11.maija Kriminālprocesa likuma papildinājumi paredzēja īpašu izņēmuma kriminālprocesuālo kārtību par dienesta noziedzīgajiem nodarījumiem. Tika noteikts, ka kriminālvajāšanu par dienesta noziedzīgajiem nodarījumiem, ko izdarījusi virkne valsts amatpersonu (*valsts prezidents, Ministru kabineta locekļi, valsts kontrolieris, ārkārtējie sūtņi un pilnvarotie ministri, senatori, Senāta virsprokurors, Senāta prokurori, Senāta virssekretāri, Tiesu palātas priekšsēdētājs, Tiesu palātas departamentu priekšsēdētāji, Tiesu palātas tiesneši, prokurori un viceprokurori, apgabaltiesu priekšsēdētāji, vicepriekšsēdētāji, tiesneši, prokurori un viceprokurori, izmeklēšanas tiesneši, miertiesneši, papildmiertiesneši, zemes grāmatu nodaļu priekšnieki un viņu palīgi un goda tiesneši*), uzsāk Senāta Apvienotā sapulce.¹⁴⁸

Ieviešot šādu regulējumu, autores ieskatā tika radīts mehānisms valsts amatpersonu aizsardzībai pret nepamatotām apsūdzībām. Iespējams, ka, ņemot vērā tā

¹⁴⁷ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000), D.A.Lēbera redakcijā. Fonds Latvijas Vēsture, ISBN 9984-643-14-X, 2000., 278.lpp.

¹⁴⁸ Kriminālprocesa likuma 1027.pants, Rīga, Tieslietu ministrijas Kodifikācijas departamenta izdevums, 1939., 160.lpp.

laika politiskos procesus, normu mērķis bija nevis pasargāt, bet gan „piesegt” konkrēti noteiktas amatpersonas. Tomēr, tā kā apstiprinājumu autore nevar gūt nedz viena, nedz otra mērķa esamībai, juridiski korekti būtu minēto tiesību regulējumu uzskatīt par līdzekli, kas pēc būtības atbilda un īstenoja kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta funkciju.

3.2. Kriminālprocesuālā imunitāte padomju varas tiesību sistēmā

Līdz ar brīdi, kad Latviju okupēja Padomju Savienības Sarkanā armija, pirmskara laikā piemērotās tiesības tika nomainītas ar Padomju Savienības tiesībām, tai skaitā – krimināltiesību jomā. Tādējādi Latvijas tiesībās „ienāca” Padomju tiesības ar tām raksturīgajām marksisma - ļeņinisma ideoloģijām. Kopumā raksturojot ieviestās tiesības kriminālprocesuālās imunitātes kontekstā, jāatzīst, ka tieši valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājuma saturā īpaši ideoloģiskas iezīmes nav saskatāmas, jo kriminālprocesuālās imunitātes regulējums pamatā ir bijis līdzīgs iepriekš apskatītā laika perioda regulējumam.¹⁴⁹ Būtiskākās atšķirības saskatāmas vien ar imunitāti apveltīto valsts amatpersonu nosaukumos, kas lietoti atbilstoši valstiskajai iekārtai.

Apskatāmā laika tiesību sistēma netika pārveidota vienā mirklī un visa uzreiz. Proti - 1940.gadā izveidotajā Latvijas PSRS uzreiz neatcēla visus agrākās varas izdotos normatīvos aktus, bet, ievērojot tiesību kontinuitātes principu, atcēla tos pakāpeniski.¹⁵⁰ Kriminālprocesa tiesības tai laikā regulēja 1923.gada 15.februāra redakcijas KPFSR Kriminālprocesa kodekss, kas darbojās Latvijas teritorijā līdz pat 1961.gada 1.aprīlim, un tā reglamentācija neparedzēja valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes regulējumu. Šāds tiesiskais regulējums bija līdz pat 1961.gada 6.janvārim, kad Latvijas PSR Augstākās Padomes 5.sesija apstiprināja Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksu¹⁵¹, kas ar būtiskām izmaiņām bija spēkā līdz pat šobrīd spēkā esošā KPL pieņemšanai.¹⁵² Tāpat arī šī likuma reglamentācijā visā tā

¹⁴⁹ domāts līdz brīdi, kad normas par Saeimas deputātu un Valsts prezidenta kriminālprocesuālo imunitāti pilnībā atcēla.

¹⁵⁰ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000), D.A.Lēbera redakcijā, Fonds Latvijas Vēsture, ISBN 9984-643-14-X, 2000., 311.lpp.

¹⁵¹ LPSR Kriminālprocesa kodekss. LPSR likums: LPSR Augstākās Padomes Ziņotājs, 1961., nr.3

¹⁵² Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991.gada 22.augusta likumu „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā” līdz Latvijas Republikas Kriminālprocesa kodeksa pieņemšanai Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss tiek uzskatīts par Latvijas Kriminālprocesa kodeksu. Likums „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas

spēkā esamības laikā valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes institūts nav atrodams. Kriminālprocesuālās imunitātes jautājums ārpus valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājuma bija reglamentēts vien Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa 130.pantā, kas noteica aizliegumu izpaust iepriekšējās izmeklēšanas datus, 298.pantā, kas noteica tiesnešu apspriedes noslēpumu (kas gan vairāk tika vērsts uz to, ka neviena cita persona nedrīkst atrasties tiesas apspriežu zālē), un 52.pantā, kas noteica, ka nevar aicināt un nopratināt kā lieciniekus apsūdzētā aizstāvi, advokātu, arodbiedrības un citas sabiedriskās organizācijas pārstāvjus par apstākļiem, kas viņiem kļuvuši zināmi profesionālo pienākumu pildīšanā.¹⁵³ Latvijas Kriminālprocesa kodekss šādu regulējumu saistībā ar kriminālprocesuālo imunitāti pārņēma no LPSR Kriminālprocesa kodeksa un atkārtoja tādā pašā formā un faktiski tas vērtējams kā kriminālprocesuālā imunitāte personai dēļ tās rīcībā esošās informācijas, kam noteiks īpašs statuss.

Ņemot vērā minēto secināms, ka šo kodeksu spēkā esamības laikā kriminālprocesuālā imunitāte kā atsevišķs kriminālprocesuālo tiesību institūts tieši kriminālprocesu noteicošajās tiesību normās nebija skaidri noteikts. Tomēr tas nenozīmē, ka valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte vispār nepastāvēja. Situācijās, kad tiesību aizsardzības iestādes to darbībā saskārās ar gadījumiem, kas bija saistīti ar kāda subjekta imunitāti, izmantojami bija citi (ne kriminālprocesu noteicošie) tiesību avoti. Tajos pietiekoši skaidri bija ietverts regulējums, kas noteica izņēmumu gadījumus un kārtību no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības, un to apliecina turpmāk izklāstītais.

Pēc Latvijas valsts okupācijas, tās iekļaušanas PSRS un Latvijas PSR Konstitūcijas pieņemšanas 1940.gada 25.augustā tika likvidētas suverēnās valsts likumdošanas, pārvaldes un tiesu varas institūcijas un izveidotas jaunas - Augstākā Padome, Tautas Komisāru Padome, tautas komisariāti, Latvijas PSR Augstākā Tiesa, tautas tiesas u.c.¹⁵⁴ Tādējādi tika radīts juridiskais pamats jaunu nodibinātajai valsts iekārtai tipisku valsts amatpersonu esamībai. Attiecīgi tika radīti nosacījumi šo amatpersonu īpašajai procesuālajai aizsardzībai.

Latvijas PSR Konstitūcija piešķīra imunitāti Latvijas PSR Augstākās Padomes deputātiem, paredzot, ka tos nevar saukt pie tiesas atbildības vai apcietināt bez Latvijas

PSR kriminālkodeksā un Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā”: LR likums: 22.08.1991., AP Ziņotājs, 28.08.1991., 32.nr.

¹⁵³ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986., 83., 200., 443.lpp.

¹⁵⁴ Latvijas Valsts arhīva Dokumentu raksturojums. Latvijas PSRS perioda fondi.
<http://www.lvarhivs.gov.lv/index.php?id=8101> (skatīts 14.10.2009)

PSR Augstākās Padomes, bet tās sesiju starplaikā – bez Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija piekrišanas. Tomēr šis likuma nosacījums vērtējams kā deklaratīvs, jo procesuāls izpildījums tam nebija paredzēts. Līdzīgi likumos par padomes tautas deputātu statusu bija noteikta procesuālā aizsardzība arī zemāku līmeņu tautas padomju deputātiem.

Plašāks, tai skaitā – ar procesuālu kārtību piepildīts, regulējums rodams 1979.gada 19.aprīļa likumā „Par Tautas deputātu statusu”.¹⁵⁵ Tā 34.panta pirmā daļa noteica, ka novada un apgabala padomes, autonomā apgabala un autonomā apvidus padomes, rajona, pilsētas, pilsētas rajona, ciemata un ciema Tautas deputātu padomes deputātu nevar attiecīgās padomes teritorijā saukt pie kriminālatbildības, apcietināt vai pakļaut tiesas ceļā uzliekamiem administratīviem sodiem bez attiecīgās padomes piekrišanas, bet sesiju starplaikā – bez padomes izpildkomitejas piekrišanas. Savukārt panta otrā daļa paredzēja iespēju augstākai padomei atcelt zemāka līmeņa padomes vai izpildkomitejas lēmumu, nododot jautājumu atkārtotai izskatīšanai padomē. Sākotnējā lēmuma apstiprināšanas gadījumā to pēc būtības vēl varēja pārskatīt Republikas Augstākās Padomes Prezidijs pēc republikas prokurora ieteikuma. Tādējādi tikai šajā likumā noteiktajā kārtībā un tikai gadījumos, kad zemāko līmeņu Tautas deputātu padomēs netika saņemta piekrišana deputāta saukšanai pie kriminālatbildības, bija iespējama šī lēmuma pārskatīšana, attiecīgi pēc apgabala, novada vai republikas prokurora ieteikuma. Vienlaikus kā trūkums šajā likumā atzīmējams apstāklis, ka tas nenoteica valsts amatpersonu loku, pēc kuru ieteikuma augstāka līmeņa Tautas deputātu padome vai to izpildkomitejas izskatīja jautājumu par piekrišanas došanu deputāta saukšanai pie kriminālatbildības. Tāpat arī reizē ar šo likumu pieņemtajā PSRS Augstākās Padomes Reglamentā sīkāk imunitātes atcelšanas procedūra nebija noteikta.

Iezīmes, kas raksturo valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas kārtību, saskatāmas „Nolikuma par PSRS Augstākās Padomes, Savienības Padomes un Tautību Padomes pastāvīgajām komisijām”¹⁵⁶ 9.panta 4.punktā. Nolikums paredzēja pienākumu Savienības Padomes un Tautību Padomes mandātu komisijai sagatavot atzinumus jautājumos, kas saistīti ar deputāta neaizskaramību. Lai cita starpā īstenotu šo pienākumu, komisijai 22.pantā bija paredzētas tiesības pieprasīt, lai valsts un sabiedriskie orgāni un organizācijas, kā arī amatpersonas iesniegtu dokumentus,

¹⁵⁵ PSRS likums „Par PSRS Tautas deputāta statusu”, Rīga: Avots, 1980., 22.lpp.

¹⁵⁶ Nolikums par PSRS Augstākās Padomes, Savienības Padomes un Tautību Padomes pastāvīgajām komisijām. PSRS Augstākās Padomes Ziņotājs, nr.17, 25.04.1979, 29., 33., 35.lpp.

rakstveida atzinumus, pārskata datus un citus materiālus. Attiecībā uz neaizskaramības noņemšanas procedūru šī likuma 31.pants paredzēja, ka imunitātes noņemšanai bija nepieciešams vienkāršs balsu vairākums no komisijas locekļu kopskaita.

Procedūru deputāta imunitātes jautājuma reglamentācijai (vai precīzāk – procedūru, kas nodrošina likuma „Par PSRS tautas deputātu statusu” vienveidīgu piemērošanu) paredzēja arī PSRS Augstākās Padomes Prezidija lēmums „Par PSRS likuma „Par PSRS tautas deputātu statusu” 33.un 34.panta piemērošanas kārtību”.¹⁵⁷ Lēmums noteica, ka, lai saņemtu piekrišanu deputāta saukšanai pie kriminālatbildības, apcietināšanai vai tiesas ceļā uzliekamu administratīvo sodu piemērošanai, prokuroram jāiesniedz iesniegums tai Tautas deputātu padomei, kurā ievēlēts deputāts. Iesniegums bija iesniedzams pirms apsūdzības uzrādīšanas vai sankcijas piemērošanas. Šis iesniegums bija jāizskata Tautas deputātu padomes kārtējā sesijā (starplaikos – izpildkomitejas, autonomās, savienotās republikas, Augstākās Padomes Prezidija) sēdē ne vēlāk kā viena mēneša laikā. Subjektam, kas izskatīja iesniegumu, bija tiesības pieprasīt no prokurora papildmateriālus, kas tā ieskatā bija nepieciešami jautājuma pareizai izlemšanai. Pēc tam, kad bija pieņemts motivēts lēmums, tas trīs dienu laikā bija jāpaziņo prokuroram. Imunitātes noņemšanas atteikuma gadījumā pats lēmuma pieņēmējs pēc savas iniciatīvas, vai pamatojoties uz prokurora iesniegumu, jautājumu par imunitātes noņemšanu varēja izskatīt atkārtoti. Amatā augstākam prokuroram bija piešķirtas tiesības atsaukt padomei iesniegtā amatā zemākā prokurora iesniegumu, kā arī situācijās, kad nepiekrita lēmumam – tiesības iesniegt augstākai padomei iesniegumu par lēmuma atcelšanu un pat jautājuma nodošanu atkārtotai izskatīšanai. Likums paredzēja arī, ka padomes piekrišana deputāta saukšanai pie kriminālatbildības, apcietināšanai, tiesas uzliekama administratīvā soda uzlikšanas piekrišanas izteikšanai nebija nepieciešama, ja noziegumu vai administratīvo pārkāpumu deputāts bija izdarījis ārpus tās padomes teritorijas, kurā viņš bija ievēlēts un ja pats deputāts atradās ārpus attiecīgās teritorijas. Tādējādi secināms, ka faktiski deputāta neaizskaramība bija ievērojami ierobežota telpā, aprobežojot to ar piesaisti pie noteiktas administratīvās teritorijas.

Vērtējot minēto regulējumu, autore saskata procesuālā izpildījuma, kādā īstenojama procedūra kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanai, līdzību ar pašreizējo procesuālo kārtību imunitātes atcelšanai, kādu KPL izpildes nolūkā paredz Saeimas Kārtības rullis. Līdz ar to secināms, ka KPL īstenošanu nodrošinošās procesuālās

¹⁵⁷ PSRS Augstākās Padomes Prezidija lēmums „Par PSRS likuma „Par PSRS tautas deputātu statusu” 33.un 34.panta piemērošanas kārtību”, Latvijas PSR Augstākās Tiesas biļetens, nr.2, 1984., 1.-2.lpp.

kārtības kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanā pirmsākumi rodami tieši šī laika perioda tiesībās.

Apskatāmajā laika periodā īpašs kriminālprocesuālās imunitātes regulējums bija noteikts arī attiecībā uz tiesnešiem un tiesu (tautas) piesēdētājiem. 1958.gada 25.decembra likuma „PSRS savienoto un autonomo republiku tiesu iekārtas likumdošanas pamats”¹⁵⁸ 36.pants paredzēja, ka tiesnešus nevar saukt pie kriminālatbildības, sakarā ar saukšanu pie kriminālatbildības atstādināt no amata vai apcietināt: 1) bez savienotās republikas Augstākās Padomes prezidija piekrišanas (attiecībā uz autonomo apgabalu Augstāko tiesu, autonomo apgabalu un nacionālo apvidu tiesu, apgabalu, novadu un pilsētu tiesu priekšsēdētājiem, to vietniekiem un to locekļiem, un tautas tiesnešiem), 2) bez savienotās Republikas Augstākās Padomes, bet sesiju starplaikā – bez Republikas Augstākās Padomes Prezidija piekrišanas (attiecībā uz Republiku Augstāko tiesu priekšsēdētājiem, to vietniekiem un locekļiem, kā arī šo tiesu tautas piesēdētājiem).¹⁵⁹

Arī vēlāk labotajā likuma redakcijā (1980.gada 25.jūnija likuma redakcijā) apskatītais pants tika izteikts līdzīgā redakcijā. Tomēr būtiski atšķirīga nianse bija noteikta attiecībā uz procesuālajām darbībām, kuru veikšana vispārējā kārtībā netika pieļauta. Proti – bez minēto subjektu piekrišanas tiesnešus nevarēja saukt pie kriminālatbildības, apcietināt vai pakļaut tiesas ceļā administratīviem sodiem. Ar šo precizēto likuma redakciju tika skaidrāk noteikts arī, ka šāda, no vispārējās procesuālās kārtības atšķirīga, kārtība piemērojama laikā, kad tiesnesis pilda tā amata pienākumus.

Kā būtisks trūkums minētā likuma regulējumā atzīmējams, ka nebija noteikts nedz to kompetento amatpersonu loks, kas būtu tiesīgas vērsties pie imunitāti atceļošā subjekta, nedz arī noteikti iesniegumā par lūgumu atcelt imunitāti ietveramās informācijas saturs, nedz arī citi ar imunitātes noņemšanu saistītie procesuālās kārtības jautājumi.

Detalizētāks procesuālais regulējums atrodams 1989.gada 4.augusta PSRS likuma „Par tiesnešu statusu Padomju Sociālistisko republiku Savienībā”¹⁶⁰, kura 6.panta pirmā daļa paredzēja, ka nav pieļaujama tiesneša un tautas piesēdētāja saukšana pie kriminālatbildības vai arestēšana bez, attiecīgi – savienotās republikas

¹⁵⁸ Закон СССР об утверждении основ законодательства о судопроизводстве союза СССР, Союзных и автономных республик. Закон СССР от 25 декабря 1958 г. Ведомости Верховного Совета СССР, 1959 г., № 1, ст.12.

¹⁵⁹ Turpat.

¹⁶⁰ PSRS likums „Par tiesnešu statusu Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā”, Latvijas PRSR Augstākās Tiesas biļetens, 4.nr., 1989., 14.lpp.

Augstākās Padomes (sesiju laikā – Prezidija) vai PSRS Augstākās Padomes (sesiju laikā – Prezidija) piekrišanas saņemšanas. Vienlaikus likums noteica, ka krimināllietu pret rajona (pilsētas) tautas tiesas tiesnesi vai tiesas piesēdētāju var ierosināt tikai savienotās republikas ģenerālprokurors vai PSRS Ģenerālprokurors, un pret citu savienoto republiku tiesu un PSRS tiesu tiesnešiem vai tautas piesēdētājiem – tikai PSRS Ģenerālprokurors. Īpašs regulējums bija attiecībā uz kara tribunāla tiesnešiem un tiesu piesēdētājiem, jo krimināllietu ierosināt pret tiem drīkstēja tikai ar PSRS Augstākās Padomes prezidija piekrišanu. Likums noteica pienākumu attiecīgajam imunitāti atceļošajam subjektam vienlaikus lemt arī par tiesnešu pilnvaru apturēšanu. Tāpat likuma 6.panta ceturrtā daļa noteica vispārēju aizliegumu, ka nav atļauts aizturēt, piemērot piespiedu atvešanu vai piemērot administratīvo sodu tiesnesim vai tautas piesēdētājam laikā, kad tas pilda pienākumus tiesā.

3.3. Kriminālprocesuālā imunitāte atjaunotās Latvijas Republikas laikā

līdz 2005.gada 1.oktobrim

Raksturojot kopumā šī laika periodu, jāatzīmē, ka tā sākums tiesību attīstībā iezīmējas kā padomju tiesību transformācija uz demokrātiskas valsts tiesībām, kas aizsākās jau atmodas laikā un kas faktiski skāra visas tiesību nozares, tai skaitā - krimināltiesības. Tomēr, apskatot kriminālprocesuālās imunitātes institūta regulējumu, jāsecina, ka tā tvērums krimināltiesībās vēl ilgu laiku, līdz pat 2005.gada 1.oktobrim, nav bijis veikts. Tādējādi secināms, ka līdz laikam, kamēr stājās spēkā KPL, kriminālprocesuālās imunitātes jautājuma regulējums kriminālprocesuālajos tiesību avotos nebija ietverts. Krimināltiesību procesuālajā regulējumā bija vien atrodamas atsevišķas iezīmes, kas netieši attiecās uz kriminālprocesuālās imunitātes dažādiem veidiem. Tā, piemēram, Latvijas Kriminālkodeksā¹⁶¹, 22.panta otrā un trešā daļa ietvēra regulējumu par personām, kuras tiesīgas neziņot par noziedzīgu nodarījumu un slēpt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīkus, līdzekļus, pēdas, iegūtos priekšmetus.

Augstākā Padome 1991.gada 29.augustā pieņēma lēmumu „Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā”¹⁶², kas tiesību „vakuuma” novēršanas nolūkā atļāva Latvijā uz laiku turpināt piemērot vairākus tiesību aktus, tai skaitā – Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksu.

¹⁶¹ Latvijas Kriminālkodekss. 06.01.1961. Rīga: Tiesu informācijas centrs, 1995.

¹⁶² Lēmums „Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā”. 29.08.1991. Ziņotājs, nr.35./36., 1991.

Tādējādi, tāpat kā iepriekš apskatītajā laika periodā, līdz 2005.gada 1.oktobrim, kad minētais kodekss zaudēja spēku, tieši krimināltiesībās nebija skaidri noteikts, kas ir un kā īstenojams kriminālprocess kriminālprocesuālās imunitātes jomā. Līdz ar to šī jēdziena definīcijas skaidrojums un piemērošanas robežas, tāpat kā iepriekš aplūkotā padomju laika periodā, bija nodotas juridiskās prakses un tiesību doktrīnas rokās.

Vienlaikus situācijās, kad tiesību aizsardzības iestādes to darbībā saskārās ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti, piemērojami bija virkne citu tiesību avotu (piemēram, LR Satversme, likums „Par tiesu varu”, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums, u.c.), kuros pietiekoši skaidri bija ietverts regulējums, kas kriminālprocesuālās imunitātes sfērā noteica izņēmuma gadījumus un kārtību no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības.

Pievēršoties konkrētu valsts amatpersonu imunitātes jautājumam, uzsverams, ka šīs sfēras attīstība cieši saistīta ar visas tiesību sistēmas (ko var faktiski uzskatīt par jaunas tiesību sistēmas) rašanos. Nodibinot jaunus tiesību institūtus, radās nepieciešamība veikt pasākumus tiesību institūtu darbības nodrošināšanai, tai skaitā – kriminālprocesuālās imunitātes kontekstā. To tieši apliecina likumdevēja darbības pēc 1990.gada 4.maija Deklarācijas par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu¹⁶³ pieņemšanas. Proti - bija nepieciešams veikt pasākumus jaunveidojamās likumdevējvaras pārstāvju darbības nodrošināšanai. Tā nolūkā Latvijas Republikas Augstākā Padome 1990.gada 28.maijā pieņēma likumu „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu”¹⁶⁴, kas cita starpā noteica deputāta imunitātes saturu.

Likuma „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu” saturs jautājumā par deputātu imunitāti¹⁶⁵ ir ievērojami plašāks, nekā tas bija vēsturiski līdz tam bijušajos deputātu imunitāti regulējošajos normatīvajos aktos.¹⁶⁶ Likuma 28.pants noteica, ka deputātu nevar saukt pie kriminālatbildības, aizturēt, apcietināt, pakļaut kratīšanai vai cita veida deputāta personas, dzīvojamo un dienesta telpu, personiskā transporta un bagāžas pārbaudei, ko veic milicijas, muitas un citi orgāni, kā arī pakļaut administratīviem sodiem bez Augstākās Padomes piekrišanas. Turklāt krimināllietu pret Latvijas Republikas tautas deputātu varēja ierosināt tikai Latvijas Republikas Augstākās tiesas prezidijs, iepriekš saņēmis Augstākās tiesas piekrišanu.

¹⁶³ Deklarācija „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”: Deklarācija, 04.05.1990., Ziņotājs, 17.05.1990., nr.20.

¹⁶⁴ Likums „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu”. LR likums: 28.05.1990., AP Ziņotājs, nr.25., 21.06.1990.

¹⁶⁵ domāta gan kriminālprocesuālā imunitāte, gan imunitāte administratīvo pārkāpumu lietās

¹⁶⁶ sal., piemēram, 1979.gada 19.aprīļa likums „Par Tautas deputātu statusu”.

Vienlaikus likums paredzēja arī procesuālo kārtību imunitātes atcelšanai. Tā 29.pants paredzēja, ka, lai saņemtu Augstākās Padomes piekrišanu krimināllietas ierosināšanai, deputāta saukšanai pie kriminālatbildības, apcietināšanai, kratīšanas izdarīšanai, aizturēšanai vai pakļaušanai administratīvajiem sodiem, Latvijas Republikas Augstākās Tiesas prezidijs iesniedz iesniegumu Augstākajai Padomei. Augstākai Padomei bija noteikts pienākums izskatīt šo iesniegumu ne vēlāk kā mēneša laikā. Tomēr sīkāku procedūru, kas regulētu iesnieguma saturu, tam pievienojamo dokumentu apjomu un citus tamlīdzīgus procesuālus jautājumus šis likums neparedzēja.

Nākamā valsts amatpersonu grupa, kam šajā laikā bija noteikta imunitāte, bija tiesneši un tiesu piesēdētāji. Nozīmīgs tiesību avots jautājumā par šo amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti bija Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma 1991.gada 11.marta lēmums nr.1 „Par Latvijas Republikas tiesu neatkarību”¹⁶⁷, kura viens no mērķiem bija nodrošināt tiesnešu un tautas piesēdētāju neatkarību. Salīdzinot šī lēmuma regulējumu ar iepriekšējā nodaļā minētā 1989.gada 4.augusta PSRS likuma „Par tiesnešu statusu Padomju Sociālistisko republiku Savienībā” regulējumu, jāsecina, ka tiesnešiem noteiktās imunitātes saturs bija saglabāts nemainīgs. Neatkarības nodrošināšanas nolūkā lēmums noteica, ka tiesneša un tautas piesēdētāja saukšana pie kriminālatbildības pieļaujama tikai Republikas Pamatlikuma 155.pantā noteiktajā kārtībā. Balstoties uz Pamatlikumā noteiktajām garantijām, lēmums noteica, ka krimināllietu par Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesnešu un tautas piesēdētāju, un rajonu (pilsētu) tautas tiesu tautas tiesnešu izdarītajiem noziegumiem var ierosināt tikai ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes (sesiju starplaikos – LR Augstākās Padomes Prezidija) piekrišanu. Kā trūkums šajā lēmumā, līdzīgi kā iepriekš aplūkotojās tiesību avotos, minams, ka tajā nebija noteiktas skaidras procedūras imunitātes noņemšanai. Procedūras imunitātes noņemšanai jautājums nebija reglamentēts arī kādā citā normatīvajā aktā, tajā skaitā arī ne vēlāk pieņemtajā, imunitātes noņemšanu lemjošā subjekta – Augstākā Padome, darbību regulējošajā normatīvajā aktā - 1992.gada 25.augusta likumā „Par Latvijas Republikas Augstākās Padomes darba organizāciju līdz Saeimas sanāksšanai”.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Par Latvijas Republikas tiesu neatkarību. Augstākās tiesas plēnuma 1991.gada 11.marta lēmums nr.1, Latvijas Republikas Augstākās Tiesas plēnuma lēmumu krājums 1990-1995, Rīga: Rota, 1995.

¹⁶⁸ 1992.gada 25.augusta likums „Par Latvijas Republikas Augstākās Padomes darba organizāciju līdz Saeimas sanāksšanai”: LR likums, 25.08.1992., AP Ziņotājs, 43.nr.

Turpmākā Latvijas tiesību sistēmas, tajā skaitā – jautājumā par valsts amatpersonu imunitāti, attīstības vēsture saistāma ar politisko nostāju, ka Latvijas valsts jāatjauno, ņemot vērā un balstoties uz Latvijas Republikas 1922.gada 14.februāra Satversmē¹⁶⁹ deklarētajiem pamatiem. Tā rezultātā 1993.gada 6.jūlijā tika nolemts pilnā apjomā atjaunot LR Satversmes darbību, kas radīja juridisku pamatu pirmkārt Latvijā nodibināto valsts orgānu – Saeima, valsts prezidents, Ministru kabinets, Valsts kontrole, darbības uzsākšanai. Darbā apskatāmā jautājuma kontekstā LR Satversmes darbības atjaunošana likumsakarīgi, radīja pamatu šo atjaunoto valsts orgānu valsts amatpersonu imunitātes satura atjaunošanai tādā apjomā, kāds bija noteikts Satversmē tās pirmajā darbības laika periodā (ar nelieliem precizējumiem, ko paredzēja 1997.gada 17.decembra LR Satversmes grozījumi¹⁷⁰). Tādējādi konstitucionālajā līmenī tika noteikta imunitāte Saeimas deputātiem un valsts prezidentam. Imunitātes saturu noteica LR Satversmes 28., 29., 30., 31. un 54.pants un tāds tas ar nelielām izmaiņām pastāvēja gan pirmkārt Latvijas Republikas laika tiesībās, gan pastāv arī KPL darbības laikā.

Kā nepilnību atspoguļotās imunitātes satura regulējumā, nemainīgi no iepriekš minētā, jāatzīmē, ka, atjaunojot LR Satversmes darbību, vēl aizvien netika noteikta skaidra procedūra imunitātes atcelšanai. Tāpat arī likumdevēja darbību reglamentējošajā likumā – 1994.gada 28.jūlija Saeimas kārtības rullī,¹⁷¹ procedūra valsts amatpersonu imunitātes noņemšanai netika paredzēta.

Kā būtisks solis valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta pilnveidē un attīstībā saistāms ar 1996.gada 6.maija likumu „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”.¹⁷² Tas jaunā redakcijā izteica Saeimas kārtības rullī 17.pantu, pirmajā un trešajā daļā ietverot nosacījumu, ka par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas locekli, viņa apcietināšanai, kratīšanas izdarīšanai pie viņa, vai citādi personas brīvības ierobežošanai, saukšanai pie administratīvās atbildības, viņa piespiedu atvešanai, personas vai mantu apskatei, kā arī dokumentu izņemšanai pie Saeimas locekļa Saeima lemj pēc Mandātu un iesniegumu komisijas ziņojuma. Tāpat valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes attīstības pilnveidi

¹⁶⁹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums, 15.02.1922. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1994., 6.nr.

¹⁷⁰ Likums „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”: LR likums, 17.12.1997., Latvijas Vēstnesis, 17.12.1997., nr.331.

¹⁷¹ Saeimas kārtības rullis: LR likums, 28.07.1994., Latvijas Vēstnesis, 18.08.1994., nr.96.

¹⁷² Likums „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”: LR likums. Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1996., nr.13.

nodrošināja arī 1998.gada 7.oktobra likums „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”¹⁷³, kas jaunā redakcijā izteica Saeimas kārtības ruļļa 179.pantu, tā 2.punktā nosakot Saeimas Mandātu un iesniegumu komisijai pienākumu sagatavot Saeimas lēmuma projektu sakarā ar Ģenerālprokuratūras iesniegumu par kriminālvajāšanas ierosināšanu pret Saeimas locekli, viņa apcietināšanu, aizturēšanu, kratīšanas izdarīšanu vai citādu personas brīvības ierobežošanu.

Vērtējot šos likuma nosacījumus, autores ieskatā tajā konstatējami vairāki trūkumi. Pirmkārt, kaut arī it kā nenozīmīgs trūkums, tomēr atzīmēšanas vērts, ka likumdevējs nezināmu iemeslu dēļ jau ar 1996.gada 1.jūnija likumu nenoteica skaidru pienākumu Saeimas Mandātu un iesniegumu komisijai tās kompetenci noteicošajā tiesību normā – Saeimas kārtības ruļļa 179.pantā, veikt darbības lēmuma par deputāta imunitātes atcelšanu/neatcelšanu sagatavošanā. Protams, ja normatīvajā aktā ir noteikts, ka kāda darbība veicama, ja ir izpildīti kādi citi nosacījumi¹⁷⁴, tiesību normas piemērošanas procesā, lemjot par piekrišanu imunitātes atcelšanai, nav iespējama rīcība bez Mandātu un iesniegumu komisijas ziņojuma. Tas, savukārt, liek secināt, ka šai komisijai ir pienākums gatavot attiecīgu ziņojumu. Tomēr, ja vienlaikus normatīvajā aktā ir iekļauta speciāla, kompetenci noteicoša, norma konkrētam tiesību subjektam¹⁷⁵, kas, turklāt, iekļauta normatīvā akta īpašā nodaļā, kas attiecas tieši uz šī tiesību subjekta darbības regulējumu¹⁷⁶, likumdevēja rīcība, uzreiz nenosakot skaidru pienākumu Mandātu un iesniegumu komisijai gatavot ziņojumu jautājuma par imunitātes atcelšanu sakarā, vērtējama kā likumu rakstīšana bez sistēmiskas jautājuma regulējuma pieejas.

Otrkārt, kā būtisks trūkums atzīmējams, ka, nedz sākotnējā likuma redakcijā, nedz arī likuma redakcijās pēc grozījumu izdarīšanas, netika iekļautas norādes, kā un kādos termiņos gatavojams ziņojums par imunitātes atcelšanu, kāda tieši informācija tajā iekļaujama un kāda informācija ir jāvērtē, gatavojot ziņojumu. Saeimas kārtības ruļļa 183.panta pirmā daļa gan paredzēja, ka komisiju darbībā visos gadījumos, kas nav paredzēti šajā nodaļā, piemērojami Saeimas kārtības ruļļa vispārīgie nosacījumi. Tas no vienas puses it kā liek secināt, ka, arī gatavojot ziņojumu par imunitātes atcelšanu, varētu piemērot šādus vispārīgos nosacījumus. Tomēr, izvērtējot Saeimas kārtības rullī

¹⁷³ Likums „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”: LR likums. Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1998., nr.22.

¹⁷⁴ Saeima lemj par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas locekli, viņa apcietināšanai, kratīšanas izdarīšanai pie viņa, vai citādi personai brīvības ierobežošanai tikai pēc Saeimas Mandātu un iesniegumu komisijas ziņojuma.

¹⁷⁵ Saeimas kārtības ruļļa 179.pants.

¹⁷⁶ Saeimas kārtības ruļļa VI nodaļa „Saeimas komisijas”.

ietverto regulējumu kopumā, autore tajā nekonstatē jebkādu tiesību regulējumu, kas varētu tikt attiecināts uz minētā ziņojuma sagatavošanu. Šāda likumdevēja rīcības rezultāts autores ieskatā tādējādi vērtējams kā paviršs un formāls. Ietverot likumā norādi, ka ziņojumam ir jābūt, atbildot uzjautājumu, vai vispār ir noteikta kārtība imunitātes atcelšanai, atbilde būs apstiprinoša. Tomēr šī apstiprinošā atbilde faktiski ir bez pietiekoša juridiska seguma, jo tiesību normas piemērotājam nevar būt skaidra rīcība ziņojuma gatavošanā.

Vienlaikus likuma „Saeimas kārtības rullis” trūkuma novēršanas nolūkā pēc 1998.gada 7.oktobra likuma „Grozījumi Saeimas kārtības rullī” spēkā stāšanās praktiķiem bija iespēja piemērot likuma „Par prokuratūru”¹⁷⁷ noteikto par prokurora iesniegumu. Likums „Par prokuratūru” cita starpā paredzēja, ka, ja nepieciešams pārtraukt nelikumīgu darbību, novērst šādas darbības sekas vai nepieļaut pārkāpumu, prokurors iesniedz rakstveida iesniegumu attiecīgajam uzņēmumam, iestādei, organizācijai, amatpersonai vai personai, iesniegumā izteikto prasību izpildei un atbildes sniegšanai nosakot termiņu, ievērojot pārkāpuma raksturu un tā novēršanai nepieciešamo laiku. Līdz ar to bija rodams juridisks pamats prokurora iesniegumu, tai skaitā – par kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanu, virzībai Saeimā.

Treškārt, kā trūkums konstatējams, ka arī pēc 1998.gada 7.oktobra likuma „Grozījumi Saeimas kārtības rullī” spēkā stāšanās nebija noteikts to kompetento amatpersonu loks, kas būtu tiesīgas vērsties Saeimā ar lūgumu lemt par deputāta imunitātes atcelšanu, jo subjekts – „Ģenerālprokuratūra” ir pārāk vispārīgs un plaši piemērojams. Ģenerālprokuratūrā darbojas virkne kriminālprocesā kompetento amatpersonu. Proti - uz minētā likuma spēkā stāšanās brīdi spēkā bija 1994.gada 19.maija likums „Par prokuratūru”, kura 24.pants par Ģenerālprokuratūras uzbūvi noteica, ka Ģenerālprokuratūru veido departamenti un nodaļas un ka ģenerālprokuratūras departamentus un nodaļas vada departamenta un nodaļu virsprokurori, departamentos un nodaļās strādā prokurori. Tādējādi varēja secināt, ka faktiski jebkurš no Ģenerālprokuratūras pārstāvjiem varēja būt tiesīgs vērsties Saeimā ar iesniegumu par deputāta imunitātes atcelšanu. Šāda viedokļa pamatojums izriet arī no likuma „Par prokuratūru” 23.pantā ar nosaukumu „Ģenerālprokurors” noteikto ģenerālprokurora kompetenci, kas nedz tiešā, nedz netiešā redakcijā nenoteica tieši ģenerālprokurora pienākumu un/vai tiesības vērsties Saeimā ar ierosinājumu imunitātes atcelšanai.

¹⁷⁷ Prokuratūras likums: LR likums. 19.05.1994., Latvijas Vēstnesis, 02.06.1994., nr.65.

Vienlaikus autore ieskatā bija jāņem vērā no likuma „Par prokuratūru” tieši izrietošais secinājums, ka ģenerālprokurors ir augstākā prokuratūras amatpersona. Tāpat arī šī likuma 23.panta trešās daļas 6.punktā noteiktās ģenerālprokurora tiesības piedalīties Saeimas sēdēs un ar Saeimas piekrišanu tur izteikt savu viedokli jautājumos, kas tieši skar prokuratūras darbību, kā arī šī panta ceturtajā daļā noteiktais ģenerālprokurora pienākums ziņot, cita starpā, Saeimai par atklātiem būtiskiem likuma pārkāpumiem, kam ir valstiska nozīme. Šo normu un Saeimas kārtības ruļļa 179.panta 2.punkta interpretācijas kopsakarā rezultātā iespējams nonākt pie secinājuma, ka tieši ģenerālprokurors ir tā Ģenerālprokuratūras amatpersona, kurai likums bija piešķīris tiesības vērsties Saeimā ar iesniegumu atcelt deputāta imunitāti. Tādējādi autore secina, ka apskatītās normas nebija interpretējamās tādējādi, ka Ģenerālprokuratūras iesniegumu varēja sniegt jebkurš Ģenerālprokuratūras prokurors. Vienlaikus likumdevēja ieviestā procesuālā kārtība ar minētajiem trūkumiem vērtējama kā pavirša rīcība, kas varēja izraisīt plašas iespējas likuma dažāda interpretācijai.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka šī laika procesuālā kārtība kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas nodrošināšanai kopumā, salīdzinājumā ar iepriekšējos laika periodos bijušo pielīdzināmo kārtību, atzīstama par diezgan pilnvērtīgu. Tomēr tajā konstatējama virkne nepilnību. Šāda pieeja autore ieskatā vērtējama vai nu kā „neieinteresētība kriminālprocesuālās imunitātes sfēras sakārtošanā”, vai arī kā „nevēlēšanās noteikt skaidru procedūru situācijām, kuru iznākumā ir ieinteresēti paši likumdevējvaras pārstāvji.

Vienlaikus minētā kontekstā uzsverama likumdevēja interese (likuma regulējuma izpausmē) skaidri noteikt tiesiskos priekšnosacījumus deputāta, kuram atcelta kriminālprocesuālā imunitāte, iespējai turpināt līdzdarboties Saeimas, tās komisiju vai citu institūciju, kurās tas darbojas, darbībā. Proti – Saeimas kārtības ruļļa 17.panta otrā daļa noteica, ka, ja Saeima piekrīt kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas locekli, vai citādi viņa personas brīvības ierobežošanai sakarā ar krimināllietu, tā lemj, vai līdz dienai, kad tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā, Saeimas loceklim ir tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi. Šis regulējums tika mainīts tikai pēc 1998.gada 3.novembra likuma „Grozījumi Saeimas Kārtības ruļī” spēkā stāšanās. Tas noteica, ka, ja dota piekrišana deputāta kriminālvajāšanai, tas zaudē tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju, kā arī citu to institūciju sēdēs, kurās Saeima viņu ievēlējusi vai apstiprinājusi, līdz kriminālvajāšanas izbeigšanai vai līdz

brīdim, kad stājas spēkā notiesājošs spriedums. Tāpat likums noteica, ka šajā laikā prokuratūrai un tiesai ir tiesības piemērot deputātam visus kriminālprocesuālajos likumos noteiktos piespiedu līdzekļus.

Ņemot vērā šo regulējumu, secināms, ka līdz 1998.gada 3.novembra likuma spēkā stāšanās brīdim Saeimas darbības interese bija vērsta nevis uz skaidru procedūru noteikšanu tam, kā procesuāli nonākt līdz imunitātes atcelšanai, bet gan uz detalizētu jautājumu risināšanu par to, vai ļaut vai neļaut deputātam pēc imunitātes atcelšanas turpināt darboties kā deputātam.

Atgriežoties pie konkrētu valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes apskata, atzīmējams, ka apskatāmajā laika periodā kriminālprocesuālā imunitāte tika noteikta ne tikai Saeimas locekļiem, valsts prezidentam, vispārējās jurisdikcijas tiesu tiesnešiem, tiesu piesēdētājiem, bet arī Satversmes tiesas tiesnešiem, prokuroriem, drošības iestāžu amatpersonām, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonām, tiesībsargam. Uzsverams gan, ka šo amatpersonu imunitātes regulējums bija ietverts tikai to darbību regulējošajos normatīvajos aktos. Ņemot vērā, ka šo amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte ar lielākām vai mazākām izmaiņu niansēm pastāv arī šobrīd, KPL darbības laikā, detalizēts imunitātes satura izklāsts un analīze veikta darba V nodaļā.

Vienlaikus autore norāda, ka, vērtējot ar imunitāti apveltīto valsts amatpersonu darbību regulējošo normatīvo aktu regulējumu kopsakarā ar Latvijas Kriminālprocesa kodeksa regulējumu, secināms, ka likumdevējs šajā laika periodā bija radījis būtisku tiesību normu kolīziju. No iepriekš minētā konstatējams, ka Latvijas Kriminālprocesa kodekss neparedzēja jebkādu speciālu, no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības atšķirīgu, regulējumu. Tā pamatnostādne, kas izrietēja no 3.panta pirmās daļas, bija: tiesai, prokuroram un izziņas iestādei savas kompetences robežās katru reizi, kad atklātas noziedzīga nodarījuma pazīmes, jāierosina krimināllieta, pielietojot visus likumā paredzētos līdzekļus, lai noskaidrotu noziedzīgā nodarījuma notikumu un personas, kas vainīgas noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, un lai tās sodītu. Tāpat būtiska norma, kas norādīja uz nepieciešamību visos gadījumos rīkoties vienādi, bija 45.panta otrā daļa par izziņas izdarītāja pienākumu obligāti ierosināt krimināllieta un nekavējoties uzsākt izmeklēšanu visos gadījumos, ja ir šā kodeksa 107.pantā minētie iemesli un pamati. Arī 21.panta otrā daļa paredzēja pienākumu prokuroram visās

kriminālprocesa stadijās savlaicīgi lietot likumā paredzētos līdzekļus, lai novērstu jebkuru likuma pārkāpumu, vienalga, kas šo pārkāpumu būtu izdarījis.

Tādējādi no vienīgā tā laika kriminālprocesuālā tiesību avota izrietēja skaidrs secinājums, ka netiek pieļautas jebkādas atkāpes no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības.

Protams, tiesību normu piemērošanas situācijās tās piemērotājam, risinot radušos tiesību normas kolīziju, bija jāņem vērā citos normatīvajos aktos noteiktais, tajā skaitā – normatīvajos aktos, kas noteica valsts amatpersonas imunitātes nosacījumus, jo šie normatīvie akti ietvēra speciālās kriminālprocesuālās normas.¹⁷⁸ Līdz ar to normu piemērošanas rezultātā nevarēja rasties situācija, piemērojot vispārējo kriminālprocesuālo kārtību un ignorējot speciālo procesuālo kārtību. Tomēr šāds tiesību regulējums nav atzīstams par pareizu, jo tas pavēra iespējas ne tikai nepareizai tiesību interpretācijai, bet arī kļūdainai procesuālās kārtības piemērošanai. Lai no tā izvairītos, bija nepieciešams kaut vai ietvert Latvijas Kriminālprocesa kodeksā īsu norādi uz to, ka izņēmumus no kriminālprocesuālās kārtības paredz speciālie normatīvie akti. Apliecinājums šāda apgalvojuma pamatotībai izriet arī no prof. Ā.Meikališas teiktā, proti, ka par procesuālo darbību veikšanas īpašo kārtību tomēr nepieciešama atsaucē Kriminālprocesa kodeksā.¹⁷⁹

¹⁷⁸ sal. Iljanova D. Tiesību normu kolīzijas. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Raktu krājums. Rīga: ISBN 9984-725-45-6, 2003., 101.-107.lpp.

¹⁷⁹ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata. Rīga: RaKa, ISBN 9984-15-222-7, 2000., 141.lpp.

IV NODAĻA

Kriminālprocesuālā imunitāte - kriminālprocesa princips Kriminālprocesa likumā, tā teorētiskie un praktiskie aspekti

4.1. Kriminālprocesuālās imunitātes principa vieta un loma citu kriminālprocesa principu sistēmā

Kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta apskatā aplūkojot situāciju to tiesību ietvarā, kas ir spēkā KPL darbībā laikā, secināms, ka līdz ar KPL spēkā stāšanos tieši kriminālprocesuāli - tiesiskā situācija ir būtiski mainījies. Pirmsākumi šīm izmaiņām atrodami Ministru kabineta 2001.gada 12.jūnija sēdē (prot. nr.27, 33.§) akceptētajā Kriminālprocesa likuma koncepcijā. Šis politikas plānošanas dokuments, kura mērķi cita starpā bija nodrošināt Latvijas kriminālprocesa atbilstību starptautiskajiem standartiem cilvēktiesību jomā, atspoguļot mūsdienīgās tendences cīņā ar noziedzību un būt ekonomiskam, kā vienu no problēmas risinājumiem paredzēja kriminālprocesuālās imunitātes nostiprināšanu kriminālprocesa likumā. Proti – koncepcijas 3.3.15.apakšpunkts noteica, ka kriminālprocesa likuma ietvaros jāregulē dažādas izņēmuma situācijas un atsevišķu kategoriju privilēģijas, kā arī šo īpašo situāciju vai privilēģiju ierobežošanas kārtība. Uz šo sadaļu attiecas dažādu personu tiesības nesniegt liecības, personiskās dzīves, profesionālie, komerciālie un valsts noslēpumi, krimināltiesiskā imunitāte, zināmu telpu vai dokumentu īpašs režīms utt.¹⁸⁰

Tā kā šīs koncepcijas īstenošanas galarezultāts ir KPL pieņemšana, tās viena no pamatnostādņēm par kriminālprocesuālo imunitāti ir uzskatāma par pirmavotu pašreiz pastāvošajam kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūtam. Jāatzīmē gan, ka pirms šīs koncepcijas tika veikts darbs pie 1991.gadā Augstākajā Padomē apstiprinātās kriminālprocesa likuma koncepcijas pamata. Tomēr, tā kā jautājumā par

¹⁸⁰ Kriminālprocesa likuma koncepcija, 12.06.2001. Jurista Vārds, 26.06.2001, nr.20.

kriminālprocesuālo imunitāti tajā nebija paredzēti jebkādi jauninājumi, kas mainītu esošo (iepriekšējā nodaļā aprakstīto) pieeju šī tiesību institūta izmaiņām, tās analīze šī darba ietvarā netiek veikta.

Apskatam, kāds ir kriminālprocesuālās imunitātes institūts un kādas ir tā saturs nepilnības, veltīts turpmāk šajā un arī nākamajā nodaļā aprakstītais. Jautājuma izklāstā tiks dots ieskats imunitātes jautājuma risinājumam Kriminālprocesa likumprojektā, pieņemtā un spēkā esošā KPL regulējums. Šīs nodaļas saturs veltīts kriminālprocesuālajai imunitātei kā tiesību kriminālprocesa principam apskatam.

KPL iekļauta nodaļa „Kriminālprocesa pamatprincipi”. Šo principu sistēmā iekļauts arī kriminālprocesuālās imunitātes princips. Analizējot šo KPL 10.pantā ietverto kriminālprocesa principu, pirmkārt lietderīgi noskaidrot, kā vispār vērtējama likumdevēja rīcība, ietverot šajā likumā kriminālprocesa pamatprincipus, to skaitā – kriminālprocesuālās imunitātes pamatprincipu.

Kopš Latvijas tiesību sistēma no piederības pie sociālistiskās tiesību saimes transformēta uz romāņu – ģermāņu tiesību saimes, vērojama likumdevēja rīcība, kas raksturīga romāņu-ģermāņu tiesību sistēmai. Proti – tiesību avotu sistēmā vieta atvēlēta tiesību principiem. Eiropā tiesvedības principus pirmā formulēja buržuāzija, nākdama pie varas Francijā pēc 1789.gada revolūcijas.¹⁸¹ Šeit vietā atzīmēt tādu valstiski nozīmīgu procesu regulējošu normatīvo aktu kā Administratīvā procesa likums un Valsts pārvaldes iekārtas likums saturu, kas tieši norāda uz likumdevēja centieniem Latvijas tiesību sistēmā iekļaut tiesību principus. Šo likumdevēja pozitīvi vērtējamo rīcību atzīmējusi arī profesore D.Iļjanova. norādot, ka Latvijas tiesību sistēmā vispārējo tiesību principu loma likumdevēja darbā aizņem aizvien lielāku nozīmi. Kā jau .. minēts, spilgts piemērs tam ir 2001.gadā pieņemtais Administratīvā procesa likums un 2002.gada Valsts pārvaldes iekārtas likums.¹⁸²

Īstenojot Latvijas tiesību sistēmas transformāciju, Latvijā, tāpat kā citās šai tiesību sistēmai piederīgās tiesību saimēs, ieviesta faktiskā tiesību avotu daudzveidība, kas nozīmē, ka mūsu valstī par tiesību avotiem gan tiesību teorijā, gan juridiskajā praksē atzīti un tiek piemēroti uzskatīti visi apstākļi un elementi, kas ņemami vērā tiesību īstenošanā un kas nodrošina taisnīga un pamatota lēmuma pieņemšanu. Šādas pieejas rezultātā Latvija faktiski ir atzinusi, ka tiesību avotu daudzveidība ir taisnīga

¹⁸¹ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata. Rīga: RaKa, ISBN 9984-15-222-7, 2000., 150.lpp.

¹⁸² Iļjanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: ISBN: 9984-19-855-3, Ratio iuris, 2005., 62.lp.

lēmuma pieņemšanas nenoliedzams priekšnoteikums. Tieši tiesību avotu daudzveidība (un nevis viens tiesību avots) nodrošinās tiesību piemērotāja maksimālu objektivitāti, jo lēmums būs daudzpusīgāk pārbaudīts, un vienīgā pareizā un taisnīgā lēmuma atrašanu un pieņemšanu konkrētajā lietā.¹⁸³

Latvijas tiesību sistēmā pastāv gan patstāvīgie tiesību avoti, pie kuriem cita starpā pieder vispārējie tiesību principi, gan palīgtiesību avoti. Tādējādi vispārējie tiesību principi ir patstāvīgs vispāršaistoša rakstura tiesību avots, kas Latvijas tiesiskajā sistēmā piemērojams ne tikai nolēmuma argumentācijai, bet arī nolēmuma pamatojumam (rezolūtīvajā) daļā.¹⁸⁴

Vienlaikus jāņem vērā, ka taisnīga un pamatota nolēmuma pieņemšanas nodrošināšanai būtiski ir ņemt vērā tiesību avotu hierarhijas nosacījumus. Professore D. Iljanova paudusi viedokli, ka tiesību avotu hierarhijas jautājums ir īpaši aktuāls saistībā ar vispārējo tiesību principu lomu un nozīmi tiesiskajā sistēmā. Proti - nav jāpierāda tas, ka patstāvīgie tiesību avoti prevalē pār palīgtiesību avotiem. ... Izvirzās jautājums: kāda ir vispāršaistoša rakstura tiesību avotu –patstāvīgo tiesību avotu savstarpējā hierarhija? Vēl precīzāk: kādas ir hierarhiskās attiecības starp vispārējiem tiesību principiem un normatīvajiem tiesību aktiem.¹⁸⁵

Vērtējot šīs atziņas, lūkojoties caur KPL ietverto kriminālprocesa pamatprincipu prizmu, kā arī sniedzot atbildes jautājumu, kādas ir hierarhiskās attiecības starp kriminālprocesa pamatprincipiem un tiesību normām, kas nav atzītas par pamatprincipiem, pirmkārt secināms, ka likumdevējs, izstrādājot KPL un plaši izmantojot tiesību principus kā būtiskus kriminālprocesa regulējošos instrumentus, ir konsekventi ievērojis tā aizsāktās sociālisma tiesību transformācijas uz romāņu-ģermāņu tiesību sistēmu nostādnes. Šāda pieeja uzskatāma par būtisku jauninājumu kriminālprocesa tiesību vēsturē, jo līdz brīdim, kad stājās spēkā KPL, likumdevējs nebija *expressis verbis* noteicis, kuras kriminālprocesuālās tiesību normas ir atzīstamas par vadošajām tiesību normām, līdz ar ko šo normu esamība bija atstāta vien tiesību doktrīnas ziņā.

Vērtējot šī jautājuma teorētiskos aspektus laikā pirms KPL spēkā stāšanās, kriminālprocesa tiesību zinātnieces, profesores Ā.Meikališa un K.Strada-Rozenberga paudušas viedokli, kam autore pievienojas, ka viņu ieskatā pamatā atbilstoši Latvijas

¹⁸³ Turpat, 56.lp.

¹⁸⁴ Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, ISBN: 9984-19-855-3, 2005., 58.lpp.

¹⁸⁵ Turpat.

Kriminālprocesa kodeksa¹⁸⁶ nodaļā „Pamatnoteikumi” iekļautajām norādēm un citiem aspektiem, bija saskatāmi šādi kriminālprocesa principi – 1) likumības princips; 2) publiskuma princips; 3) personas tiesību un brīvību neaizskaramības nodrošināšana; 4) tiesas jurisdikcija; 5) cilvēku vienlīdzība likuma un tiesas priekšā; 6) koleģialitātes princips iztiesāšanā; 7) tiesnešu neatkarības un likumpakļautības princips; 8) procesa valodas princips; 9) iztiesāšanas atklātums; 10) aizstāvības princips; 11) patiesības noskaidrošana; 12) nevainīguma prezumpcija; 13) likumības un tiesu uzraudzības princips; 14) iztiesāšanas tiešums un mutiskums; 15) iztiesāšanas nepārtrauktība; 16) sacīkste un pušu līdztiesība; 17) tautas pārstāvju līdzdalība; 18) personu dzīvības, veselības, goda un cieņas nodrošināšana, procesuālo darbību un nolēmumu pārsūdzība (sīkāk skat. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata. R., RaKa, 2000., 150.-180.lpp.), pēdējos gados īpašu aktualitāti ieguva arī procesuālās ekonomijas princips.¹⁸⁷ Tādējādi secināms, ka faktiski jau pirms KPL spēkā stāšanās kriminālprocesa tiesībās kriminālprocesa tiesību principi nebija kaut kas svešs un neesošs, kaut arī likums tos tieši nesauca par kriminālprocesa principiem. Tādējādi arī secināms, ka KPL ietvertu kriminālprocesa pamatprincipu esamība vērtējama kā skaidras, līdz tam zināmas, pieejas nostiprināšana likuma tekstā, neatstājot jautājuma risinājumu vien tiesību doktrīnas ziņā.

Vienlaikus jāatzīmē, ka kriminālprocesa tiesību principu jautājums nav bijis svešs arī senākā Latvijas kriminālprocesa tiesību zinātnē un praksē. Tā jau profesors A.Liede, analizējot Padomju Latvijas kriminālprocesa tiesības, ir paudis viedokli par kriminālprocesa principu jēdzienisko nozīmi, sistēmu, kā ar citiem ar šiem principiem saistītiem jautājumiem. Tai skaitā – sniedzis viedokli par to, kas ir kriminālprocesa principi, secinot, ka tās ir vadošas normas, kas nosaka procesuālās kārtības raksturu un struktūru, kā arī paudis viedokli par terminu „kriminālprocesa princips” (t.i. – vadošās normas atsevišķās kriminālprocesa stadijās) un „kriminālprocesa pamatprincips” (t.i. – vadošās normas, kas nosaka un raksturo procesuālo kārtību visumā, visās kriminālprocesa stadijās) nošķiršanu un nepieciešamību lietot tos dažādās nozīmēs. Šo izvirzīto tēzu ietvarā profesors secinājis, ka šādam dalījumam nav praktiskas nozīmes, jo arī pamatprincipu spēks visās stadijās nav vienāds un ne procesuālajā teorijā, ne praksē nav iemesla krasi nošķirt kriminālprocesa pamatprincipu un principu jēdzienus.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998.

¹⁸⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006., nr.11.

¹⁸⁸ Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970., 75.-76.lpp.

Tāpat krimināltiesību teorijā sastopami vēl citi viedokļi par to, kā tiek skaidrots, kas ir kriminālprocesa principi. Piemēram, Moldovas Republikas kriminālprocesuālo tiesību zinātnieks T.Osojanu kriminālprocesa principus skaidro kā konstitūcijā nostiprinātas un kriminālprocesu vadošas tiesību idejas, kas raksturo visa kriminālprocesa būtību, tā jēgu, nodrošinot kriminālprocesa likumā paredzētos uzdevumus.¹⁸⁹ Savukārt Krievijas kriminālprocesuālo tiesību zinātnieks K.F.Gucenko uzskata, ka ar kriminālprocesa principu jēdzienu jāsaprot vadošos nosacījumus, kas nodrošina demokrātiska kriminālprocesa esamību un kuru saturs izteikts tiesību normās.¹⁹⁰ Līdzīgi Krievijas tiesību doktrīnā pausts viedoklis, ka kriminālprocesa principi ir skaidri kriminālprocesa likumā noteiktas normas-priekšnoteikumi ar augstāko juridisko spēku.¹⁹¹

Vērtējot minēto par kriminālprocesa principiem, tai skaitā - prof. A.Liedes viedokli, kopsakarā ar KPL 2.nodaļas „Kriminālprocesa pamatprincipi” regulējumu, secināms, ka likumdevēja rīcība, nosaucot šajā likuma nodaļā ietvertās kriminālprocesu vadošās normas par pamatprincipiem, bijusi vērsta uz visu kriminālprocesuālo kārtību vadošo normu noteikšanu. Turklāt, izvērtējot saturu šajā nodaļā ietvertajām normām, redzams, ka to piemērošana īstenojama visa kriminālprocesa gaitā. Līdz ar to secināms arī, ka likumā lietotais šo normu kopējais apzīmējums – kriminālprocesa pamatprincipi, pilnībā atbilst kriminālprocesa tiesību zinātnes nostādņēm. Tas pats secināms arī attiecībā uz kriminālprocesuālo imunitāti kā kriminālprocesa pamatprincipu, jo tā nostādnes ir attiecināmas uz visu kriminālprocesa gaitu, vai nu uzsākot kriminālprocesu, vai saucot pie kriminālatbildības vai veicot ar vai pret personu citas kriminālprocesuālās darbības.

Likumdevēja pieeja, ietverot KPL visu kriminālprocesu caurvijošas pamatnostādnes, kas nosauktas par kriminālprocesa pamatprincipiem, atzīstama par mūsdienīgu un romāņu-ģermāņu tiesību sistēmai atbilstošu un raksturīgu pieeju un to apstiprina tiesību teorijas atziņas, kas cita starpā uzsver tiesību principu arī to vietu un lomu romāņu-ģermāņu tiesību loka tiesību avotu sistēmā. Tas, savukārt dod atbildi uz tiesību teorijas jautājumu par hierarhiskajām attiecībām starp vispārējiem tiesību principiem un normatīvajiem tiesību aktiem. Proti – ja reiz likumdevējs paredzējis normas ar principa spēku, tad tās atzīstamas par hierarhiski augstākām nekā citas

¹⁸⁹ Осоян Т. Уголовно-процессуальное право Республики Молдова. Кишинев: 2003., стр.121.

¹⁹⁰ Гуценко К.Ф. Уголовный процесс. Москва: ISBN 5-943730-16-8, 1997., стр.58.

¹⁹¹ Уголовный процесс: Учебник для вузов. Коллектив авторов. Москва: Издательство НОРМА, ISBN 5-94373-054-0, 2004., стр.28.

normas un nedz tiesību teorijā, nedz juridiskajā praksē nevajadzētu rasties problēmām, izvērtējot to piemērošanas prioritātes.

Turklāt, tā kā KPL tapšana izrietēja no iepriekš minētajā Kriminālprocesa likuma koncepcijā ietvertajām nostādnēm, tai skaitā nostādnēm par starptautisko tiesību principu nodrošināšanas nepieciešamību likumā¹⁹², secināms, ka likumdevēja rīcībā īstenota arī tiesību teorijas paustā atziņa, ka vispārējo tiesību principu nozīme romāņu-ģermāņu tiesību saimes valstīs izpaužas ne tikai tiesību normu pielietošanas procesā, bet arī to izstrādāšanā, kur likumdevējs normatīvos tiesību aktus balsta uz šiem principiem un arī atsaucas uz tiem aktu tekstā.¹⁹³

Būtiski atzīmēt arī, ka kriminālprocesa principu ietveršanas KPL nozīmīgumu uzsvērušas arī profesores A.Meikališa un K.Strada-Rozenberga, norādot, ka attiecīgu normu iekļaušana KPL nodaļā „Kriminālprocesa pamatprincipi” ir būtiska un tālejoša nozīme gan kriminālprocesuālo tiesību jaunradē, gan tiesībpiemērošanas praksē. Turklāt, likumdevējam ir skaidri jāapzinās, ka, pasludinot kādu nostāju par nozares pamatprincipu, tas nav veicis kādu formālu darbību, bet apņēmis visas pārējās normas pakārtot šīm vadošajām normām. Šie pamatprincipi ir izveidojuši it kā ”rāmi”, kurš ir jāpiepilda, -attiecīgi normas, kas veidotas, lai principos paustās idejas īstenotu praksē, nekādā veidā nevar nonākt tiem pretrunā.¹⁹⁴

Vērtējot KPL 2.nodaļas satura nozīmīgumu kriminālprocesuālajās tiesībās, salīdzinošam ieskatam jāatzīmē, ka ārvalstu kriminālprocesa likumos kriminālprocesa principu rakstītajā sistēmā kriminālprocesa principi kā kriminālprocesu vadošās normas ir bieži sastopamas. Vienlaikus ārvalstīs pieeja - izdalīt kriminālprocesuālo imunitāti kā atsevišķu kriminālprocesa principu, nav plaši izplatīta. Izpētot virkni kriminālprocesa tiesību avotu¹⁹⁵, autore konstatēja vien divus kriminālprocesa likumus, kuros atsevišķi izdalīti kriminālprocesuālās imunitātes principi – Igaunijas un Krievijas kriminālprocesa likumi.

Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa¹⁹⁶ I nodaļa, kas nosaukta kā „Vispārējie noteikumi”, ietver 12 pantus, kas saturiski noteic dažādus kriminālprocesa principus. To vidū ietverta kriminālprocesuālā imunitāte kā viens no kriminālprocesa principiem,

¹⁹² Kriminālprocesa likuma koncepcijas 3.punkts. Jurista Vārds, 26.06.2001., nr.21.

¹⁹³ Levits E. Cilvēktiesības Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Likums un Tiesības, 2000., 2.sēj., nr.11 (15), 332.lpp.

¹⁹⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006., nr.11.

¹⁹⁵ izpētīto tiesību avotu apjoms izriet no darba V nodaļā norādītajiem un citētajiem ārvalstu tiesību avotiem .

¹⁹⁶ Code of Criminal Procedure (Estonia), <http://www.legaltext.ee/text/en/X60027K4.htm> (skatīts 11.08.2009.)

kaut arī tiešā tekstā tas nav nosaukts par principu. Kodeksa 4.pants paredz, ka kriminālprocesuālā kārtība vienādi attiecas uz visām personām, izņemot īpašus gadījumus, kas attiecas uz virkni valsts amatpersonām.

Krievijas kriminālprocesa kodeksa¹⁹⁷ II nodaļa definē kriminālprocesa principus un četrpadsmit dažādu principu vidū - kodeksa 9.pantā - ietverts „personas imunitātes princips”. Tomēr šī principa saturs nav vērsts uz imunitātes, par kādu runāts šī darba ietvarā, regulējumu, jo tā mērķis ir deklarēt, ka nevienu nevar aizturēt vai turēt apcietinājumā savādāk kā vienīgi, ja pastāv šajā kodeksā paredzētie pamati šādi aizturēšanai vai apcietināšanai, un tikai pamatojoties uz tiesas lēmuma, uz laiku, ne ilgāku par 48 stundām. Tādējādi šis princips faktiski izriet no Vispārējās cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas¹⁹⁸ 5.pantā notiktā par personas tiesībām uz brīvību.¹⁹⁹ Savukārt īpaši nosacījumi, kas attiecināmi tieši uz kriminālprocesuālo imunitāti, atrodami citviet kodeksā – 52.nodaļā, kas regulē sevišķos procesa veidus attiecībā pret noteiktu kategoriju personām.

Bulgārijā Kriminālprocesa kodeksa²⁰⁰ 2.nodaļā „Pamatprincipi” ietverti septiņpadsmit dažādi kriminālprocesa principi, tomēr to vidū kriminālprocesuālā imunitāte kā viens no kriminālprocesa principiem nav paredzēts. Tomēr uz kriminālprocesuālo imunitāti ir attiecināms kodeksa 2.panta (*ratione materiae*) regulējums, kas noteic: kriminālprocesa kodeksa normas ir piemērojamas visās krimināllietās, kuras ir uzsākušas Bulgārijas Republikas kompetentās institūcijas (amatpersonas). Savukārt kodeksa 5.pants noteic, ka šajā kodeksā paredzētie procesuālie noteikumi var tikt piemēroti personām, kuras Bulgārijas Republikas jurisdikcijā bauda kriminālprocesuālo imunitāti tikai saskaņā ar starptautisko tiesību normām. Tādējādi kriminālprocesuālā imunitāte noteikta kā izņēmuma kriminālprocesuālā kārtība, kas atšķiras no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības. Tomēr tā attiecināta vien uz diplomātiskā un konsulārā dienesta amatpersonām un citām amatpersonām, kurām imunitāte piemīt sakarā ar starptautiskajā līgumā ietvertajiem nosacījumiem.

¹⁹⁷ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. N 174-ФЗ, <http://www.gdezakon.ru/up/gl8/> (skatīts 21.05.2009.)

¹⁹⁸ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: Starptautiska konvencija, 04.11.1950, Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., nr.143.

¹⁹⁹ Sal. Смирнов А., Калиновский К. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. ЗАО Издательский дом «Питер», ISBN 5-89123-395-9, 2003, стр.90.

²⁰⁰ Criminal Procedure Code of Bulgaria. http://www.mjeli.government.bg/Nkp/docs/CRIMINAL_PROCEDURE_CODE.pdf, (skatīts 11.08.2009.)

Slovākijas Kriminālprocesa kodekss²⁰¹ neparedz kriminālprocesuālo imunitāti kā vienu no kriminālprocesa principiem. Vienlaikus gan no Slovākijas Kriminālprocesa kodeksa 2.panta piektās daļas, gan Slovākijas Kriminālkodeksa²⁰² 8.panta nosacījumiem izriet, ka pastāv izņēmuma kārtība no vispārējiem krimināltiesību materiālo un procesuālo normu noteikumiem. Šis valsts kriminālprocesa pamatnosacījums ir, ka prokuroram ir pienākums nodrošināt kriminālvajāšanu visos gadījumos, kad ir kļuvis zināms par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Turklāt no šī kriminālkodeksa pamatnormām izriet, ka krimināltiesiskās materiālās normas attiecināmas uz visām fiziskajām personām. Tomēr izņēmums no šiem nosacījumiem izriet no īpašā noziedzīgā nodarījuma izdarītāja statusa. Personas, uz kurām attiecas šādi izņēmumi, ir pilnīgi vai daļēji atbrīvojamas no kriminālatbildības. Tomēr, šo izņēmuma atbrīvošanu no kriminālatbildības ir nepieciešams nošķirt no procesuālās atbrīvošanas, kas nozīmē, ka personas ir pilnīgi vai daļēji atbrīvotas no kriminālprocesuālajiem pienākumiem.²⁰³

Čehijas Kriminālprocesa kodeksa²⁰⁴ 2.sadaļā, kas veltīta kriminālprocesa principiem, kriminālprocesuālā imunitāte nav paredzēta kā viens no kriminālprocesa principiem. Līdz ar to kriminālprocesuālā imunitāte izriet vien no Čehijas Republikas Konstitūcijas²⁰⁵ 27., 65 un 86.pantā noteiktā.

Līdzīgi arī Moldāvijas Kriminālprocesa kodekss²⁰⁶ vai Moldāvijas konstitūcija²⁰⁷ nenosauc kriminālprocesuālo imunitāti par vienu no kriminālprocesa principiem.²⁰⁸ Šī kodeksa 9.pants nosaka, ka visas personas šī likuma, kriminālizmeklēšanas orgānu un tiesas priekšā ir vienlīdzīgas neatkarīgi no to dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas piederības, piederības pie reliģijas, politiskajiem uzskatiem vai cita veida nacionālas vai sociālas dabas uzskatiem, īpašuma, sociālā vai

²⁰¹ Act No.301/2005 Penal Procedure Code of Slovakia, Zbierka Zakonov, 02.07.2005., Ciastka 130, p. 3098.-3218.

²⁰² Act No.300/2005 Penal Code of Slovakia, Zbierka Zakonov, 02.07.2005., Ciastka 130, p. 3002.-3090.

²⁰³ Ziņas iegūtas no Slovākijas pārstāvju GRECO 02.03.2009. rakstveidā sniegtās informācijas par kriminālprocesuālo imunitāti Slovākijā.

²⁰⁴ Czech Republic Code of Criminal Procedure (Act No. 141/ 1961 published on November 29, 1961) http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Czech/Czech_CrimProc_excerpts_English.htm (skatīts 01.11.2009.)

²⁰⁵ Constitution of the Czech Republic (Act no.1/1993 Coll., adopted on 16 Dec 1992), http://www.servat.unibe.ch/icl/ez00000_.html (skatīts 01.11.2009.)

²⁰⁶ The Criminal Procedure Code (Moldova). <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/14> (skatīts 01.05.2009.)

²⁰⁷ Constitution of the Republic of Moldova. (Adopted on July 29, 1994) <http://confinder.richmond.edu/admin/docs/moldova3.pdf> (skatīts 17.08.2009.)

²⁰⁸ Кисеев Н.М., Уголовный процесс. Кишинев: Издательство Монограф, ISBN 978-9975-9747-0-7, 2006., стр.140.

cita veida stāvokļa. Vienlaikus šī panta otrā daļa paredz, ka attiecībā uz noteiktu personu kategorijām, kurām piešķirta noteikta līmeņa imunitāte, piemērojami īpaši kriminālvajāšanas un tiesvedības nosacījumi, kādus paredz konstitūcija, starptautiskie līgumi, šis kodekss un citi likumi.

Ņemot vērā izklāstīto ārvalstu tiesisko praksi, secināms, ka Latvijas kriminālprocesuālās tiesības virknes citu valstu vidū raksturo īpatnība - kriminālprocesuālā imunitāte likumā ir atsevišķi izdalīta kā patstāvīgs kriminālprocesa princips. No turpmāk nodaļā paustā secināms, ka šis kriminālprocesa princips ir nozīmīgs kriminālprocesuāls instruments, kas, turklāt, tiesību normu piemērošanas situācijā spēj gūt priekšroku salīdzinājumā ar citiem kriminālprocesa pamatprincipiem. Līdz ar to uzteicama Latvijas likumdevēja izvēle kriminālprocesa principu sistēmas izveidē, iekļaujot tajā kriminālprocesuālo imunitāti.

Vienlaikus, analizējot un aizstāvot to valstu pieeju, kas kriminālprocesa principu ietvarā nav iekļāvušas kriminālprocesuālo imunitāti, uzsverams, ka tajās nevajadzētu rasties procesuāla rakstura problēmām. Ja vien pastāv kāds cits tiesību avots, kas regulē kriminālprocesuālo imunitāti, tiesību normas piemērotājam jāņem vērā un jāpiemēro šī tiesību norma, kas salīdzinājumā ar vispārējām kriminālprocesuālajām tiesību normām būs atzīstama par speciālo tiesību normu. Līdz ar to var secināt, ka kriminālprocesuālo imunitāti kā atsevišķu principu kriminālprocesa likumā nav nepieciešams obligāti paredzēt. Tomēr autores ieskatā pieeja, kad tā ir nostiprināta principa līmenī, ir atbalstāma. Tas nodrošina, ka likuma piemērotājam, vēl nesākot piemērot kādu procesuālo noteikumu, jau pamatnostādnēs ir zināms, ka pastāv izņēmuma kārtība no vispārējās kārtības. Tas, savukārt, novērš iespējamību pierādījumu pieļaujamības kritērija – pierādījuma saturā ietilpstošās ziņas ir iegūtas un procesuāli nostiprinātas likumā noteiktajā kārtībā – neievērošanā.²⁰⁹ Vienlaikus turpmāk nodaļā, izsakot viedokli par kriminālprocesuālās imunitātes principa regulējuma pilnveides iespējām, autore izsaka priekšlikumu kriminālprocesuālo imunitāti neizdalīt kā atsevišķu principu, paredzot to kā izņēmuma kārtību no vienlīdzības principa, kāds tas pēc būtības arī ir.²¹⁰

²⁰⁹ par pierādījumu pieļaujamību sīkāk skatīt Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Turība, ISBN 9984-728-49-8, 2002., 214.-233.lpp.

²¹⁰ skatīt darba 4.2.apakšnodaļu.

Pievēršoties tieši kriminālprocesuālās imunitātes principa tapšanas vēsturei Latvijā, redzams, ka jau Kriminālprocesa likumprojektā bija dota kriminālprocesuālās imunitātes definīcija, kas tika izteikta kā viens no kriminālprocesa principiem.

Likumprojekta redakcijā, kas tika iesniegta Saeimā, kā arī redakcijā pēc 1.lasījuma imunitātes definīcija tika dota projekta 9.pantā, nosakot, ka “kriminālprocesuālā imunitāte pilnīgi vai daļēji atbrīvo personu no piedalīšanās kriminālprocesā, tajā skaitā, no liecību sniegšanas un dokumentu un priekšmetu izdošanas, aizliedz vai ierobežo tiesības veikt viņas kriminālvajāšanu, piemērot pret viņu piespiedu līdzekļus, kā arī iekļūt un izdarīt izmeklēšanas darbības viņu rīcībā esošās telpās”.²¹¹

Savukārt likumprojekta redakcijā pēc tā pieņemšanas 2.lasījumā šī definīcija, ņemot vērā Saeimas Juridiskās komisijas priekšlikumu, tika nedaudz mainīta, vārdu “rīcībā” aizstājot ar vārdu “valdījumā”²¹², kas pēc būtības imunitātes saturā neko nemainīja, vien nodrošināja normā lietotās terminoloģijas atbilstību civiltiesībās lietotajai terminoloģijai, un tāda tā palika arī pēc likumprojekta spēkā stāšanās un darbojas arī pašlaik, KPL darbības laikā.

Tā kā kriminālprocesuālā imunitāte KPL iekļauta kā kriminālprocesa pamatprincips, tā izmantojama par vienu no vadošajām kriminālprocesa vadlīnijām. Tomēr, izvērtējot citus KPL paredzētos kriminālprocesa pamatprincipus, jāsecina, ka šī vadošā norma saturiski nonāk pretrunā ar citām tāda paša juridiskā spēka normām, un tieši – saskatāma pretruna ar kriminālprocesa obligātuma principu, kas noteikts KPL 6.pantā, vienlīdzības principu, kas noteikts 8.pantā un kriminālprocesuālā pienākuma principu, kas noteikts 9.panta pirmajā un otrajā daļā.

Apskatāmā situācija ir spilgts vispārējo tiesību principu kolīziju piemērs: gan vienlīdzības, gan obligātuma gan arī procesuālā pienākuma princips tieši saduras ar kriminālprocesuālās imunitātes principu, jo kriminālprocesuālās imunitātes princips daļēji vai pilnībā atbrīvo no šo triju kriminālprocesa principu izpildes. Tiesību teorija paredz, ka šādos gadījumos viens no kolidējošiem principiem ir pilnīgi jāizslēdz tādā nozīmē, ka, ņemot vērā visus lietas apstākļus, tas nevar ietekmēt lēmumu.²¹³

²¹¹ Kriminālprocesa likuma projekts redakcijā līdz 2.lasījumam. www.saeima.lv/saeima8/mek_reg_fre (skatīts 03.05.2009.)

²¹² Kriminālprocesa likuma projekts redakcijā uz 3.lasījumu, www.saeima.lv/saeima8/mek_reg_fre (skatīts 03.05.2009.)

²¹³ Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, ISBN: 9984-19-855-3, 2005., 94.lpp.

Tiesību teorijā jautājumā par šādiem tiesību principu kolīzijas gadījumiem nostiprināta arī atziņa, ka vispārējo tiesību principu piemērošanas procesā svarīga ir prasme tos atvasināt no dabiskajām tiesībām, citiem tiesību principiem, atklāt no rakstītajām tiesību normām vai tiesiskās sistēmas kopumā, kā arī vispārējo tiesību principu konkretizēt, proti, noteikt tā saturu. Kad vispārējais tiesību princips ir atvasināts vai atklāts un konkretizēts, tā piemērošanas procesā parasti rodas kolīzija ar citu tiesību principu. Šīs kolīzijas atrisināšana parasti notiek principu „svēršanas” ceļā. Principiem piemīt tā saucamā „svara dimensija”: ja ir radusies kolīzija starp principiem, jānosaka, kuram no tiem ir lielāks svars tieši attiecīgajā situācijā. Turklāt, hierarhiskās saistības pamatā ir juridiskā spēka kritērijs, respektīvi, tas elements, kuram ir lielāks juridiskais spēks, prevalē pār citu.²¹⁴

Lai konkrētajā situācijā atrisinātu radušos kolīziju, nepieciešams noskaidrot obligātuma, vienlīdzības un procesuālā pienākuma principu saturu un veikt to „izsvēršanu” ar imunitātes principu. Šādas rīcības nepieciešamības pamatojums cita starpā izriet no judikatūrā nostiprinātās atziņas, proti - *ņemot vērā publiskās apsūdzības kriminālprocesa būtību, ... katrā konkrētajā gadījumā nepieciešams strikti izvērtēt robežu starp kriminālprocesa obligātumu, lietderības un taisnīguma principu ...*²¹⁵ Šī juridiskās prakses nostādne gan izriet no tiesu prakses apkopojuma par kriminālprocesiem, kuros īstenots izlīgums, tomēr autore ieskatā šī atziņa vispārināti izmantojama, risinot jautājumu par kriminālprocesa principu piemērošanu.

KPL 8.pants nosaka, ka šis likums nosaka vienotu procesuālo kārtību visām kriminālprocesā iesaistītajām personām neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem. Konstitucionāli šis princips nostiprināts LR Satversmes 91.panta pirmajā teikumā, savukārt tā satura konkretizācija atrodama juridiskajā praksē. Piemēram, plašs principa satura interpretējums atrodams Satversmes tiesas 2008.gada 29.decembra spriedumā, kurā noteikts, ka „*Satversmes 91.panta pirmajā teikumā nostiprinātajam vienlīdzības principam ir jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana. Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un likums tiktu piemērots bez jebkādām privilēģijām. ... Tomēr*

²¹⁴ Turpat, 60., 90.lpp.

²¹⁵ Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu, 12.punkts. Tiesu prakses apkopojums. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2008. <http://www.at.gov.lv/info/summary/2008/> (skatīts 12.01.2010.)

šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo „vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama. ... Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91.pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.”²¹⁶ Satversmes tiesa vienlīdzības principa izpratni skaidrojusi arī 2000.gada 30.augusta spriedumā, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu, proti: „Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata, ka Konvencijas 14.pants neietver jebkādas atšķirīgas izturēšanās (difference in treatment) aizliegumu attiecībā uz Konvencijā atzīto tiesību un brīvību realizāciju. Vienlīdzīgas izturēšanās princips tiek atzīts par pārkāptu tikai tad, ja atšķirību noteikšanai nav objektīva vai pamatota attaisnojuma vai likumīga mērķa. Šāda attaisnojuma pastāvēšana jāvērtē saistībā ar apskatāmā jautājuma mērķiem un sekām, kas parasti dominē demokrātiskā sabiedrībā...”²¹⁷. Satversmes tiesa vienlīdzības principu skaidrojusi arī tieši kontekstā ar valsts amatpersonas statusa salīdzinājumu ar citām personām. Proti - *Tiesiskās vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās ir vienāda, savukārt atšķirīgos apstākļos izturēšanās ir atšķirīga. Var piekrist iesniedzējas viedoklim, ka jēdzienus „valsts amatpersona” un „ikviena persona” ir iespējams apvienot vienā jēdzienā „persona” un tādējādi šīs personas var uzskatīt par tādām, kas atrodas salīdzināmos apstākļos.*²¹⁸ Vienlīdzības principa izskaidrošanas nolūkā lietderīgi minēt Eiropas Padomes Rekomendācijas (80) 2 par diskretās varas izmantošanu valsts pārvaldē pielikuma 3.pincipā deklarēto, ka vienlīdzības principa mērķis ir novērst netaisnīgu diskrimināciju, nodrošinot, ka, izmantojot diskretu varu, pret personām vienā un tajā pašā *de facto* un *de jure* stāvoklī

²¹⁶ Satversmes tiesas 2008.gada 29.decembra spriedums lietā „Par Ministru kabineta 2006.gada 31.oktobra noteikumu nr.899 „Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība” 100.un 100.1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmei” 7.punkts, Latvijas Vēstnesis, 30.12.2008., nr.202.

²¹⁷ Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta spriedums lietā nr.2000-03-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25. pantam”, Latvijas Vēstnesis, 01.09.2000., nr. 307./309.

²¹⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā nr.2003 – 05 – 01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”, 35.punkts, Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003, nr.152.

izturas vienādi. Ja atšķirīgā izturēšanās ir objektīvi pamatota, lai sasniegtu attiecīgo mērķi, vienlīdzības princips likuma priekšā pārkāpts nav.²¹⁹

Ņemot vērā minētās interpretācijas, secināms, ka, risinot vienlīdzības un imunitātes principa kolīziju, iespējama atkāpe no vienlīdzības principa. Secinājumu izdarīšanas soļu gaitu - skatīt tabulu zemāk.

„svēršanas” kritērijs	„svēršanas” kritērija izvērtējums
1) vai un kuras personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos	1) personas ar kriminālprocesuālo imunitāti ir valsts amatpersonas , kas ir īpašs, ar valsts varu apveltīts personu loks . Šīs amatpersonas, tātad, ir viena neliela daļa no visu pārējo personu loka. Minēto apsvērumu kopums dod pamatu secinājumam, ka valsts amatpersonas salīdzinājumā ar pārējām personām, kurām tiks piemērota vispārējās kriminālprocesuālās nostādnes normas, neatrodas vienādos apstākļos
2) vai vērtējamās normas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret personām	2) vērtējamās normas paredz atšķirīgu attieksmi pret personām (piemēram, veikt KNAB amatpersonas kratīšanai nepieciešama ģenerālprokurora piekrišana, kāda nav vajadzīga pārsvarā citos gadījumos)
3) vai nevienlīdzīgai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats	3) nevienlīdzīgas attieksmes objektīvs un saprātīgs pamats izriet no imunitātes kā tiesību institūta jēgas un mērķa, t.i. - īpaši pasargāt šo valsts amatpersonu no nepamatotas iejaukšanās tās rīcībā un nodrošināt normālu tās darbību

Ņemot vērā minēto, secināms, ka, „izsverot” vienlīdzības un imunitātes principus, pārsvaru gūst imunitātes princips. Savukārt KPL 8.pantā, vērtējot to kopsakarā ar 10.pantu, „lasāms”, ka šis likums nosaka vienotu procesuālo kārtību visām kriminālprocesā iesaistītajām personām neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem, izņemot gadījumos, kad kriminālprocesuālā kārtība piemērojama personām ar kriminālprocesuālo imunitāti.

Tāds pats secinājums izdarāms arī „izsverot” un noskaidrojot kriminālprocesa obligātuma un kriminālprocesuālās imunitātes un kriminālprocesuālā pienākuma un kriminālprocesuālās imunitātes kolīzijas atrisinājumu. Proti - kriminālprocesa

²¹⁹ sal. Briede J. Latvijas Administratīvi procesuālās normas Eiropas Padomes dokumentu kontekstā. Procesuālais taisnīgums. Zinātniskie raksti. Prof. U.Krastiņa zinātniskajā redakcijā. Rīga: 1998., 54.lpp.

obligātums kā pamatprincips tiek pakārtots kriminālprocesuālās imunitātes principam, jo obligātums „sāks darboties” tikai pēc tam, kad kriminālprocesu veicošās amatpersonas būs izpildījušas no kriminālprocesuālās imunitātes principa atvasināmās obligātās procesuālās darbības (piemēram, saņemta kompetentas personas piekrišana uzsākt kriminālprocesu).

Tāpat arī, raugoties no personas, kurai atbilstoši KPL 9.panta pirmajā un otrajā daļā noteiktajam piemīt procesuālais pienākums, viedokļa, secināms, ka personai, kurai atbilstoši KPL 10.panta noteikumiem piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, procesuālais pienākums pilnā apmērā „sāk darboties” tikai pēc tam, kad kriminālprocesu veicošās personas ir izpildījušas no kriminālprocesuālās imunitātes principa atvasināmās obligātās procesuālās darbības (piemēram, saņemta atļauja apcietināšanai).

Ņemot vērā visu minēto, secināms, ka „svēršanas” rezultātā no prioritāro principu loka tiek izslēgts gan vienlīdzības, gan obligātuma gan arī procesuālā pienākuma princips. Tādējādi kriminālprocesuālās imunitātes principa piemērošana vērtējama kā vienīgais attaisnojamais kriminālprocesa obligātuma, vienlīdzības kriminālprocesuālā pienākuma principa nepiemērošanas gadījums.

Vienlaikus, paužot šādu secinājumu, jāatzīmē Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.marta lēmumā lietā SKK-96/2007 paustais viedoklis par kriminālprocesa principu savstarpēju konkurenci. Proti, lēmumā teikts, ka *Kriminālprocesa likuma 1.pantā paredzētā mērķa sasniegšanai likums ir noteicis pamatprincipus, tajā skaitā uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu. Nevienam pamatprincipam nav prioritāte pār citu principu.*²²⁰ Šo pašu atziņu, atsaucoties uz savu 2007.gada 1.marta lēmumu, Senāts vairākkārtīgi apstiprinājis citos nolēmumos, skat., piemēram, LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 12.maija lēmums lietā SKK-161/2007.²²¹

Seno romiešu tiesībās jautājumā par tiesību principiem bija deklarēta tēze: *de principiis no nest disputandum* (par principiem nav jāstrīdas).²²² Vadoties no šīs deklarācijas, var secināt, ka tiesību principu piemērošanas gadījumā nav jāizvērs

²²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.marta lēmuma lietā SKK-96/2007 (krimināllieta nr.11096164005) aprakstoša daļa (nav publicēts)

²²¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 12.maija lēmuma lietā SKK-161/2009 (krimināllieta nr.11210081208) aprakstoša daļa.

http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk-171-09_f.doc (skatīts 30.06.2009.)

²²² Latīņu teiciens. Intelīgenta cilvēka rokasgrāmata. Rīga: Zvaigzne ABC, ISBN 9984-37-564-1, 32.lpp.

diskusija (strīds) par vienlaikus piemērojamo principu juridiskās slodzes dominanci. Attiecīgi varētu secināt, ka minētais Augstākās tiesas Senāta nolēmums ir juridiski korekts. Tomēr autores ieskatā tas atzīstams par neatbilstošu iepriekš norādītajām tiesību teorijas pamatnostādnēm par nepieciešamību principu kolidēšanas gadījumā izsvērt katru no tiem un nonākt pie secinājuma par konkrētajā situācijā prevalējošo principu. Īstenojot šādu Augstākās tiesas Senāta viedokli, nebūtu iespējams situācijā, kāda rodas, vērtējot kriminālprocesuālās imunitātes principa darbības spēku, pareizi piemērot gan procesuālā pienākuma, gan vienlīdzības, gan obligātuma principus, jo nedz faktiski, nedz tiesiski nav iespējams vienlaikus pilnībā izpildīt visu šo principu prasības.

Iespējams, minēto nolēmumu pieņēmēju secinājums - „*Nevienam pamatprincipam nav prioritāte pār citu principu*”, ņemot vērā tiesību doktrīnas atziņas, interpretējams kā „*Nevienam pamatprincipam bez iepriekšēja izvērtējuma (izsvēršanas) nav prioritāte pār citu principu*”. Tomēr, tā kā judikatūrā nav atrodamas jebkādas norādes uz iespēju īstenot šādu interpretāciju, autore, pievienojoties un atzīstot par pareizu Vācijas tiesību zinātnieces K.Langenhuheres viedokli, ka lēmums atkāpties no esošas tiesu prakses ir cīņa rezultāts starp tiesnešu tiesību tālāktīstīšanas interesēm un esošās tiesu prakses uzticamības aizsardzību²²³, uzskata, Augstākās tiesas Senātam jāprecizē minētā judikatūras, šajā neprecizitātes situācijā priekšroku dodot pareizajam risinājumam, kas attiecināts uz konkrēto tiesību nozari. Šāda precizējuma rezultātā, cita starpā, juridiskajā praksē būs iespēja pareizi piemērot kriminālprocesuālās imunitātes principus, to skaitā – kriminālprocesuālās imunitātes principu.

4.2. Kriminālprocesuālās imunitātes principa regulējuma pilnveides virzieni

Veicot jautājuma par kriminālprocesuālās imunitātes principa vietu un lomu citu kriminālprocesa principu lokā apskatu, autore saskata nepieciešamību veikt grozījumus KPL 2.nodaļā. Iepriekš secināts, ka kriminālprocesuālā imunitāte kā princips „saduras” ne tikai ar kriminālprocesuālā pienākuma principu, bet arī citiem principiem. Tomēr atruna likumā par kāda no šo principu nepiemērošanu noteiktā situācijā (par kādu atzīstama situācija, kad darbojas kriminālprocesuālā imunitāte), ietverta vien KPL 9.pantā par kriminālprocesuālā pienākumu.

²²³ Langenhuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-75-5, 2005., 189.lpp.

Līdz ar to, lai likumā novērstu šādu nepilnību, kā arī likumā nepārprotami pateiktu, ka imunitātes princips, ja faktisko apstākļu dēļ nepieciešams to piemērot, ir prioritārs pār citiem, būtu lietderīgi izdarīt grozījumu KPL 10.pantā. Tajā būtu ietverama vispārēja norāde par kriminālprocesuālās imunitātes principa piemērošanu kā izņēmuma kārtību. Vienlaikus tiesību normu dublēšanās novēršanas nolūkā būtu izslēdzama KPL 9.panta trešā daļa. Tomēr šāds ieteikums zaudē aktualitāti, ņemot vērā turpmāk izklāstīto.

Vērtējot KPL ietvertos kriminālprocesa principu saturu kopumā, secināms, ka pamatā to saturs ir veidots, deklarējot kriminālprocesa īstenošanas pamatnostādnes. Turklāt - šī pamatnostādņu deklarēšana īstenošana no divām pusēm. Pirmkārt, no kriminālprocesa veicēju puses - kā īstenojami pienākumi (piemēram, spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums, vienlīdzīgums), otrkārt – no personu, par kuru iespējami izdarīto noziedzīgo nodarījumu tiek veikts kriminālprocess, puses – kā īstenojamas tiesības (piemēram, tiesības uz aizstāvību, tiesības uz sadarbību).

Katra principa izpildē, protams, pastāv abu šo pušu interese, kas liek secināt, ka jebkuram principam ir „divas dabas”. Proti – ja procesa veicējam no vienas puses skaidri noteikts pienākums neuzskatīt par vainīgu, kamēr vaina nav konstatēta likumā noteiktajā kārtībā, tad no otras puses - no likuma jēgas - izriet personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības prasīt, lai tiešām viņa netiktu uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā. Ņemot par pamatu šos divus kritērijus - tiesības un pienākumi, KPL ietvertos kriminālprocesa principus iespējams sadalīt divās grupās: principi – tiesības un principi – pienākumi. Vienlaikus gan tiesību normas piemērotājs nedrīkst aizmirst, ka jebkura šī principa, neatkarīgi no tā, kurā grupā tas ietilpst, jēgas nozīme izpaužas abos virzienos: gan no tiesību, gan pienākumu viedokļa. Tai pat laikā KPL ir rodami kriminālprocesa principi, kuru teksta gramatiskajā izpausmē jau ir redzama gan tiesību, gan pienākumu esamība.

Vērtējot KPL 10.panta saturu, autore secina, ka jau panta rakstītajā tekstā vienlaikus ietvertas gan ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltītās personas tiesības, gan procesa veicēja pienākumi. Proti – norma no personas, kurai tiesības uz aizstāvību, viedokļa paredz tiesības būt pilnīgi vai daļēji atbrīvotai no piedalīšanās kriminālprocesā, liecību sniegšanas un dokumentu vai priekšmetu izdošanas. Savukārt procesa virzītāja pienākumi ir noteikti - vai nu vispār aizliedzot, vai ierobežojot tā pienākumu veikt personas kriminālvajāšanu, piemērot tai piespiedu līdzekļus, iekļūt un izdarīt izmeklēšanas darbības tās valdījumā esošajās telpās.

Vērtējot šādu pieeju, nevar apgalvot, ka tā nav pareiza, jo nav pamats uzskatam, ka tā varētu radīt šķēršļus KPL 1.pantā nostiprinātā KPL mērķa īstenošanai. Tomēr šādi konstruēta tiesību norma nenodrošina pietiekošu skaidrību tās saturā. Faktiski šīs normas mērķim jābūt pavisam vienkāršam. Proti - jādeklarē, ka dēļ kādu subjektu īpaša statusa pastāv no vispārējās procesuālās kārtības esoša izņēmuma procesuālā kārtība.

Kriminālprocesuālajam principam, kā konstatēts iepriekš, jābūt kā vispārīgai kriminālprocesa vadlīnijai. Tomēr KPL 10.pants pēc būtības nav veidots kā vadlīnija, bet kā norma ar diezgan detalizētu dažādu procesuālo darbību uzskaitījumu, kuru īstenošanā paredzēta virkne ierobežojumu vai aizliegumu.

Kā salīdzinoši pozitīvs piemērs autores ieskatā vērtējama Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa²²⁴ iepriekšējā apakšnodaļā minētā tiesību norma – 4.paragrāfs, kas pēc būtības pielīdzināms KPL 8.pantam par vienlīdzību, proti:

§ 4. Kriminālprocesa likuma piemērošana kriminālprocesā iesaistītajām personām

Kriminālprocesa likums piemērojams vienādi visām personām, izņemot šādus izņēmumus:

1) īpaši nosacījumi, saucot pie kriminālatbildības vai īstenojot citas kriminālprocesuālās darbības, kas vērstas uz parlamenta locekļiem, Republikas Prezidentu, valdības locekļiem, Galveno Valsts auditoru, Tieslietu kancleru, Augstākās tiesas priekšsēdētāju un Augstākās tiesas tiesnešiem, paredzēti šā likuma 14.nodaļā²²⁵;

2) Igaunijas kriminālprocesa likumu, ņemot vērā starptautiskajā līgumā paredzētos īpašos nosacījumus, var piemērot personām, kurām saskaņā ar starptautisku līgumu piemīt diplomātiskā imunitāte vai citas privilēģijas, ja to pieprasa cita valsts.”

Ņemot vērā minēto, autore ar mērķi vienkāršot KPL vadlīniju izpratnes jautājumu, ierosina izdarīt grozījumus KPL 2.nodaļā, papildinot 8.pantu ar norādi uz to, ka izņēmumi no vispārējās kārtības paredzēti likuma 8.nodaļā, attiecīgi izslēdzot 10.pantu. Īstenojot šādu pieeju, kriminālprocesuālā imunitāte tiek saglabāta kā kriminālprocesa princips – izņēmuma kārtība no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības. Tomēr saglabāta nevis kā atsevišķs, no citiem principiem nošķirams princips, bet gan kā izņēmums no vienlīdzības, kāds tas pēc būtības arī ir.

Kriminālprocesuālā imunitāte, kā jau iepriekš norādīts, tiek veidota kā patstāvīgs kriminālprocesa pamatprincips. Tas vispārīgi noteikts KPL 10.pantā, bet tā

²²⁴ Code of Criminal Procedure (Estonia), Passed 12 February 2003, (RT¹ I 2003, 27, 166; consolidated text RT I 2004, 65, 456), entered into force 1 July 2004, <http://www.legaltext.ee/text/en/X60027K4.htm> (skatīts 11.08.2009.)

²²⁵ Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 14.nodaļas nosacījumi vērtējami kā saturiski līdzīgi Kriminālprocesa likuma 8.nodaļas „Kriminālprocesuālā imunitāte” satura nosacījumiem.

sīkāka reglamentācija iekļauta likuma 8.nodaļā, kurā likumdevējs mēģinājis aptvert visus tos gadījumus, kad kriminālprocesa veikšana ir neiespējama vai procesuāli atšķirīga tā iemesla dēļ, ka procesā iesaistītajai/iesaistāmajai personai vai vietai, kurā būtu jāveic process, ir īpašs statuss.²²⁶

KPL 10.pantā deklarējot kriminālprocesuālās imunitātes principu, secināms, ka kriminālprocesuālās imunitātes izpausmi raksturo šādi elementi:

- 1) pilnīga vai daļēja personas atbrīvošana no piedalīšanās kriminālprocesā;
- 2) pilnīga vai daļēja personas atbrīvošana no liecību sniegšanas un dokumentu vai priekšmetu izdošanas;
- 3) tiesību veikt personas kriminālvajāšanu, piemērot pret personu piespiedu līdzekļus, iekļūt un izdarīt izmeklēšanas darbības tās valdījumā esošajās telpās aizliegums vai ierobežojums.

Īstenojot mērķi vienkāršot principa būtības atspoguļojumu un atklāt trūkumus tā saturā, autore veiks tā satura analīzi, izmantojot krimināltiesību zinātnē izmantotos tiesību normas analīzes elementus (vadoties no kritērija – objektīvās pazīmes (*actus reus*) un subjektīvās pazīmes (*mens rea*)). Iepriekš konstatēts, ka kriminālprocesuālās imunitātes principa satura izpausmē saskatāmas divas dabas: procesa veicēja pienākumi un aizsargājamās personas tiesības. KPL 1.pantā noteikts, ka šā likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Proti – KPL mērķis veidots, liekot uzsvāru uz procesa veicēju darbībām. Tādēļ turpmāks KPL 10.panta apskats veikts tieši no procesa veicēju, kuru pienākums ir īstenot KPL 1.pantā noteikto mērķi un tam pakārtoto 10.panta nosacījumu, redzespunkta.

Strukturējot KPL 10.panta saturu atbilstoši objektīvajām un subjektīvajām pazīmēm, autore piedāvā šādu iedalījumu:

- **objekts** (*aizsargājamās intereses*) – personas, pret kuru īstenojami ierobežota apmēra kriminālprocesuālie tiesību instrumenti, intereses būt tiesiski aizsargātai;
- **objektīvā puse** (*darbība/bezdarbība*) - pilnīga vai daļēja personas atbrīvošana no piedalīšanās kriminālprocesā, no liecību sniegšanas un dokumentu vai priekšmetu izdošanas, ierobežotas vai liegtas tiesības veikt personas kriminālvajāšanu,

²²⁶ Meikališa Ā., Strada–Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 21.02.2006., 8.nr.

piemērot pret personu piespiedu līdzekļus, iekļūt un izdarīt izmeklēšanas darbības tās valdījumā esošajās telpās;

- **subjekts** (*persona, kura īsteno darbību*) – kriminālprocesu veicošā persona, kuras pienākums, veicot kriminālprocesu, ir ievērot KPL definētos ierobežojumus attiecībā pret ar imunitāti apveltītu personu;

- **subjektīvā puse** (*kriminālprocesu veicošās personas subjektīvā attieksme*) – apzināta kriminālprocesu veicošās amatpersonas kriminālprocesuāla darbība ierobežotā apjomā.

Apskatot katru no šīm pazīmēm, secināms, ka pazīmes – subjekts un subjektīvā puse, pirmsšķietami (*prima facia*) nekādus papildus komentārus un izskaidrojumus neprasa, jo no KPL 26.pantā noteiktā skaidri izriet, kas ir tās personas, kuru pienākums, veicot kriminālprocesu, ir ievērot un īstenot no vispārējās kārtības atšķirīgus procesuālos nosacījumus. Tāpat diskutējam it kā neprasa subjektīvās puses pazīmes saturs, jo no KPL noteiktā izriet, kā īstenojami visi procesa veicēju pienākumi situācijās, kad kriminālprocesā iesaistīta ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltīta amatpersona.

Vienlaikus diskusijai subjektu, kas piemēro likuma nosacījumus par valsts amatpersonu imunitāti, kontekstā izvirzāms jautājums par to Saeimas (atsevišķās situācijās –Saeimas prezidija) un Augstākās tiesas īpaši pilnvarota tiesneša statusu kriminālprocesā, kuri atbilstoši LR Satversmes 29.un 30.pantā un KPL 120.panta otrajā daļā noteiktajam veic procesuāli nozīmīgas darbības. Protī - piekrišanas izteikums un/vai lēmuma pieņemšana Saeimas locekļa, tiesneša, tiesībsarga apcietināšanai, kratīšanas izdarīšanai un citu personas brīvību ierobežojošu līdzekļu piemērošanai, kriminālvajāšanas uzsākšanai. Šādu kriminālprocesa virzībā būtisku darbību veikšana cieši sasaucas ar KPL 3.nodaļā „Amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu” noteikto procesa veicēju pienākumu.

Kriminālprocesa tiesību zinātnē apspriests jautājums par kriminālprocesa veicēju kopuma noteikšanas pareizumu KPL²²⁷, jo ne visas KPL 26.panta otrajā daļā minētās amatpersonas pieskaitāmas amatpersonu, kuras veic kriminālprocesu, grupai. Kritērijs, kas raksturo amatpersonu, kura veic kriminālprocesu, ir – tā ir persona, kas iesaistās procesā sakarā ar kādu procesuālo darbību - atsevišķas darbības vai nolēmuma pieņemšanu, veikšanu valsts vārdā. Sekojoši KPL 26.panta otrajā, trešajā un ceturtajā

²²⁷ Skatīt, piemēram, Meikališa Ā., Strada-Rozenbrga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. III. Kriminālprocesa dalībnieki. Jurista Vārds, 30.05.2006., nr.21.

daļā izsmeļoši norādījis visas tās amatpersonas, kuras to kompetences ietvarā noteiktā veidā un apjomā pilnvarotas veikt kriminālprocesu.

Kā nule norādīts, Saeima (tās prezidijs) un Augstākās tiesas īpaši pilnvarots tiesnesis kriminālprocesos, kuros iesaistīta amatpersona ar kriminālprocesuālo imunitāti, likumā precīzi noteiktā apjomā veic darbības, kas būtiski ietekmē kriminālprocesa tālāku virzību. Tādējādi šīs personas (to kopums) faktiski atbilst KPL ietvertajai nostādnei par to, kas ir kriminālprocesu veicošā amatpersona. Tomēr KPL 26.pantā norādīto procesa veicēju kopā nedz Saeima (tās prezidijs), nedz Augstākās tiesas īpaši pilnvarots tiesnesis nav norādīts. Arī citur likumā nav ietvertas norādes par šādu tiesību subjektu esamību.

Izvērtējot Augstākās tiesas īpaši pilnvarotā tiesneša funkcijas par procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu un kratīšanas sankcionēšanu, varētu secināt, ka pēc būtības šīs funkcijas atbilst vispārējā kārtībā veicamo kriminālprocesu ietvarā īstenotajām izmeklēšanas tiesneša funkcijām.²²⁸ Līdz ar to, tulkojot tiesību normas to kopsakarā, noskaidrojot tiesību normas jēgu, varētu secināt, ka Augstākās tiesas īpaši pilnvarotais tiesnesis kā procesu veicošā amatpersona pastarpināti (ne tiešā tekstā) iekļauts KPL 26.pantā noteikto amatpersonu, kuru vidū ietverts izmeklēšanas tiesnesis, kopumā.

Savukārt vērtējot Saeimas (tās prezidija) kompetenci, KPL regulējumā nav atrodams kāds tiesību subjekts, kuram varētu pielīdzināt Saeimu (tās prezidiju), turklāt – Saeimu (tās prezidiju) kā koleģiālu institūciju. No KPL nostādnēm izriet, ka Saeimas (atsevišķos gadījumos – Saeimas prezidija) kompetence konkrētajā kriminālprocesā var izpausties kā:

1) piekrišanas došana Saeimas locekļa, tiesneša, tiesībsarga apcietināšanai, kratīšanas izdarīšanai pie Saeimas locekļa, citādi Saeimas locekļa brīvības aprobežošanai, Saeimas locekļa, valsts prezidenta, tiesneša, tiesībsarga kriminālvajāšanas uzsākšanai (LR Satversmes 29., 30., 54.pants, KPL 120.panta otrā daļa);

2) lemšana par Saeimas locekļa, kurš apcietināts, notverot pie nozieguma pastrādāšanas, turpmāku paturēšanu apcietinājumā.

Visas šīs darbības atzīstamas par kriminālprocesā nozīmīgām, jo attiecīgi piekrišanas vai nepiekrišanas attiecīgās darbības veikšanai galarezultāts var būtiski ietekmēt pierādījumu iegūšanas savlaicīgumu kriminālprocesā un arī lietas

²²⁸ skatīt Kūtris G. Izmeklēšanas tiesneši: jauns institūts kriminālprocesā, Jurista Vārds, 10.01.2006., nr.23., arī KPL 41.un 180.pantā noteiktais par izmeklēšanas tiesneša kompetenci.

galarezultātu. Tas, savukārt, liek secināt, ka šo darbību īstenotajam likums faktiski piešķīris nozīmīgu (kaut arī īslaicīgu) statusu kriminālprocesa veikšanā, tomēr KPL neparedz Saeimu (vai tās prezidiju) kā procesa veikšanā kompetento tiesību subjektu.

KPL 2.panta pirmā daļa nosaka, ka kriminālprocesu nosaka LR Satversme, starptautiskās tiesību normas un šis likums. Tādējādi laikā, kad Saeima (vai tās prezidijs) iesaistījies kriminālprocesa jautājumu risināšanā, kriminālprocesu nosaka LR Satversme, kas dod pamatu secinājumam, ka konkrētā kriminālprocesa ietvarā ir skaidrs, ka tieši Saeima (tās prezidijs) atbilstoši konstitūcijā noteiktajai kompetencei ir procesa veikšanā kompetentais subjekts.

Vienlaikus šāds secinājums tomēr nesakrīt ar no KPL izrietošajām vispārējām nostādnēm par kriminālprocesa veikšanu. Saeima (tās prezidijs), kaut arī ir iesaistīta jautājuma, kas būtisks kriminālprocesa veikšanā lemšanā, tomēr neveic kriminālprocesu. Kriminālprocesa veikšana, kā tas izriet no KPL nostādnēm, ir kriminālprocesuālo darbību veikšana, īstenojot pirmstiesas izmeklēšanas, apsūdzības, aizstāvības, tiesas spriešanas un cilvēka tiesību ierobežojumu kontroles funkcijas. Līdz ar to Saeimas (tās prezidija) darbība, dodot piekrišanu kādas kriminālprocesuālās darbības veikšanai, veic tās kompetencē esošu parlamentārās kontroles darbību. Līdz ar to Saeimu (tās prezidiju) nevar uzskatīt par amatpersonu (vai to kopumu), kas veic kriminālprocesu. Šāds secinājums vienlaikus attiecināms arī uz Augstākās tiesas īpaši pilnvarotā tiesneša kompetences kriminālprocesa veikšanā izvērtējumu un Satversmes tiesas tiesnešu kompetenci, kas saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 35.pantā noteikto nodrošinātu piekrišanas došanu kriminālprocesuālo darbību veikšanu attiecībā uz Satversmes tiesas tiesnesi.²²⁹

Līdz ar to konstatējams, ka nedz Saeima (tās prezidijs), nedz Augstākās tiesas īpaši pilnvarots tiesnesis, nedz arī Satversmes tiesas tiesneši, lemjot par piekrišanas došanu kādas kriminālprocesuālās darbības veikšanai, nav atzīstami par subjektiem – kriminālprocesu veicošajām amatpersonām, kas īsteno kriminālprocesuālās imunitātes principu.

Izvērtējot pazīmes, kas raksturo kriminālprocesuālās imunitātes objektu, secināms, ka likumdevējs paredzējis, ka imunitāte jeb privilēģijas ir ar privilēģijām apveltītās personas tiesiskās intereses. Vienlaikus likums skaidri noteic, ka šādas tiesības ir vienkārši personai – noklusējot to, ka šai personai ir jābūt ar kādu īpašu, no citām personām atšķirīgu, juridisko statusu. Tas vērtējams kā būtisks trūkums

²²⁹ skatīt arī darba 5.2.1.apakšnodaļu.

definīcijā, jo no tās nevar secināt, ka pantā minētās tiesības ir piešķiramas tikai subjektam ar īpašu statusu.

No iepriekšējās nodaļās izklāstītā secināms, ka imunitāte valsts amatpersonām piešķirta tā iemesla dēļ, ka likumdevējs sakarā ar ieņemamo amatu vēlēties noteikt tām piemērojamus speciālos kriminālprocesuālos nosacījumus. Kriminālprocesuālā imunitāte ir izņēmuma tiesības noteiktām personām nepildīt likuma prasības. LR Satversmes nosaka, ka “visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā”. Tādējādi tiesības uz kriminālprocesuālo imunitāti ir izņēmums no šī konstitucionālās normas. Imunitāte personas, kurām tā ir, padara nevienlīdzīgas likuma priekšā salīdzinājumā ar citām personām, kurām imunitāte nav piešķirta. Tādējādi kriminālprocesuālās imunitātes objekts ir nevis jebkuras personas tiesiskās intereses, bet gan personas ar īpašu likumā noteiktu statusu tiesiskās intereses (to skaitā - arī valsts amatpersonas tiesiskās intereses).

Tā kā imunitāte ir izņēmums, tad likumā tā piemērotājam ir skaidri jānod norāde uz pienākumu piemērot izņēmuma procesuālo kārtību. Turklāt, tā kā tās ir izņēmuma tiesības no konstitūcijā nostiprināta principa, šo tiesību piešķiršanai ir jābūt skaidri pamatotai, un pamatojums nedrīkst balstīties uz pieņēmumiem, ka termina „persona” interpretācijas rezultātā jāsaprot kā „persona ar īpašu statusu”. Šāda neprecizitāte var dot pamatu secinājumam, ka imunitātes nepieciešamība nav attaisnojama²³⁰, kas, savukārt, var radīt sekmēt netaisnīgu kriminālprocesa iznākumu. Ņemot vērā minēto, imunitātes definīcijai vajadzētu skaidri deklarēt to, ka imunitāte ir izņēmuma tiesības, kas likumā noteiktajos gadījumos tiek piešķirtas noteiktām personām, kuras raksturo īpašs statuss. Tomēr šāds imunitātes izpratnes skaidrojums būtu ietverams vien KPL normu, kas attiecas uz kriminālprocesuālo imunitāti, komentāriem. Precizējumus KPL normām autore nepiedāvā, ņemot vērā iepriekš izteikto priekšlikumu KPL 8.panta papildinājumam.

Izvērtējot pazīmes, kas raksturo kriminālprocesuālās imunitātes objektīvo pusi, secināms, ka likumdevējs paredzējis virkni darbību, kādas, neizpildot likumā noteiktus priekšnosacījumus, vispār nedrīkst veikt vai drīkst veikt ierobežotā apjomā.

KPL 10.pantā uzskaitīta virkne dažādu darbību, tomēr, izvērtējot to saturu kopsakarā likuma 8.nodaļā minēto, secināms, ka tajā nav norādīts izsmeļošs to procesuālo darbību kopums, kuru īstenošanai noteiktas specifiskas prasības. Tā,

²³⁰ skatīt iepriekšējā apakšnodaļā veikto kriminālprocesa principu „izsvēršanu”.

piemēram, 10.pantā nekas nav noteikts par kriminālprocesa uzsākšanu, personas kratīšanu. Tādējādi imunitātes definīcijā konstatējamas būtiskas nepilnības, kas, ņemot vērā to, ka šī definīcija ir noteikta kā viena no kriminālprocesa vadošajām normām, nav pieļaujams.

Vadoties no juridiskās tehnikas normatīvo aktu rakstīšanā noteikumiem, secināms, ka, lai izvairītos no kļūdām normatīvā akta normas saturā, kas var rasties, pārāk detalizēti nosakot tajā visus uz konkrēto regulējamo situāciju attiecināmos faktorus, labāk ieteicams izvēlēties rakstīt vispārēja rakstura normu (pat ģenerālklausulas formā), vien īsi pasakot vēlamo regulējumu.²³¹ Atbilstoši šim nosacījumam KPL 10.pantā ietvertās normas regulējums būtu veiksmīgāks, ja tajā nebūtu paredzēta tik daudz informācijas par imunitātes izpausmes formām. Tomēr, tā kā likumdevējs devis priekšroku visu imunitātes izpausmes veidu uzskaitījumam, radīta tiesību normas satura kļūda, kas, savukārt rada acīmredzamu pretrunu ar turpmāk KPL (un citos speciālajos normatīvajos aktos) detalizēti regulēto imunitātes saturu. Turklāt, īstenojot šādu detalizētas normas radīšanas pieeju, situācijā, ja nākotnē tiks paredzēts kāds līdz šim nebijis imunitātes izpausmes veids (jeb tiks sašaurināts esošo imunitātes izpausmes veidu apjoms), radīts risks jaunu pretrunu esamībai.

Tādējādi, lai novērstu esošo KPL 10.panta nepilnīgumu, kā arī izvairītos no tiesību normu kolīzijas iespējamo citu tiesību normu izmaiņu gadījumā, būtu izdarāms grozījums KPL 10.pantā. Tomēr, ņemot vērā iepriekš izteikto priekšlikumu KPL 8.panta papildinājumam, autore šādu priekšlikumu neizvirza.

4.3. Kriminālprocesuālās imunitātes principa izpausme juridiskajā praksē

Izpētot virkni juridiskās prakses materiālus²³² par valsts amatpersonu, kuras apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, autore konstatē, ka kriminālprocesuālās imunitātes princips nevienā no tiem nav analizēts, pat nav pieminēts. Līdz ar to - nav konstatēts arī šī kriminālprocesa principa pārkāpums. Minētais dod pamatu diviem secinājumiem. Pirmais no tiem – kriminālprocesos par „imūno” valsts amatpersonu noziedzīgajiem nodarījumiem stingri

²³¹ skatīt Broka B., Džohansens S. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984790480, 2007., 48.lpp.

²³² skatīt, piemēram, Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 20.oktobra spriedums lietā nr. K-27-243-05/1, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 22.marta spriedums lietā Nr. KA 04-233/06-11, Rīgas Apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 21.maija spriedums lietā nr.3870000303 K 04-495-04/7, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.marta lēmums lietā nr. SKK01-0162.

tiek ievērota procesuālā kārtība, tai skaitā – jautājumā par īpašās kriminālprocesuālās kārtības, kas noteikta KPL 8.nodaļā, ievērošanu. Otrais secinājums varētu būt, ka tiesību normu piemērotājiem kriminālprocesuālā imunitāte kā tiesību princips nešķiet kā princips, kura analīzei būtu piešķirams nozīmīgums. Turklāt – tas varētu būt attaisnojams ar apsvērumu, ka kriminālprocesuālās imunitātes princips likumā ietverts tikai kopš 2005.gada 1.oktobra, kad spēkā stājās KPL.

Vienlaikus jāatzīmē, ka secinājumu par kriminālprocesuālās imunitātes principa pārkāpuma neesamību var atvasināt no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.janvāra lēmuma krimināllietā nr.38700000303 lietā nr. SKK-0008/06.²³³ Nolēmumā norādīts, ka, *izskatot lietu, kurā pie kriminālatbildības saukts prokurors S.N., apelācijas instances tiesa nav pieļāvusi Krimināllikuma pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu.*

KPL 575.pants kriminālprocesa principa pārkāpumu neparedz kā būtisku KPL pārkāpumu, kas katrā ziņā izraisa tiesas nolēmuma atcelšanu. Tomēr šī panta trešā daļa noteic, ka par šā likuma būtisku pārkāpumu var atzīt citus šā likuma pārkāpumus, kas noveduši pie nelikumīga nolēmuma. KPL 130.panta otrā daļa nosaka, ka nepieļaujamas un pierādīšanā neizmantojamas atzīstamas ziņas par faktiem, kas iegūtas pārkāpjot kriminālprocesa principus. Līdz ar to, ja šajā kriminālprocesā būtu pārkāpts kriminālprocesuālās imunitātes princips, tiesa saskaņā ar KPL 575.panta trešo daļu pārkāpumu atzītu par būtisku KPL pārkāpumu. Ņemot vērā minēto secināms, ka minētajā kriminālprocesā kriminālprocesuālās imunitātes princips nav pārkāpts.

Tas, ka valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes princips nav attīstīts Latvijas juridiskajā praksē, varētu būt saistīts arī ar apstākli, ka šis princips nav bieži analizēts arī pārnacionāla līmeņa jurisdikcijas tiesās. Turklāt – arī pārnacionālā juridiskā prakse saistīta ar kriminālprocesuālo imunitāti, kas valsts amatpersonai piemīt sakarā ar starptautiskā tiesību avotā noteikto.

Izskatot Eiropas Kopienu tiesu praksi, kriminālprocesuālā imunitāte tieši kā princips uzsvērtā Pirmās instances tiesas spriedumā lietā T-345/05, kuras ietvarā britu pilsonis Ašlejs Neils Mote (*Ashley Neil Mote*) sūdzējās, ka Parlaments viņam kā Eiropas Parlamenta deputātam nepamatoti atcēlis kriminālprocesuālo imunitāti, tādējādi pārkāpjot Protokolu par Eiropas Padomes privilēģijām un imunitātēm. Tiesvedības gaitā konstatēts, ka kriminālprocesuālās imunitātes princips nav pārkāpts,

²³³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.janvāra lēmums krimināllietā nr.38700000303 lietā nr. SKK-0008/06, http://www.knab.gov.lv/lv/combating/offences/court_decisions/article.php?id=3499 (skatīts 23.09.2009)

jo imunitāte atcelta sakarā ar noziedzīgu nodarījumu – nepamatota labumu iegūšana, norādot nepatiesas ziņas ienākumu deklarācijā, kas nav nodarījums sakarā ar deputātam noteikto runas brīvību, pildot amata pienākumus.²³⁴

Eiropas Kopienu tiesas judikatūrā atrodami arī secinājumi par kriminālprocesuālās imunitātes pārkāpumu. Apvienotajās lietās C-200/07 un C-201/07 Eduardo de Gregorio (*Eduardo de Gregorio*) un Antonio Clementi (*Antonio Clementi*) tiesa uzskatīja, ka viņus kā bijušos Eiropas Parlamenta deputātus Itālijas tiesas nepamatoti sodījušas par nodarījumu – kaitējuma nodarīšana citam bijušajam Eiropas Parlamenta deputātam Alfonso Luigi Marram (*Alfonso Luigi Marra*), izplatot par viņu aizskarošus paziņojumus. Tiesa secināja, ka paziņojumu izplatīšana ir „nevienu nesaistošs viedoklis”, līdz ar ko imunitāte ir atcelta par deputātam piemītošās runas brīvības, pildot amata pienākumus, īstenošanu.²³⁵ Tiesa arī paudusi secinājumus par procesuālo kārtību imunitātes atcelšanā. Proti - ja valsts tiesa, kurai ir jālemj par prasību pret Eiropas Parlamenta deputātu, ir informēta, ka šis deputāts ir iesniedzis Eiropas Parlamentā lūgumu aizstāvēt viņa imunitāti (kā šajā lietās tas ir bijis – *aut. piezīme*), tai ir jāaptur tiesvedība un jālūdz Eiropas Parlamentam sniegt viedokli, cik vien ātri iespējams.²³⁶

²³⁴ Judgements of the Court of First Instance (Seventh Chamber) of the European Communities, 15 October 2008 in Case T-345/05. <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=EN&Submit=rechercher&numaff=T-345/05> (skatīts 25.09.2009.)

²³⁵ Judgement of the Court of Justice (Grand Chamber) 21 October 2008 in Joined Cases C-200/07 and C-201/07 <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=EN&Submit=rechercher&numaff=C-200/07/> (skatīts 25.09.2009.)

²³⁶ skatīt arī Eiropas Kopienu Tiesa: svarīgākie spriedumi. Eiropas Parlamenta deputātu imunitāte. *Marra*. Jurista Vārds, 31.03.2009. nr.13.

V NODAĻA

Valsts amatpersonas un kriminālprocesuālā imunitāte Kriminālprocesa likuma ietvarā

KPL paredz kriminālprocesuālo imunitāti virknei valsts personu: valsts prezidentam, Saeimas locekļiem, tiesnešiem, prokuroriem, tiesībsargam, Valsts drošības iestāžu (Satversmes aizsardzības birojs, Aizsardzības ministrijas Militārās izlūkošanas un drošības dienests, Iekšlietu ministrijas Drošības policija²³⁷) amatpersonām un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonām.

Redzot minēto uzskaitījumu, izpētes un komentāru vērts ir jautājums par šo, ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltīto, valsts amatpersonu kopuma apjomu. GRECO, 2002.gadā izvērtējot valsts amatpersonu loku Latvijā, atzīmēja, ka esošā kriminālprocesuālās imunitātes sistēma ietver saprātīgu personu skaitu, uz kurām attiecas imunitāte, t.i. – Republikas prezidents, parlamenta pārstāvji un tiesneši.²³⁸ Diemžēl GRECO autorei nezināmu iemeslu dēļ netika informēts par to, ka Latvijas novērtēšanas laikā imunitāte likumā bija noteikta arī valsts drošības iestāžu amatpersonām un prokuroriem. Tieši šī iemesla dēļ GRECO secinājums vērtējams kritiski, atzīstot to par faktiskajai situācijai neatbilstošu un nepilnīgu. Vēl jo vairāk tāpēc, ka GRECO ir izvirzījis standartu²³⁹ - valsts amatpersonu ar kriminālprocesuālo imunitāti loka sašaurināšana līdz līmenim, kāds nepieciešams demokrātiskā valstī.²⁴⁰

Darba I nodaļā noskaidrots, kas ir valsts amatpersonas Latvijas tiesību sistēmā, konstatējot, ka Latvijā kopējais valsts amatpersonu loks ir ļoti plašs un to apjoms izriet kā no likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 4.pantā, tā

²³⁷ Valsts drošības iestāžu likums, 11.panta pirmā daļa: LR likums. 05.05.1994. Latvijas Vēstnesis, 19.05.1994., nr.59.

²³⁸ First Evaluation Round, Evaluation Report on Latvia. Strasbourg, 22 May, 2002. para 113. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)1_Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)1_Latvia_EN.pdf) (apskatīts 18.03.2009.)

²³⁹ skatīt darba II nodaļā pausto par GRECO izvirzītajiem standartiem dalībvalstu tiesiskajam regulējumam.

²⁴⁰ skatīt darba II nodaļā konstatēto, ka kā „citadele” valsts amatpersonu, kas apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, apjoma ziņā atzītas Amerikas Savienotās Valstis, kur ar kriminālprocesuālo imunitāti (*functional immunity – angl.*) nav apveltīta neviena valsts amatpersona.

arī Krimināllikuma 316.pantā noteiktā. Ik pa laikam diskusijas objekts ir jautājums par to, kuras valsts amatpersonas atzīstamas par valsts amatpersonām, tomēr šī darba ietvarā atbildei uz šo jautājumu nav jebkādas nozīmes. Turklāt par to valsts amatpersonu piederību valsts amatpersonu kopumam, kurām piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, Latvijā nav bijuši nedz juridiski strīdi, nedz jebkāda cita veida diskusijas.

Vienlaikus diskusijai izvirzāms šaurāks un specifiskāks jautājums. Proti – kurām valsts amatpersonām un kādā apjomā piešķirta kriminālprocesuālā imunitāte un vai tieši šīm amatpersonām un tieši tādā apjomā, kā to paredz likums, tā ir piešķirama. Šīs diskusijas rezultātā cita starpā ir noskaidrojams, vai Latvijas tiesību sistēma valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jomā atbilst šī darba II nodaļas ietvarā izvirzītajam valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes standartam, kura raksturojošie kritēriji ir: „imūno” valsts amatpersonu apjoms (t.sk., vai imunitāte noteikta atbilstoši funkcionālajai nepieciešamībai) un procedūras imunitātes atcelšanā pilnīgums un caurspīdīgums. Rodot atbildi uz Latvijas tiesību sistēmas atbilstību šiem kritērijiem, nodaļā tiks aplūkots valsts amatpersonu (to grupu) imunitātes saturs un izteikti priekšlikumi tiesiskā regulējuma izmaiņām.

Nodaļā valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta īpatnības pamatā aplūkotas atbilstoši aktuālajam tiesiskajam regulējumam KPL. Vienlaikus, izzinot konkrētā tiesību institūta saturu, veikta tā tapšanas izpēte vēsturiski – no laika perioda pēc Latvijas neatkarības atgūšanas.²⁴¹

Amatpersonu izpēte īstenota, grupējot tās pēc tiesas vai netiesas piederības pie likumdevējvaras, tiesu varas vai izpildvaras.²⁴²

5.1. Likumdevējvaras pārstāvju un valsts prezidenta, jeb no Latvijas Republikas Satversmes izrietošā, valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte

²⁴¹ domāts laika periodā pēc deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” (04.05.1990., Ziņotājs, 17.05.1990., nr.20.) pieņemšanas līdz šī darba tapšanas laikam KPL darbības laikā ietvarā.

²⁴² Ņemot vērā, ka valsts prezidents un tiesībsargs ir valsts amatpersonas, kuras nepieder ne pie viena no valsts varas atzariem, šo amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jautājums aplūkots, vadoties no kritērijiem 1) tiesību avots, kas noteic imunitāti (LR Satversme Valsts prezidenta imunitātei) un 2) kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes līdzība ar citu valsts amatpersonu kriminālprocesuālo izpausmi (tiesībsarga imunitātes līdzība ar tiesnešu imunitāti).

Personas imunitāte, kas noteikta LR Satversmē, ir tā imunitāte, kuras kontekstā sabiedrības viedoklis pausts visbiežāk. Nereti viedokļu apmaiņas rezultātā pausti secinājumi, ka, piemēram, Saeimas deputātu imunitāte kā tiesību institūts ir atceļama²⁴³, ka LR Satversmes 29.pants ir grozāms, jo nav iespējams katrai deputāta brīvību ierobežojošai darbībai prasīt Saeimas akceptu.²⁴⁴

LR Satversmē imunitāte ir paredzēta divu veidu valsts amatpersonām: valsts prezidentam un Saeimas deputātiem. Vienlaikus arī KPL 120.panta pirmā daļa nosaka, ka valsts prezidentam un Saeimas loceklim ir LR Satversmē noteiktā kriminālprocesuālā imunitāte.

Pirms uzsākt tiesību normu analīzi, atzīmējams, ka laikā kopš stājās spēkā KPL, līdz pat 2009.gada 1.jūlijam²⁴⁵, kad spēkā stājās grozījumi KPL, KPL normas saturs kolidēja ar LR Satversmes 29., 30. un 31.pantu. LR Satversme paredzēja Saeimas locekļu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmi dažādu kriminālprocesuālo darbību veikšanā: apcietināšanā, kratīšanā, kriminālvajāšanā u.c. Vienlaikus KPL 120.panta pirmajā daļā bija noteikts, ka Saeimas locekļus var saukt pie kriminālatbildības tikai ar Saeimas piekrišanu, t.i. - kā vienīgo kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veidu nosakot ierobežojumus kriminālvajāšanas uzsākšanā. KPL normas piemērošanā varēja nonākt pie secinājuma, ka valsts prezidentam un Saeimas deputātiem LR Satversmē paredzēta kriminālprocesuālā imunitāte tikai saukšanā pie kriminālatbildības. Tomēr, izvērtējot atbilstošās LR Satversmes normas, bija secināms, ka šāda interpretācija daļā par Saeimas deputātu atbildību ir aplama. KPL faktiski paredzēja vienīgi LR Satversmes 30.pantā noteikto imunitāti, ārpus regulējuma atstājot LR Satversmes 29.un 31.pantā noteiktās citas izpausmes kriminālprocesuālās imunitātes (piemēram, apcietināšanā).

Piemērojot tiesību normu kolīziju risināšanas metodes²⁴⁶, problēmām tiesiskās situācijas pareizam atrisinājumam nevajadzēja būt, jo prioritāri piemērojamas, protams, bija LR Satversmes normas. Tomēr atzinīgi vērtējama likumdevēja rīcība, ar likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” novēršot paša radīto tiesību normu nesaskaņotību.

²⁴³ Skatīt, piemēram, Juristi ierosina atcelt Saeimas deputātu imunitāti.
<http://www.apollo.lv/portal/news/72/articles/8046> (skatīts 12.09.2009.)

²⁴⁴ Pastars E., Kaņeps A. Ciktāl deputātam būt imūnam? Diena. 09.01.2004., 2.lpp.

²⁴⁵ Likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, 63.pants: LR likums, 12.03.2009., Latvijas Vēstnesis, 01.04.2009., nr.51.

²⁴⁶ skatīt, piemēram, Iljanova D. Vispārējo tiesību principu funkcionālā nozīme rakstīto tiesību normu piemērošanā. Latvijas Universitātes raksti. 719.sējums. Juridiskā zinātne. Latvijas Universitāte. ISBN 978-9984-802-99-2, 2007. 60.-62.lpp.

5.1.1. Saeimas deputāti un to imunitāte

Mūsdienās raksturīgo veidolu deputāta neaizskaramības institūts ieguva Francijā 18. gadsimta beigās - Lielās franču revolūcijas laikā.²⁴⁷ Šī tiesību institūta rašanās skaidrojama ar to, ka 18. gadsimtā Francijā nepastāvēja nekādas personiskās brīvības garantijas, savukārt administrācijas patvaļa bija visspēcīga, kas radīja nepieciešamību nodrošināt Nacionālās sapulces uzdevumu netraucētu veikšanu.²⁴⁸

Parlamentāriešu imunitāšu kopumu veido divu veidu imunitātes: 1) brīvība paust savas domas, pildot amata pienākumus (deputāta neatbildība) un 2) deputāta neaizskaramības tiesības, kas nepieļauj deputāta kriminālvajāšanu vai apcietināšanu bez parlamenta piekrišanas (deputāta neaizskaramība) un šie tiesību institūti paredzēti, lai deputāti netraucēti varētu īstenot tiem ar konstitūciju uzliktos pienākumus.²⁴⁹ Arī LR Satversmē nostiprinātas šīs abu veidu imunitātes, kas darba I nodaļā nosauktas arī kā runas brīvības imunitāte (*ratione personae - latīn.*) un kā procesuālā imunitāte (*ratione materiae- latīn.*)

Ieviešot deputāta neaizskaramības institūtu LR Satversmē, referents - deputāts J.Purgals deputāta neaizskaramības nepieciešamību skaidrojis ar mērķi nodrošināt parlamenta netraucētu darbību paužot, ka „negrib parlamenta locekli izņemt no apgrozības, negrib viņu atraut no viņa svarīgā darba visas tautas, visas valsts labā, tas ir galvenais motīvs”.²⁵⁰ Šāds skaidrojums faktiski sakrīt ar pašreizējo tiesību doktrīnas un no starptautiskajiem standartiem atvasināmās idejas par imunitātes nepieciešamību.

5.1.1.1. Deputāta runas brīvības imunitāte

Deputāta privilēģiju institūts - „deputāta neatbildība” jeb „*indemnitate*” (*indemnitas* - neskart, *damnum* – zaudējumi - *latīn.*) izriet no LR Satversmes 28.panta. Pants nosaka, ka Saeimas locekli ne par balsošanu, ne par amatu izpildot izteiktām domām nevar saukt pie atbildības ne tiesas, ne administratīvā, ne disciplinārā ceļā.

²⁴⁷ Шалландь Л. А. Иммуниетель Народных Представителей.Юридическое Изследование, Томь I. Юрьевъ: Типографія К. Маттисена, 1911., с.4.

²⁴⁸ Ugrjumovs A. Jautājumā par deputātu imunitāti. Jurists, 1928., nr.5., 139.sl.

²⁴⁹ Sal. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984-731-39-1, 2004., 393.lpp.

²⁵⁰ Satversmes sapulces 4.sesijas 1921.gada 25.oktobra 14.sēdes stenogramma. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammas. 18.burtnīca. Rīga: Satversmes sapulce, 1921., 1689.lpp.

Vienlaikus to var saukt pie tiesas atbildības, ja viņš, kaut arī amatu izpildot, izplata godu aizskarošas ziņas, zinādams, ka tās ir nepatiesas, vai godu aizskarošas ziņas par privātu vai ģimenes dzīvi. No šī panta satura izriet, ka Saeimas loceklis nav atbildīgs par to, ko viņš izsaka, jeb par balsošanu. Tādējādi no vienas puses var šķist, ka šis pants padara deputātu par pilnībā neaizskaramu, tomēr būtisks neaizskaramības ierobežojums izriet pirmkārt, no norādes, ka pie atbildības nevar saukt ne par balsošanu, ne par izteikto, kas veikts, pildot amatu, un otrkārt no norādes, ka pie atbildības var saukt, ja deputāts izplata minētās godu aizskarošās ziņas.

No panta izriet arī tas, ka deputāta imunitāte darbojas tikai attiecībā uz izteikto laikā, kad persona ir bijusi deputāta statusā. Proti - šī imunitāte neattiecas uz izteikumiem, ko persona izsaka pirms vai pēc tam, kad viņa ir ievēlēta Saeimā. Savukārt attiecībā uz teikto deputāta statusā personu nedrīkst saukt ne pie kādas juridiskās atbildības.

Šāda pieeja „deputāta neatbildības” noteikšanai pilnībā saskan ar citu valsts parlamentāriešu neatbildību, piemēram:

Lietuvas Republikas Konstitūcijas²⁵¹ 62.pants noteic, ka *Seima* deputāti nevar tikt sodīti par runām vai nodotajām balsīm parlamentā, izņemot apvainojumus un apmelojumus. Šī imunitāte ir ierobežota laikā un to nevar atcelt.

Vācijas Federālās Konstitūcijas²⁵² 46.pants paredz imunitāti – nesodāmību, kas ietver nosacījumu, ka personu nedrīkst jebkādā veidā sodīt par darbībām attiecībā uz balsojumu un izteikumiem Bundestāgā. Šis nosacījums neattiecas uz aizskarošu apvainojumu izteikšanu. Tādējādi deputātu nekādā gadījumā nevar pakļaut vajāšanai tiesas vai disciplinārā kārtā, vai kā citādi saukt pie atbildības ārpus Bundestāga par balsošanu, vai par izteiktu viedokli Bundestāgā, vai kādā tā komitejā. Tāpat tiek garantēta deputāta neatbildība par izteikumiem frakcijās, taču ne vairs aiz Bundestāga robežām, piemēram, vēlēšanu sapulcē.

Nīderlandes konstitūcijas²⁵³ 71.pants noteic, ka parlamenta deputāti bauda imunitāti pret kriminālvajāšanu un jebkāda cita veida sodīšanu par to, ko tie izsaka vai iesniedz rakstveidā parlamenta sanāksmēs. Šī imunitāte attiecas uz kriminālvajāšanu

²⁵¹ Constitution of Republic of Lithuania (Adopted by citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum of 25 October 1992), http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html (skatīts 15.01.2010.)

²⁵² The Constitution of Germany. Basic Law for the Federal Republic of Germany (Grundgesetz, GG). In the version promulgated on 23 May 1949 (first issue of the *Federal Law Gazette*, dated 23 May 1949), as amended up to and including 20 December 1993. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm> (skatīts 15.01.2010.)

²⁵³ The Constitution of the Netherlands (Adopted on 17 February, 1983), http://www.servat.unibe.ch/icl/nl00000_.html (skatīts 13.03.2009.)

attiecībā uz darbībām, kas veiktas saistībā ar to funkciju īstenošanu parlamentā vai tā komitejās, vai jebko, ko deputāti rakstveidā iesniedz parlamentā vai tā komitejās.

Īpatnība raksturīga **Somijas** parlamenta deputātu neatbildības imunitātei. Proti - Somijas Konstitūcijas²⁵⁴ 30.pants nosaka, ka parlamenta deputāti nav saucami pie kriminālatbildības par viņu izteikto viedokli parlamentā vai rīcību, kas attiecas uz šo jomu. Vienlaikus parlaments ar 5/6 balsu vairākumu var ierosināt, lai parlamenta locekli par šādu viedokli vai rīcību sauc pie kriminālatbildības.

Līdzīgi arī **Dānijas** Konstitūcijas²⁵⁵ 30.pants paredz imunitāti parlamenta deputātiem attiecībā uz atbildību par izteikto viedokli vai nodotajām balsīm parlamentā. Šī imunitāte nav ierobežota laikā, tomēr tā var tikt atcelta ar Parlamenta lēmumu, ja šis viedoklis kopumā radījis apkaunojumu Dānijas parlamentam (*Folketing*).

Īpatnība saskatāma arī **Francijas** tiesību sistēmā. Francijas Konstitūcijas²⁵⁶ 26.pants noteic, ka Parlamenta (Nacionālās Asamblejas un Senāta) deputātiem nav atbildība par balsīm un viedokļiem, kas ir izteikti parlamentā, pildot savus amata pienākumus, un šis nosacījums attiecas arī uz laiku pēc deputāta amata pilnvaru beigām.

Kopumā vērtējot parlamenta deputāta runas brīvības imunitātes saturu, secināms, ka tā ietver sevī runas, balsojumu publiskās vietās sapulcēs, likumdošanas iniciatīvas, kā arī jebkurus citus paziņojumus un darbības, darbojoties parlamentā. Neatbildības imunitāti pārsvarā nevar atcelt un pats parlamentārietis nevar no tās atteikties. Tas saskan arī ar juridiskās doktrīnas skaidrojumu, ka „neatbildības imunitāte” neaptver intervijas ziņu dienestos, kā arī neaptver izplatītos ziņojumus, ko sagatavojuši izpildvaras orgāni, jo šīs darbības nav tieša parlamentārieša kompetence.²⁵⁷

Uzskatāma atšķirība Latvijas tiesību regulējumā saskatāma ar Dānijas praksi, kas paredz „neatbildības imunitātes” atcelšanas iespējamību. Šādas imunitātes iespējamības atcelšanas pamatojumu diemžēl nepamato Dānijas juridiskā prakse, jo

²⁵⁴ The Constitution of Finland (Adopted 11 June 1999), http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf (skatīts 15.01.2010)

²⁵⁵ The Constitutional Act of Denmark (Adopted on 5 June, 1953), <http://www.eu-oplysningen.dk/upload/application/pdf/0172b719/Constitution%20of%20Denmark.pdf> (skatīts 15.01.2010.)

²⁵⁶ The Constitution of France (Adopted on 28 September 1958) http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html (skatīts 20.09.2009.)

²⁵⁷ Parliamentary immunity. Wikipedia. The Free Encyclopedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Parliamentary_immunity (skatīts 02.03.2009.)

šādi gadījumi juridiskajā praksē nav bijuši.²⁵⁸ Līdz ar to nav iespējams secināt, vai šādas kārtības iedibināšana Latvijas tiesību sistēmā būtu lietderīga.

Deputāta neatbildības tiesību institūta saturs Latvijā regulējums gandrīz vienāds ir arī ar Eiropas Parlamenta pārstāvju deputātu privilēģiju saturu. Proti, Protokola par privilēģijām un neaizskaramību Eiropas Kopienās²⁵⁹ 9.pants nosaka, ka Eiropas Parlamenta locekļus nedrīkst pārmeklēt, aizturēt vai vajāt viņu paustā viedokļa dēļ, vai viņu balsojuma dēļ, kas veikts, pildot pienākumus. Ņemot vērā minēto secināms, ka LR Satversmes regulējums šajā jautājumā atbilst arī Eiropas Savienības tiesību pamatnostādnēm.

Vienlaikus diskusiju autores ieskatā var izraisīt LR Satversmē skaidri nenoteiktais par „runas brīvības imunitātes” darbību telpā. Proti - vai šī deputāta neatbildība attiecas uz izteikto tikai no Saeimas tribīnes, jeb arī uz tiem izteikumiem, ko deputāts ir izteicis citviet. Tomēr problēmām tiesību normas piemērošanā tieši šāda iemesla dēļ nevajadzētu rasties.

Deputāts – tas ir likumdevējvaras pārstāvis, kuram piemīt noteikta kompetence, kas izriet kā no LR Satversmes, tā arī Saeimas Kārtības ruļļa un citiem tiesību avotiem. Deputāta darbības īstenošana nav piesaistīta pie kādas konkrētas telpas, piemēram, Saeimas ēkas. Tādējādi tiesību praksē, vērtējot juridiskās situācijas par deputāta izteikumiem, būtiski vērtēt konkrēto izteikumu saturu kopsakarā ar deputātam noteikto kompetenci, kā rezultātā vajadzētu nonākt pie pareizas LR Satversmes 28.panta piemērošanas. Proti - deputāta „runas brīvības imunitāti” saistot ar tā jebkur paustiem izteikumiem, ja vien tie saistīti ar deputāta amata pienākumu pildīšanu.

Salīdzinotam ieskatam šī jautājuma kontekstā lietderīgi minēt Eiropas Savienības tiesību regulējumu. Tas paredz, ka Eiropas Parlamenta deputātu neatbildība neattiecas uz tiem gadījumiem, kad deputāts pilda parastus pilsoņa pienākumus vai pienākumus, kam ir tīri privāts raksturs, piemēram, raksti laikrakstos, publiskās debates vai paziņojumi vēlēšanu kampaņas laikā. Tiekot pieņemts, ka deputāta vārda un balsošanas brīvība pastāv kā pašā parlamentā, tā arī komitejās un politiskajās grupās un ka tas neattiecas uz izteiktajiem viedokļiem partiju konferencēs, vēlēšanu kampaņās

²⁵⁸ First Evaluation Round. Evaluation Report on Denmark. Strasbourg, July 11, 2000, para. 99.
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282002%296_Denmark_EN.pdf (skatīts 22.10.2009.)

²⁵⁹ Konsolidēts Eiropas Kopienas dibināšanas līgums. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, apgāds Jāņa Sēta, 1999., 287.lpp.

vai deputātu sarakstītajās un publicētajās grāmatās.²⁶⁰ Tādējādi, tāpat kā jautājumā par Saeimas locekļu neatbildību, secināms, ka arī Eiropas Parlamenta deputāta neatbildība nav strikti piesaistīta pie darbības noteiktā telpā, bet pie kompetences, kas var izpausties arī citviet. Ņemot vērā minēto, autore nesaskata pamatu šai deputātu imunitātes satura izmaiņām.

5.1.1.2. Deputāta kriminālprocesuālā imunitāte

Pievēršoties otra veida Saeimas deputātu imunitātes izpaušmei – neaizskaramībai, vispārīgi atzīmējams, ka tās saturs ir plašs un komplicēts. Tas paredz virkni darbību, ko no vienas puses drīkst nedarīt deputāts, un no otras puses – ko bez noteiktu procedūru izpildīšanas nedrīkst darīt kriminālprocesa veicējs.

Uzskatāmi Saeimas deputātiem²⁶¹ likumā noteiktais kriminālprocesuālās imunitātes saturs ietverts tabulā zemāk. Uzsverams, ka šāda satura kriminālprocesuālā imunitāte parlamentāriešiem bija jau tad, kad stājās spēkā LR Satversme, un tāda tā ar nelielām izmaiņām pastāv arī KPL spēkā esamības laikā.

Procesuālās imunitātes saturs LR Satversmē

- **29.pants:** Saeimas locekli nevar *apcietināt*, izdarīt pie viņa kratīšanas, *ne citādi aprobežot viņa personas brīvību, ja tam nepiekrīt Saeima. Saeimas locekli var apcietināt, ja to notver pie paša nozieguma pastrādāšanas.* Par katru Saeimas locekļa apcietināšanu 24 stundu laikā jāpaziņo Saeimas prezidijam, kurš to ceļ priekšā nākošā Saeimas sēdē izlemšanai par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā vai par viņa atsvabināšanu. Laikā starp sesijām, līdz sesijas atklāšanai, par saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā lemj Saeimas prezidijs.

- **30.pants:** *nevar uzsākt kriminālvajāšanu bez Saeimas piekrišanas*
- **31.pants:** *ir tiesības atteikties no liecības došanas:*
 - 1) par personām, kuras viņam kā tautas priekšstāvim uzticējušas kādus faktus vai ziņas;
 - 2) par personām, kurām viņš, izpildot savus tautas priekšstāvja pienākumus, uzticējis kādus faktus vai ziņas;
 - 3) par pašiem šiem faktiem vai ziņām.

²⁶⁰ Vildbergs H.J., Feldhüne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Eurofaculty, ISBN 9984-7258-2-0, 2003., 24.lpp.

²⁶¹ Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmē lietoto terminoloģiju – Saeimas deputāts saprotams kā Saeimas loceklis.

Vērtējot minētajos LR Satversmes pantos noteikto, secināms, ka Saeimas loceklim ir imunitāte šādu kriminālprocesuālo darbību veikšanā: apcietināšana, kratīšana, citāda personas brīvības aprobežošana, kriminālvajāšana, pratināšana.

Pirms aplūkot katru no šiem imunitātes izpausmes veidiem un pirms izdarīt secinājumu par procesuālās imunitātes izpausmju veidu apjomu, ir lietderīgi ielūkoties ārvalstu attiecīgajā tiesību regulējumā. Izpētot virkni dažādu valstu konstitūcijas un kriminālprocesuālos normatīvos aktus, autore ir konstatējusi, ka:

Igaunijā un **Lietuvā** deputātu kriminālprocesuālās imunitātes saturu veido ierobežojumi kriminālvajāšanā, apcietināšanā, piespiedu līdzekļu piemērošanā, kratīšanā;²⁶² **Krievijā** – apcietināšanā, aizturēšanā, pārmeklēšanā; **Vācijā** – pratināšanā, aizturēšanā, piespiedu līdzekļu piemērošanā, kriminālprocesa uzsākšanā;²⁶³ **Norvēģijā** – apcietināšanā;²⁶⁴ **Dānijā** – kriminālvajāšanā, apcietināšanā un aizturēšanā;²⁶⁵ **Beļģijā** – kriminālvajāšanā un apcietināšanā;²⁶⁶ **Čehijā** – kriminālvajāšanā²⁶⁷; **Francijā** – aizturēšanai un apcietināšanai;²⁶⁸ **Itālijā** – aizturēšanā, apcietināšanā, personas un telpas pārmeklēšanā, sarunu noklausīšanā, aresta uzlikšanā sūtījumiem vēstulēm.²⁶⁹

²⁶² First Evaluation Round, Report on Estonia, para. 46. Strasbourg, 14 September 2001.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)7_Estonia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)7_Estonia_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.), First Evaluation Round Report on Lithuania, para.78. Strasbourg, 8 March 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)1_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)1_Lithuania_EN.pdf) (skatīts 14.10.2009.)

²⁶³ Joint First and Second Evaluation Rounds, Evaluation Report on the Russian Federation, para.154.-172., Strasbourg, 5 December 2008.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2008\)2_RussianFederation_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2008)2_RussianFederation_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)

²⁶⁴ First Evaluation Round, Evaluation Report on Norway, para. 57., Strasbourg, 11 July, 2002.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)3_Norway_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)3_Norway_EN.pdf) (skatīts 14.04.2009.)

²⁶⁵ First Evaluation Round, Evaluation Report on Denmark, para 68.-73., Strasbourg, July 11, 2000, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282002%296_Denmark_EN.pdf (skatīts 22.10.2009.)

²⁶⁶ First Evaluation Round, Evaluation Report on Belgium, para 56.-68., Strasbourg, 15 December, 2000. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2000\)1_Belgium_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2000)1_Belgium_EN.pdf) (skatīts 14.04.2009.)

²⁶⁷ First Evaluation Round, Evaluation Report on Czech Republic, para 47.-63., Strasbourg, 28 March, 2003.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)11_CzechRepublic_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)11_CzechRepublic_EN.pdf) (skatīts 15.04.2009.)

²⁶⁸ First Evaluation Round, Evaluation Report on France, para 66.-70., Strasbourg, 15 December, 2000.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2000\)1_Belgium_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2000)1_Belgium_EN.pdf) (skatīts 14.04.2009.)

²⁶⁹ Joint First and Second Evaluation Rounds, Evaluation Report on Italy, para 58.-62., 2 July, 2009,

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2%282008%292_Italy_EN.pdf (skatīts 23.09.2009.)

Kā ievērojami atšķirīga norādāma **Nīderlandes** Konstitūcijas²⁷⁰ 71.pantā iekļautā norāde, ka politiskās amatpersonas var pakļaut izmeklēšanai, kriminālvajāšanai un arestam tāpat kā jebkuras citas personas. Vienlaikus no šī nosacījuma konstitūcijas 119.pants paredz sevišķu tiesāšanas kārtību, proti - deputāti par smaga noziedzīguma izdarīšanu, pārsniedzot dienesta pilnvaras pienākumu pildīšanas laikā un arī pēc tā, ir tiesājami Augstākajā tiesā.

Īpatnību ziņā atzīmējams ar **Zviedrijas** modelis: Zviedrijas konstitūcijas²⁷¹ 8.pants noteic, ka, ja par parlamenta deputātu ir aizdomas, ka viņš ir vainīgs noziedzīgajā nodarījumā, kas nav saistīts ar viņa amata pienākumiem, tam var piemērot piespiedu līdzekļus, ja vien viņš pats atzīst savu vainu, vai arī ja ir notverts noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietā, vai arī par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu draud vismaz divu gadu cietumsods.

Ņemot vērā izklāstīto, secināms, ka LR Satversmes 29., 30.un 31.panta regulējums vērtējams kā tāds, kas pamatā (ar nelielām niansēm) atrodams citās demokrātiskās valstīs. Līdz ar to autores ieskatā par pantos ietverto darbību apjomu diskusija tālāk netiek izvērsta. Vienlaikus diskutabla ir virknes šo kriminālprocesuālo darbību satura izpausme, un tieši – aizturēšanas, personas brīvības aprobežošanas, imunitātes darbības laikā, kriminālvajāšana un kratīšana, pratināšana. Darba VI nodaļā ietverts valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes atsevišķu izpausmes veidu izklāsts un analīze, to starpā – kriminālvajāšanas, kratīšanas, aizturēšanas, apcietināšanas, ietvarā. Līdz ar to šajā nodaļā aplūkota vien kriminālprocesuālās imunitātes darbības laikā, deputāta tiesību atteikties no liecību došanas un „citādas deputāta personas brīvības aprobežošanas” problemātika.

Deputāta imunitātes darbība laikā

No LR Satversmes 29.pantā noteiktā izriet, ka deputāta personas brīvības un kratīšanas ierobežojumi darbojas visu laiku, kamēr vien deputāts ir Saeimas loceklis. Tomēr šīs normas saturs ir diskutabls, ņemot vērā apstākli, ka kopš laika, kad tika pieņemts šis konstitucionālais likums, ir būtiski mainījusies valsts politiskā situācija. Proti - kad tika izstrādāta LR Satversme un arī kad tā stājās spēkā, valsts politisko procesu dēļ bija nepieciešams pasargāt parlamenta locekļus no izpildvaras vai citu

²⁷⁰ The Constitution of the Netherlands (Adopted on 17 February, 1983), http://www.servat.unibe.ch/icl/nl00000_.html (skatīts 13.03.2009.)

²⁷¹ The Constitution of Sweden. http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html (skatīts 24.05.2009.)
Constitution of Sweden (Adopted on 1 January 1975), http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html (skatīts 24.10.2009.)

personu nepatiesām apsūdzībām. Pašlaik politiskā situācija ir ievērojami atšķirīga no tās, kas bija 20-ajos gados, kad parlamenta locekļiem bija nepieciešams veikt virkni būtisku darbību, kas radīja tiešu ietekmi uz Latvijas valsts darbību un valstisko pastāvēšanu. Tomēr, kaut arī šie apstākļi ir sen mainījušies, imunitātes saturs vēl arvien ir tāds pats kā LR Satversmes pieņemšanas laikā.

Deputāta imunitātei ir noteikts skaidrs mērķis – nodrošināt nepārtrauktu deputāta darbu, lai tas varētu netraucēti piedalīties parlamenta darbā. Tādējādi imunitātes darbībai laikā pēc būtības jāattiecas uz laiku, kad deputāts veic deputāta amata pienākumus. Atbilstoši tiesību aktos noteiktajam pašlaik Saeima darbojas trīs sesiju periodā – rudens, ziemas un pavasara sesijā ar pārtraukumiem starp tām.²⁷² Tādējādi kā juridiski, tā arī faktiski pastāv laiks „ārpus deputāta pienākumu pildīšanas”, kura laikā imunitātes neesamība nevarētu būt juridisks šķērslis kriminālprocesuālo darbību veikšanai par deputāta iespējami izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Līdz ar to LR Satversmes nosacījums, ka Saeimas locekli nedrīkst bez Saeimas atļaujas apcietināt, bet citas izmeklēšanas darbības var veikt bez Saeimas piekrišanas, varētu tikt daļēji atcelts. Nosacījums būtu atceļams ar atrunu, ka Saeimas piekrišana Saeimas deputāta apcietināšanai nav nepieciešama, ja šī darbība tiek veikta starp Saeimas sesijām. Šāds viedoklis tieši saskan ar pirmskara Latvijas tiesību zinātnieka - jurista R.Akmentiņa izteikto kritiku par Saeimas locekļa neaizskaramības attiecināšanu uz laiku, kad deputāts Saeimas sesiju starplaikā nepilda savus pienākumus.²⁷³

Salīdzinājumam atzīmējams atbilstošais tiesību regulējums Eiropas Savienības tiesībās. Proti - Eiropas Parlamenta locekļu imunitāte ir aprobežota laikā, nosakot, ka neaizskaramība tiem ir Eiropas Parlamenta sesijās. Tādējādi Eiropas Parlamenta deputātu imunitāte ir ierobežota tieši laika ziņā. Tas attiecīgi apstiprina, ka nedrīkstētu ierobežot kriminālprocesu veicošo institūciju (amatpersonu) iespējas īstenot kriminālprocesuālās darbības Saeimas sesiju starplaikos.²⁷⁴

Līdzīgi arī atsevišķās valstīs, piemēram, Beļģijā, ir paredzēts, ka deputātu imunitātes darbības laiks aprobežots ar sesiju darbības laiku. Beļģijas Konstitūcijas²⁷⁵

²⁷² Saeimas kārtības rullis, 36.panta pirmā daļa: LR likums, 28.07.1994., Latvijas Vēstnesis, 18.08.1994., Nr.96.

²⁷³ Akmentiņš R. Latvijas Satversmes reforma. Jurists, 1934., nr.4 (56) 112.sl.

²⁷⁴ Eiropas Kopienas dibināšanas Līguma E. Protokols, kas pievienots Eiropas Kopienas dibināšanas līgumam un Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgumam: Protokols Nr.36 par privilēģijām un imunitāti Eiropas Kopienās (1965), Oficiālais Vēstnesis C 321 E, 29.12.2006., 318.- 324.lpp.

²⁷⁵ Constitution of Belgium (Adopted in 1970). http://www.servat.unibe.ch/law/icl/be00000_.html (skatīts 22.09.2009.)

59.pants noteic, ka deputātu sesijas laikā bez attiecīgās palātas piekrišanas nevar saukt pie atbildības.

Tomēr priekšlikumu LR Satversmes 29.panta grozījumam daļā par kriminālprocesuālās imunitātes darbību laikā autore neizvirza. Pirmkārt – šāds tiesību regulējums pavērtu iespējas ļaunprātīgai tiesību aizsardzības iestāžu darbībai, „nogaidot” Saeimas sesijas pārtraukumu un tad bez papildus procesuālo darbību veikšanas – piekrišanas saņemšanas, attiecīgo deputātu aizturēt un tad veikt izmeklēšanas darbības. Otrkārt - ja noteiktu, ka vienmēr Saeimas sesiju starplaikos var veikt gan deputāta aizturēšanu, gan veikt izmeklēšanas darbības, problemātika rastos tad, kad sāktos nākamā sesija, jo tad, lai turpinātu izmeklēšanas darbības, tomēr būtu nepieciešama Saeimas piekrišana. Tas, savukārt, nenodrošinātu dinamiska un nepārtraukta kriminālprocesa īstenošanu. Turklāt – arī salīdzinošo tiesību ietvarā konstatējams, ka šīs imunitātes darbības laikā ierobežojums, kā izņēmuma laiku noteicot laiku starp sesijām, ir ievērojamā mazākumā izpētīto ārvalstu tiesību sistēmās.

„Citāda” deputāta personas brīvības aprobežošana

LR Satversmes 29.pants noteic, ka nedrīkst bez Saeimas piekrišanas citādi aprobežot deputāta personas brīvību (papildus apcietināšanai, kratīšanai). Tā kā nedz LR Satversmē, nedz kādā citā tiesību avotā nav skaidrots šī jēdziena saturs, tā papildījums meklējams normas satura vēsturiskajā izpētē, pārnacionālo cilvēktiesību aizsardzības dokumentu un KPL noteikumos.

Raugoties no KPL viedokļa, personas brīvības aprobežošanas gadījumi saistāmi ar procesuālo piespiedu līdzekļu un procesuālo sankciju piemērošanu un izmeklēšanas darbību (arī speciālo izmeklēšanas darbību), kuru īstenošanā jebkādā veidā ierobežota personas brīvība (piemēram, piespiedu aplūkošana) veikšanu. Tādējādi varētu secināt, ka LR Satversmē noteiktā ģenerālklausula piepildāma ar saturu, ka bez Saeimas piekrišanas deputāta personas brīvību nedrīkst nekādā veidā ierobežot un nedrīkst veikt nevienu izmeklēšanas darbību, kur iesaistāms deputāts. Šādas interpretācijas rezultātā faktiski nonākam pie secinājuma, ka deputāts bauda tik plaša satura imunitāti, kāda nav sastopama nekur citur. Turklāt – šādas interpretācijas rezultātā rodas jautājums: ar kādu mērķi LR Satversmē ir izdalītas procesuālās darbības – kratīšana, apcietināšana, jo tās tāpat ietilpst to procesuālo darbību sistēmā, kas aprobežo deputāta personas brīvību.

Tomēr šādas interpretācijas pretarguments atrodams Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā²⁷⁶, no kuras izriet, ka personas brīvības aizliegums attiecas uz aizturēšanu un apcietināšanu dažādu likumīgu mērķu dēļ. Tādējādi, vērtējot kopsakarā konvencijas un KPL normas, autore secina, ka LR Satversmē minētā „citāda personas brīvības atņemšana” ir saistāma ar KPL paredzēto, ar brīvības atņemšanu saistīto, piespiedu līdzekļu piemērošanu.

Vienlaikus atzīmējams, ka zinātnieku vidū ir izvērstas diskusijas par to, kas ir procesuālie piespiedu līdzekļi, turklāt - kāda ir šo procesuālo piespiedu līdzekļu satura izpausme un izpratne minētās konvencijas 5.panta kontekstā. Prof. K.Strada-Rozenberga, analizējot aizturēšanas kā procesuālā piespiedu līdzekļa saturu, cita starpā pievienojoties S.Trešela (*S.Treshsel*) viedoklim, konstatējusi, ka brīvības liegšana veido iejaukšanos pamattiesībās un ir nesaraujami saistīta ar laika elementu. Būtiska ir noteikta attiecība starp atrašanās vietas un piespiedu elementa intensitāti no vienas puses un iejaukšanās ilgumu no otras puses. ... Laikā, kad tapa un tika pieņemta konvencija, vairākās valstīs bija paredzēti policijas aresti situācijās, kas nav paredzētas Konvencijas 5.pantā. Piemēram, policija bija tiesīga aizturēt personu nekavējoties pirms vardarbības demonstrācijās vai tās laikā, ja tika uzskatīts, ka persona ir bīstama, pat ja nebija aizdomu, ka tā ir izdarījusi vai grasās izdarīt ko noziedzīgu. Otrkārt, atsevišķas personai, kurai liegta brīvība, piemītošās tiesības kļūst bezjēdzīgas sakarā ar brīvības atņemšanas īslaicīgumu.²⁷⁷ Ņemot vērā minēto, konstatējams, aplūkotā „deputāta citāda brīvības atņemšana” teorētiski var būt saistīta ne tikai ar personas brīvības liegšanu, to aizturot vai apcietinot. Tomēr autore ieskatā konstatējams, ka LR Satversmē minētā „citāda personas brīvības atņemšana” ir saistāma ar KPL paredzēto, ar brīvības atņemšanu saistīto, piespiedu līdzekļu piemērošanu, ir adekvāts Latvijas kriminālprocesuālo tiesību sistēmai, turklāt - tas atbilst Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pamatnostādņēm par personas brīvības ierobežojumiem.

Tiesību normu precizitātes nolūkā būtu veicami LR Satversmes 29.panta precizējumi. Tomēr autore šādu priekšlikumu neizvirza, uzskatot, ka jautājuma skaidrojums tiesību normas piemērošanas vienkāršākas iespējamības nolūkā ietverams KPL komentāros.

²⁷⁶ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, 5.panta pirmā daļa: Starptautiska konvencija, 04.11.1950, Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., nr.143.

²⁷⁷ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesuālās aizturēšanas kā kriminālprocesuālā piespiedu līdzekļa būtība - nacionālie un starptautiskie aspekti. Zinātniski pētnieciskā projekta „Kriminālprocesuālās aizturēšanas tiesiskums” rakstu krājums. Rīga: ISBN 9984-712-88-5, 2008., 149.lpp.

Deputāta tiesības atteikties no liecību sniegšanas

Aplūkojot LR Satversmes 31.pantā paredzētās deputāta tiesības atteikties no liecību sniegšanas saturu, secināms, ka šī imunitāte vērtējama kā „izvēles imunitāte”, jo tā nav kategoriski aizliedzoša un nenosaka, ka deputāts nedrīkst sniegt liecības, proti - viņš to drīkst darīt, ja vien pats to vēlas.

Šī imunitāte satura ziņā vērtējama kā imunitāte, kas paredzēta KPL 121.pantā aizstāvja, advokāta, garīdznieka, tulka un tiesneša profesionālā noslēpuma aizsardzības nolūkā.²⁷⁸ Darba I nodaļā konstatēts, ka kriminālprocesuālā imunitāte personai ir tieši attiecībā uz aizsargājamās informācijas izpaušanu un šo imunitāti attiecīgā persona bauda tāpēc, ka tās rīcībā ir kāda īpaša informācija. Tā iemesla dēļ, ka LR Satversmes 31.pantā noteiktā imunitāte faktiski atzīstama par aizsargājamo noslēpumu, tās satura pareizai piemērošanai nepieciešams precīzi noskaidrot, attiecībā uz kādu informāciju pastāv ierobežojums un aizliegums liecināt. LR Satversmes 31.panta punkti precīzi noteic aizsargājamās informācijas apjomu. Šis apjoms strikti aprobežojas ar ziņām un faktiem, kas deputātam zināmas tāpēc, ka viņš informāciju ieguvis veicot deputāta pienākumus. Tādējādi deputāta tiesības neliecināt neattiecas uz jebkāda veida ziņām par faktiem, ko deputāts ieguvis kā privātpersona un kam nav nekāda sakara ar deputāta darba pienākumiem.

Aplūkojamā imunitātes izpausme praksē pamatā var būt saistīta ar ziņu par faktiem nesniegšanu par citām personām un to izdarītajiem pārkāpumiem, jo pēc būtības šādas ziņas konkrētā procesa veicējam (gan kriminālprocesā, gan lietvedībā administratīvā pārkāpuma lietā) var būt svarīgas, vācot pierādījumus un dodot juridisko novērtējumu citu personu (*ne deputāta*) izdarīto pārkāpumu atklāšanai. Šajā tiesiskajā regulējumā autores ieskatā saskatāms risks šo „citu” personu „neatbildības likuma priekšā” veicināšanai. Ja deputāts kādu apsvērumu dēļ nevēlēsies atklāt citas personas iespējami prettiesisku darbību, tas, norādot uz plašo amata kompetenci (kas tiek īstenota 24 stundas diennaktī), var paust viedokli, ka ziņas par attiecīgo darbību viņam kāds uzticēja (vai viņam tās kļuva zināmas) tieši kā deputātam. Turklāt, mēģinot pierādīt pretējo, procesa veicēja rīcībā nav daudz tiesisko instrumentu. Tādējādi būtu

²⁷⁸ šeit vietā atzīmēt, ka KPL 121.panta saturs daļā par profesionālā noslēpuma aizsardzības pakāpi ir diskutabls, nosakot garīdznieka, aizstāvja un tulka rīcībā esošās informācijas aizsardzības pasākumus izvēles tiesību formā, proti - noteikts, ka *nav ierobežojamas tiesības neliecināt par...* nevis, *ka šīs personas nav pratināmas par* to rīcībā esošo informāciju, kā tas noteikts, piemēram, Civilprocesa likuma 106.pantā un Administratīvā procesa likuma 163.pantā. Tomēr, tā kā šo personu rīcībā esošās informācijas aizsardzības jautājums nav šī darba izpētes objekts, autore pieņem, ka KPL 121.pantā noteiktais atbilst nosacījumiem par attiecīgās profesijas pārstāvju rīcībā esošās informācijas aizsardzību.

izvērtējamas LR Satversmes 31.panta satura izmaiņas, jo nav pieļaujama tādu tiesību normu esamība, kas rada risku prettiesisku rīcību slēpšanai.

Tomēr problemātikas esamību daļā par noziedzīgajiem nodarījumiem mazina Krimināllikumā paredzētā atbildība par iepriekš neapsolītu slēpšanu, neziņošanu un noziedzīga nodarījuma pieļaušanu.²⁷⁹ Tāpat negodprātīgas LR Satversmes 31.panta tiesības izmantošanu novērš arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētā atbildība par neziņošanu par dažāda veida administratīvajiem pārkāpumiem²⁸⁰, kā arī deputātiem saistošās ētikas normas.²⁸¹ Līdz ar to deputātu profesionālā noslēpuma tiesību institūta izmaiņām autore nesaskata objektīvu nepieciešamību.

5.1.2. Valsts prezidenta kriminālprocesuālā imunitāte

Valsts prezidents – tā ir augstākā valsts amatpersona, kas sastopama visās politiskajās sistēmās, un šis tiesību institūts piešķir konkrētajai politiskajai sistēmai leģitimitāti.²⁸² Valsts prezidenta vieta un loma valsts varas īstenošanā ir atkarīga no valsts pārvaldes formas un politiskā režīma. Tā, piemēram, prezidents var būt likumdevējvaras ietvarā, ņemot vērā, ka bez viņa paraksta likums nav spēkā; prezidents var būt pieskaitāms izpildvarai un vienlaikus būt arī tās vadītājs, gan arī būt tāds, kas nav pieskaitāms nevienai varai.²⁸³ Runājot par Latvijas valsts prezidenta vietu valsts institucionālajā sistēmā, jāatzīst, ka mūsu valstī tas nav pieskaitāms nevienai varai. Līdz ar to valsts prezidenta procesuālās imunitātes sfēra nav aplūkojama kopsakarā ar kādas citas valsts amatpersonas procesuālo imunitāti. Vienlaikus autore valsts prezidenta kriminālprocesuālās imunitātes apskatu īsteno sadaļā vienkopus ar parlamentāriešiem tā apsvēruma dēļ, ka abu šo amatpersonu kategoriju procesuālā imunitāte izriet no LR Satversmē noteiktā.

Valsts prezidentam LR Satversme piešķirusi kriminālprocesuālo imunitāti, tās 54.pantā nosakot, ka to nevar saukt pie kriminālatbildības, ja tam piekrīt Saeima ar ne mazāk kā divu trešdaļu balsu vairākumu. Nedz kādā citā LR Satversmes pantā, nedz arī

²⁷⁹ sīkāk skatīt Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9789984790572, 2009., 735.-740.lpp.

²⁸⁰ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss, piemēram, 84.¹ pants, 165.⁴ pants, 166.²⁹ pants: LR likums, 07.12.1984., Augstākās Padomes Ziņotājs, 20.12.1984., nr.51.

²⁸¹ Saeimas kārtības rullis, pielikums Saeimas deputātu ētikas kodekss: LR likums, 28.07.1994., Latvijas Vēstnesis. 18.08.1994., Nr.96.

²⁸² The Blackwell Encyclopedia of Political Science. Basil Blackwell Ltd., 1991., p.270.

²⁸³ Черкин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. Третье издание. Москва: Юрист, 2003, стр.300.

citos normatīvajos aktos nav noteikta kāda cita veida valsts prezidenta imunitāte. Līdz ar to secināms, ka valsts prezidenta imunitātes saturs salīdzinājumā ar Saeimas deputātu imunitātes saturu ir ievērojami šaurāks.

Vēsturiski valsts prezidenta imunitātes institūta rašanās saistāma monarha neatbildību. Visas monarham kā valsts galvai piederošās funkcijas var būt arī vēlētam valsts galvai, taču ir liela atšķirība, vai tās īsteno neatbildīgs monarhs vai tautai atbildīga amatpersona.²⁸⁴ Tādējādi valsts prezidentiem konstitūcijās tradicionāli tiek noteikta atbildība, pārsvarā gadījumā aprobežojot to ar priekšnosacījumu izpildi kriminālvajāšanas uzsākšanai. Turklāt, tā kā vēsturiski parlaments ir cīnījies pret monarhu, tad likumsakarīga šķiet likumdevēja rīcība, nepiešķirot valsts prezidentam plaša apmēra kriminālprocesuālo imunitāti.

Starptautiskajās kriminālprocesuālajās tiesībās dominē viedoklis, ka valsts vadītāju imunitātes robežas nav izteiktas. Nepastāv sistematizējošas konvencijas un valstu pieredze šajā jautājumā nav pieredzes bagāta. Valstu pieredzes trūkums, iespējams, daļēji saistīts tieši ar imunitāti, bet daļēji tā ir valstu nepatika pret citu valstu vadītāju traucēšanu. Pat konceptuālais imunitātes pamatojums ir neskaidrs. Neskatoties uz to, ir vispārīgi pieņemts, ka valstu vadītājiem ir vismaz tāda pati imunitātes pakāpe kā vēstniekiem: pilnīga personīgā imunitāte esot amatā un pēc amata atstāšanas funkcionālā imunitāte attiecībā uz darbībām, kuras veiktas pildot amata pienākumus.²⁸⁵

Tāpat skaidrs pamatojums valsts prezidenta imunitātes ievērojami šaurāka apjoma noteikšanai salīdzinājumā ar deputātu imunitātes apjomu nav rodams arī Latvijas tiesību sistēmas ietvarā. Imunitātes apjoma pamatojuma būtisks rādītājs ir valsts amatpersonas kompetences nozīmīgums valsts procesu īstenošanā. Tomēr šāda kritērija izvērtējums neattaisno valsts prezidenta šaurās imunitātes esamību, jo, kaut arī ievērojami atšķirīga, tomēr valsts prezidenta funkcionālā nozīme valsts pārvaldē nav mazāka kā virknei citām valsts amatpersonām, kam likums noteic plašāku kriminālprocesuālās imunitātes saturu. To cita starpā apliecina prof. K. Dišlera atziņa, ka valsts prezidents pilda astoņu veidu funkcijas, kas tieši raksturīgas valsts prezidenta amatam, līdz ar ko valsts prezidenta amatam valsts pārvaldē ir būtiska nozīme.²⁸⁶ Turklāt republikas prezidents ir valsts galva, augstākā valsts amatpersona, tautas un valsts varas vienotības, konstitūcijas neaizskaramības un cilvēka un pilsoņa tiesību un

²⁸⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984-731-39-1, 2004., 290.-291.lpp.

²⁸⁵ Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. International Criminal Law and Procedure. Cambridge. 2007., p. 428.

²⁸⁶ Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A.Gulbja izdevums, 1930., 179.-180.lpp.

brīvību simbols un garants. Prezidents ir autonomas politisks institūts, kas atrodas valsts varas hierarhijas virsotnē.²⁸⁷

Valsts prezidenta imunitāte LR Satversmē paredzētajā apjomā salīdzinājumā ar Saeimas locekļa imunitāti nav pamatota arī tāda apsvēruma dēļ, ka, kā to paredz LR Satversmes 52.pants, valsts prezidenta prombūtnē tā amatu izpilda Saeimas priekšsēdētājs. Saeimas priekšsēdētājs ir no deputātu vidus ievēlēta amatpersona. Līdz ar to, tā kā LR Satversme neparedz citus nosacījumus, tad uz to attiecināmi jebkuram citam Saeimas loceklim noteiktās imunitātes nosacījumi.

Darbā vairākkārtīgi uzsvērts, ka procesuālās imunitātes saturs konkrētai amatpersonai noteikts ar mērķi pasargāt šo amatpersonu no nepamatotas iejaukšanās tās darbībā un nodrošināt netraucētu šo darbību. Tādējādi situācijā, kad Saeimas priekšsēdētājs pilda tos pienākumus, ko pilda valsts prezidents, valsts prezidenta amatam noteiktā imunitāte pastarpināti iegūst ievērojami plašāku saturu. Tādējādi varētu uzskatīt, ka uz brīdi, kad Saeimas priekšsēdētājs pilda valsts prezidenta pienākumus, valsts prezidenta amatam īslaicīgi noteikts augstāks imunitātes standarts nekā parasti, jeb otrādi – Saeimas priekšsēdētāja imunitātes standarts uz laiku ievērojami sašaurinājies.

Publiskajās tiesībās, piemērojot juridisko atbildību, dominē princips, ka, ja lietas faktiskajiem apstākļiem atbilst dažāda smaguma atbildības nosacījumi, piemērojami vieglākie nosacījumi.²⁸⁸ Tādējādi situācijā, kad Saeimas priekšsēdētājs pilda valsts prezidenta pienākumus, tiesību piemērotājs varētu secināt, ka uz Saeimas priekšsēdētāja imunitāti attiecināmi vien valsts prezidenta imunitātes nosacījumi, kas, salīdzinājumā ar Saeimas deputātā imunitātes nosacījumiem, ir ievērojami vieglāki. Tomēr juridiskajā praksē, piemērojot imunitātes nosacījumus, problemātikai nevajadzētu rasties. Jāņem vērā, ka Saeimas priekšsēdētājs ir tikai amata pienākumu izpildītājs, līdz ar ko tas vienlaikus pilda gan Saeimas locekļa, gan valsts prezidenta pienākumus. Tas, savukārt nozīmē, ka tam piemītošā imunitāte visu laiku ir nemainīga, proti – tāda, kāda noteikta tā pastāvīgi ieņemamajam amatam. Ņemot vērā minēto, autore ieskatā šī jautājuma kontekstā valsts prezidenta (jeb Saeimas priekšsēdētāja) imunitātes satura izmaiņām nav rodams juridisks pamatojums.

²⁸⁷ Михалева Н.А. Конституционное право зарубежных стран СНГ. Москва: Юрист, 1999., стр.254.-255.

²⁸⁸ Līdzības šī principa izpauze izziņāma no krimināltiesību teorijā nostiprinātā viedokļa, ka, ja savstarpēji konkurē noziedzīgu nodarījumu pastiprinošs un mīkstinošs apstāklis, ir jāizvēlas norma, kas satur nodarījumu mīkstinošu apstākli. skatīt, piemēram, Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-790-16-9, 2007., 167.-173.lpp.

Attiecībā uz valsts prezidenta imunitātes satura ierobežoto apjomu atzīmējams, ka arī citās valstīs valsts prezidenta atbildības ierobežojumi, ja vispār tādi ir noteikti, tad pamatā aprobežoti tieši ar ierobežojumiem kriminālvajāšanā, kas arī liek secināt, ka paplašināt Latvijas Republikas valsts prezidenta imunitāti nav nepieciešams.

Tā **Igaunijā** valsts prezidentam paredzēta imunitāte kriminālvajāšanas uzsākšanai, un to var uzsākt tikai tad, ja ierosinājumu izsaka Tieslietu kanclers un ja tam piekrīt parlamenta vairākums.²⁸⁹ **Somijā** Republikas prezidentu var saukt pie kriminālatbildības tikai par valsts nodevību un noziegumiem pret cilvēci. Apsūdzību pret prezidentu var celt tikai, ja tieslietu kanclers, parlamenta ombuds vai valdība uzskata, ka tas ir vainīgs kādā no minētajiem noziegumiem. Apsūdzību var celt tikai ģenerālprokurors un tikai tad, ja tam piekrīt 3/4 daļa parlamenta.²⁹⁰ **Čehijā** republikas prezidentam piešķirts īpašs statuss, jo tas var tikt pakļauts kriminālvajāšanai Konstitucionālajā tiesā tikai par smagu nodevību pret valsti.²⁹¹ **Francijā** republikas prezidents bauda imunitāti pret kriminālvajāšanu attiecībā uz darbībām, kas veiktas viņa amata pienākumu pildīšanas ietvarā, izņemot gadījumus, ja ir aizdomas par valsts nodevību. Vienlaikus to par šiem nodarījumiem var saukt pie kriminālatbildības, ja vien tam piekrišanu devis Augstākās tiesas priekšsēdētājs Vienlaikus valsts prezidents ir atbildīgs par visiem ārpus amata pienākumu pildīšanas izdarītajiem noziegumiem.²⁹²

Runājot par valsts prezidenta atbildību, nepieciešams pieminēt speciālo valsts prezidenta atbildības institūtu - impīčments, ko paredz virkne valstu konstitūcijas. Mūsdienās valsts prezidenta impīčmenta institūts kā īpašs prezidenta atlaišanas mehānisms ir nostiprināts daudzu valstu konstitūcijās un tiek atzīts par vienu no ietekmīgākajiem prezidenta kontroles mehānismiem.²⁹³ Galvenās impīčmenta pazīmes, kas šo institūtu nošķir no vienkāršas valsts prezidenta atlaišanas, ir 1) impīčmenta uzsākšanai un atlaišanai no amata nepieciešams konkrēts konstitūcijā noteikts juridiski konstatējams pamatojums; 2) normatīvajos aktos ir nostiprināta sevišķa procesuāla kārtība, kādā tiek konstatēta un pierādīta attiecīgās amatpersonas vaina.²⁹⁴

²⁸⁹ The Constitution of the Republic of Estonia, para. 85, (Adopted on 28 June 1992)
<http://www.president.ee/en/estonia/constitution.php> (skatīts 15.01.2010.)

²⁹⁰ The Constitution of Finland, Section 113, (Adopted on 11 June 1999),
http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf (skatīts 15.01.2010)

²⁹¹ Constitution of the Czech Republic, Article 65, (Adopted on 16 December 1992),
http://www.servat.unibe.ch/icl/ez00000_.html (skatīts 01.11.2009.)

²⁹² The Constitution of France, Article 68 (Adopted on 28 September 1958)
http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html (skatīts 20.09.2009.)

²⁹³ Berger R. Impeachment: The Constitutional Problems. USA: Harvard University Press, 1974., p.2.

²⁹⁴ Kārklīņa A. Valsts prezidenta atlaišanas institūts. Promocijas darbs. Rīga: 2008., 199.lpp.

Kā piemērs valsts prezidenta impīčmenta procedūrai minama kaimiņvalsts Lietuva. Lietuvas konstitūcijas 86.pants noteic, ka prezidentu tā prezidentūras laikā nedrīkst ne aizturēt, ne arī celt pret viņu apsūdzību kriminālprocesā vai administratīvajā procesā, un šo imunitāti nevar atcelt. Tomēr prezidentu var priekšlaicīgi atbrīvot viņu no amata par nopietnu konstitūcijas pārkāpumu, piemērojot impīčmenta procedūru. Lietuvā īpatnība attiecībā uz valsts prezidenta tiesību institūtu izriet arī no likuma par valsts prezidenta vēlēšanām, proti - valsts vēlēšanu kampaņas laikā, kā arī tieši pēc vēlēšanām, prezidenta amata kandidātus nedrīkst saukt pie kriminālatbildības, arestēt vai saukt pie administratīvās atbildības par to darbībām vēlēšanu kampaņas laikā.²⁹⁵

Valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte un impīčmenta procedūra ir satura ziņā ļoti atšķirīgi tiesību institūti. Tomēr – tie abi vērsti uz atbildības par likuma pārkāpumu nodrošināšanu. Dr.iur. A.Kārklīņa ir paudusi viedokli, ka LR Satversmē būtu jānostiprina Valsts prezidenta impīčmenta institūts. Impīčmenta institūta ieviešana izslēgtu nepamatotu prezidenta atlaišanas iespēju, tajā pašā laikā nodrošinot efektīvu prezidenta atlaišanas mehānismu gadījumā, ja prezidents būtu izdarījis juridiski konstatējamu pamatojumu.²⁹⁶ Nepaužot nedz atbalstu šādam viedoklim, nedz arī to noliedzot, autore šī jautājuma kontekstā uzskata par nepieciešamu norādīt, ka gadījumā, ja Latvijā ieviestu valsts prezidenta impīčmenta procedūru, tas ietekmētu valsts prezidenta kriminālprocesuālās imunitātes saturu. Impīčmenta būtība un mērķis ir izvērtēt prettiesiskās darbības esamību un esamības gadījumā nodrošināt atbrīvošanu no amata. Savukārt kriminālprocesuālās imunitātes mērķis ir pasargāt valsts amatpersonu no nepamatotas saukšanas pie kriminālatbildības. Situācijā, ja valstī attiecībā uz vienu amatpersonu vienlaikus attiecināti abi šie institūti, tiek radīta dīvaina duāla situācija: iespēja saukt pie kriminālprocesuālās atbildības, atceļot imunitāti, kā arī iespēja īstenot impīčmenta procedūru. Faktiski šīs abas procedūras viena otru izslēdz, jo to pastāvēšanai vienlaikus nav tiesiska pamatojuma. Jo īpaši tāpēc, ka nebūtu skaidrs, kurā gadījumā jāpiemēro impīčmenta procedūra, kurā – jāveic kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas pasākumi un jāveic kriminālprocess likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to, ieviešot impīčmenta procedūru, LR Satversmē nostiprinātā valsts prezidenta kriminālprocesuālā imunitāte būtu atceļama. Šo institūtu

²⁹⁵ Republic of Lithuania Law on Presidential Elections, Article 39. 1992., <http://www2.essex.ac.uk/elect/database/legislationAll.asp?country=lithuania&legislation+lt96pr> (skatīts 14.06.2009.)

²⁹⁶ Kārklīņa A. Valsts prezidenta atlaišanas institūts. Promocijas darbs. Rīga: 2008., 199.lpp.

vienlaicīgas esamības nepamatotība secināma no to valstu tiesiskā regulējuma, kur ir paredzēta impīčmenta procedūra: piemēram, Lietuva, Krievija.

5.2. Tiesu varas un pie tiesu varas piederošo amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte

5.2.1. Tiesnešu un tiesas piesēdētāju kriminālprocesuālā imunitāte

Latvijā likuma „Par tiesu varu” 1.panta pirmā daļa deklarē, ka Latvijas Republikā līdzās likumdošanas un izpildu varai pastāv neatkarīga tiesu vara. Šīs neatkarīgās tiesu varas īstenošanas nolūkā valstis tiesnešiem piešķir imunitāti, lai savas darbības laikā tie nevarētu tikt pakļauti izpildvaras voluntārai rīcībai. Tiesnešu neaizskaramība ir kā izņēmums no vispārējā principa par visu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā un pēc savas būtības „izkāpj” no personiskās neaizskaramības ietvariem. Tiesnešu neatkarība nav pilsoņa, kas ieņem tiesneša amatu, personiskā privilēģija, bet gan mehānisms publisko interešu, vispirms, tiesas spriešanas, aizsardzībai.²⁹⁷ Tādējādi viens no tiesnešu neatkarības nodrošināšanas garantiem ir kriminālprocesuālā imunitāte, kas paredzēta to darbību regulējošajā normatīvajā aktā – likumā „Par tiesu varu”. Prof. Ā.Meikališa, raksturojot tiesu varas nepieciešamību, paudusi viedokli, ka neviena tiesiska valsts nav domājama bez neatkarīgas tiesas, kura var aizstāvēt valsts iedzīvotājus pret administratīvu patvaļu, nekonstitucionāliem likumiem un citiem aktiem.²⁹⁸ Pieņemot 1990.gada 4.maija deklarāciju „Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”²⁹⁹, Latvija pievienojās Apvienoto Nāciju Organizācijas deklarētajiem Tiesu neatkarības pamatprincipiem, saskaņā ar kuriem tiesu varas neatkarība ir jāgarantē valstij un tai jābūt nostiprinātai valsts konstitūcijā vai likumā. Tie noteic arī, ka tiesu varai jāizlemj lietas bezpartejiski, pamatojoties uz faktiem un saskaņā ar likumu, bez jebkādiem ierobežojumiem, blakus ietekmēm, stimuliem, spiedieniem, iejaukšanās draudiem,

²⁹⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. // 16 Закон Российской Федерации о статусе судей в Российской Федерации 26.06.1992 N 3132-1(в ред. Закона РФ от 14.04.1993 № 4791.)

²⁹⁸ Meikališa Ā. Tiesu vara Latvijā. Rīga: Avots, ISBN 5-401-01024-9, 1997., 15.lpp.

²⁹⁹ Deklarācija „Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, 26.punkts: Deklarācija, 04.05.1990., Ziņotājs, 24.05.1990., nr.21.

tiešiem vai netiešiem, no jebkuras puses vai jebkāda iemesla pēc.³⁰⁰ Latvijā tiesnešu (tiesas) neatkarības princips ir nostiprināts LR Satversmes 83.pantā, kas noteic, ka tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti. Šis konstitucionālais princips nozīmē, ka tiesnesi, kurš izskata lietu, nedrīkst pakļaut nekādai ietekmei. Tādēļ pienākums neiejaukties spriedumu taisīšanā attiecas ne tikai uz likumdevējvaras un izpildvaras amatpersonām, bet arī uz pašu tiesu un ar tiesu varas realizāciju saistītām amatpersonām.³⁰¹ Tiesnesis nedrīkst būt padots likumdevējam, bet likumam.³⁰² Latvijā, veicot pētījumu par tiesnešu un tiesu neatkarību, virkne tiešnešu ir atzinuši, ka tiesas neatkarība (pašlaik) ir ievērojami augstāka, nekā Latvijas PSR. Vienlaikus vairāki tiesneši ir atzinuši, ka teorētiski tiesneša ietekmēšana ir iespējama, taču, ja arī tas notiek, tad nevis sistēmiski, bet individuāli (piemēram, ... korupcijas gadījumi).³⁰³ Arī Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa ir secinājusi, ka ... „tiesnešu un tiesas neatkarība ir viens no demokrātiskas valsts pamatprincipiem. Tiesu varas uzdevums ir gādāt, lai, spriežot tiesu, tiktu garantēta Konstitūcijas normu, likumu un citu juridisku aktu īstenošana, tiesiskuma principa ievērošana, kā arī aizsargātas cilvēka tiesības un brīvības (sk. Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas 1999. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 16/98 konstatējošās daļas 1. punkta 2. apakšpunktu)”.³⁰⁴

Tiesnešiem kā tiesu varas galvenajiem pārstāvjiem kriminālprocesuālā imunitāte Latvijā pastāv jau ievērojamu laiku.³⁰⁵ Tomēr būtisks tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes attīstības periods skatāms kopš 1992.gada 15.decembra, kad tika pieņemts tiesu sistēmas reorganizācijas rezultātā tapušais likums „Par tiesu varu”, kas paredzēja arī tiesas piesēdētāju kā „tiesnešiem pielīdzinātu” amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti. Uzskatāmi abu šo amatpersonu imunitātes saturu parāda tabula zemāk.

³⁰⁰ Tiesu neatkarības pamatprincipi, 2., 15., 16.p. Apstiprināti ar ANO Ģenerālās Asamblejas 1985.gada 29.novembra rezolūciju 40/32 un 13.decembra rezolūciju 40/146. 13.12.1985. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums, I sējums. Apvienotās Nācijas, Ņujorka, Ženēva, 1994.

³⁰¹ Satversmes tiesas 2003.gada 4.februāra spriedums lietā nr.2002 – 06 – 01 „Par likuma „Par tiesu varu” 49.panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83.pantam”, 2.4.apakšpunkts. Latvijas Vēstnesis, 05.02.2003, nr.19.

³⁰² Kriminālprocess (pēc lekcijām, lasītām Latvijas Universitātē 1932.gadā). Tiesneša stāvoklis. „Augstskola Mājā”, nr.74, 29.lpp.

³⁰³ Osipova S., Strupišs A., Rieba A. Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas reserwes. Pētījums. Jurista Vārds, 09.03.2010., nr.10.

³⁰⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 5.novembra spriedums lietā nr.2004-04-01 „Par likuma „Par tiesu varu” 75.panta ietvertās normas vārdu „vai tiesas piesēdētājam” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 84.un 92.pantam”, 81.punkts. Latvijas Vēstnesis, 09.11.2004, nr. 177.

³⁰⁵ skatīt darba III nodaļā par kriminālprocesuālās imunitātes vēsturiskajiem aspektiem.

Amatpersona	Imunitātes saturs likumā „Par tiesu varu” ³⁰⁶
tiesnesis	<ul style="list-style-type: none"> • 13.panta pirmā daļa: pienākumu izpildes laikā ir neaizskarams • 13.panta otrā daļa: <ol style="list-style-type: none"> 1) krimināllietu pret tiesnesi var ierosināt tikai Latvijas Republikas ģenerālprokurors 2) nevar apcietināt un saukt pie kriminālatbildības bez Saeimas piekrišanas; 3) lēmumu par apcietināšanu, piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai pieņem tam īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis • 13.panta ceturrtā daļa: <ol style="list-style-type: none"> 1) nevar piemērot administratīvos sodus 2) nedrīkst aizturēt administratīvā kārtā 3) par administratīviem pārkāpumiem saucams pie disciplinārās atbildības
Tiesas piesēdētājs	<p>13.panta trešā daļa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar tiesas spriešanu saistīto pienākumu izpildes laikā: <ol style="list-style-type: none"> 1) nevar saukt pie kriminālatbildības 2) nevar apcietināt bez tās pašvaldības piekrišanas, kura viņu ievēlējusi. • lēmumu par apcietināšanu, piespiedu atvešanu, aizturēšanu, pakļaušanu kratīšanai, pieņem tam īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis

Aplūkojot likuma „Par tiesu varu” saturu tiesnešu un tiesas piesēdētāju kontekstā, secināms, ka tāds, kāds tas tika ieviests likuma sākotnējā redakcijā, ar salīdzinoši nelielām izmaiņām noteikts arī pašlaik kā likumā „Par tiesu varu”, tā arī KPL. Vēlāk likumā izdarīti atsevišķi grozījumi un kopumā likums „Par tiesu varu” grozīts 27 reizes. To starpā ar 1997.gada 29.janvāra likumu „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”³⁰⁷ precizēts tiesas piesēdētāju nosaukums, tomēr šis grozījums faktiski nekādā veidā neietekmēja amatpersonu imunitātes saturu. Savukārt ar 2005.gada 22.septembra likumu „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”³⁰⁸ likuma 13.pants (attiecīgi panta otrā un trešā daļa) papildināts ar nosacījumiem par rīcību tiesneša un tiesas piesēdētāja *in flagrante delicto (nodarījuma izdarīšanā - latīn.)* izdarītu noziedzīgu nodarījumu (attiecīgi panta otrā un trešā daļa). Tādējādi šie ir vienīgie grozījumi, kas pēc būtības ir mainījuši tiesnešu imunitāti.

³⁰⁶ Likums „Par tiesu varu”, 13.pants: LR likums, 15.12.1992., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 14.01.1993. nr.1./2. (redakcijā uz 01.01.1993.)

³⁰⁷ Likums „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”, 31.pants: LR likums. 13.02.1997., Latvijas Vēstnesis, 13.02.1997., nr.46.

³⁰⁸ Likums „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”, 3.pants: LR likums. 07.11.2005., Latvijas Vēstnesis, 07.10.2005, nr.160.

Pašlaik, KPL darbības laikā esošo tiesneša procesuālās imunitātes saturu likuma „Par tiesu varu” 13.pantā³⁰⁹ uzskatāmi parāda šāda tabula:

Tiesneša imunitātes saturs likuma „Par tiesu varu” 13.panta otrajā daļā	
1)	krimināllietu pret tiesnesi var ierosināt tikai Latvijas Republikas ģenerālprokurors;
2)	nevar apcietināt un saukt pie kriminālatbildības bez Saeimas piekrišanas;
3)	lēmumu par apcietināšanu, piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai pieņem tam īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis;
4)	ja tiesnesis notverts smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, lēmums par piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai nav nepieciešams, bet 24 stundu laikā par to ir jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un ģenerālprokurors

Kopumā vērtējot tiesnešiem noteiktās imunitātes apjomu, secināms, ka likumdevējs izvēlējies noteikt plašu procesuālo ierobežojumu apjomu. Tomēr, neskatoties uz to, nevar apgalvot, ka šo plašo ierobežojumu apjoms būtu atzīstams par faktoru, kas veicinātu nesodāmību par šo amatpersonu (iespējami) izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Juridiskajā praksē ir vairāki gadījumi, kad tiesneša imunitāte bez diskusijām ir atcelta. Tā, piemēram, Saeimas 2007.gada 1.februāra sēdē bez diskusiju izvēršanas, vien Saeimas Juridiskās komisijas loceklim Dz.Rasnačam paužot Saeimas sēdē, ka Juridiskā komisija ir sagatavojusi lēmuma projektus „Par Saeimas piekrišanu Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses Beatrises Tāleres saukšanai pie kriminālatbildības” un „Par Saeimas piekrišanu Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses Irēnas Poļikarpovas saukšanai pie kriminālatbildības” (balsojums 94 par, 0 pret, 1 atturas), tika dota piekrišana tiesnešu I.Poļikarpovas un B.Tāleres saukšanai pie kriminālatbildības.³¹⁰ Kritika veltāma apstāklim, ka, dodot piekrišanu šo tiesnešu kriminālvajāšanas uzsākšanai, Saeimas locekļi nav izvērsuši jebkādu diskusiju par to, vai šāda piekrišana ir vai nav dodama. Tomēr apliecinājums lēmuma kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas pamatotībai izriet no Rīgas Apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas nolēmuma krimināllietā, kurā par vainīgu Krimināllikuma 320.panta trešajā daļā un 291.panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā atzīta B.Tālere, un par vainīgu Krimināllikuma 320.panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā atzīta I.Poļikarpova.³¹¹ Proti - kaut arī

³⁰⁹ Likums „Par tiesu varu” redakcijā ar 16.06.2009. likuma „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”” grozījumiem.

³¹⁰ 9.Saeimas 2007.gada 1.februāra sēdes stenogramma.
<http://www.saeima.lv/steno/Saeima9/070201.htm> (skatīts 12.08.2009.)

³¹¹ Rīgas Apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.K/04-67/08-4 Nr.12-812003006 (nav publicēts)

netieši, tomēr no nolēmuma secināms, ka šo abu tiesnešu saukšana pie kriminālatbildības bija nevis kāda procesa virzītāja vēlme nepamatoti iejaukties tiesas darbā, bet gan bija pamatota nepieciešamība dēļ noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas.

Turklāt arī iepazīstoties ar prokurora sniegto ierosinājumu Saeimai par šo tiesnešu saukšanu pie kriminālatbildības, secināms, ka ierosinājumā ir ietverta izsmeļoša un juridiski pamatota informācija, kas, savukārt tiešām rada pārliecību, ka ir nepieciešams uzsākt kriminālvajāšanu³¹², kas, savukārt, var tikt uzskatīts par iemeslu diskusiju Saeimā neesamībai. Vienlaikus šajā procesuālajā dokumentā norādīts, ka *ierosinājums sakarā ar tajā norādītās informācijas raksturu atzīstams par izmeklēšanas noslēpumu*. Tādējādi, ņemot vērā šo norādi, var izdarīt secinājumu, ka diskusijas Saeimā nav īstenotas dēļ izmeklēšanas noslēpuma aizsardzības nodrošināšanas nepieciešamību.

Pretēji minētajam gadījumam, ir bijušas arī situācijas, kad ir noraidīts ģenerālprokurora lūgums atcelt tiesnešu imunitāti. Ģenerālprokurors bija lūdzis Saeimai izdot kriminālvajāšanai Liepājas tiesas tiesnesi Andru Jaunskungu, jo prokuratūra uzskatīja, ka ir pietiekami daudz ziņu par faktiem, kas apliecina, ka A.Jaunskunga, 1996. un 1997.gadā pildot Liepājas pilsētas un rajona policijas pārvaldes 1. iecirkņa priekšnieces pienākumus, ļaunprātīgi izmantojusi dienesta stāvokli un pārkāpusi dienesta pilnvaras, divām personām prettiesiski uzlikot naudas sodus kopsummā par 600 latiem un šo naudu izlietojot gan personīgām, gan policijas iecirkņa vajadzībām.³¹³

Juridiskā prakse, tādējādi rāda, ka tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes darbības praksē tiesiskās sekas ir dažādas un kā viens no būtiskiem iemesliem tiesnešu (un arī citu amatpersonu) kriminālprocesuālās imunitātes jautājuma dažāda veida risinājumiem atzīmējams procedūras trūkums, kā izskatāms jautājums par iespējamo imunitātes atcelšanu.³¹⁴

Vērtējot tiesnešu procesuālās imunitātes jautājumu ārvalstīs, atzīmējams, ka tiesneši ir amatpersona, kam nereti tiek noteikta procesuālā imunitāte un tās atcelšana, līdzīgi kā Latvijā, pamatā tiek īstenota parlamentā. Vienlaikus atrodama virkne valstu, kuru normatīvajos aktos tiesnešiem imunitāte nav noteikta – Vācija, Somija, Norvēģija,

³¹² LR Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora M.Lejas 12.01.2007. Ierosinājums nr.3/4-812003006 piekrišanas saņemšanai saukt pie kriminālatbildības Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses I.Poļikarpovu un B.Tāleri (nav publicēts).

³¹³ Mikuļska D. Tiesnerei jāiziet. <http://www.media.lv/kv20011/001130/11.htm> (skatīts 23.08.2009)

³¹⁴ sīkāk teorētiski-praktiskās problemātikas par kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas procedūras piemērošanu izklāstu skatīt turpmāk šajā un VI nodaļā.

Nīderlande, Dānija, Austrija, Beļģija, Francija, proti - Rietumeiropas valstīs, kuru demokrātijas sistēmu raksturo senākas un stiprākas vērtības, to skaitā - personas tiesisko interešu aizsardzības jomā. Minētais liek secināt, ka tiesnešu neatkarība un neietekmējamība valstīs ar stingrākiem demokrātijas pamatiem kā Latvija, netiek nodrošināta ar procesuālās imunitātes palīdzību, bet gan citiem tiesnešu neatkarību stiprinošiem līdzekļiem (to skaitā - augstāku funkcionālās neatkarības sliekšni, labākām sociālajām garantijām). Tādējādi, autoresprāt, nostiprinoties demokrātijas pamatiem Latvijā, Latvijas krimināltiesību sistēmā nākotnē vajadzētu atteikties no šīs kategorijas amatpersonu procesuālās imunitātes, vienlaikus nodrošinot tiesnešu aizsardzību ar citu, Tiesu varas neatkarības pamatprincipos paredzēto tiesību aizsardzības līdzekļu palīdzību.

Vienlaikus kā īpatnība atzīmējams arī, ka atsevišķās ārvalstīs tiek īstenota pieeja, dažādu līmeņu tiesu tiesnešiem nosakot dažādu imunitātes saturu (Igaunija, Krievija).

Attiecībā uz tiesnešiem **Igaunijas** likums paredz atšķirības Augstākās tiesas tiesnešu un citu tiesnešu imunitātes saturā. Kriminālvajāšanu pret tiesnesi, kurš nav Augstākās tiesas tiesnesis, var ierosināt Augstākā tiesa un to var īstenot, ja tam piekrit Republikas Prezidents. Savukārt Augstākās tiesas tiesnešu kriminālvajāšanu var lūgt tikai laika periodā, kurā tie ievēlēti amatā, pati Augstākā tiesa un lai to īstenotu, nepieciešams Riikogu deputātu vairākuma lēmums.³¹⁵ Savukārt **Krievijā** visu līmeņu tiesnešus, to skaitā - Konstitucionālās tiesas tiesnešus, nevar saukt pie kriminālatbildības, izņemot gadījumus, kas noteikti federālajā likumā. Saskaņā ar 1992.gada 26.jūnija likuma „Par tiesnešu juridisko statusu”³¹⁶ 16.pantu imunitāte attiecas uz disciplināro, administratīvo un kriminālatbildību. Turklāt šī imunitāte ietver arī personas imunitāti, kas paredz dzīvokļa un darba telpu, personiskā un dienesta transporta, dokumentu, bagāžas, īpašuma un sarakstes neaizskaramību. Tomēr atšķirīgi ir noteikta procedūra šo tiesnešu imunitātes atcelšanai. Par kriminālprocesa uzsākšanu pret Krievijas Federācijas Konstitucionālās tiesas tiesnesi lemj Krievijas Federācijas Izmeklēšanas Komitejas priekšsēdētājs (Krievijas prokuratūras sistēmas dienests), balstoties uz tiesas Padomes slēdzienu (padome sastāv no trīs Augstākās tiesas tiesnešiem), turklāt tam ir nepieciešama Konstitucionālās tiesas piekrišana. Attiecībā

³¹⁵ First Evaluation Round Report on Estonia. Strasbourg, para. 91.-97., 14 September 2001. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)7_Estonia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)7_Estonia_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)

³¹⁶ Закон Российской Федерации о статусе судей в Российской Федерации 26.06.1992 N 3132-1(в ред. Закона РФ от 14.04.1993 № 4791.), http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5 (skatīts 14.08.2009.)

uz Krievijas Federācijas Augstākās tiesas, Augstākās Arbitrāžas tiesas, teritoriālās vai reģionālās tiesas, pilsētu nozīmes tiesas, autonomo reģionu vai apgabalu tiesas, rajona militārās (jūras) tiesas vai federālās Komerctiesas tiesnešiem lēmumu par kriminālprocesuālās imunitātes atņemšanu pieņem Krievijas Federācijas Izmeklēšanas komitejas priekšsēdētājs, balstoties uz tiesas Padomes slēdzienu (padome sastāv no trim Augstākās tiesas tiesnešiem), turklāt - ja šim lēmumam piekrīt Augstākā Tiesnešu Kvalifikācijas Padome. Attiecībā uz citiem tiesnešiem kriminālprocesu uzsāk pēc Izmeklēšanas Komitejas priekšsēdētāja iniciatīvas, kas lēmumu pieņem, pamatojoties uz tiesas Padomes slēdzienu (padome sastāv no trim tiesnešiem, attiecīgi no Republikas Augstākās tiesas, teritoriālās un reģionālās tiesas, un tam piekrīt attiecīgā tiesnešu kvalifikācijas padome).³¹⁷

Vienlaikus ir valstis, kur tiesnešu imunitāte ir aprobežota, attiecinot to tikai uz tiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kas izdarīti, īstenojot amata pienākumus. Tā **Čehija** noteikts, ka tiesu tiesnešiem, kuri nav Konstitucionālās tiesas tiesneši, ir tikai daļējs procesuāls atbrīvojums attiecībā nodarījumiem, kas izdarīti, īstenojot dienesta funkcijas. Šādos gadījumos piekrišanu kriminālvajāšanai dod tiesnešus amatā ieceļošā amatpersona – republikas prezidents. Savukārt par citiem tiesnešu izdarītajiem noziegumiem īstenojama vispārējā kriminālprocesuālā kārtība.³¹⁸ Savukārt **Zviedrijā** par Augstākās tiesas un Augstākās Administratīvās tiesas tiesnešu kriminālprocesuālo imunitāti noteikts, ka Tieslietu kanclers vai parlamentārais Ombuds drīkst izvirzīt apsūdzību šiem tiesnešiem tikai par noziegumiem, ko tie izdarījuši, pildot amata pienākumus. Turklāt - šādos gadījumos iztiesāt šos noziegumus uzticēts tikai Augstākai tiesai.³¹⁹

Zviedrijas tiesību sistēmas tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes jomā īpatnība saistīta arī ar to, ka kriminālprocesuālā imunitāte piemīt tikai augstākās instanču tiesas tiesnešiem. Šādai pieejai autore nevar piekrist. LR Satversmes tiesa, lemjot par tiesnešu darba samaksas jautājumiem, ir atzinusi, ka *jebkura līmeņa tiesas tiesnesim ir jābūt neatkarīgam. Tiesnešiem ir piešķirtas tiesības pieņemt galīgos*

³¹⁷ Joint First and Second Evaluation Rounds Evaluation Report on the Russian Federation, para 91.-96., Strasbourg, 5 December 2008.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2008\)2_RussianFederation_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2008)2_RussianFederation_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)

³¹⁸ First Evaluation Round, Evaluation Report on Czech Republic, para. 77.-83., Strasbourg, 28 March, 2003.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)11_CzechRepublic_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)11_CzechRepublic_EN.pdf) (skatīts 15.04.2009.)

³¹⁹ First Evaluation Round, Evaluation Report on Sweden, para. 107.-110., Strasbourg, 15 June, 2001. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282001%293_Sweden_EN.pdf (skatīts 12.01.2010.)

*lēmumus par personu dzīvību, brīvību, tiesībām, pienākumiem un īpašumu (sk.: Apvienoto Nāciju Tiesu varas neatkarības pamatprincipi // Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 28. septembris, Nr. 148). Visu līmeņu tiesu tiesneši pasludina spriedumu Latvijas tautas un valsts vārdā, spriedumam ir likuma spēks, tas ir obligāts visiem, un pret to jāizturas ar tādu pašu cieņu kā pret likumu. Jebkura līmeņa tiesas tiesneša spriedums var ietekmēt visas sabiedrības intereses. Sprieduma nozīmīgums nav atkarīgs no tā, kura līmeņa tiesas tiesnesis to pieņēmis, tāpēc sabiedrības un valsts interesēs ir nodrošināt visu tiesnešu neatkarību. Līdz ar to likumdevējam, lemjot par tiesnešu darba samaksas atbilstību tiesneša statusam, darba apjomam un raksturam, amatam noteiktajām prasībām un neatkarības garantijām, par pamatu jāņem zemākā līmeņa tiesas tiesneša atalgojums.*³²⁰ Autores ieskatā šī Satversmes tiesas secinājumā ietvertā ideja par vienlīdzīgu tiesnešu novērtējumu attiecināma ne tikai uz tiesnešu sociālo garantiju jomu, bet arī uz jebkuru citu jautājumu, kas skar tiesnešu kopumu, tai skaitā - tiesnešu kriminālprocesuālo imunitāti, jo šī imunitāte tāpat ir viens no tiesu neatkarības garantiem.

Pievēršoties likumā noteiktajai tiesnešu procesuālās imunitātes atcelšanas procedūrai, konstatējams, ka, pieņemot likumu „Par tiesu varu”, tā 13.panta izpildes nodrošināšanas nolūkā nedz šajā likumā, nedz arī kādā citā tiesību avotā nebija noteikta procedūra, kāda izpildāma, gatavojoties lemt un lemjot par tiesnešu imunitātes atcelšanu. Šādas procedūras neesamību varētu attaisnot apstākļi, ka likuma „Par tiesu varu” pieņemšanas laikā Saeimas darbību noteica atjaunotais, tomēr saturiski novecojušais 1929.gada Saeimas kārtības rullis.³²¹ Tomēr līdz ar 1994.gada 28.jūlija Saeimas kārtības ruļļa spēkā stāšanos šādas procedūras trūkums atzīstams par būtisku likumdevēja darbības tiesību sistēmas veidošanā trūkumu, jo īpaši tāpēc, ka Saeimas kārtības rullī, kaut arī lielā mērā nepietiekoši, bija noteikti atsevišķi jautājumi par Saeimas deputātu imunitātes atcelšanu. Tikai ar 2008.gada nogalē ar likumu „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”³²² Saeimas kārtības rullis tika papildināts ar jaunu 179.² pantu, kas noteica Saeimas Juridiskās komisijas pienākumu sagatavot lēmuma

³²⁰ Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra spriedums lietā Nr.2009-11-01 " Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7.punkta otrā teikuma un 17.punkta (2008.gada 14.novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107.pantam", 17.3.punkts. Latvijas Vēstnesis, Vēstnesis, 20.01.2010, nr.10.

³²¹ Saeimas kārtības rullis. Valdības Vēstnesis, 10.04.1929., 79.nr.

³²² Likums „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”, 5.pants: LR likums, 11.12.2008., Latvijas Vēstnesis, 23.12.2008, nr.200.

projektu par atļauju uzsākt kriminālvajāšanu pret tiesnesi (*vai tiesībsargu*) vai viņa apcietināšanu.

Vienlaikus kā nebūtiskas, tomēr atzīmēšanas vērtas ir atsevišķas neprecizitātes likuma „Par tiesu varu” 13.panta redakcijā, kas konstatējamas, vērtējot šo normu kopsakarā ar KPL 121.pantā noteikto. Neprecizitāšu atklāšanas nolūkā tabulā zemāk ietverts KPL regulējums par tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmi un atbilstošais tā regulējums likumā „Par tiesu varu”, izceļot atšķirības to redakcijās.

KPL 120.panta trešā daļa	Likuma „Par tiesu varu” 13.pants
1) <u>kriminālprocesu</u> pret tiesnesi <u>drīkst uzsākt</u> tikai Latvijas Republikas ģenerālprokurors	1) <u>krimināllietu</u> pret tiesnesi <u>var ierosināt</u> tikai Latvijas Republikas ģenerālprokurors
2) var saukt pie kriminālatbildības un apcietināt tikai ar Saeimas piekrišanu	2) nevar apcietināt un saukt pie kriminālatbildības bez Saeimas piekrišanas
3) lēmumu par apcietināšanu, piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai pieņem īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis	3) lēmumu par apcietināšanu, piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai pieņem <u>tam</u> īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis
4) ja tiesnesis ir notverts <u>smaga vai sevišķi smaga nozieguma</u> izdarīšanā, lēmums par piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai nav nepieciešams, bet 24 stundu laikā par to ir jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un ģenerālprokurors	4) ja tiesnesis notverts <u>smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma</u> izdarīšanā, lēmums par piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai nav nepieciešams, bet 24 stundu laikā par to ir jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un ģenerālprokurors

Vērtējot šo tiesību regulējumu, konstatējams, ka likumdevējs tiesneša imunitātes saturu, kāds tas bija noteikts likumā „Par tiesu varu”, ar nelielām atšķirībām dublējis KPL. Vienlaikus, noskaidrojot KPL ietvertā regulējuma kvalitāti, apstāklis, ka tā 120.panta redakcija radīta, faktiski kopējot tajā speciālo normatīvo aktu attiecīgo tiesību normu redakcijas, kas bija spēkā jau ilgi pirms KPL spēkā stāšanās, norāda uz to, ka likumdevējs, KPL tverot kriminālprocesuālās imunitātes jautājumus, kaut kādu iemeslu dēļ nepiešķīra kriminālprocesuālās imunitātes jautājumam pietiekošu nozīmīgumu. Pozitīvi, ka likumdevējs vispār uzskatīja par nepieciešamu KPL ietvert kriminālprocesuālās imunitātes reglamentāciju, tomēr nav atbalstāms, ka tas tiek darīts, vienkārši ietverot jaunā likumā nereti novecojušas tiesību normas. Tādējādi šādas tiesību normas „tehniskas pieejas” radīšanas rezultāts ir ne tikai nevajadzīga tiesību normu dublēšana, bet arī saturiski novecojušu tiesību normu ievietošana jaunā likumā. Turklāt šis likumdevēja rīcības rezultātā radīts pamats kriminālprocesa normu

piemērošanas problemātikai, kas izriet arī no speciālajā likumā ietvertās reglamentācijas un KPL ietvertās reglamentācijas kolīzijas.³²³ Līdz ar to likumdevēja pieeja KPL 120.panta radīšanā izraisa kritisku vērtējumu, jo šādas rīcības rezultāta ietekmē, cita starpā, radīta augsne kriminālprocesa normu piemērošanas problemātikai. Problemātikas KPL un likumā „Par tiesu varu” atklāsmes nolūkā turpmāk aplūkoti atsevišķi problēmjautājumi: 1) problemātika KPL un likuma „Par tiesu varu” lietotās terminoloģijas kolīzijas dēļ, 2) problemātika Satversmes tiesas tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes reglamentācijā, 3) problemātika tiesas piesēdētāju kriminālprocesuālās imunitātes kā tiesību institūta izslēgšanā no Latvijas tiesību sistēmas.

Vienlaikus autore uzsver, ka problemātika tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes jomā izpaužas ne tikai turpmāk šajā apakšnodaļā aplūkoto jautājumu kontekstā. Darba VI nodaļā atsevišķi aplūkota problemātika ar procesuālo imunitāti apveltīto valsts amatpersonu, tostarp – tiesnešu, aizturēšanā, kratīšanā, privātās apsūdzības procesa īstenošanā. Līdz ar to atsevišķu, ar šo amatpersonu imunitātes darbības saturu saistīto problēmjautājumu iztirzājumu skatīt darba VI nodaļā.

1) Krimināllietas ierosināšana un kriminālprocesa uzsākšana

Latvijas Kriminālprocesa kodeksā kā pastāvīga kriminālprocesa stadija bija norādīta „krimināllietas ierosināšana” un līdz ar krimināllietas ierosināšanu sākās otra kriminālprocesa stadija – pirmstiesas izmeklēšana. Līdz ar KPL spēkā stāšanos šī stadija vairs nepastāv, kā arī nepastāv jēdziens „krimināllietas ierosināšana”. No KPL 369. un 370.pantā noteiktā izriet, ka kriminālprocess ir uzsākams, ja konstatēts kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats. Savukārt 373.pants nosaka pamatu atteikumam uzsākt kriminālprocesu. Nav paredzēta nekāda kriminālprocesuālās pārbaudes veikšana, lai izlemtu, kāds nolēmums jāpieņem. Jautājums par kriminālprocesa uzsākšanu vai atteikšanos to uzsākt ir izlemjams nekavējoties pēc ziņu saņemšanas. Tā kā likumdevējs nav paredzējis jebkādas kriminālprocesuālās pārbaudes veikšanu pirms jautājuma izlemšanas par procesa uzsākšanu, tad jāsecina, ka process jāuzsāk ikreiz, kad ir kaut mazākais pamats uzskatīt, ka noziedzīgs nodarījums ir noticis un nav acīmredzamu kriminālprocesu nepieļaujošu apstākļu.³²⁴

³²³ šāds likumdevēja darbības novērtējums saistīts arī ar citu valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes regulējuma tvērumu KPL, līdzīgi kā tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes regulējumu KPL radot, faktiski dublējot amatpersonas darbību regulējošajā speciālajā normatīvajā aktā noteikto.

³²⁴ Meikališa Ā. Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. II Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Jurista Vārds, 2006., nr.11.

Likuma „Par tiesu varu” 13.panta otrajā daļā noteikts, ka krimināllietu pret tiesnesi var ierosināt tikai ģenerālprokurors. Savukārt KPL 121.panta trešā daļa nosaka, ka kriminālprocesu pret tiesnesi drīkst uzsākt tikai Latvijas Republikas ģenerālprokurors. Tādējādi, ņemot vērā minēto par izmaiņām kriminālprocesa stadiju izdalīšanā, secināms, ka likumdevējs, it kā pārrakstot KPL likuma „Par tiesu varu” 13.panta otrajā daļā noteikto, faktiski pēc būtības izdarīja izmaiņas tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes reglamentācijā. Ja ģenerālprokurora ekskluzīvās tiesības ierosināt kriminālprocesu pret tiesnesi Latvijas Kriminālprocesa kodeksa darbības laikā atbilstoši likumā „Par tiesu varu” noteiktajam bija īstenojamas „attālinātākā laikā” no ziņu par iespējamo noziedzīgo nodarījumu saņemšanas (līdz brīdim, kad varēja ierosināt kriminālprocesu, varēja būt pagājis 10 vai 30 dienu termiņš, kura ietvarā būtu noskaidrots, ir vai nav noticis noziedzīgs nodarījums un noskaidrots, vai iespējams un nepieciešams ierosināt krimināllietu), tad līdz ar KPL spēkā stāšanos ģenerālprokuroram kriminālprocess jāuzsāk nekavējoties, bez jebkādu papildus darbību veikšanas, tiklīdz saņemtas vai iegūtas ziņas par tiesneša noziedzīgo nodarījumu un konstatēta iespējamība, ka tiešām izdarīts noziedzīgs nodarījums.

Minētais liek secināt, ka, kaut arī pirmajā brīdī vērtējot KPL un likuma „Par tiesu varu” atbilstošo normu saturu, sākotnēji šķiet, ka likumos nav nodrošināta vien vienādu terminu lietošana³²⁵, veicot to dziļāku izpēti, redzams, ka līdz ar KPL spēkā stāšanos tiesneša kriminālprocesuālās imunitātes saturs ir izmainīts.

Vērtējot šo jautājumu no tiesību normu prakses viedokļa, īpašas atšķirības tiesību normas piemērošanā Latvijas Kriminālprocesa kodeksa un KPL darbības laikā nav konstatējamas, jo pamatā kriminālprocesi par valsts amatpersonu izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem tiek uzsākti, pirms tam veicot Operatīvās darbības likumā noteiktos operatīvās darbības pasākumus³²⁶, kuru īstenošanas rezultātā bez jebkādu papildus cita veida procesuālo darbību veikšanas secināms, ir vai nav veicams kriminālprocess. Tādējādi ģenerālprokurora tiesību īstenošana laika ziņā abos gadījumos faktiski sakrīt. Tomēr, raugoties no tiesību teorijas viedokļa, tā kā vienlaikus spēkā ir abas šīs tiesību normas, izvirzāms jautājums par to, kura tad no šīm

³²⁵ autore ieskatā šeit vietā atzīmēt, ka, stājoties spēkā KPL, tiesību praksē kā problemātiska tika konstatēta abu šo jēdzienu nošķiršana, kas vēl jo vairāk apstiprina, ka aplūkotā problēma nav vien juridisku terminu lietošanas nekonsekvence, bet gan problēma, kas var būtiski ietekmēt kriminālprocesa gaitas izpratni (skatīt, piemēram, Meikališa Ā. Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā. Administratīvā un kriminālā justīcija, LPA, 2007., 4.nr., 148.lpp.

³²⁶ Operatīvās darbības likums, 9.-16.pants: LR likums, 16.12.1993., Latvijas Vēstnesis, 30.12.1993., nr.131.

normām un kā piemērojama. Vērtējot normu kolīziju, izmantojot tiesību normu kolīziju risināšanas metodes, autore nonāk pie secinājuma, ka kā jaunākā un speciālā tiesību norma ir piemērojama KPL 120.panta otrā daļa, tādējādi piemērojot standartu – ģenerālprokurors nekavējoties iesaistīts jautājumā lemšanā par tālāko kriminālprocesa par tiesneša iespējami izdarītā noziedzīgā nodarījuma gaitu. Turklāt – šīs normas piemērošanu pamato arī tās nosacījumu, kas ir labvēlīgāki tiesnesim, saturs. Tomēr, kaut arī ir iespējams konstatēt, kura no kolidējošajām tiesību normām ir piemērojama, tiesību normu sakārtošanas nolūkā būtu nepieciešams veikt likuma „Par tiesu varu” 13.panta otrās daļas grozījumu. Tomēr šādu priekšlikumu autore neizvirza, pamatojot to ar darbā izteikto ierosinājumu novērst normatīvo aktu dublēšanu, kriminālprocesuālo imunitāti vienai amatpersonu grupai paredzot divos normatīvajos aktos.

2) Satversmes tiesas tiesnešu imunitāte

1996.gada 6.maijā pieņemot Satversmes tiesas likumu³²⁷, tika izveidota Latvijas konstitucionālā tiesa un tās tiesnešiem noteikta kriminālprocesuālā imunitāte. Likuma 35.pants noteica pamatus Satversmes tiesas tiesneša neaizskaramībai, kas vēlāk, ar 2000.gada 30.novembra likumu „Grozījumi Satversmes tiesas likumā”³²⁸ tika precizēta, nosakot to tādu, kāda tā Satversmes tiesas tiesnešiem piemīt arī pašlaik - KPL darbības laikā. Šo imunitātes saturu uzskatāmi parāda šāda tabula:

Imunitāte Satversmes tiesas likuma 35.panta sākotnējā redakcijā	Imunitāte Satversmes tiesas likuma 35.panta grozītajā redakcijā
<ul style="list-style-type: none"> • 35.panta pirmā daļa: Kriminālvajāšanas uzsākšana, kā arī viņa apcietināšana nav pieļaujama bez Saeimas piekrišanas • 35.panta otrā daļa: Aizturēšana, piespiedu atvešana un pakļaušana kratīšanai var notikt tikai ar Satversmes tiesas piekrišanu. Šos jautājumus Satversmes tiesa izskata triju tiesnešu sastāvā 	<ul style="list-style-type: none"> • 35.panta pirmā daļa: Kriminālvajāšanas uzsākšana, kā arī apcietināšana nav pieļaujama bez Satversmes tiesas piekrišanas. Šā lēmuma pieņemšanai nepieciešams visa tiesnešu sastāva absolūtais vairākums

³²⁷ Satversmes tiesas likums, 35.pants: LR likums, 05.06.1996., Latvijas Vēstnesis, 14.06.1996., nr.103.

³²⁸ Likums „Grozījumi Satversmes tiesas likumā”, 26.pants: LR likums, 30.11.2000., Latvijas Vēstnesis, 20.12.2000., nr. 460./464.

Komentējot Satversmes tiesas tiesnešiem likumā paredzēto imunitāti kontekstā ar iepriekš aplūkoto citu tiesnešu imunitāti, jāatzīmē, ka saskatāma būtiski atšķirīga likumdevēja attieksme pret viena veida amatpersonām.

No likuma „Par tiesu varu” 1.panta trešās daļas izriet, ka tiesu vara Latvijas Republikā pieder rajonu (pilsētu) tiesām, apgabaltiesām, Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai. Tādējādi no šī likuma nosacījuma izriet secinājums, ka tiesu varai piederīgās amatpersonas – tiesneši, gan vispārējās jurisdikcijas tiesneši, gan Satversmes tiesas tiesneši, visi ir vienlīdzīgi tiesneši (protams, ne amatpersonu hierarhijas aspektā, bet gan pēc piederības pie konkrētas valsts amatpersonu grupas). Šādas vienlīdzīguma pieejas izpratne izriet ne tikai no likuma „Par tiesu varu”, bet arī no likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”³²⁹, kurā, uzskaitot valsts amatpersonu grupas, noteikts, ka valsts amatpersona ir tiesnesis, atsevišķi neizdalot vispārējās jurisdikcijas tiesas, administratīvo tiesu, Satversmes tiesas vai kādas citas tiesas tiesnešus. Turklāt, no šī likuma regulējuma raugoties, tajā valsts amatpersonām noteiktie ierobežojumi un aizliegumi tāpat vienādi attiecināti uz visiem tiesnešiem.³³⁰

Diemžēl, meklējot pamatojumu atšķirīgā imunitātes satura noteikšanā, nav konstatējami likumdevēja apsvērumi, kas sniegtu atbildi uz jautājumu, kāpēc Satversmes tiesas tiesnešiem noteiktās imunitātes saturs ir ievērojami atšķirīgs no citu tiesnešu imunitātes satura. To starpā, iepazīstoties ar Satversmes tiesas likuma un tā grozījumu tapšanas vēsturi (tai skaitā izpētot Saeimas sēžu, kurās izskatīja šos abus tiesību aktus, stenogrammas), pamatojumu attiecīgo normu saturam autore nesaskata, jo pamatā tiesību normu pieņemšanas laikā diskutēts nevis par Satversmes tiesas tiesnešu neaizskaramības jautājumu, bet par Satversmes tiesā vērsties tiesīgajām personām, Satversmes tiesas sprieduma spēku, u.t.m.³³¹ Līdz ar to, tā kā nav atrodams objektīvs pamatojums dažādas pieejas īstenošanā attiecībā pret vienā valsts amatpersonu grupā ietilpstošām amatpersonām, būtu nepieciešams veikt pasākumus tiesisko apstākļu vienādošanai.

³²⁹ Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, 4.panta 21.punkts: LR likums, 25.04.2002., Latvijas Vēstnesis, 09.05.2002., nr.69.

³³⁰ Turpat, 9.-19.pants.

³³¹ Sal. Latvijas Republikas 5.Saeimas 1996.gada 8.februāra, 11.aprīļa, 5.jūnija plenārsēdes stenogrammas par likumprojekta „Satversmes tiesas likums” pieņemšanas gaitu, http://www.saeima.lv/steno/st_96/st0802.html, http://www.saeima.lv/steno/st_96/st1104.html, http://www.saeima.lv/steno/st_96/st0506.html (aplūkotas 06.08.2009.), kā arī Latvijas Republikas 7.Saeimas 2000.gada 20.jūnija, 28.septembra un 30.novembra plenārsēdes stenogrammas par likumprojekta „Grozījumi Satversmes tiesas likumā” tapšanas gaitu, <http://www.saeima.lv/steno/2000/st2006.html>, <http://www.saeima.lv/steno/2000/st2809.html>, <http://www.saeima.lv/steno/2000/st3011.html> (skatīts 06.08.2009.)

Tomēr, kaut arī Satversmes tiesa atbilstoši likuma „Par tiesu varu” noteiktajam ir viena no tiesu varā ietilpstošajām tiesām, kas izriet arī no Satversmes tiesas likuma 1.panta pirmajā daļā noteiktā, vērtējot konstitucionālās tiesas kompetenci un tās sprieduma spēka iedarbību uz citu tiesu darbību (piemēram, KPL³³² un Administratīvā procesa likumā³³³ noteiktais par pienākumu piemērot Satversmes tiesas sprieduma interpretāciju), konstatējams, ka, salīdzinājumā ar citām tiesām, konstitucionālajai tiesai piešķirts īpašs statuss. Tādējādi arī autoresprāt rodams pamatojums Satversmes tiesas tiesnešu imunitātes satura atšķirībai.

Iepriekš šajā apakšnodaļā, apskatot citu tiesnešu imunitāti, konstatēts, ka tiem imunitāte noteikta gan likumā ”Par tiesu varu”, gan arī KPL. Vērtējot KPL 120.pantu, secināms, ka likumdevējs tajā noteicis likumos garantēto valsts amatpersonu imunitāti, nosakot konkrēto amatpersonu imunitātes izpausmi. Tiesnešu imunitātes aprakstam veltīta tā otrā daļa, kā subjektu, uz ko tā attiecas, nosakot „tiesnesis”. Tādējādi, tā kā Satversmes tiesas tiesnesis neapšaubāmi ir tiesnesis, KPL 120.panta piemērotājs, risinot ar Satversmes tiesas tiesneša imunitāti saistītu jautājumu, var secināt, ka uz Satversmes tiesas tiesneša imunitāti, tāpat kā uz citu tiesu tiesnešu kriminālprocesuālo imunitāti, attiecināma KPL 120.panta otrā daļa. Tomēr šis secinājums ir aplams, jo kā speciālā norma šādā situācijā piemērojama Satversmes tiesas likums, kas, kā minēts, ietver speciālas, tikai uz Satversmes tiesas tiesnešiem attiecināmas tiesību normas. Nav atbalstāma pieeja, ka KPL kā konsolidētajā tiesību avotā vispār nekas nav teikts par minētā speciālā regulējuma esamību. Līdz ar to nepieciešams izdarīt grozījumu KPL, tā 120.pantā paredzot tajā Satversmes tiesas tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes.

Salīdzinot Satversmes tiesas tiesnešu procesuālās imunitātes reglamentācijas īpatnības ar citu valstu attiecīgo regulējumu, secināms, ka tāda procesuālās imunitātes sistēma, kādu paredz Satversmes tiesas likums, nav noteikta nevienā no aplūkotajām valstīm.³³⁴ Pamatā konstitucionālās tiesas tiesnešu imunitāte tiek noteikta identiski tai, kas noteikta (ja vispār ir noteikta) citu tiesu tiesnešiem (piemēram, Lietuvā). Tomēr ir valstis, kur attiecībā uz konstitucionālās tiesas tiesnešiem noteikts speciāls regulējums (piemēram, Krievijā, līdzīgi kā Latvijā imunitātes atcelšanas jautājumu lemj pati

³³² Kriminālprocesa likums, 2.panta otrā daļa: Kriminālprocesa likums: LR likums, 21.04.2005., Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 09.06.2005, nr.11.

³³³ Administratīvā procesa likums, 17.panta piektā daļa: LR likums, 25.10.2001., Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 13.12.2001, nr.23.

³³⁴ darba gaitā izpētīts konstitucionālo tiesu tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes saturs 15 valstīs, to skaitā - Igaunijā, Lietuvā, Krievijā, Vācijā, Austrijā, Nīderlandē, Francijā, u.c.

Konstitucionālā tiesa³³⁵, savukārt Čehijā, kur citiem tiesnešiem noteikta ļoti ierobežota apjoma imunitāte, konstitucionālās tiesas tiesnešiem noteikta tāda pat imunitāte kā parlamenta deputātiem³³⁶).

3) Tiesas piesēdētāju imunitāte

Līdz 2009.gada 1.jūlijam³³⁷ Latvijas tiesu varas sistēmā tiesas spriešanas funkcija bija nodota tiesas piesēdētājiem, kuru kriminālprocesuālās imunitātes saturs faktiski bija tāds pats kā tiesnešiem, vienīgi imunitātes atcēlējs subjekts bija attiecīgā pašvaldība, kura ievēlēja to amatā. Līdz ar ko problemātiskie jautājumi atzīmējami tie paši, kas minēti nule aplūkojot jautājumu par tiesnešu imunitāti.

Kopumā vērtējot šo tiesību subjektu esamību valsts amatpersonu, kurām piemīt kriminālprocesuālā imunitāte sistēmā, tam veltāma kritika, kas balstīta uz citu valstu pieredzi. Izvērtējot citu valstu tiesību sistēmas, konstatējams, ka tiesas piesēdētājiem un tiem funkcionāli pielīdzināmajiem tiesu zvērinātajiem kriminālprocesuālā imunitāte nav bieži sastopams tiesību institūts. Tā vien Krievijā 2004.gada 29.augusta Federālā likuma „Par vispārējās jurisdikcijas Federālās tiesas zvērinātiem”³³⁸ noteikts, ka Konstitūcijā garantētā tiesnešu imunitāte attiecas arī uz tiesas zvērinātajiem, īstenojot tiesas funkcijas. Tādējādi secināms, ka Latvijas tiesību sistēmā pastāvot tiesas piesēdētāju kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūtam, bija īstenota pieeja imunitāti noteikt salīdzinoši plašam amatpersonu apjomam, kas, savukārt, nesaskan ar vispārējo nostāju samazināt ar imunitāti apveltīto amatpersonu apjomu.

Minēto grozījumu likumā „Par tiesu varu” un ar to saistīto grozījumu KPL 120.panta trešajā daļā spēkā stāšanās tika noteikta 2009.gada 1.jūlijā. Vienlaikus abu šo likumu Pārejas noteikumos tika ietverts noteikums, ka krimināllietās, kurās līdz šo grozījumu spēkā stāšanās veikta lietas koleģiāla iztiesāšana, iztiesāšanu turpina koleģiālā sastāvā līdz sprieduma taisīšanai vai kriminālprocesa izbeigšanai tiesas sēdē. Ja tas nav iespējams, tiesnesim, izvērtējot lietas sarežģītību, jālemj par iztiesāšanas turpināšanu vienpersoniski. Šie noteikumi paredz arī, ka tiesas piesēdētāju ar tiesas

³³⁵ Joint First and Second Evaluation Rounds Evaluation Report on the Russian Federation. Strasbourg, para. 116., 5 December 2008.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2008\)2_RussianFederation_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2008)2_RussianFederation_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)

³³⁶ First Evaluation Round, Evaluation Report on Czech Republic, para. 80.-81., Strasbourg, 28 March, 2003. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)11_CzechRepublic_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)11_CzechRepublic_EN.pdf) (skatīts 15.04.2009.)

³³⁷ Ar 16.06.2009. likumu “Grozījumi likumā “Par tiesu varu” no likuma „Par tiesu varu” izslēgts tiesas piesēdētāju institūts. LR likums, 16.06.2009., Latvijas Vēstnesis, 30.06.2009., nr.100.

³³⁸ Federal Law On the Jury of Federal Courts of General Jurisdiction, Article 12, August 20, 2004, (No.113) http://www.supcourt.ru/courts_index.php (skatīts 23.08.2009.)

spriešanu saistīto pienākumu izpildes laikā nevar saukt pie kriminālatbildības un apcietināt bez tās tiesas priekšsēdētāja piekrišanas, kurā viņš pilda pienākumus. Lēmumu par tiesas piesēdētāja apcietināšanu, piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai pieņem tam īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis. Ja tiesas piesēdētājs notverts smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, lēmums par piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai nav nepieciešams, bet 24 stundu laikā par to jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un tās tiesas priekšsēdētājs, kurā tiesas piesēdētājs pilda pienākumus. Ja tiesas piesēdētāja pilnvaras izbeidzas lietas iztiesāšanas laikā, tās tiek saglabātas līdz šīs lietas iztiesāšanas beigām. Ņemot vērā minēto, faktiski tiesas piesēdētāju un to kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūtu pastāvēs vēl līdz laikam, kamēr kriminālprocesos, kuru izskatīšana tika uzsākta koleģiālā tiesas sastāvā, klātesot tiesas piesēdētājiem, tiks pieņemti galējie nolēmumi. Tomēr tiesu piesēdētāju tiesību institūts Latvijā drīz vairs nepastāvēs, kas šī darba ietvarā vērtējams pozitīvi, jo samazināsies imūno amatpersonu skaits.

Tomēr, nevērtējot šo tiesas piesēdētāju kā tiesas spriešanas funkciju veicošo tiesību subjektu tiesvedības nodrošināšanā lietderību un nepieciešamību, autore ieskatā veltāma kritika veidam, kā likumdevējs likvidēja šo tiesību institūtu. Proti – minēto grozījumu likumā „Par tiesu varu” veikšanas nepieciešamība izrietēja no valdības mērķa samazināt valsts budžeta 2009.gadam izdevumus.³³⁹ Tādējādi secināms, ka tiesas piesēdētāju izslēgšana no kriminālprocesa dalībnieku – valsts amatpersonu – amatpersonu ar kriminālprocesuālo imunitāti, vidus veikta, nesaistot to ar centieniem uzlabot kriminālprocesa sasniegšanas mērķi, vai mērķi nodrošināt citu kriminālprocesuālu jautājumu optimizāciju vai arī mērķi īstenot valsts amatpersonu, kas apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, loka sašaurināšanu. Kritiku likumdevēja rīcībai, balstoties uz naudas ekonomijas pamatiem, veltījušas arī profesores Ā.Meikališa un K.Strada-Rozenberga³⁴⁰, kam pievienojas arī šī darba autore.

³³⁹ Skruzis J. Atsakoties no tiesu piesēdētājiem, valsts ik gadu ietaupītu ap 106 000 latu. www.leta.lv, 29.05.2009. (skatīts 15.08.2009)

³⁴⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. Jurista Vārds, 30.06.2009., nr.1.

5.2.2. Prokuroru kriminālprocesuālā imunitāte

Prokuratūra – tā ir valsts iestāde, kuras statusam un funkcionālajai piederībai kādam no valsts varas atzariem juridiskajā zinātnē ik pa laikam pievērsta īpaša uzmanība. Skatot šo institūciju no varas dalīšanas teorijas viedokļa, ir pausti dažādi viedokļi par prokuratūras piederību kādai no valsts varām. Ir pausts viedoklis, kas viennozīmīgi noraida prokuratūras pilnīgu piederību tiesu varai. Prokuratūra veic izpildvaras funkcijas, īstenojot piespiešanas mehānismus citādi, nekā to dara tiesa. Prokuratūra principā pieder pie izpildvaras, bet institucionāli un daļēji funkcionāli to var uzskatīt par tiesu varai piederīgu.³⁴¹ Satversmes tiesa ir paudusi viedokli par prokuratūras vietu un lomu, pamatā balstoties uz likumdevēja gribas, kas tika pausta, pieņemot LR Satversmi, likumu „Par tiesu varu” un Prokuratūras likumu, secinot, ka prokuratūra ir tiesu varas institūcija.³⁴² Vienlaikus prokuratūras iestādēs strādājošie prokurori kā valsts amatpersonas bauda kriminālprocesuālo imunitāti, kas ievērojami atšķiras no tiesu varas amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes.

Stājoties spēkā 1994.gada 19.maija Prokuratūras likumam³⁴³, tika noteikts imunitātes saturs prokuroriem, kāds tas ir arī KPL laikā. Turklāt - identisku prokuroru kriminālprocesuālās imunitātes saturu daļā par kriminālprocesā piemērojamajiem nosacījumiem paredz arī KPL 120.panta ceturtā daļa. Uzskatāmi prokuroru kriminālprocesuālās imunitātes saturu parāda šāda tabula:

Prokuratūras likuma 7.pants un KPL 120.panta ceturtā daļa
<ul style="list-style-type: none">• 7.panta pirmā daļa: kriminālvajāšanas uzsākšana, aizturēšana, apcietināšana, piespiedu atvešana, pakļaušana kratīšanai notiek likumā noteiktajā kārtībā, par to nekavējoties paziņojot ģenerālprokuroram• 7.panta otrā daļa: nedrīkst aizturēt administratīvā kārtā• 7.panta trešā daļa: Tikai ar ģenerālprokurora piekrišanu atļauts kontrolēt prokuratūras darbībā izmantojamās informācijas sistēmas un sakaru līdzekļus, arī elektroniskos līdzekļus, noņemt informāciju no tiek un iejaukties to darbībā

³⁴¹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984-731-39-1, 2004., 550.lpp.

³⁴² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006.gada 20.decembra spriedums lietā Nr.2006-12-01 "Par Prokuratūras likuma 1.panta pirmās daļas, 4.panta pirmās daļas, 6.panta trešās daļas, 22.panta un 50.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90.pantam", 14., 15.punkts. Latvijas Vēstnesis, 28.12.2006., nr.206.

³⁴³ Prokuratūras likums, 7.pants: LR likums, 19.05.1994., Latvijas Vēstnesis, 02.06.1994., nr.65 (redakcijā uz 01.07.1994. un arī šobrīd)

Komentējot šo tiesību regulējumu, secināms, ka prokuroru imunitātes saturs būtiski atšķiras no līdz šim aplūkoto valsts amatpersonu imunitātes regulējuma, kas rada pamatu uzskatam par likumdevēja īpašas domas esamību tieši prokuroru imunitātes noteikšanā. Kā būtiskākā atšķirība no līdz tam tiesību avotos nostiprinātā imunitātes regulējuma minams, ka uz prokuroru attiecināta vispārējā kriminālprocesuālā kārtība. Vienīgais izņēmums, kas noteikts likumā, ir, ka par kriminālprocesuālo pasākumu veikšanu jāinformē ģenerālprokurors. Diemžēl, ieskatoties šī tiesību institūta tapšanas vēsturē Saeimā, nav iespējams gūt pamatotu informāciju par konkrētā imunitātes veida nepieciešamību un satura piemērotību tieši prokuroru aizsardzībai, tai skaitā tā iemesla dēļ, ka likumam nebija izstrādāta anotācija.

Vienlaikus, pat dziļi neiedziļinoties prokuroriem noteiktās imunitātes saturā, redzams, ka tas ievērojami atšķiras no tiesnešiem noteiktā imunitātes satura. Prokuratūras likuma 1.panta pirmā un trešā daļa cita starpā nosaka, ka prokuratūra ir tiesu varas institūcija, un ka prokurors ir prokuratūras amatpersona. Tādējādi tieši šo, no likuma tieši izrietošo apsvērumu dēļ, rodas jautājums – kāpēc netiek runāts par tādu prokuroru imunitātes saturu, kāds tas ir tiesnešiem. Arī no Saeimas plenārsēdes diskutētā par Prokuratūras likumprojektu secināms, ka šāda veida jautājums ir radies likumdevējam. Proti – izskatot Prokuratūras likumprojektu 1.lasījumā, deputāts J.Straume debatējis par to, „kā prokuratūras likums saskaņojas ar likumu „Par Latvijas Republikas tiesu iekārtu”... *Likumprojekts nav saskaņots ar pašlaik spēkā esošajiem likumiem, pirmkārt, ar likumu "Par tiesu varu". Šeit ir divas iebildes: a) jautājumi par prokurora neatkarību un neiejaukšanos viņa darbā būtu jārisina analogi, kā tas ir noteikts attiecībā uz tiesnešiem; b) tas pats attiecas arī uz prokurora noraidīšanas pamatojumu.*”³⁴⁴ Diemžēl turpmākajā diskusijā par likumprojektu izteiktās domas attīstība nav īstenota, līdz ar ko iemeslus likumu savstarpējai saskaņošanai aplūkotā jautājuma sakarā var vien minēt.

Savukārt, izskatot Prokuratūras likumprojektu 2.lasījumā, deputātu diskusija bijusi vien sakarā ar prokuroru atbildību par to izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem un prokuratūras darbā izmantojamās informācijas un datu bāžu neaizskaramību. Proti – diskusijai izvirzīts deputātu Karnupa un Prēdeles ierosinājums „... noteikt, ka par prokurora izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem viņš ir sodāms disciplinārā kārtā. Kālab mēs nosvērāmies par labu nevis savam sākotnējam

³⁴⁴ Latvijas Republikas 5.Saeimas 1993.gada 7.oktobra plenārsēdes stenogramma. http://www.saeima.lv/steno/st_93/st0710.html (skatīts 03.08.2009.)

viedoklim, nevis Lagzdiņa viedoklim, bet Karnupa un Prēdeles viedoklim? Gluži vienkārši tāpēc, ka reālā situācija rajonos ir tāda, ka tur patlaban ir prokurors, divi vai trīs tiesneši, un, dabiski, ka viņi ir labi kolēģi savā darbā, jo ikdienā strādā kopā, bieži vien viņi ir labi draugi, reizēm pat ļoti labi, un tas būtu stipri savādi, ka viens kolēģis būtu spiests tiesāt, sodīt otru kolēģi, zinot, ka nākamajā dienā viņiem atkal ir jāstrādā kopā. Tātad objektīvāka šo lietu skatīšana būtu disciplinārā kārtā, ja savu padoto sodītu priekšnieks.”³⁴⁵. Savukārt par kārtību, kādā veidā no prokuratūras darbībā izmantojamās informācijas sistēmas ir iespējams noņemt informāciju, debatēts, vadoties no deputātu Karnupa un Prēdeles priekšlikuma, kuri „gribēja noteikt stingrāku kārtību, faktiski iekļaujot to kriminālprocesa ietvaros un nosakot, ka to var darīt tikai ar ģenerālprokurora sankciju: *Redzat, pret šādu priekšlikumu bija pats ģenerālprokurors, jo viņš uzskata, ka pilnīgi pietiek ar viņa piekrišanu. Ir gadījumi, kad nepieciešams šajā informācijas sistēmā iejaukties tīri tehnisku jautājumu kārtošanas nolūkā, teiksim, labot, pārbaudīt, kontrolēt, un nevajag šo tīri tehnisko jautājumu sajaukt ar kriminālprocesuālo darbību. Tādēļ komisija to noraidīja. Arī pats ģenerālprokurors ir pret to.*³⁴⁶

Vispārinot valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes saturs izvērtējumu, secināms, ka kriminālprocesuālās imunitātes saturs dažādām amatpersonām tā fundamentālajās nostādnēs, kaut arī nereti diskutabls, ir visnotaļ adekvāts. Vienlaikus, no šāda skatu punkta raugoties, pārdomu vērts ir jautājums par prokuroru kriminālprocesuālās imunitātes saturu. Vairākumā KPL 120.pantā minēto valsts amatpersonu aizturēšana, kratīšana un virkne citas darbības procesuāli veicamas, ja saņemta īpaša tiesību subjekta piekrišana, un/vai ja pieņemts īpašs lēmums. Vienlaikus stipri vienkāršots procesuālo darbību – aizturēšanas, atvešanas piespiedu kārtā, kratīšanas, apcietināšanas un saukšanas pie kriminālatbildības modelis attiecināts uz prokuroriem, jo KPL 120.panta ceturtā daļa nosaka, ka prokuroru var aizturēt ... likumā noteiktajā kārtībā, par to nekavējoties paziņojot ģenerālprokuroram.

Saskaņā ar Prokuratūras likuma 1.panta pirmajā daļā noteikto prokuratūra ir tiesu varas institūcija, kas patstāvīgi veic uzraudzību pār likumības ievērošanu šajā likumā noteiktās kompetences ietvaros, savukārt likuma „Par tiesu varu” 106¹.panta pirmā daļa nosaka, ka prokurors ir pie tiesu varas piederīga amatpersona, un tieši tāpēc

³⁴⁵ Šis priekšlikums, kā izriet no sēdē nolemtā un arī Prokuratūras likuma spēkā esošās redakcijas, akceptēts un attiecīgi arī ieviests Prokuratūras likumā.

³⁴⁶ Latvijas Republikas 5.Saeimas 1994.gada 10.marta plenārsēdes stenogramma. http://www.saeima.lv/steno/st_94/st1003.html (skatīts 03.08.2009.)

varētu uzskatīt, ka prokurora kriminālprocesuālās imunitātes saturam būtu jābūt vismaz tādām pašām kā tiesnešu imunitātes saturam.

Uzsverot kriminālprocesuālās imunitātes noteikšanas mērķi - pasargāt profesionālo darbību realizējošo personu no nepatiesām apsūdzībām, novēršot nepamatotu iejaukšanos to darba veikšanā, jāsecina, ka prokurora veicamo funkciju satura dēļ ir nepieciešams pasargāt tos no iespējamās to darbības ietekmes, palielinot tiem piešķirtās kriminālprocesuālās imunitātes apjomu. Pašreiz, lai veiktu procesuālo darbību pret prokuroru, nepieciešams tikai par to nekavējoties paziņot ģenerālprokuroram, respektīvi – jāveic ģenerālprokurora informēšana. Šāda informēšana pēc būtības ir uzskatāma par vienkārši izpildāmu darbību, kas, turklāt, jebkādu iespējamo iebildumu dēļ no ģenerālprokurora puses, neuzliek pienākumu procesu veicošajai amatpersonai mainīt savu turpmāko rīcību. Līdz ar to esošās prokurora imunitātes saturs ir vairāk „formāls” un nerada pietiekošu normatīvo pamatu prokurora darbības aizsardzībai. Minēto apsvērumu dēļ prokurora aizturēšanā un arī citu kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanā pēc būtības nevar runāt par kriminālprocesuālo imunitāti, jo visas procesuālās darbības faktiski veicamas tādā pat kārtībā, kā attiecībā pret jebkuru citu personu, kurai nav piešķirta kriminālprocesuālā imunitāte.

Mēģinot rast attaisnojumu likumdevēja radītajam „vājajam” prokuroru imunitātes regulējumam, vērā būtu ņemami apstākļi, ka prokurora aizsardzības nolūkā ģenerālprokurors, uzzinot par kādu KPL 120.panta ceturtajā daļā minēto procesuālo darbību veikšanu pret prokuroru, un saskatot šo darbību veikšanā iespējamās pretlikumības, vai paredzot darbības, kas neatbilst kriminālprocesa mērķa īstenošanai, var:

- 1) atbilstoši Prokuratūras likuma 19.pantam iesniegt prokurora protestu;
- 2) atbilstoši Prokuratūras likuma 20.pantam iesniegt prokurora iesniegumu;
- 3) novērst pretlikumības īstenojot izmeklēšanas uzraudzības institūtu;
- 4) novērst pretlikumības, nosakot prokuroru par procesa virzītāju izmeklēšanas stadijā.

Tomēr šādi tiesiskie instrumenti var tikt izmatoti jebkurā kriminālprocesā, līdz ar ko tos nevar uzskatīt par tādiem, kas nodrošina adekvātu prokurora kriminālprocesuālo imunitāti.

Problemātisks šī jautājuma kontekstā ir arī regulējums par brīdi, kad par attiecīgo procesuālo darbību ir jāpaziņo ģenerālprokuroram. Proti – vērtējot KPL

120.panta ceturtais daļas saturs, nav iespējams viennozīmīgi noteikt, kad tieši jāveic ģenerālprokurora informēšana. Gramatiski raugoties uz normu, var secināt, ka prokuroru var aizturēt un veikt citas KPL 120.panta ceturtajā daļā noteiktās procesuālās darbības likumā noteiktajā kārtībā un nekavējoties pēc tam paziņot ģenerālprokuroram. Tai pat laikā, interpretējot šo regulējumu kopsakarā ar KPL 10.pantu, var secināt, ka šī ģenerālprokurora nekavējošās informēšana kriminālprocesuālās imunitātes principa īstenošanas nolūkā veicama pirms attiecīgās darbības veikšanas, jo, tā kā kriminālprocesuālās imunitātes principa saturā ietilpst „aizliegums vai ierobežojums piemērot pret personu procesuālos piespiedu līdzekļus”, paziņošanai pēc attiecīgās darbības veikšanas zūd jēga.

Ņemot vērā visu minēto, būtu nepieciešams grozīt KPL 120.panta ceturto daļu, nosakot prokurora imunitātei augstāku standartu. Likumdevējam, vērtējot piedāvāto izmaiņu nepieciešamību, būtu jāņem arī vērā, ka, lai veiktu procesuālās darbības ar valsts drošības iestāžu un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonām, nepieciešama ģenerālprokurora *piekrišana*, kas ir ievērojami ietekmīgāks tiesiskais līdzeklis par *informēšanu*. Jautājums ir – kādēļ šāda būtiska atšķirība, un kas no kriminālprocesa viedokļa ir tas apstāklis, kas liecis likumdevējam noteikt šādu atšķirību? Autoresprāt visu šo amatpersonu kompetencē nodota tādu funkciju izpilde, kas svarīguma ziņā ir vienādi būtiskas, līdz ar to arī šīm amatpersonām būtu jābūt aizsargātām ar, kā minimums, vienādiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Vienlaikus, vērtējot prokuroriem nosakāmās imunitātes saturu, jāņem vērā, ka prokuroru imunitātei tomēr jābūt zemākai nekā tiesnešu imunitātei, jo prokurori nevar būt tik neatkarīgi kā tiesa, jo to darbību kontrolē tiesa. Turklāt, salīdzinājumā ar tiesnešiem, prokuroriem nepiemīt tiesnešu statusam pielīdzināma statusa, jo tiem piemīt zemāka leģitimitātes pakāpe. Proti – tiesnešus amatā ieceļ Saeima, savukārt prokurorus – ģenerālprokurors, kas, salīdzinājumā ar Saeimu, nav tik augstas varas nesējs.

Vērtējot prokuroru procesuālās imunitātes nepieciešamību, vērā ņemams arī apstāklis, ka ārvalstīs prokurori pamatā netiek apveltīti ar kriminālprocesuālo imunitāti. Ir vien atsevišķas valstis - bijušās sociālo tiesību sistēmas loka valstis, kurās prokuroriem ir noteikta kriminālprocesuālā imunitāte. Saskaņā ar **Moldāvijas** Konstitūcijā³⁴⁷ noteikto prokuroriem piešķirta procesuālā imunitāte: prokurorus var sodīt tikai ar ģenerālprokurora piekrišanu; tāpat ģenerālprokurora piekrišana nepieciešama, lai tos pārmeklētu, lai noklausītos to telefona sarunas, lai veiktu to

³⁴⁷ Constitution of the Republic of Moldova, Third Section. (Adopted 29 July, 1994.), <http://confinder.richmond.edu/admin/docs/moldova3.pdf> (skatīts 17.08.2009.)

korespondences kontroli vai konfiskāciju, vai arī lai pārbaudītu dažādus tiem piederošos priekšmetus vai citus objektus. Arī **Lietuvā** paredzēta prokuroru kriminālprocesuālo imunitāte, proti - kriminālprocesuālo darbību veikšana iespējama, ja kriminālprocesu pret tiesnesi prokuroru uzsācis ģenerālprokurors.³⁴⁸ Vadoties no minētā, secināms, ka Latvijā nākotnē varētu atteikties no prokuroru imunitātes. Tomēr autore šādu priekšlikumu neizvirza, pamatojot to ar apsvērumu, ka Latvijas tiesībās kriminālprocesuālā imunitāte piemīt arī izpildvaras atsevišķām valsts amatpersonām, kuras valsts amatpersonu amatu hierarhijas sistēmā atrodas zemāk nekā prokurori (skatīt nākamo apakšnodaļu). Vērtējot prokuroriem nosakāmās imunitātes saturu, autores ieskatā jāņem vērā, ka prokuroru imunitātei jābūt zemākai nekā tiesnešu imunitātei, jo prokurori nevar būt tik neatkarīgi kā tiesa, jo to darbību kontrolē tiesa. Turklāt, kā minēts iepriekš, salīdzinājumā ar tiesnešiem, prokuroriem nepiemīt tiesnešu statusam pielīdzināma statusa, jo tiem piemīt zemāka leģitimitātes pakāpe. Līdz ar to autores ieskatā prokuroru kriminālprocesuālās imunitātes apjoms būtu adekvāts, ja to noteiktu tādā apjomā, kādu KPL pašlaik noteic pie izpildvaras piederošajām KNAB amatpersonām, proti - noteicot procesuālo darbību veikšanu, saņemot ģenerālprokurora piekrišanu. Vienlaikus, ņemot vērā, ka ir maz valstu, kurās prokuroriem noteikta kriminālprocesuālā imunitāte, autores ieskatā nākotnē tomēr būtu jāatsakās no prokuroru imunitātes, garantējot prokuroru funkcionālo aizsardzību ar citu tiesību instrumentu palīdzību.

5.3. Izpildvaras amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte

5.3.1. Ministru kabineta locekļu kriminālprocesuālā imunitāte

Izpildvara – tas ir likumpamatots valsts varas atzars, kam ir raksturīgs universālisms, priekšmetisks un organizējošs raksturs. Izpildvaras realizācija, kas ir valdības kā valsts orgāna galvenais uzdevums, ir tik apjomīgs uzdevums, ka to nevar veikt valdība (ministri) paši. Tādēļ LR Satversme paredz, ka valdība var izveidot

³⁴⁸ First Evaluation Round Report on Lithuania, para.129., Strasbourg, 8 March 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)1_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)1_Lithuania_EN.pdf) (skatīts 14.10.2009.)

pārvaldes iestādes un deleģēt tām īstenot daļu no savas kompetences, ar padotības mehānisma palīdzību paturot kontroli un atbildību par deleģēto uzdevumu izpildi.³⁴⁹

LR Satversmē ir noteiktas kriminālprocesuālās imunitātes, kas piemīt gan Saeimas locekļiem, gan valsts prezidentam. Taču valsts pārvaldē līdzās minētajiem subjektiem, darbojas arī izpildvara, kuru veido ministru prezidents un viņa aicināti ministri. LR Satversme sadaļā par Ministru kabinetu, kā arī KPL neparedz ministru prezidentam un citiem ministriem piešķirt kādas imunitātes. Ministru kabineta iekārtas likums, nosakot Ministru kabineta atbildības apjomu, paredz, ka tas kopumā atbild par valdības īstenoto politiku. Katrs Ministru kabineta loceklis ir politiski atbildīgs par savu rīcību. Ministru prezidents ir politiski atbildīgs par Ministru kabineta darbu kopumā. Neatkarīgi no politiskās atbildības Ministru kabineta loceklis par savu rīcību ir atbildīgs arī saskaņā ar krimināltiesisko, administratīvo vai civiltiesisko atbildību reglamentējošiem normatīvajiem aktiem.³⁵⁰ Tādējādi secināms, ka Ministru kabineta locekļu visa veida juridiskās atbildības saturs ir tāds pats kā citu Latvijas Republikas pilsoņu atbildības saturs.

Pamatojoties uz varas dalīšanas principu, likumdevējs, izpildvara un tiesu vara ir vienlīdzīgi valsts varas atzari, vai vismaz tiem tādiem ir jābūt. Tādējādi, no vienas puses būtu pamatoti, ja valsts varas atzaru pārstāvju vienlīdzība pārstāv izpildvaru, imunitāšu ziņā ir nevienlīdzīgi attiecībā pret Saeimas locekļu - likumdevējvaras nesēju, un tiesnešu - galveno tiesu varas nesēju, imunitātēm, jo tiem nedz LR Satversme, nedz citi normatīvie akti nepiešķir nekādas imunitātes. Tādējādi galvenie izpildvaras pārstāvji, salīdzinājumā gan ar likumdevējvaras, gan tiesu varas pārstāvjiem, imunitāšu ziņā ir nevienlīdzīgi

Ministru kabineta locekļu imunitāte ir paredzēta virknē ārvalstu. **Igaunijā** tiem ir tāda pat imunitāte kā parlamenta locekļiem. Valdības loceklis var tikt apcietināts kā aizdomās turētais, tam var piemērot preventīvos līdzekļus, veikt tā kratīšanu, izņemt tā īpašumu, veikt aplūkošanu un ķermeņa pārbaudi tikai tad, ja parlaments ir devis piekrišanu veikt šādas personas kriminālvajāšanu.³⁵¹ **Lietuvā** Ministru prezidentu un citus ministrus nedrīkst nedz aizturēt, nedz celt pret tiem apsūdzību, nedz citādi ierobežot to brīvību, ja vien to neatļauj Parlaments, vai tā sesiju starplaikā –

³⁴⁹ Levits E., Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra un pamatjēdzieni. Jaunā Pārvalde. 2002 nr.1 (Nr.31)

³⁵⁰ Ministru kabineta iekārtas likums, 4.pants: LR likums, 15.05.2008., Latvijas Vēstnesis, 28.05.2008., nr.82.

³⁵¹ First Evaluation Round Report on Estonia, para. 92., Strasbourg, 14 September 2001.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)7_Estonia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)7_Estonia_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)

Republikas prezidents.³⁵² **Somijā** Ministru kabineta locekļi var tikt saukti pie kriminālatbildības par nelikumīgu rīcību amata pienākumu pildīšanas laikā, ja parlaments tam devis piekrišanu.³⁵³ **Nīderlandē** Ministru kabineta locekļus par smaga nozieguma izdarīšanu, pārsniedzot dienesta pilnvaras, tiesā tikai Augstākajā tiesā.³⁵⁴ **Itālijā** valdības locekļus var tiesāt, ja to atļāvusi attiecīgā parlamenta palāta.³⁵⁵

Starptautisko tiesību doktrīnā atzīts, ka valdību vadītāju un citu ministru imunitātes jautājums ne vienmēr ir bijis pietiekoši skaidrs. Starptautisko krimināltiesību zinātnieki ir pauduši apgalvojumu, ka starptautisko tiesu ieskatā ārlietu ministru personiskā imunitāte pēc būtības ir analoga valstu vadītāju imunitātei. Šis viedoklis ir izprotams tādējādi, ka šī ministra amats ir līdzīgs pārstāvniecības īstenotāju amatiem (t.i. - diplomātu amatiem). Līdzīgi principi neapšaubāmi attiecināmi arī uz valdību vadītājiem - premjerministriem. Viņu pārstāvniecības funkcijas ir daudz sensitīvākas kā ārlietu ministram un daudzās jomās pārspēj pat valstu vadītājus. Tomēr, neskatoties uz to, ka nav skaidrības, vai citu valstu ministriem ir imunitāte vai nē, līdzīgi kā visiem valsts pārvaldes pārstāvjiem uz viņu darbībām amatos nereti attiecas funkcionālā imunitāte. Valstu pārstāvjiem, ceļojot ar mērķi piedalīties starptautisko organizāciju rīkotajās sanāksmēs, arī ir imunitāte saskaņā ar attiecīgajām konvencijām, kas parasti ietver personīgo imunitāti.³⁵⁶

No minētā ir secināms, ka valdību pārstāvjiem starptautisko krimināltiesību prakse atzīst imunitātes - gan personīgās, gan procesuālās (funkcionālās), esamību. Tomēr pēc būtības šāda pieeja saistāma ar gadījumiem, kad valdības pārstāvji imunitāti bauda tāpēc, ka to paredz starptautiskais līgums. Līdz ar to šis starptautiskās tiesas

³⁵² Constitution of Republic of Lithuania, Article 100, (Adopted on 25 October 1992)
http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html (skatīts 15.01.2010.), First Evaluation Round Report on Lithuania, para.122, Strasbourg, 8 March 2002.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)1_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)1_Lithuania_EN.pdf) (skatīts 14.10.2009.)

³⁵³ First Evaluation Round, Evaluation Report on Finland, para.76.-77., Strasbourg, 15 June, 2001.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2000\)4_Finland_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2000)4_Finland_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)

³⁵⁴ The Constitution of the Netherlands, Article 71, (Adopted on 17 February, 1983),

http://www.servat.unibe.ch/icl/nl00000_.html (skatīts 13.03.2009.), First Evaluation Round, Evaluation Report on Netherlands, para. 73, Strasbourg, 28 March, 2003.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2003\)1_Netherlands_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2003)1_Netherlands_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)

³⁵⁵ The Constitution of the Italian Republic, Article 96, (Adopted on 27 December, 1947),

http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/italy/italy--e.htm (skatīts 23.11.2009.), Joint First and Second Evaluation Rounds, Evaluation Report on Italy, para 58.-62., 2 July, 2009, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2%282008%292_Italy_EN.pdf (skatīts 23.09.2009.)

³⁵⁶ Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. International Criminal Law and Procedure. Cambridge. 2007., p.427.

doktrīnas viedoklis nedod pamatu secinājumam, ka nepieciešams noteikt valdības (Ministru kabineta) locekļiem kriminālprocesuālo imunitāti, kas izriet no likuma.

Ņemot vērā ārvalstu tiesību reglamentāciju, kas nereti paredz valdības locekļu kriminālprocesuālo imunitāti, varētu uzskatīt, ka Latvijā būtu nepieciešams ieviest Ministru kabineta locekļu procesuālo imunitāti. Tomēr autore ieskatā tas nav īstenojams, kā pretargumentu minot valsts amatpersonu, kas apveltītas ar procesuālo imunitāti, loka nepaplašināšanu.³⁵⁷

Turklāt – raugoties no kriminālprocesa mērķa viedokļa, jebkura kriminālprocesuālās imunitātes gadījuma piemērošana saistīta ar papildus procesuālo darbību veikšanu vai pat procesa neveikšanu uz laiku vai neveikšanu nekad. Līdz ar to, arī kriminālprocesa mērķa sasniegšanas nolūkā nav lietderīgi ieviest jaunu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmi attiecībā uz Ministru kabineta locekļiem. Turklāt - ja Ministru kabineta loceklis būs izdarījis noziedzīgu nodarījumu, tā izmeklēšanā un tiesvedībā piemērojot vispārējos procesuālos noteikumus, pastāv lielākas iespējas īstenot ekonomisku un saprātīgos termiņos veikt kriminālprocesu.

5.3.2. Citu izpildvaras pārstāvju kriminālprocesuālā imunitāte

Vērtējot ārvalstu likumdevēju pieeju izpildvaras dažādu orgānu valsts amatpersonu imunitātes noteikšanā, secināms, ka kriminālprocesuālās imunitātes attiecināšana uz citām valsts amatpersonām (papildus Ministru kabineta locekļiem) nav plaši izvēsta. Vien Lietuvā imunitāte noteikta Speciālā izmeklēšanas dienesta amatpersonām³⁵⁸ un Moldāvijā – izmeklētājiem.³⁵⁹ Savukārt Nīderlandē izņēmuma kārtība paredzēta attiecībā uz valsts sekretāru (kā politisko amatpersonu) izdarīto smago noziedzīgumu, pārsniedzot dienesta pilnvaras, iztiesāšanu Augstākajā tiesā (pārējos gadījumos piemērojama vispārējā procesuālā kārtība).³⁶⁰

³⁵⁷ Šāda argumenta pamatojumā īpaši norādāms, ka Latvijas kriminālprocesuālās tiesības jau raksturo īpatnība - plašs to valsts amatpersonu loks, kam likums piešķir kriminālprocesuālo imunitāti.

³⁵⁸ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service, Article 17, part 1 and 2, May 2, 2002, No. VIII-1649., http://www.stt.lt/documents/laws/stt_law.pdf (skatīts 14.09.2009.)

³⁵⁹ First Evaluation Round, Evaluation Report on Moldova, para.78, Strasbourg, 17 October, 2003. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282003%293_Moldova_EN.pdf (skatīts 22.12.2009.)

³⁶⁰ The Constitution of the Netherlands, Article 71, (Adopted on 17 February, 1983), http://www.servat.unibe.ch/icl/nl00000_.html (skatīts 13.03.2009.), First Evaluation Round, Evaluation Report on Netherlands. Strasbourg, para. 73., 74., 28 March, 2003. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2003\)1_Netherlands_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2003)1_Netherlands_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)

Savukārt Latvijā likumdevējs izpildvaras amatpersonu kopumā kriminālprocesuālo imunitāti piešķīris Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja un valsts drošības iestāžu amatpersonām. Šāda Latvijas tiesību sistēmas pieeja citu valstu situācijas kontekstā vērtējama kā izteikta Latvijas tiesību sistēmas kriminālprocesuālās imunitātes sfērā īpatnība. To, vai šī īpatnība vērtējama pozitīvā jeb negatīvā ziņā, atklāj turpmāk apakšnodaļā minētais.

Laika ziņā pirmā izpildvaras amatpersonu grupa, kam tika noteikta kriminālprocesuālā imunitāte, bija valsts drošības iestāžu amatpersonas. 1994.gada 5.maijā stājās spēkā Valsts drošības iestāžu likums. Šī likuma tapšana saistāma ar nepieciešamību iedibināt Latvijā jaunus dienestus izlūkošanas un pretizlūkošanas darbībām valsts drošības nodrošināšanā un tas bija vērsts uz speciālas valsts iestāžu sistēmas izveidi, kuras darbības mērķis bija nodrošināt nacionālo drošību,³⁶¹ un šajās iestādēs strādājošajai amatpersonu grupai Valsts drošības iestāžu likuma 18.panta septītajā daļā tika piešķirta procesuālā imunitāte. Šis imunitātes saturs, kāds tas uzskatāmi redzams tabulā zemāk, nav mainījies kopš minētā likuma pieņemšanas, un tāds tas noteikts arī KPL 121.pantā.

Valsts drošības iestāžu likuma 18.panta septītā daļa un KPL 120.panta piektā daļa

Valsts teritorijā bez ģenerālprokurora piekrišanas:

1) nav saucams pie kriminālatbildības

1) nedrīkst pakļaut aizturēšanai (arī administratīvajai aizturēšanai), kratīšanai, piespiedu atvešanai;

2) kratīšanai vai apskatei nav pakļaujamas tā dzīvojamās vai dienesta telpas, personiskie vai dienesta transportlīdzekļi.

Kriminālprocesuālie ierobežojumi nav attiecināmi gadījumos, kad notverts noziedzīga nodarījuma izdarīšanās, par ko 24 stundu laikā jāinformē ģenerālprokurors un attiecīgās valsts drošības iestādes vadītājs.

Diemžēl, aplūkojot šī likuma (un tajā ietverto valsts drošības iestāžu amatpersonu imunitātes jautājuma) tapšanas vēsturi, nav iespējams izzināt, tieši kādu apsvērumu dēļ valsts drošības iestāžu amatpersonu imunitātes saturs ir tāds, kādu to paredz aplūkotais likums, jo īpaši tāpēc, ka, izstrādājot Valsts drošības iestāžu likumprojektu, tam netika pievienota likumprojekta anotācija.

³⁶¹ Latvijas Republikas 5. Saeimas 1994.gada 10.marta plenārsēdes stenogramma, http://www.saeima.lv/steno/st_94/st1003.html (skatīts 02.08.2009.)

Savukārt no Saeimas plenārsēžu materiālu satura redzams, ka jautājumā par valsts drošības amatpersonu imunitātes saturu būtiskas diskusijas, kas ļautu secināt konkrētās imunitātes satura pamatotību, praktiski nav risinājušās.³⁶² Vien, izskatot likumprojektu 2.lasījumā, Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijas priekšsēdētājs Ivars Silārs, ziņojot par likumprojektu un atsaucoties uz Saeimas atbildīgajā komisijā diskutēto, ierosinājis 18.pantā noteikt, ka *krimināllietu pret nacionālās drošības iestāžu amatpersonu var ierosināt tikai Latvijas Republikas ģenerālprokurors*, kā pamatojumu norādot, ka „*spēkā esošā Kriminālprocesa kodeksa norma ir tāda, ka krimināllietu ierosina ne jau pret personu, bet pret nozieguma faktu*”. Šis priekšlikums tika akceptēts. Tāpat viņš izteica priekšlikumu precizēt 18.panta attiecīgās daļas nosacījumus, „*papildinot tos tādējādi, ka kriminālprocesuālie ierobežojumi nav attiecināmi uz šīm amatpersonām gadījumos, kad tās ir notvertas noziegumu izdarīšanas brīdī*” (gan bez jebkādas argumentācijas).³⁶³

Savukārt, izskatot likumprojektu 3.lasījumā, I.Silājs ziņojis par to, ka Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijā izskatīts L.Kamaldiņa priekšlikums papildināt 18.panta piektās daļas otro teikumu ar vārdiem "*un attiecīgās valsts drošības iestādes vadītājs*". I.Silājs ziņojis, ka „*Šis priekšlikums ir pieņemts, tas tiešām ir nepieciešams. Un es jums nolasīšu, kāds tagad ir šis teksts trešajam lasījumam. Tas attiecas uz valsts Drošības dienesta darbiniekiem. Otrajā lasījumā bija teikts, ka kriminālprocesuālie ierobežojumi uz šīm amatpersonām nav attiecināmi gadījumos, kad tās ir notvertas noziegumu izdarīšanā, par ko 24 stundu laikā jāinformē ģenerālprokurors. Mēs tagad šo tekstu papildinājām: "un attiecīgās valsts drošības iestādes vadītājs"*”.³⁶⁴

Ņemot vērā minēto, arī no Saeimas diskusijas par likumprojektu nav iespējams izdarīt konkrētus secinājumus par imunitātes satura noteikšanas kritērijiem.

Turpmākā likumdevēja rīcība valsts amatpersonu imunitātes paplašināšanā saistāma ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes ieviešanu 2002.gada 18.aprīļa Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, kura IV nodaļā „Biroja amatpersonu un darbinieku tiesiskā aizsardzība un sociālās garantijas” paredzēta imunitāte Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (turpmāk - KNAB) amatpersonām, kas saturiski bijusi nemainīga visā tās darbības laikā, tai skaitā – arī

³⁶² Latvijas Republikas 5. Saeimas 1994.gada 10.marta plenārsēdes stenogramma. http://www.saeima.lv/steno/st_94/st2104.html (skatīts 02.08.2009.)

³⁶³ Latvijas Republikas 5. Saeimas 1994.gada 21.aprīļa plenārsēdes stenogramma. http://www.saeima.lv/steno/st_94/st2104.html (skatīts 02.08.2009.)

³⁶⁴ Latvijas Republikas 5. Saeimas 1994.gada 5.maija plenārsēdes stenogramma. http://www.saeima.lv/steno/st_94/st0505.html (skatīts 02.08.2009.)

KPL darbības laikā.³⁶⁵ Kopumā vērtējot KNAB amatpersonu imunitātes saturu, redzams, ka tā jau kopš likumprojekta sākotnējās redakcijas noteikta identiska valsts drošības iestāžu amatpersonu imunitātei. Atšķirībā no iepriekš aplūkoto valsts amatpersonu imunitātes paredzēšanas likumā apsvērumu neesamības, kaut arī neizvērsts, tomēr kaut kāds pamatojums imunitātes noteikšanai atrodams Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumprojekta anotācijā. Tajā cita starpā minēts, ka „*iemesls, kāpēc vispār šis likums tapa, saistīts ar 2000.gada 8.augustā Ministru kabinetā akceptēto Korupcijas novēršanas koncepciju, saistībā ar kuru Ministru kabinets pieņēma lēmumu izveidot Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju. Līdz tam korupcijas novēršanas un apkarošanas funkcijas veic vairākas iestādes- Iekšlietu ministrija, Valsts policijas Galvenā Kriminālpolicijas pārvalde, Organizētas noziedzības un korupcijas apkarošanas birojs, Ekonomikas policijas birojs, Drošības policija, Finanšu policijas pārvalde, Korupcijas novēršanas kontroles daļa, Satversmes aizsardzības birojs. Kā pamatuzdevums korupcijas apkarošana nav nevienai no iepriekš minētajām institūcijām. Līdz ar to korupcijas lietu īpatsvars uz augstāk minēto institūciju atklāto lietu skaita fona ir neliels. Iepriekš minētais liecina, ka nav pietiekami efektīva cīņa ar korupciju un specializēta institūcija cīņai ar korupciju ir nepieciešama, ņemot vērā korupcijas daudzšķautņaino būtību un situāciju Latvijā. Likumā paredzētas gan KNAB amatpersonu tiesības gan pienākumi, gan tiesiskā aizsardzība un sociālās garantijas, lai nodrošinātu, ka KNAB strādā profesionāli*”.³⁶⁶

Tādējādi secināms, ka pamatideja Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu imunitātes noteikšanai saistīta ar vēlmi nodrošināt profesionāla personāla esamību birojā. Autores ieskatā šāds pamatojums neatbilst kriminālprocesuālās imunitātes pamatnostādnei, ka kriminālprocesuālā imunitāte amatpersonām tiek noteikta ar mērķi nodrošināt tās netraucētu profesionālo darbību. Līdz ar to šādas imunitātes notikšana tieši anotācijā minēto iemeslu dēļ autores ieskatā vērtējama kā nepamatota. Tomēr citu pamatojumu šīs imunitātes nepieciešamībai autore nav konstatējusi.

Kopumā vērtējot gan valsts drošības iestāžu, gan KNAB valsts amatpersonu procesuālās imunitātes saturu, secināms, ka tas ievērojami atšķiras no iepriekš aplūkoto

³⁶⁵ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums, 12.panta otrā un trešā daļa: LR likums, 18.04.2002., Latvijas Vēstnesis, 30.04.2002., nr.65.

³⁶⁶ 7.Saeimas Likumprojektu reģistrā ietvertā Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumprojekta anotācija, <http://www.saeima.lv/saeima7/reg.likpri> (skatīts 07.06.2009.)

valsts amatpersonu - Saeimas deputātu, valsts prezidenta, tiesnešu un prokuroru, imunitātes satura, jo īpaši tāpēc, ka procesuālo darbību veikšanā saistībā ar šīm amatpersonām nav nepieciešama kāda Saeimas un/vai Augstākās tiesas darbība. Tādējādi iespējamība, ka šīm amatpersonām noteiktās procesuālās imunitātes dēļ varētu tikt radīts risks izvairīties no atbildības par to izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, ir neliels. To veicina arī fakts, ka ģenerālprokurors kā kriminālprocesā profesionāli kompetenta persona piekrišanu attiecīgo procesuālo darbību veikšanai dos, ja tiešām saskatīs pamatu to darīt. Turklāt, šādu risku novērš arī likuma nosacījums par iespēju bez jebkādu papildus darbību (saskaņošanas, piekrišanas saņemšanas) veikšanas *in flagrante delicto* situācijā. Tomēr kritika autores ieskatā kopumā vēltāma faktam, ka šīm amatpersonām vispār noteikta procesuālā imunitāte, jo, kā rāda ārvalstu prakse, šādu izpildvaras orgānu amatpersonu imunitāte parasti netiek noteikta un attiecīgi netiek arī piemērota.

Mēģinot rast attaisnojumu šādas imunitātes esamībai, ņemama vērā šo iestāžu kompetence, kuras kontekstā varētu secināt, ka tieši specifisko funkciju īstenošanas dēļ nepieciešams noteikt procesuālo imunitāti. Attiecībā uz valsts drošības iestāžu amatpersonu kompetenci vērā ņemams Valsts drošības iestāžu likumā noteiktais, ka valsts drošības iestādes veic izlūkošanu un pretizlūkošanu; šīs darbības saistītas ar informācijas iegūšanu par ārvalstu valdību, to institūciju, organizāciju vai atsevišķu personu nodomiem un darbību, kas vērsta vai var tikt vērsta pret Latvijas Republiku un tās vitāli svarīgām valsts interesēm, kā arī darbību, kuru nolūks ir nodrošināt valsts konstitucionālās iekārtas, valstiskās neatkarības, valsts ekonomiskā, zinātniskā, tehniskā un militārā potenciāla, valsts noslēpumu un vitāli svarīgu valsts interešu un drošības aizsardzību pret spiegošanu, diversijām, kaitniecību, terora aktiem un cita veida apdraudējumiem veikšanu, kā arī pasākumu šo apdraudējumu novēršanai, izbeigšanai vai to izraisīto seku likvidēšanai veikšanu.³⁶⁷ Šo funkciju saturs saistīts ar valstiski nozīmīgu procesu īstenošanu, un iejaukšanās šo procesu realizācijā var nopietni ietekmēt galarezultātu – valsts drošības apdraudējuma novēršanu. Tādējādi secināms, ka šo funkciju veicēju neietekmējamība un nepieļaušana iejaukties to funkciju īstenošanā ir būtisks noteikums valsts un visas sabiedrības interešu aizsardzības nodrošināšanā. Līdz ar to arī šis apsvērums autores ieskatā var tikt atzīts par pietiekošu, lai noteiktu valsts drošības iestāžu amatpersonām kriminālprocesuālo imunitāti.

³⁶⁷ Valsts drošības iestāžu likums, 3., 5.pants: LR likums, 05.05.1994. Latvijas Vēstnesis, 19.05.1994., nr.59.

Attiecībā uz KNAB amatpersonu kompetences izvērtējumu vērā ņemams Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā noteiktais, ka birojs ir Ministru kabineta pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas pilda funkcijas korupcijas novēršanā un apkarošanā, kā arī politisko organizāciju (partiju) un to apvienību finansēšanas noteikumu izpildes kontrolē.³⁶⁸ Šo funkciju izpilde saistīta ar jebkuras Latvijas Republikas valsts amatpersonas (tai skaitā augstāko likumdevējvaras, tiesu varas un izpildvaras amatpersonu) darbības kontroli publiskās korupcijas jomā, kā arī visu to personu darbību kopuma kontroli, kuras īsteno aktīvo politisko darbību. Šo funkciju kvalitatīvas un neietekmējamās īstenošanas nolūkā ir būtiski nodrošināt funkciju veicēju neatkarību un radīt priekšnosacījumus citu (tai skaitā – augstākstāvošu) amatpersonu un privātpersonu nespējai prettiesiski traucēt to darbību. Tādējādi procesuālās imunitātes noteikšanai rodams saturiski pamatots arguments. Vienlaikus vērā ņemams, ka šī biroja amatpersonām pielīdzināmu amatpersonu procesuālā imunitāte piemīt vien Lietuvas Speciālā izmeklēšanas dienesta amatpersonām, tomēr Lietuvā šis dienests neietilpst izpildvaras orgānu kopumā, jo tas atrodas valsts prezidenta tiešā padotībā. Savukārt citās valstīs KNAB darbībai pielīdzināmās funkcijas pamatā veic speciālas policijas struktūrvienības (kam nav piešķirta procesuālā imunitāte), jo iestādes, kuru kompetence atbilst KNAB kompetencei, t.i. – korupcijas novēršana, apkarošana un sabiedrības izglītošana, atrodas vien Lietuvā (Speciālās izmeklēšanas dienests) un Honkongā (Neatkarīgā pretkorupcijas komisija).

Raugoties uz valsts drošības iestāžu un KNAB amatpersonu imunitātes praktisko izpausmi, secināms, ka juridiskajā praksē ir bijuši kriminālprocesi par šo dienestu valsts amatpersonu noziedzīgajiem nodarījumiem, un to analīze dod pamatu secinājumam, ka minēto amatpersonu procesuālās imunitāte ir nepieciešama. Diemžēl autorei neizdevās iepazīties ar kriminālprocesa materiālu par valsts drošības iestāžu amatpersonu nodarījumiem.³⁶⁹ Vienlaikus autore izvērtēja divu kriminālprocešu par KNAB valsts amatpersonu, kas apveltītas ar procesuālo imunitāti, materiālus: kriminālprocesa Nr. 16870000608 I.V. un J.I. apsūdzībā³⁷⁰ un kriminālprocesa Nr.

³⁶⁸ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums, 2.panta pirmā daļa: LR likums, 18.04.2002., Latvijas Vēstnesis, 30.04.2002., nr.65.

³⁶⁹ Tas pamatojams ar apsvērumu, ka jebkura informācija par valsts drošības iestāžu personālu saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto ir valsts noslēpuma objekts.

³⁷⁰ Kriminālprocesa nr.16870000608 materiāli (nav publicēti)

15830111408³⁷¹, kurā aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tika turēts A.K., materiālus.

Vērtējot šo kriminālprocesu materiālu informāciju kriminālprocesuālās imunitātes kontekstā, redzams, ka pirmā kriminālprocesa ietvarā ģenerālprokurors bez jebkādu iebildumu īstenošanas ikreiz devis savu piekrišanu (rezolūcijas veidā) attiecīgās procesuālās darbības, kuras veikšanā likumā paredzēti ierobežojumi, īstenošanai. Tomēr šī kriminālprocesa ietvarā nav iespējams izdarīt secinājumu par kriminālprocesuālās imunitātes darbības nepieciešamību, jo uzreiz pēc kriminālprocesa uzsākšanas šīs KNAB amatpersonas atstādinātas no amata pienākumu veikšanas un izbeigušas darba tiesiskās attiecības ar biroju, kā rezultātā kriminālprocesuālās imunitātes esamība šajā kriminālprocesā zaudējusi aktualitāti.

Savukārt vērtējot otra kriminālprocesa materiālus, izdarāms secinājums, ka kriminālprocesuālā imunitāte kā kriminālprocesa tiesību institūts ir nozīmīgs tiesību aizsardzības līdzeklis. Proti – šīs kriminālprocesa, kas 2009.gada nogalē izbeigts sakarā ar noziedzīga nodarījuma neesamību, ietvarā ir īstenots atteikums dot atļauju procesuālo darbību, kuru īstenošanā amatpersonai noteikta procesuālā imunitāte, veikšanai. Tā ģenerālprokurora p.i. Ē.Zvejnieks, nesaskatot likumīgu pamatu atļaujas došanai A.K. dzīvojamo telpu apskatei, ir atteicies dot atļauju šīs procesuālās darbības veikšanai.³⁷² No kriminālprocesa materiāliem ir secināms, ka A.K., uzskatot kriminālprocesu par nepamatotu, veicis virkni darbību, paužot uzskatu, ka viņa darbībās nav bijis noziedzīgs nodarījums.³⁷³ Tieši kriminālprocesa galējais nolēmums – nav noziedzīga nodarījuma (kas ir stājies spēkā), dod pamatu secinājumam, ka valsts amatpersona, par kuras darbībām bija uzsākts kriminālprocess, bija jāaizsargā no nepamatotām apsūdzībām (kas arī ir kriminālprocesuālās imunitātes mērķis). To cita starpā apliecina arī sabiedrībā plaši izvērstā informācija par šiem kriminālprocesiem, kas tika dēvēti pat par „*Mentu (VID un KNAB) kariem*”.³⁷⁴ Līdz ar to šis kriminālprocess dod pamatu arī secinājumam, ka Latvijā KNAB amatpersonām ir nepieciešama funkcionālā imunitāte, jo pastāv iespējamība vēlmei izvairīties pret šīm amatpersonām nepamatotas apsūdzības.³⁷⁵

³⁷¹ Kriminālprocesa nr. 15830111408 materiāli (nav publicēti)

³⁷² Ģenerālprokurora p.i. Ē.Zvejnieka 16.06.2009. lēmums nr.3/2-10-49-09 kriminālprocesā nr.15830111408 (nav publicēts)

³⁷³ piemēram, A.K. 03.09.2009. iesniegums VID ģenerāldirektoram Dz.Jakānam (nav publicēts)

³⁷⁴ skatīt, piemēram, Krautmanis M. Uzplečoto vilkaču farss. Neatkarīgā rīta avīze, 10.10.2008., nr.1.

³⁷⁵ Jāatzīmē, ka līdzīga rakstura kriminālprocess, kas arī tika izbeigts noziedzīga nodarījuma neesamības dēļ, tika veikts pret vēl vienu KNAB amatpersonu – J.J., kura ietvarā arī kriminālprocesuālās imunitātes

Vienlaikus, izvērtējot Lietuvas Speciālā izmeklēšanas dienesta amatpersonām piešķirtās imunitātes saturu, secināms, ka tās darbībai piemīt īpatnības, kādas nav noteiktas KNAB amatpersonām. Proti - Speciālās izmeklēšanas dienesta likums nosaka, ka šo amatpersonu dienesta pienākumu pildīšanas laikā tās drīkst vest uz policijas iestādēm vai apcietināt, veikt to personas kratīšanu, veikt kratīšanu to īpašumā, tai skaitā – transportlīdzekļos, tikai klātesot attiecīgās dienesta struktūrvienības vadītājam vai tā pilnvarotai personai, izņemot gadījumus, kad šī amatpersona notverta nodarījuma izdarīšanas brīdī. Likums nosaka arī, ka pirmstiesas izmeklēšanu pret dienesta amatpersonām drīkst uzsākt tikai ģenerālprokurors vai tā vietnieks.³⁷⁶ Tādējādi šī Lietuvas dienesta amatpersonu imunitātes juridiskā daba ir ar ievērojami zemāku aizsardzības līmeni, jo ģenerālprokurora iesaiste nepieciešama vien kriminālprocesa uzsākšanā, savukārt visu citu procesuālo darbību veikšana iespējama vispārējā kārtībā, vien klātesot attiecīgās amatpersonas tiešajam vadītājam vai tā pilnvarotai personai (izņemot *in flagrante delicto* situācijā, kad šāda klātbūtne nav nepieciešama).

Autores ieskatā šāds imunitātes apjoms ir pietiekams, lai nodrošinātu Lietuvas Speciālā izmeklēšanas dienesta amatpersonas iespēju efektīvi un netraucēti īstenot amata pienākumus. Turklāt, salīdzinājumā ar KNAB amatpersonu imunitātes darbību, nav nepieciešamības virknē procesuālo darbību iesaistīt ģenerālprokuroru. Ja reiz ģenerālprokurors devis piekrišanu kriminālprocesa uzsākšanai (vai pats uzsācis) pret dienesta amatpersonu, tad secināms, ka tas uzskata, ka tiešām ir iemesls un pamats šāda kriminālprocesa uzsākšanai, attiecīgi loģiskā saiknē tālāk secināms, ka tas faktiski vienlaikus akceptē arī citu procesuālo darbību veikšanu šajā kriminālprocesā. Savukārt KNAB amatpersonu imunitāte gan teorijā, gan praksē saistāma ar ģenerālprokurora vairākkārtēju rīcību, piekrītot attiecīgo procesuālo darbību veikšanai. Tādējādi autores ieskatā būtu pamatoti mainīt gan valsts drošības iestāžu, gan KNAB amatpersonu imunitātes saturu, nosakot to līdzīgu minētā Lietuvas pretkorupcijas dienesta amatpersonu imunitātei. Proti – nosakot, ka nepieciešama ģenerālprokurora piekrišana, lai uzsāktu kriminālprocesu par konkrētas KNAB vai valsts drošības iestādes amatpersonas izdarītu noziedzīgu nodarījumu, neparedzot ģenerālprokurora iesaisti turpmāko izmeklēšanas darbību veikšanā. Vienlaikus autores ieskatā nebūtu lietderīgi

kontekstā izdarāms tāds pats secinājums, kā par kriminālprocesu pret A.K. skatīt, piemēram, Sprīģe I. Ienākumu lieta. Diena, 19.02.2009., nr.1.

³⁷⁶ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service, Article 17, May 2, 2002, No.VIII-1649., http://www.stt.lt/documents/laws/stt_law.pdf (skatīts 23.09.2009.)

noteikt iespējamā noziedzīgā nodarījuma izdarītāja tiešā vai augstākā priekšnieka iesaisti kriminālprocesuālo darbību veikšanā, jo jebkurā gadījumā attiecīgās procesuālās darbības tiesiskuma un pamatotības kontroli saskaņā ar KLP nostādņēm veic virkne kriminālprocesu veicošās amatpersonas: izmeklētāja tiešais priekšnieks, uzraugošais prokurors, amatā augstāks prokurors, izmeklēšanas tiesnesis.

5.4. Tiesībsarga kriminālprocesuālā imunitāte

Ārpus valsts organizācijas pastāv apakšsistēmas, kurām piešķirta autonomija.³⁷⁷ Vienas no šīs apakšsistēmas ietvarā likums paredz ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltītu amatpersonu – tiesībsargs. 2004.gada 16.jūnijā Saeimā tika iesniegts Tiesībsarga likumprojekts (sākotnēji - Tiesībsarga biroja likums). Tā anotācijā minēts, ka *„jau 1972.gadā Eiropas Padomes Konsultatīvās asamblejas pieņemtā rezolūcija ieteica Eiropas Padomes biedriem ieviest ombuda institūciju. Šobrīd šāda institūcija darbojas aptuveni 115 valstīs (tajā skaitā, Lietuvā - no 1995.gada un Igaunijā – no 1999.gada). Eiropas Savienība (ES) lēmumu par Eiropas ombudsmeņa institūcijas nodibināšanu pieņēma 1992.gadā, īpašu uzmanību pievēršot ES pilsoņu tiesību aizsardzībai. Klasiskā izpratnē ombuds novērsa ierēdniecības darba negatīvos aspektus, bet pēdējos 20 –30 gadus tas darbojas arī cilvēktiesību, personas datu aizsardzības, korupcijas novēršanas jomās, kā arī nodrošina valsts pārvaldes darbības caurredzamību un labas pārvaldības principu ievērošanu. Eiropas Padome atzīst, ka ombuda institūta pieredze ir parādījusi, ka ombudsmeņa izteiktais viedoklis iespaido ne tikai individuālas lietas, kur iedzīvotājs sūdzas par konkrētu attiecībā uz viņu vērstu ierēdņa rīcību, bet var spēlēt arī nozīmīgu lomu attiecībā uz vispārīgo principu un likumu, kas regulē administratīvās tiesības un publisko personu rīcību, attīstību. Tiesībsargs ar plašu mandātu un likumā noteiktām neatkarības un imunitātes garantijām būtu efektīvs instruments Saeimas rokās (aut. izcēlums), jo, būdams parlamentāri apstiprināts, tas kļūtu par parlamentārās kontroles mehānismu, lai panāktu to likumu izpildi, kurus Saeima pieņem”.*³⁷⁸ Cita starpā, balstoties uz

³⁷⁷ Cipeliuss.R. Tiesību būtība. Latvijas Universitāte. Rīga: 2001., 28.lpp.

³⁷⁸ 8.Saeimas Likumprojektu reģistrā iekļautā likumprojekta “Tiesībsarga biroja likums” anotācija, http://www.saeima.lv/saeima8/mek_reg_fre (skatīts 01.06.2009.)

šādiem argumentiem, tiesībsargam noteikta procesuālā imunitāte, kas saturiski pietuvināta Saeimas deputāta imunitātes saturam (saturu skatīt tabulā zemāk).³⁷⁹

Vēlāk, 2007.gada 14.jūnijā Saeimā tika iesniegts likumprojekts „Grozījumi Tiesībsarga likumā”, kas cita starpā paredzēja grozīt 4.panta trešo daļu un papildināt ar ceturto daļu. Šī grozījumu likumprojekta anotācijā nav tiešas norādes par to, kāpēc grozāmas normas, kas regulē tiesībsarga imunitāti. Tomēr, vērtējot anotācijas tekstu kopsakarā, secināms, ka likumprojekta kopējais mērķis bijis gan sociālā nodrošinājuma, gan neatkarības stiprināšanas ziņā pietuvināt tiesībsargu tiesnešiem.³⁸⁰ Tādējādi arī secināms, ka tieši šāda „amatpersonu pielīdzināšanas” rezultātā tika piedāvāts izdarīt attiecīgus grozījumus. Tomēr galējā Tiesībsarga likuma redakcijā³⁸¹ redzams, ka nav norādīts detalizēts tiesībsarga imunitātes saturs, vien iekļauta norāde uz to, ka tiesībsarga kriminālprocesuālo imunitāti nosaka KPL, kas faktiski, ņemot vērā KPL nostādnes, atzīstama par pareizu pieeju likumu rakstīšanā, jo novērš nevajadzīgu tiesību normu dublēšanu divos tiesību avotos, kas, turklāt, kā secināms no iepriekšējās apakšnodaļās konstatētā, rada pamatu teorētiski-praktisku problemātiku tiesību normu interpretācijā. Sīkāka šīs imunitātes analīze nav nepieciešama, jo KPL tā noteikta identiska tiesnešu imunitātei, līdz ar ko kritika veltāma tiem pašiem jautājumiem, kas norādīti sadaļā par tiesnešu imunitāti.

Likuma 4.pants sākotnējā redakcijā	Likumprojektā „Grozījumi Tiesībsarga likumā” ietvertajā 4.panta redakcijā	Likuma 4.panta grozītajā redakcijā
<p>4.panta 3.daļa: Tikai ar Saeimas piekrišanu pieļaujama: 1) kriminālvajāšanas uzsākšana pret tiesībsargu; 2) viņa apcietināšana, pakļaušana kratīšanai, aizturēšana, piespiedu</p>	<p>4.panta 3.daļa: Administratīvā soda uzlikšana tiesībsargam pieļaujama tikai ar Saeimas piekrišanu</p> <p>4.panta 4.daļa: 1) kriminālprocesu pret tiesībsargu drīkst uzsākt tikai ģenerālprokurors 2) tikai ar Saeimas piekrišanu var saukt pie kriminālatbildības vai apcietināt 3) lēmumu par apcietināšanu, piespiedu atvešanu,</p>	<p>4.panta 3.daļa: Administratīvā soda uzlikšana tiesībsargam pieļaujama tikai ar Saeimas piekrišanu</p> <p>4.panta 4.daļa: Tiesībsarga</p>

³⁷⁹ Tiesībsarga likums, 4.panta trešā un ceturtnā daļa: LR likums, 06.04.2006., Latvijas Vēstnesis, 25.04.2006., nr.65.

³⁸⁰ 9.Saeimas Likumprojektu reģistrā iekļautā likumprojekta „Grozījumi Tiesībsarga likumā” anotācija, <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/97AB2B29BF79EA62C22572FA0049E1E0?OpenDocument>, (skatīts 05.06.2009.)

³⁸¹ Likums „Grozījumi Tiesībsarga likumā”, 2.pants: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 28.05.2008., nr.82.

atvešana vai citāda viņa brīvības ierobežošana	aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai pieņem īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis; 4) ja notverts smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, lēmums par piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai nav nepieciešams, bet 24 stundu laikā ir jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un ģenerālprokurors.	kriminālprocesuālo imunitāti nosaka KPL
--	--	---

Līdzīgi Latvijā noteiktajai tiesībsarga imunitātei analogiem tiesību subjektiem kriminālprocesuālā imunitāte noteikta arī citās valstīs. Tomēr šādu valstu īpatsvars ir ļoti neliels. Plaši izvērsti ombuda procesuālās imunitātes regulējums izvērsti **Krievijā**. 1996.gada 25.decembra Federālais Likums par cilvēktiesību aizstāvi Krievijas Federācijā nosaka, ka ombuds bauda imunitāti savu pilnvaru laikā.³⁸² Ombudu nevar saukt pie administratīvās vai kriminālatbildības bez Valsts Domes piekrišanas, nedz arī aizturēt, veikt personas kratīšanu vai apcietināt, izņemot gadījumus, ja to aiztur noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, nedz arī veikt tā personas apskati, izņemot, ja tas atbilstoši Federālā likuma nosacījumiem nepieciešams, lai nodrošinātu citu cilvēku drošību. Ombuda imunitāte attiecas arī uz viņa dzīvokli, darba telpām, personīgajām lietām, personīgo un dienesta transportlīdzekli, kā arī uz korespondenci, telefona zvaniem un dokumentiem. Ombuda aizturēšanas noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā persona, kura veikusi aizturēšanu, nekavējoties paziņo par veiktajām darbībām Valsts Domei, kurai, savukārt, jāpieņem lēmums par turpmāku procesuālu darbību veikšanu. Ja Valsts Dome 24 stundu laikā nesniedz savu piekrišanu aizturēt ombudu, tas ir nekavējoties jāatbrīvo. Savukārt **Somijas** konstitūcija paredz, ka ombuds var tikt saukts pie kriminālatbildības par nelikumīgu rīcību amata pienākumu pildīšanas laikā, ja tam piekrišanu devis parlaments. Parlamentāro izmeklēšanu pret to var uzsākt Konstitucionālo tiesību komiteja, ja to iniciējusi pati komiteja, vai arī, ja to norādījis Tieslietu kanclers, vai arī ja ir 10 parlamentāriešu parakstīta sūdzība vai arī ja to ierosinājusi cita parlamentārā komisija. Lēmumu par imunitātes noņemšanu saukšanai pie kriminālatbildības var pieņemt tikai tad, ja viņš ar nodomu vai rupju neuzmanību, pārkāpis tā amata pilnvaras.³⁸³

³⁸² Федеральный Конституционный закон „Об уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” ст.12. Принят Советом Федерации N 1-ФКЗ, 12.02.1006. <http://ombudsman.gov.ru/institut/fkz.shtml> (skatīts 22.01.2010.)

³⁸³ The Constitution of Finland, Section 117., (Adopted on 11 June 1999), http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf (skatīts 15.01.2010)

Tas, ka „ombuda” imunitāte nav plaši izplatīts institūts, rada šaubas par Latvijas likumdevēja izvēles pareizumu, nosakot imunitāti tiesībsargam, jo īpaši ņemot vērā, ka ombuda institūcijas izveidotas praktiski visās demokrātiskās valstīs. Lai to noskaidrotu, vērā ņemams tiesībsarga statuss valsts pārvaldē, kā arī tā veicamās funkcijas. Tiesībsarga likums noteic, ka tiesībsargs savā darbībā ir neatkarīgs un pakļaujas vienīgi likumam, amatā to pēc piecu Saeimas deputātu ierosinājuma apstiprina Saeima. Tā funkcijas ir: veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību, sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu, izvērtēt un veicināt labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu, sekmēt sabiedrības informētību un izpratni par cilvēktiesībām, par šo tiesību aizsardzības mehānismiem. Īstenojot šīs funkcijas, tiesībsargs sniedz ieteikumus, vēršas pie citiem tiesību subjektiem ar priekšlikumu ierosināt lietas, sniedz ziņojumus, u.tml. Tādējādi secināms, ka tiesībsarga darbība, ko raksturo augstas pakāpes rīcības neatkarība, vērtējama kā citiem nesaistoša, jo saistīta vien ar atzinumu sniegšanu, viedokļa izteikšanu, ierosinājumu izteikšanu. Ombuds nav ne tiesnesis, ne advokāts. Viņš nevar pieņemt vispārsaistošus lēmumus.³⁸⁴ Tas, savukārt, liek secināt, ka tiesībsarga rīcības ietekmējamība vai traucēšana (kā dēļ būtu attaisnojama procesuālās imunitātes noteikšana) faktiski nav nepieciešama, jo tās rezultāts tieši neietekmē neviena jautājuma vai lietas gala iznākumu. Tādējādi vienīgais attaisnojums tiesībsarga imunitātes noteikšanu atrodams vien tā augstās hierarhijas vietā citu valsts amatpersonu vidū. Līdz ar to autores ieskatā kriminālprocesa interešu īstenošanas nolūkā būtu jāatsakās no tiesībsarga procesuālās imunitātes. Attaisnojumu šai imunitātei nevar rast arī juridiskajā praksē, jo vienīgajā kriminālprocesā, kas veikts saistībā ar iespējami prettiesiskajām darbībām Tiesībsarga birojā, darba izstrādes laikā tiek veikta pirmstiesas izmeklēšana.³⁸⁵ Līdz ar to autorei nav iespējams veikt izdarīt kādus secinājumus par tiesībsarga kriminālprocesuālās imunitātes darbību tajā. Turklāt – spriežot pēc publiski pieejamās informācijas, kriminālprocess šī darba izstrādes gaitā uzsākts nevis pret konkrētu personu, bet gan par faktu - par tīšu neatļautu piekļūšanu Tiesībsarga biroja darbinieces elektroniskajam pastam un informācijas neatļautu izmantošanu.

³⁸⁴ Melķis E. Konceptija ombuda institūcijas ieviešanai Latvijā. Likums un Tiesības. Ratio iuris, 2001., nr.1 (17), 2.lpp.

³⁸⁵ Kratišana tiesībsarga birojā. Diena, 02.12.2009. <http://www.diena.lv/lat/politics/hot/kratisana-tiesibsarga-biroja> (skatīts 10.01.2010.)

VI NODAĻA

Atsevišķu kriminālprocesa tiesību institūtu īstenošanas problemātika sakarā ar valsts amatpersonu, kas apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, iesaisti tajos

Iepriekšējā darba nodaļā uzmanība veltīta valsts amatpersonu, kuras apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, imunitātes izpausmēm KPL. Vispārinot valsts amatpersonām noteiktās kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veidus, konstatējamas kopējās tendences, kas raksturo valsts amatpersonu imunitātes tiesību institūtu. Proti – konstatējams, ka imunitāte gandrīz visu amatpersonu grupām attiecas uz kriminālprocesa un kriminālvajāšanas uzsākšanu, aizturēšanu, apcietināšanu, kratīšanu, liecību sniegšanu.

Profesore Ā.Meikališa paudusi viedokli, kam pievienojas šī darba autore, ka kriminālprocesa principi, parasti būdami normatīvi reglamentēti, katrs individuāli raksturo kādu būtiski svarīgu kriminālprocesuālu jautājumu, tādējādi ietekmējot konkrētu kriminālprocesuālu institūtu izveidi un saturu.³⁸⁶ Promocijas darbā vairākkārtīgi uzsvēta kriminālprocesuālās imunitātes kā kriminālprocesa pamatprincipa vieta un loma kriminālprocesā. Turklāt – tā kā šis princips pastāv un tiek īstenots Latvijas kriminālprocesa tiesībās, neapšaubāmi tas rada ietekmi uz dažādu citu kriminālprocesuālo institūtu saturu. Darbā aplūkota virkne kriminālprocesa tiesību institūtu, kuru darbībā, līdzāspastāvot kriminālprocesuālajai imunitātei, saskatāmas īpatnības, kādas nepastāv, ja netiek piemērots kriminālprocesuālās imunitātes princips. Visas šīs kriminālprocesuālās darbības ir procesuālās darbības, kuru īstenošana būtiski ietekmē jebkura kriminālprocesa gaitu. Vēl jo vairāk - šo procesuālo darbību īstenošana situācijās, kad to saturu ietekmē kriminālprocesuālās imunitātes darbība, kriminālprocesa gaitu ietekmē jo īpaši. Līdz ar to visu šo procesuālo darbību veikšanas kārtību raksturojošajos kritērijos ir jābūt skaidrībai un precizitātei. Turklāt - kā teorijā, tā arī praksē.

Darba izstrādes gaitā autore konstatējusi, ka atsevišķu procesuālo darbību – aizturēšana, kriminālvajāšana (arī privātās apsūdzības lietās - apsūdzības celšana), kratīšana – izpausmē saskatāma virkne problemātisku aspektu. Šīs nodaļas uzdevums ir atklāt minēto kriminālprocesuālo tiesību institūtu problemātiskos aspektus situācijās, kad procesā iesaistīta valsts amatpersona ar kriminālprocesuālo imunitāti. Turklāt -

³⁸⁶ Meikališa Ā. Kriminālprocesa principu aktuālās problēmas kriminālprocesa reformas kontekstā. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā 20./-21.gadsimta mijā. Rīga: Latvijas Universitāte, ISBN 9984-643-77-8, 2006., 281.lpp.

īpašu uzmanību tieši šo kriminālprocesuālo darbību izpaušmes jautājumu problemātikai autorei radīja apsvērums, ka tās visas saistītas ar būtisku cilvēktiesību ierobežojumu, jo īpaši kontekstā ar izmeklēšanas darbību veikšanu. Cilvēktiesību nozīmīgumu cita starpā uzsvērusi arī prof. Ā.Meikališa, norādot, ka saturiski cilvēktiesību un to ievērošanas garantiju aspekts var tikt saskatīts daudz no ... kriminālprocesa pamatprincipiem. Tieši attiecībā uz izmeklēšanas darbību veikšanu kā īpaši nozīmīgus var atzīt ... kriminālprocesuālo imunitāti.³⁸⁷

6.1. Problemātika valsts amatpersonu, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, aizturēšanā

Kriminālprocesuālā aizturēšana ir viens no kriminālprocesa tiesību institūtiem, kas bieži aktualizēts kā no teorētiskajiem, tā arī praktiskajiem aspektiem. Vispārīgi runājot, „aizturēšanas” definīcija meklējama KPL 263.pantā, un tā ir personas brīvības atņemšana uz laiku, ja pastāv aizturēšanas nosacījumi. Vienlaikus, runājot par aizturēšanas būtību, ņemami vērā arī citur KPL reglamentētais par aizturēšanas pamatu, nosacījumiem un iemeslu.

Realizējot aizturēšanu, kriminālprocesā iesaistās procesa dalībnieks - aizturētais, kas ir īpašs personas kriminālprocesuālais statuss, kas rodas, esot kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas likumā noteiktajā kārtībā izteiktam pieņemumam, ka kāda persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Ja šāds pieņemums ir izteikts, procesa virzītājs attiecīgi, atbilstoši KPL nosacījumiem, rīkojas nolūkā sasniegt mērķi – nodrošināt efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Minētā mērķa īstenošanas nolūkā procesa virzītājam jārīkojas atbilstoši vienā no kriminālprocesā prevalējošajiem principiem - vienlīdzības princips, ietvertajai idejai, kas attiecināma arī uz procesuālā piespiedu līdzekļa – aizturēšana, realizāciju. Vienlaikus KPL ietverts arī kriminālprocesuālās imunitātes princips. Līdz ar to situācijā, kad runājam par kriminālprocesa noteikumiem, kas piemērojami subjektiem ar kriminālprocesuālo imunitāti, imunitātes princips gūst pārsvaru pār vienlīdzības principu.

³⁸⁷ Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 05.08.2008. nr.29.

Tā kā viena no kriminālprocesuālās imunitātes darbības sfērām ir valsts amatpersonas un tām piemērojamie procesuālie piespiedu līdzekļi, situācijās, kad aizturēšana īstenojama pret tādu personu, kura bauda kriminālprocesuālo imunitāti, runājam par „aizturēšanu” un „aizturēto”, kuru saturs nav gluži tāds pats kā „aizturēšana” un „aizturētais” saskaņā ar KPL vispārējām nostādņēm.

Aizturēšana ir viena no kriminālprocesuālajām darbībām, kam kā tiesību zinātnē, tā juridiskajā praksē veltīts īpaši daudz uzmanības³⁸⁸, jo aizturēšana kā procesuālā darbība saistīta ar būtisku cilvēktiesību ierobežojumu, kas, savukārt, prasa pastiprinātu uzmanību tās īstenošanas tiesiskumam un atbilstības vispārējiem cilvēktiesību ievērošanas standartiem nodrošināšanai. Šo iemeslu dēļ aizturēšanas reglamentācijai jābūt kā pietiekoši skaidri noteiktai, tā nedrīkst būt dažādi interpretējama, kā arī tās piemērošanas iespējām dažādās situācijās un attiecībā uz dažādām personām fundamentālajos kritērijos jābūt savstarpējā līdzsvarā, tai skaitā – piemērojot to valsts amatpersonām ar procesuālo imunitāti. Turklāt – aizturēšana kā kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veids paredzēta virknē ārvalstīs, to skaitā – Francijā, Beļģijā, Igaunijā³⁸⁹, u.c., kas jo īpaši uzsver aizturēšanas kā procesuālas darbības nozīmīgumu valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmē.

Turpmāk apakšnodaļā aplūkoti atsevišķi jautājumi, kuru izpausmē autores ieskatā saskatāma teorētiski-praktiskā problemātika: 1) aizturēšana *in flagrante delicto*; 2) piekrišana aizturēt valsts amatpersonu, kura apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti; 3) Saeimas deputāta aizturēšana; 4) Satversmes tiesas tiesneša aizturēšana; 5) aizturēšana dažāda smaguma noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā; 6) pirmspiespiedu līdzekļa piemērošanas aizturēšana.³⁹⁰

³⁸⁸ Skatīt, piemēram, Strada-Rozenberga K. Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpausme. Jurista Vārds, 25.04.2006. nr.17.; Suspects in Europe. Procedural Rights at the Investigative Stage of the Criminal process in the European Union. Intersentia Antwerpen-Oxford, ISBN 978-90-5095-627-7, 2007.

³⁸⁹ First Evaluation Round, Evaluation Report on France, para. 106.-110., Strasbourg, 14 September, 2001.

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282001%294_France_EN.pdf (skatīts 14.04.2009.); First Evaluation Round, Evaluation Report on Belgium, para 29.-34., Strasbourg, 15 December, 2000.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2000\)1_Belgium_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2000)1_Belgium_EN.pdf) (skatīts 14.04.2009.); First Evaluation Round Report on Estonia, para.91.-97., Strasbourg, 14 September 2001.

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)7_Estonia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)7_Estonia_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)

³⁹⁰ skatīt arī Zeppa-Priedīte V. Zinātniski pētnieciskā projekta „Kriminālprocesuālās aizturēšanas tiesiskums” rakstu krājums. Rīga: ISBN 9984-712-88-5, 2008., 196.-198.lpp.

1) Aizturēšana *in flagrante delicto* situācijā

Viena no vispārējām tiesību normām KPL, kas nosaka kriminālprocesuālās aizturēšanas saturu, ir 264.pants. Savukārt KPL 120.pantā ietverta speciāla procesuāla kārtība, kāda ievērojama, aizturot attiecīgo personu. Līdz ar to būtu loģiski, ja KPL 120.pantā nebūtu vērojamas kādas atšķirības no vispārējā aizturēšanu aprakstošā regulējuma. Tomēr, vērtējot šajā pantā lietoto terminoloģiju kontekstā ar 264.pantā lietoto, redzama terminu lietošanas nekoncekvence. Proti – 264.pantā, aprakstot aizturēšanas vispārējos nosacījumus, teikts, ka viens no nosacījumiem, lai aizturētu personu, ir „**persona pārsteigta tieši noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī...**”. Savukārt KPL 120.panta otrajā, trešajā un piektajā daļā minētajam nosacījumam atbilstošais nosacījums definēts kā „**notverts ... nozieguma izdarīšanā**”. Savukārt LR Satversmes 29.pantā lietots jēdziens “notver pie paša nozieguma pastrādāšanas”.

Kopumā visu šo jēdzienu satura izdibināšana ir būtisks procesuālais jautājums, jo tā satura skaidrība nodrošina (vai nenodrošina), ka kriminālprocesa veicēji zina, kad ir jāprasa apcietināšanai attiecīgā subjekta atļauja un kad tā nav nepieciešama.

Juridiskajā literatūrā ir norādīts, ka gandrīz katrā demokrātiskā valstī īpaša uzmanība tiek pievērsta “*flagrante delicto*” jautājumam. Šis jēdziens – *flagrante delicto* – tiek attiecināts uz gadījumiem, ka persona ir pieķerta nozieguma pastrādāšanas laikā vai tiešā saistībā ar tā pastrādāšanu.³⁹¹ Tādējādi, ņemot vērā literatūrā norādīto, par notvertu pie nozieguma pastrādāšanas Saeimas deputātu var uzskatīt, kad kriminālprocesa veicēji tieši redz nozieguma pastrādāšanas brīdi un redz, ka tajā jebkādā veidā ir iesaistīts deputāts. Savukārt jebkuros citos apstākļos deputāta apcietināšana bez Saeimas atļaujas var radīt draudus ar lielu skandālu un apvainojumiem par to, ka tiesību aizsardzības iestāžu darbinieki nezina, kas ir rakstīts LR Satversmē.

Aplūkojot 264.pantā ietverto nosacījumu, tiesību normas piemērotājam, atores ieskatā, ir saprotams, ka tas ir gadījums, kad aizturēšana realizējama brīdī, kad persona veic noziedzīgo nodarījumu (*in flagrante delicto*). Neskaidrības, savukārt, var radīt 120.panta nosacījums, jo vārdu kopas „*notverts nozieguma izdarīšanā*” saturs gramatiski nebūt neliek domāt, ka tas ir tieši gadījums „*in flagrante delicto*”, jo, burtiski vērtējot, par notveršanu nozieguma izdarīšanā pēc būtības varētu uzskatīt arī gadījumu, kad jāaiztur par kaut kad iepriekš izdarītu noziegumu. Respektīvi – vārdi

³⁹¹ Vildbergs H.J., Feldhüne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Eurofaculty, ISBN 9984-7258-2-0, 2003., 26.lpp.

„notvert izdarīšanā” paši par sevi tieši nenorāda, ka laika ziņā tas ir tieši nozieguma izdarīšanas brīdis.

Protams, izmantojot citas tiesību normas interpretācijas metodes (jēgas un sistēmas), var secināt, ka KPL 120.pantā (un arī citos tiesību aktos, kur ietverts identisks regulējums³⁹²) likumdevēja griba bija regulēt tieši „*in flagrante delicto*” gadījumu. Tomēr, tā kā KPL 264.pantā kā viens no nosacījumiem aizturēšanai noteikts gadījums, kad „persona pārsteigta tieši noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī” (turklāt 264.panta saturs ir vērsts uz aizturēšanas kā īpaša kriminālprocesa tiesību institūta regulējumu, savukārt 120.panta specifiskais regulējums saistīts nevis ar kriminālprocesuālu aizturēšanu, bet gan kriminālprocesuālo imunitāti), lai izvairītos no problemātikas tiesību normu piemērošanas praksē, būtu precizējama KPL 120.panta attiecīgo daļu redakcija.

Salīdzinošam ieskatam atzīmējams, ka Vācijā šī jautājuma sakarā tiek noteikts, ka “deputāts tiek aizsargāts no aresta, izņemot gadījumus, kad tiek aizturēts nozieguma izdarīšanas vietā vai nākošas dienas laikā pēc nozieguma izdarīšanas.”³⁹³ Vērtējot šo konstitucionālo nosacījumu, autores ieskatā tas nebūtu ieviešams Latvijas tiesību sistēmā, jo var radīt gan kļūdas no procesa veicēju puses (proti – kļūdaini konstatēt nākamo dienu), gan konkrētā aizturēšanas situācijā izraisīt nevajadzīgi skaļas diskusijas „par apmelošanu nodarījuma izdarīšanā”.

Aplūkojot aizturēšanas kā atsevišķa kriminālprocesa institūta būtību, nevar nerunāt par aizturēšanas nosacījumiem, jo, neesot šiem nosacījumiem, nevaram runāt par likumam atbilstošu aizturēšanu. Pamatnosacījumi kriminālprocesuālajai aizturēšanai noteikti KPL 264.pantā. Vienlaikus nosacījumi aizturēšanai ietverti arī KPL 120.pantā, kas, sakarā ar to esamību tieši šajā pantā, ir uzskatāmi par speciālajiem aizturēšanas nosacījumiem.

Vienlaikus, vērtējot KPL 120.panta saturu kopsakarā ar 264.pantu, secināms, ka 264.pantā minēti skaitliski vairāki aizturēšanas nosacījumi, kas saistāmi ar aizturēšanu *tieši nozieguma izdarīšanas brīdī un uzreiz pēc izdarīšanas*. Proti – papildus 120.panta vienīgajam nosacījumam - *aizturēšana izdarīšanā* - paredzēta *aizturēšana tūlīt pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas un aizturēšana sakarā ar to, ka persona bēg no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas*.

³⁹² Skatīt, piemēram, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums, likums „Par tiesu varu”.

³⁹³ Vildbergs H.J., Feldhüne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Eurofaculty, ISBN 9984-7258-2-0, 2003., 27.lpp.

Likumdevējs, radot KPL 264.panta pirmās daļas 1.punkta normu, vienkopus minējis tās aizturēšanas situācijas, kurās procesuālā darbība realizējama kā nekavējoties veicams preventīvs pasākums, kas nepieciešams saistībā ar tikko realizētu noziedzīgu rīcību (t.i. – runāts tiek par aizturēšanu „*in flagrante delicto*”). Aizturēšanas, kas veiktas minēto nosacījumu rezultātā, ir būtiskas, jo ievērojami veicina procesā nepieciešamo pierādījumu iegūšanu, kas bieži vien nevarētu tikt īstenota tādā pat kvalitātē, ja personu aizturētu kaut kad vēlāk. Tieši šī iemesla dēļ šādas nekavējošas rīcības „izraisītājosacījumi” taisnīguma nodrošināšanas nolūkā vienlīdz ir jāattiecina uz jebkuras noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas aizturēšanu. Kriminālp procesuālā imunitāte, pastāvot objektīvas nepieciešamības pamatojumam, tiek noteikta ar mērķi nodrošināt normālu un netraucētu attiecīgās amatpersonas darbību. Likumdevējs, konkrētām amatpersonām nosakot imunitātes nosacījumus aizturēšanā, kā minēts iepriekš, ir pieļāvis „nekavējošos aizturēšanu” noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī. Līdz ar to, tā kā pārējie divi KPL 264.panta pirmās daļas 1.punkta nosacījumi arī ir saistīti ar „nekavējošos aizturēšanu”, kriminālp procesuālo imunitāti aizturēšanā baudošo personu aizturēšanas nosacījumiem nevajadzētu atšķirties no vispārējās kārtības nosacījumiem. Valsts amatpersonām noteiktās kriminālp procesuālās imunitātes aizturēšanā robežas šajā jautājumā nebūtu nosakāmas (vai interpretējamas) šaurāk nekā attiecībā uz citām personām. Ja reiz likumdevējs ar imunitāti apveltītās personas situācijā - notvertas tieši izdarīšanā - pieļāvis aizturēt bez jebkādu papildus procesuālo darbību veikšanas (tādējādi līdzsvara pārsvaru piešķirot vienlīdzības principam), tad arī pārējās divās faktiski radnieciskās aizturēšanas situācijās ir piemērojami tādi pat nosacījumi.

Iespējams, tiesību normas realizētājs, sistēmiski un teleoloģiski interpretējot KPL 120.panta normu, secinās, ka „notveršana izdarīšanā” ietver arī otro un trešo aizturēšanas nosacījumu. Tomēr tā kā aizturamajai personai šāds interpretējums ir nelabvēlīgs, šāda interpretējuma faktiskais izpildījums būs pamatoti apstrīdams.

Vienlaikus gan jāatzīmē, ka juridiskajā literatūrā norādīts - “gandrīz katrā demokrātiskā valstī īpaša uzmanība tiek pievērsta „*in flagrante delicto*” jautājumam. Šis jēdziens – „*in flagrante delicto*” – tiek attiecināts uz gadījumiem, ka persona ir pieķerta nozieguma pastrādāšanas laikā vai tiešā saistībā ar tā pastrādāšanu”³⁹⁴. Līdz ar to šī termina izpratnē būtu jārunā ne tikai par gadījumiem, kad persona notverta noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā (tieši redz nozieguma pastrādāšanas brīdī), bet arī ir

³⁹⁴ Vildbergs H.J., Feldhüne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Eurofaculty, ISBN 9984-7258-2-0, 2003., 26.lpp.

ārpus saprātīgām šaubām esošs pamats uzskatam, ka persona aizturama, jo tikko izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, kā arī persona bēg no nodarījuma izdarīšanas vietas.

Šī jautājuma kontekstā ir vērts pieminēt arī, ka jau 1864.gada kriminālprocesa likumā „Krievijas „Kriminālprocesa ustavs””³⁹⁵ saistībā ar aizturēšanas nosacījumiem, kas pielīdzināmi „*in flagrante delicto*”, minēti šādi nosacījumi: *persona pieķerta pie paša noziedzīgā darba izdarīšanas vai tūliņ pēc tā izdarīšanas, persona mēģinājusi izbēgt, vai arī viņa saķerta pa bēgšanas laiku vai pēc bēgšanas.*

Ievērojot minēto, būtu precizējama KPL 120.panta attiecīgo daļu redakcija, papildinot tās ar augstāk minētajiem diviem aizturēšanas nosacījumiem. Vienlaikus vienlīdzības nodrošināšanas nolūkā identisks grozījums izdarāms arī LR Satversmes 29.pantā, attiecinot uz deputāta aizturēšanu situācijā „*in flagrante delicto*” tādus pat nosacījumus kā citām amatpersonām.

2) Piekrišana aizturēt amatpersonu, kas apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti

Teorētiska un arī praktiska rakstura problemātika saskatāmā jautājumā par lēmuma par aizturēšanu akceptēšanu. Attiecībā uz amatpersonām, kurām piešķirta kriminālprocesuālā imunitāte aizturēšanā, KPL 120.pantā ietvertas norādes, ka virkne procesuālo darbību pieļaujamas tikai ar konkrēti noteiktu tiesību subjektu piekrišanu. Šādas piekrišanas saņemšana, saskaņā ar likumā noteikto, nepieciešama ne tikai kontekstā ar aizturēšanu, bet arī saistībā ar citu procesuālu darbību. Vienlaikus likumdevējs neizprotamu iemeslu dēļ piekrišanas (procesuālās imunitātes atcelšanas) saņemšanas kārtību regulējis tikai attiecībā uz kriminālvajāšanas uzsākšanu.

Lai varētu saukt pie kriminālatbildības personu, kurai piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, procesa virzītājam (prokuroram) atbilstoši KPL 120.panta sestās daļas un 404.panta regulējumam jāiesniedz kompetentajai institūcijai ierosinājumu piekrišanas saņemšanai, norādot tajā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļus un pievienojot tam lēmuma par personas saukšanu pie kriminālatbildības projektu.

Vērtējot minēto kopsakarā ar vispārējām KPL nostādnēm, secināms, ka, ja procesa virzītājam rodas nepieciešamība saņemt kompetentās institūcijas (amatpersonas) piekrišanu kādas citas procesuālās darbības (tai skaitā – aizturēšanas) veikšanai, viņam pie attiecīgās institūcijas (amatpersonas) jāvēršas ar rakstveida ierosinājumu, kura tālāka virzība realizējama atbilstoši KPL 324.panta nosacījumiem.

³⁹⁵ 1864.gada Krievijas Ķeizara Aleksandra II Kriminālprocesa nolikumi (ustavi) 257.panta 1.,5.punkts. Jelgava, 1894., 2.izdevums.

Rīcība minētajā situācijā, tātad, it kā būtu skaidra. Vienlaikus, raugoties uz minēto jautājumu caur tiesību normu sakārtotības prizmu, jāsecina, ka esošais regulējums nav īsti pareizs, jo, autores ieskatā nav atbalstāma likumdevēja nostāja, ka līdzīgu tiesību institūtu (šajā gadījumā – imunitātes atcelšana kriminālvajāšanai un imunitātes atcelšana citu procesuālo darbību veikšanai) regulējums atšķiras, vai precīzāk runājot – vienai situācijai tas ir, bet citām – vispār nav.

No vienas puses raugoties, problēmu varētu risināt, svītrojot KPL 120.panta sesto (arī septīto) daļu un 404.pantu. Tomēr, izslēdzot šīs tiesību normas, procesa virzītājam varētu rasties nesapratne par pareizo rīcības modeli (ņemot vērā, ka teorētiku un praktiku vidū pastāv dažādi viedokļi par KPL paredzēto dokumentu attiecināmību uz konkrēto situāciju, nav izslēgts, ka viens procesa virzītājs rakstīs ierosinājumu, cits iesniegumu, cits - vēl kādu citu dokumentu). Līdz ar to būtu jāgroza KPL 120.panta sestā daļa, ietverot tajā vispārēju uz visiem imunitātes noņemšanas gadījumiem attiecināmu regulējumu procesa virzītāja rīcībai situācijā, kad jāsaņem kompetentās institūcijas (amatpersonas) piekrišana kādas procesuālās darbības veikšanai, cita starpā - nosakot sastādāmā procesuālā dokumenta veidu. Vienlaikus, īstenojot minēto priekšlikumu, KPL būtu izslēdzams 404.pants, tādējādi nodrošinot visu, uz kriminālprocesuālās imunitātes jautājuma regulējumu attiecināmo speciālo normu tvērumu vienas KPL nodaļas ietvarā.

3) Saeimas deputāta aizturēšana

Īpatnības aplūkojamā jautājuma kontekstā konstatējamas saistībā ar Saeimas deputātu imunitāti. Likumdevējs ir radījis interesantu normatīvās bāzes regulējuma sistēmu. Proti – KPL regulējums ir ievērojami šaurāks nekā LR Satversmē ietvertais, jo tas nenoteic deputāta imunitāti aizturēšanā vai jebkādā citādā personas brīvības ierobežošanā, ko uzskatāmi parāda šāda tabula:

Deputāta imunitāte KPL	Deputāta imunitāte LR Satversmē
120.panta pirmā daļa: var saukt pie kriminālatbildības tikai ar Saeimas piekrišanu	30.pants: saukt pie kriminālatbildības var tikai ar Saeimas piekrišanu 29.pants: 1) nevar apcietināt, ne citādi aprobežot viņa personas brīvību, ja tam nepiekrīt Saeima. Saeimas locekli var apcietināt, ja to notver pie paša nozieguma pastrādāšanas 2) par katru Saeimas locekļa apcietināšanu 24 stundu laikā jāpaziņo Saeimas prezidijam , kurš to ceļ priekšā nākošā Saeimas sēdē izlemšanai par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā vai par viņa atsvabināšanu

Vērtējot minētās atšķirības, tiesību normas piemērotājam būtu jāņem vērā tiesību avotu hierarhijas nosacījumi, proti – LR Satversmes regulējuma prioritāte pār KPL regulējumu, tādējādi īstenojot Saeimas deputāta kriminālprocesuālās imunitātes plašāku saturu. Tomēr tiesību normu sakārtošanas nolūkā būtu jāprecizē (jāpapildina) KPL 120.panta pirmās daļas redakcija.

Vienlaikus, vērtējot LR Satversmes 29.panta regulējuma saturu, jāsecina, ka tās piemērošanas iespējamība nav tik vienkārša kā sākotnēji izskatās, jo tas pēc būtības regulē „aizturēšanu” KPL izpratnē. Tai pat laikā tajā lietots termins „apcietinājums”, kas KPL regulējumā, salīdzinājumā ar „aizturēšanu”, ir saturiski būtiski atšķirīgs tiesību institūts. Ieskatoties Latvijas tiesību doktrīnas vēsturē, redzams, ka diskusijas un domstarpības par LR Satversmes 29.un 30.panta saturu bijušas jau izsenis, tomēr tās pamatā bijis jautājums, vai 30.pants ir kā papildinājums 29.pantam, vai arī 30.panta piemērošana izslēdz turpmāku 29.panta piemērošanu.³⁹⁶

Attiecībā uz jautājumu par aizturēšanas izpratni LR Satversmes regulējumā, nepieciešams ielūkoties kriminālprocesuālo tiesību normu vēsturiskajā regulējumā. Proti – 1864.gada Krievijas „Kriminālprocesa ustava”³⁹⁷ 416.pants noteica, ka „*Lai aizkavētu apsūdzamiem atraušanos no izmeklēšanas, tiek sperti šādi soļi: 1) uzturēšanās zīmes atņemšana vai paraksta ņemšana, ka atnāks pie izmeklētāja un neatstās dzīves vietu, 2) nodošana zem policijas uzraudzības, 3) apgalvojuma prasīšana, 4) ķīlu ņemšana, 5) mājas arests, 6) apcietināšana*”. Vērtējot minēto regulējumu atbilstoši pašlaik esošajam regulējumam, secināms, ka minētie pasākumi ir uzskatāmi par tādiem, ko KPL definē kā piespiedu līdzekļus (to apstiprina arī, piemēram, „Kriminālprocesa ustava” 420.pantā noteiktais, ka par „nodrošināšanas līdzekli” sauc apcietinājumu). Tādējādi, izzinot LR Satversmē minētā jēdziena „apcietinājums” nozīmi, jāsecina, ka tas ir viens no kriminālprocesuālajiem piespiedu līdzekļiem. Turklāt, ņemot vērā, ka „Kriminālprocesa ustavā” citviet nav teikts, ka pastāv vēl kādi citi piespiedu līdzekļi, kas būtu piemērojami līdzīgā nolūkā, jāsecina, ka apcietināšana pēc būtības ietver sevī gan KPL minēto apcietināšanu, gan aizturēšanu. Līdz ar to, piemērojot LR Satversmes 29.panta regulējumu, kriminālprocesu veicošajai personai būtu jāievēro šādas interpretācijas rezultāts. Tomēr

³⁹⁶ skatīt, piemēram, F.Cielēns Latvijas Republikas Satversmes noteikumi par deputātu imunitāti (Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1929, nr.1/2), Latvijas Senāta Apvienotās Sapulces 1928.gada 18.maija spriedums (Latvijas Senāta spriedumi (1928.-1940.) 1.sējums).

³⁹⁷ 1864.gada Krievijas Ķeizara Aleksandra II Kriminālprocesa nolikumi (ustavi) // Jelgava, 1894., 2.izdevums.

tiesību normu sakārtošanas nolūkā būtu izdarāmi grozījumi, nošķirot LR Satversmē minētos procesuāli atšķirīgos tiesību institūtus.

4) Satversmes tiesas tiesneša aizturēšana

Īpatnības aizturēšanā saskatāmas kontekstā ar LR Satversmes tiesas tiesnešu kriminālprocesuālo imunitāti. Proti - likuma „Par tiesu varu” 1.panta trešā daļa noteic, ka tiesu vara Latvijā pieder rajonu (pilsētu) tiesām, apgabaltiesām, Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai, bet izņēmuma stāvokļa vai kara laikā - arī karatiesām. Tātad Satversmes tiesa, kā konstatēts arī iepriekšējā nodaļā, ir viena no tiesu varas īstenotājām, un attiecīgi Satversmes tiesas tiesneša statusa, kompetences, ierobežojumu noskaidrošanai ir piemērojamas tiesību normas, kas regulē jautājumu par jebkuru citu tiesnesi. Tādējādi uz Satversmes tiesas tiesneša kriminālprocesuālo imunitāti attiecas likumā „Par tiesu varu” un KPL un noteiktais par tiesneša kriminālprocesuālo imunitāti. Tai pat laikā vērā ņemams, protams, ir Satversmes tiesas likumā ietvertais speciālais, tikai uz šīs tiesas tiesnešiem attiecināmais, regulējums. Vērtējot visas minētās tiesību normas kopsakarībā, redzama atšķirīga pieeja situācijās, kad procesuālie piespiedu līdzekļi (t.sk. aizturēšana) piemērojami Satversmes tiesas tiesnesim un citas tiesas tiesnesim. Uzskatāmi regulējumu, kurā saskatāma procesuālo tiesību normu kolīzija – skatīt turpmāk tabulā:

Imunitāte KPL, likumā „Par tiesu varu”	Imunitāte Satversmes tiesas likumā
<p>- lēmumu par aizturēšanu pieņem īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis</p> <p>- ja tiesnesis ir notverts smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, lēmums par aizturēšanu nav nepieciešams, bet 24 stundu laikā ir jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un ģenerālprokurors</p>	<p>- 35.panta otrā daļa:</p> <p>Satversmes tiesas tiesneša aizturēšana var notikt tikai ar Satversmes tiesas piekrišanu. Šos jautājumus Satversmes tiesa izskata triju tiesnešu sastāvā</p>

Juridiskajā praksē nav bijuši Satversmes tiesas tiesneša aizturēšanas gadījumi, tomēr, ja būtu, modelējot šāda tiesneša aizturēšanas situācijas, tās, tāpat kā jebkurai citai personai, var būt šādas:

- 1) aizturēšana nav sakarā ar pārsūdzēšanu nozieguma izdarīšanas brīdī;
- 2) jāaiztur tieši nozieguma izdarīšanas brīdī.

Kādai tad būtu jābūt kompetento personu rīcībai nodrošinot tiesisku Satversmes tiesas tiesneša aizturēšanu katrā no šīm situācijām? Visnotaļ vienkārša šķiet pirmās

situācijas īstenošana. Proti - rodoties aizturēšanas pamatam, nosacījumiem un iemeslam, tiek veikti nepieciešamie pasākumi Satversmes tiesas trīs tiesnešu piekrišanas saņemšanai (Satversmes tiesas likuma 35.panta otrā daļa). Tad īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis³⁹⁸ pieņem lēmumu par aizturēšanu (KPL 120.panta otrā daļa), pēc kā realizējama aizturēšana. Šādā situācijā noteiktais papildus tiesiskuma (Satversmes tiesas) kontroles mehānisms, autoresprāt, nevar radīt kādus šķēršļus kriminālprocesa sekmīgai īstenošanai (ja vien, protams, nesastaptos ar negodprātīgu amatpersonu rīcību, lemjot par piekrišanas izteikšanu). Arī turpmākā procesuālā kārtība ir pamatota, līdz ar to šīs kārtības izpildē nesaskatu kādus kritiski vērtējamus apstākļus.

Savukārt problemātika saskatāma otrajā situācijā. Aizturēšana atbilstoši tai saistāma ar gadījumiem, kad aizturēt atļauts „*in flagrante delicto*” (bez jebkādu papildus darbību veikšanas) jo aizturēšanu izraisa personas notveršana brīdī, kad tieši tiek veikta noziedzīgā darbība. Turklāt tieši minētā iemesla esamības dēļ likumdevējs pieļāvis ar imunitāti apveltīto personu aizturēšanu bez jebkādu papildus darbību veikšanas. Tomēr šo pamatnostādni likumdevējs pats nezināmu iemeslu dēļ ir konceptuāli mainījis, jo Satversmes tiesas likumā noteicis, ka Satversmes tiesas tiesneša aizturēšana pat tajos gadījumos, kad runājam par „*in flagrante delicto*”, ir pieļaujama tikai ar trīs Satversmes tiesas tiesnešu piekrišanu. Autores ieskatā, ka šāda regulējuma dēļ likumdevējs faktiski ir radījis tādu procesuālo kārtību, kurā tiek pazaudēta jēga vispārējai nostādnei (un mērķim), kāpēc un kā veicama aizturēšana „*in flagrante delicto*”, t.i.- nekavējoties un bez jebkādu papildus darbību veikšanas. Protams, šī jautājuma kontekstā var nonākt pie secinājuma, ka likumdevējs apzināti Satversmes tiesas tiesnešiem (kā īpašas tiesas pārstāvjiem) ir vēlējis paredzēt plašākas kriminālprocesuālās imunitātes robežas. Tomēr autoresprāt, ka, kaut arī Satversmes tiesas tiesnesis neapšaubāmi ir no citiem tiesnešiem atšķirīgs tiesnesis, nav pareiza nostāja vienas valsts varas pārstāvjiem noteikt atšķirīgas imunitātes robežas tik būtiskā jautājumā kā aizturēšana.

Ņemot vērā minēto, nepieciešams KPL paredzēt izņēmuma rīcību aizturēšanai gadījumā, ja Satversmes tiesas tiesnesis aizturams noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī.

³⁹⁸ Cita starpā jāatzīmē, ka, ņemot vērā Satversmes tiesas likuma 35.panta regulējumu, diskusiju var izraisīt arī procesuālā priekšnoteikuma – lēmumu pieņem īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis – attiecināšanu uz situāciju, kad lēmums jāpieņem par Satversmes tiesas tiesneša aizturēšanu.

5) Aizturēšana dažāda smaguma noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā

Problemātika kriminālprocesuālās aizturēšanas tiesiskajā regulējumā saskatāma kontekstā ar izdarītā nodarījuma smaguma pakāpi. Proti - ar 2006.gada 19.janvāra likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”³⁹⁹ likumdevējs autore ieskatā ieviesis diskutablu KPL 120.panta otrās un trešās daļas regulējumu. Šajā likumā noteikts, ka īpaši pilnvarotā Augstākās tiesas tiesneša lēmums tiesneša aizturēšanai (arī piespiedu atvešanai, pakļaušanai kratīšanai) nav nepieciešams, ja aizturēšana nepieciešama sakarā ar notveršanu **smaga** vai **sevišķi smaga nozieguma** izdarīšanā. Salīdzinošu pārskatu par apskatāmā jautājuma regulējumu visām amatpersonām līdz šiem grozījumiem un pēc šiem grozījumiem – skatīt tabulu zemāk.

Amatpersona	Pirms grozījumiem	Pēc grozījumiem
valsts prezidents	-	-
Saeimas deputāts	noziegums (LR Satversmē)	noziegums (LR Satversmē)
tiesnesis (<i>vēlāk arī tiesībsargs</i>)	noziedzīgs nodarījums	smags, sevišķi smags noziegums
tiesas piesēdētājs	noziedzīgs nodarījums	smags, sevišķi smags noziegums
prokurors	-	-
Valsts drošības iestādes, KNAB amatpersona	noziedzīgs nodarījums	noziedzīgs nodarījums

Ielūkojoties minētā likuma tapšanā, redzams, ka priekšlikumu tam izteica Juridiskā komisija pēc tam, kad „... *atbildīgās institūcijas - Tieslietu ministrija, Ģenerālprokuratūra un policija, „darbinot jauno likumu, ir secinājušas, ka ir nepieciešami daži uzlabojumi, lai tas darbotos veiksmīgāk. ... Tā kā lielākā tiesa šo grozījumu ir tīri tehniski, Juridiskā komisija uzskatīja, ka tiem vajadzētu noteikt steidzamību un pieņemt tos divos lasījumos, lai tās tehniskās lietas, ko vajag precizēt, ātrāk stātos spēkā.*”⁴⁰⁰ Likumprojekta anotācijā un arī citur ar šo likumprojektu saistītā dokumentācijā (t.sk. Saeimas sēžu stenogrammā) nav ietverti jebkādi argumenti par to, kāpēc būtu jāmaina nosacījumi par tiesnešu un tiesas piesēdētāju aizturēšanu nozieguma izdarīšanas brīdī. No likumprojekta tapšanas gaitas vienīgi redzams, ka

³⁹⁹ Likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, 19.pants: LR likums. 19.01.2006., Latvijas Vēstnesis, 27.01.2006., nr.17.

⁴⁰⁰ Latvijas Republikas 8.Saeimas ārkārtas sesijas pirmā sēde 2006.gada 5.janvārī.
http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_060105/st0501.htm (skatīts 02.08.2009.)

sākotnēji grozījumi tika piedāvāti tikai attiecībā uz tiesnešiem, savukārt pēc Saeimas Juridiskā biroja priekšlikuma 2.lasījumam identisks grozījums iekļauts arī par tiesas piesēdētājiem. Līdz ar to atliek vien secināt, ka šie grozījumi bija nepieciešami „*lai novērstu likumā pastāvošās neprecizitātes, kuras būtiski traucē sekmīgai krimināllietu izmeklēšanai un iztiesāšanai*” (kā nosaka Likumprojekta anotācija), vai arī tie uzskatāmi par „*tehniska rakstura uzlabojumiem*” (kā izriet no Saeimas sēdē paustā viedokļa).

Minētais liek secināt, ka grozījumi faktiski veikti bez skaidra pamatojuma, kas arī varētu būt par iemeslu tam, ka pēc to izdarīšanas KPL 120.panta dažādās daļās ietverts atšķirīgs regulējums. Pieņemot apskatāmos grozījumus, saturiski būtiski tika mainīti nosacījumi tiesnešu un tiesas piesēdētāju aizturēšanai „*in flagrante delicto*”, jo pēc to spēkā stāšanās likums pieļāva to aizturēšanu bez saskaņošanas ar kompetento personu tikai smagu un sevišķi smagu noziegumu izdarīšanā. Tādējādi ir būtiski mainītas šo amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes robežas, un tās ir mainītas likumdevēja neargumentētas rīcības rezultātā. Kriminālprocesuālā imunitāte, kā minēts iepriekš, ir izņēmuma kārtība no vispārējās kārtības. Šī tiesību institūta saturu nedrīkst mainīt „vienkārši tāpēc, ka kaut kas ir jāmaina”. To mainot, būtiski tiek ietekmētas ne tikai ar imunitāti apveltīto objektu tiesības, bet arī tiek mainīts vienlīdzības principa saturs konkrētajā jautājumā.

Tam, ka ar likuma grozījumiem ieviests atšķirīgs regulējums attiecībā uz dažādām, ar imunitāti apveltītām amatpersonām, autore nesaskata kādu objektīvu pamatojumu. Kā vienu no argumentiem šādai rīcībai varētu rast, ja apskatāmā jautājuma ietvaros varētu runāt par dažāda līmeņa amatpersonām. Tomēr šis kritērijs neiztur kritiku, jo, piemēram, Saeimas deputāts salīdzinājumā ar tiesnesi nevar tikt uzskatīts par hierarhiski zemāku amatpersonu.

Līdz ar to kriminālprocesa mērķa un vienlīdzības principa realizācijas nolūkā būtu nepieciešams ieviest vienādu regulējumu visām amatpersonām, rakstot to tādu, kāds tas bija pirms aplūkoto grozījumu KPL izdarīšanas. Vērtējot šī priekšlikuma realizācijas pamatotību, jāņem vērā arī apstākļi, ka, aizturot personu, ne vienmēr var būt līdz galam skaidra noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija (attiecīgi – arī tā piederība noteikta noziedzīgā nodarījuma kategorijai). Galvenais mērķis, aizturot kādu personu, ir nodrošināties pret iespējamo personas aizbēgšanu, pretdarbību, izvairīšanos, u.tml. Līdz ar to šādas „nekavējošās” aizturēšanas nebūtu ierobežojamas ar nosacījumu, ka bez attiecīgu institūciju (amatpersonas) piekrišanas var aizturēt smaga vai sevišķi

smaga nozieguma izdarīšanā, savukārt tikai ar piekrišanu – ja izdarīts mazāk smags noziegums vai kriminālpārkāpums. Ņemot vērā minēto, autores ieskatā izdarāmi grozījumi KPL 120.pantā, kontekstā ar noziedzīgā nodarījuma smagumu, nosakot vienādus nosacījumus aizturēšanā „*in flagrante delicto*”.

Vienlaikus apskatāmā jautājuma ietvarā arī jāatzīmē, ka LR Satversmē, definējot Saeimas deputāta kriminālprocesuālo imunitāti, teikts, ka deputātu „var apcietināt, ja to notver pie paša nozieguma pastrādāšanas”. Tātad – deputāta apcietināšana bez papildus darbību veikšanas pieļaujama, ja viņš pieķerts nozieguma izdarīšanā. Izzinot šī regulējuma saturu, jāizmanto tiesību normu vēsturiskā interpretācijas metode, ņemot vērā, ka LR Satversmes pieņemšanas laikā nebija likums, kas noteica tādu noziedzīgu nodarījumu klasifikāciju, kāda tā ir pašlaik. Proti – 1903.gada Sodu likuma⁴⁰¹ 3.pants klasificēja noziedzīgus nodarījumus smagos noziegumos, noziegumos un pārkāpumos. Izvērtējot šo Sodu likuma regulējumu kopsakarā ar Krimināllikuma regulējumu⁴⁰², var nonākt pie secinājuma, ka pēc būtības saturs, kas ietverts abu šo likumu terminā „noziegums”, būtiski neatšķiras. Līdz ar to pastāv iespēja LR Satversmē lietoto terminu “noziegums” tulkot, saprotot ar to kā mazāk smagu, tā arī smagu un sevišķi smagu noziegumu Krimināllikuma 7.panta izpratnē. Tomēr, ņemot vērā vispārējās nostādnes aizturēšanai, šī jautājuma kontekstā nepieciešams aktualizēt LR Satversmes 29.panta redakciju.

6) Pirmspiespiedu līdzekļa piemērošanas aizturēšana

Stājoties spēkā KPL, tika ieviests jauns tiesību institūts – pirmsapcietinājuma aizturēšana. Neiedziļinoties šīs aizturēšanas būtībā, šī pētījuma kontekstā vien būtiski norādīt, ka, radot šo tiesību institūtu, Latvijā, atšķirībā no iepriekšējā regulējuma, tika ieviests jauns (otrs) aizturēšanas veids. Veicot izmaiņas KPL⁴⁰³, šī tiesību ierobežojuma saturs būtiski tika mainīts, tai skaitā – nelietojot apzīmējumu „pirmsapcietinājuma aizturēšana”, jo pēc grozījumu izdarīšanas varam runāt par pirmspiespiedu līdzekļa piemērošanas aizturēšanu.

Vērtējot KPL 120.pantā noteikto kārtību, kādā aizturamas valsts amatpersonas ar kriminālprocesuālo imunitāti, jāsecina, ka tajā nedz sākotnējā KPL redakcijā, nedz arī redakcijā ar vēlākiem grozījumiem, nekas nav īpaši teikts par otra veida

⁴⁰¹ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojums, Rīga, 1923.

⁴⁰² Krimināllikums, 7.pants: LR likums, 17.06.1998., Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., nr.199./200.

⁴⁰³ Likuma „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” 18.pants. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2006, 4.nr.

aizturēšanu. No vienas puses raugoties, varētu teikt, ka, ja tiesību normās, kas ir speciālās attiecībā uz imunitāti baudošo amatpersonu aizturēšanu, nav nekas regulēts par otru apcietināšanas veidu, ir piemērojama vispārējā norma, attiecinot uz šīm amatpersonām KPL 270.panta regulējumu. Īstenojot šādu pieeju, nonākam pie secinājuma, ka KPL 120.pantā minētā „aizturēšana” ir tikai aizturēšana KPL 264.panta izpratnē, vienlaikus attiecībā uz ar imunitāti apveltītajām amatpersonām pieļaujot realizēt arī pirmspiespiedu līdzekļa piemērošanas aizturēšanu, īstenojot to KPL 270.pantā noteiktajā kārtībā. Tomēr, raugoties no otras puses, jāsecina, ka šāds tiesību normu piemērošanas modelis nevar būt korekts. Kā minēts iepriekš, KPL 120.panta redakcija tapa, pārnesot tajā attiecīgās tiesību normas no speciālajiem normatīvajiem aktiem redakcijā, kas bija spēkā jau ilgi pirms KPL spēkā stāšanās. Līdz ar to jāsecina, ka KPL valsts amatpersonām noteiktais kriminālprocesuālās imunitātes saturs nevarēja mainīties. Proti - ja pirms KPL spēkā stāšanās amatpersonas aizturēšanai bija noteikts konkrēts saturs (attiecas tikai uz viena veida aizturēšanu), tad, pārnesot šo līdz KPL spēkā stāšanās esošās normas saturu identiskā redakcijā jaunā likumā, kurā ir ietverts jauns (otrs) aizturēšanas veids, nevaram uzskatīt, ka šis otrs veids šīm amatpersonām uzreiz var tikt piemērots. Aizturēšana – tas ir procesuāls piespiedu līdzeklis, kas būtiski ierobežo personas cilvēktiesības. Tieši šā iemesla dēļ likumdevējs, līdztekus citiem tikpat ierobežojošiem kriminālprocesa tiesību instrumentiem, tās realizācijai noteicis imunitāti, un tāpēc nav nekāda pamatota argumenta uzskatam, ka vienam aizturēšanas veidam imunitāte ir, savukārt otram – nav.

Ņemot vērā minēto nepieciešams pilnveidot KPL regulējumu, paredzot tajā kārtību, kādā veicama valsts amatpersonas, kurai piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, aizturēšana, kas veicama KPL 270.pantā norādītajos gadījumos, jo, domājams, praksē turpmāk saistībā ar valsts amatpersonām, kurām piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, varētu būt nepieciešamība īstenot ne tikai izsenis zināmo aizturēšanu, bet arī pirmspiespiedu līdzekļa piemērošanas aizturēšanu.

6.2. Kriminālvajāšanas īpatnības un teorētiski – praktiskā problemātika kriminālprocesos, kuros iesaistītas valsts amatpersonas ar kriminālprocesuālo imunitāti

1) Piekrišanas došana kriminālvajāšanas uzsākšanai

Kriminālvajāšanas uzsākšana – tā ir kriminālprocesuālā stadija, kas kriminālprocesos, kas veiktas par valsts amatpersonu ar kriminālprocesuālo imunitāti izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, nevar tikt īstenota, kamēr nav veikti likumā noteikti priekšnoteikumi. Tā valsts prezidents, Saeimas loceklis, tiesībsargs, tiesnesis var tikt saukti pie kriminālatbildības tikai ar Saeimas piekrišanu, savukārt valsts drošības iestādes un KNAB amatpersona - tikai ar ģenerālprokurora piekrišanu, bet Satversmes tiesas tiesnesis – tikai ar Satversmes tiesas piekrišanu.

2002.gada 13.-17.maijā GRECO, veicot Latvijas tiesību sistēmā paredzēto valsts amatpersonu imunitātes izvērtējumu⁴⁰⁴, tika secināts, ka imunitātes sistēma norāda uz to, ka nav skaidru pamatnostādņu attiecībā uz imunitātes atcelšanu. Tādējādi tika rekomendēts izveidot vadlīnijas Parlamenta deputātiem, it īpaši Saeimas prezidijam, lai noteiktu kritērijus, lemjot par imunitātes atcelšanu. Turklāt attiecībā uz tiesnešu imunitātes atcelšanu nodrošināt, ka pieņemtie lēmumi ir brīvi no politiskā spiediena un ir balstīti tikai uz ģenerālprokurora pieprasījuma.

Jāatzīmē, ka līdzīgu viedokli GRECO pauda arī attiecībā uz virkni citu valstu tiesību sistēmām, piemēram, izvērtējot situāciju Krievijā, GRECO rekomendēja ieviest specifiskus un objektīvus kritērijus, kas jāpiemēro Parlamentam, lemjot par neaizskaramības atcelšanu⁴⁰⁵; Austrijai ierosināts pieņemt pamatnostādnes, kas paredzētu specifiskus un objektīvus kritērijus, kas jāpiemēro, lai noteiktu, vai attiecīgā parlamenta deputāta imunitāte ir atceļama vai nē, kā arī īstenot pasākumus, nodrošinot, ka kompetentās Parlamentārās komitejas attiecīgajā līmenī savā lēmumā atspoguļotu pamatojumu, kādēļ nepieciešams atcelt imunitāti, katrā konkrētajā gadījumā.⁴⁰⁶

⁴⁰⁴ Evaluation Report on Latvia. First Evaluation Round, para. 113.-115., Strasbourg, 17 May 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)2_Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)2_Latvia_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)

⁴⁰⁵ Joint First and Second Evaluation Rounds Evaluation Report on the Russian Federation, para. 154.-172., Strasbourg, 5 December 2008, [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2008\)2_RussianFederation_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2008)2_RussianFederation_EN.pdf)

⁴⁰⁶ Joint First and Second Evaluation Round, Evaluation Report on Austria, para.68-70., Strasbourg, 13 June, 2008. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2007\)2_Austria_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2007)2_Austria_EN.pdf) (skatīts 12.04.2009.)

Sniedzot viedokli par rekomendācijas izpildes nepieciešamību, Latvijas kompetentās institūcijas pauda viedokli, ka esošā kārtība ir apmierinoša. Saeimas vārdā viedokli par rekomendāciju sniedza Korupcijas, kontrabandas un organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas uzraudzības komisija, norādot, ka *ir izstrādāts Deputātu ētikas kodekss, kas nodrošinās minēto lēmumu pieņemšanu bez jebkādas politiskas vai cita veida ietekmes.*⁴⁰⁷ Tieslietu ministrija sākotnēji pauda īsu komentāru, ka *„likumā „Par tiesu varu” ir noteikts, ka ierosināt krimināllietu pret tiesnesi var tikai ģenerālprokurors. Tiesnesi nevar apcietināt un saukt pie kriminālatbildības bez Saeimas piekrišanas, Pirms Saeima lemj par piekrišanas došanu, jautājumu izskata Saeimas Juridiskā komisija un formulē savu viedokli.”*⁴⁰⁸ Savukārt vēlāk Tieslietu ministrija komentēja, ka *„Satversmē un Saeimas kārtības rullī ir noteikti kritēriji, kad ir iespējams lemt jautājumu par Saeimas locekļa neaizskaramības saglabāšanu, arī KPL to paredz. Norādām, ka Saeimas kārtības ruļļa 17.pants reglamentē kritērijus, kad Saeima dod piekrišanu procesuālo darbību uzsākšanai pret Saeimas locekli.... Ievērojot minēto, vadlīniju noteikšana Saeimas locekļiem ar kritērijiem, kas pieļautu to imunitātes atcelšanu, nav nepieciešams regulējums ārējā normatīvajā aktā. ... Attiecībā uz rekomendācijā teikto, ka attiecībā uz tiesnešiem jānodrošina, ka pieņemtie lēmumi par imunitāti ir brīvi no politiskā spiediena un balstīti tikai uz ģenerālprokurora iesniegto pieprasījumu, norādām, ka ... ņemot vērā likuma „Par tiesu varu” 13.pantā noteikto un Prokuratūras likuma 1.pantā noteikto, nav pamata uzskatīt, ka Latvijā pastāv politisku apsvērumu ietekme uz jautājumiem, kas skar tiesneša neaizskaramību”.*⁴⁰⁹

Ņemot vērā minēto secināms, ka kompetentās institūcijas uzskatījušas, ka likumā noteikti skaidri kritēriji imunitātes atcelšanai, turklāt tie izslēdz jebkādas politiskas ietekmes esamību. Līdz ar to arī GRECO izteiktā ierosinājuma īstenošana nav veikta.

Vērtējot KPL regulējumu, secināms, ka kopš GRECO novērtējuma tiesiskais regulējums ir mainījies. Lai varētu saukt pie kriminālatbildības personu, kurai piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, procesa virzītājam (prokuroram) atbilstoši KPL 120.panta sestās daļas un 404.panta regulējumam jāiesniedz kompetentajai institūcijai ierosinājumu piekrišanas saņemšanai, pievienojot tam uzziņu par pierādījumiem, kas

⁴⁰⁷ Korupcijas, kontrabandas un organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas uzraudzības komisijas 21.11.2003. atzinums nr.9/17-3-130 par GRECO rekomendāciju izpildi (nav publicēts)

⁴⁰⁸ Tieslietu ministrijas 02.12.2003.atzinums nr.1-7.8/507 par GRECO rekomendācijām (nav publicēts)

⁴⁰⁹ Tieslietu ministrijas 05.04.2006. atzinums nr.1-7.7/1449 par GRECO rekomendācijām (nav publicēts)

pamato tās personas vainu, kuras imunitāti lūdz atcelt [*norādot tajā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļus un pievienojot tam lēmuma par personas saukšanu pie kriminālatbildības projektu – redakcijā līdz 01.07.2009.*] Tomēr, kā atzīmēts iepriekšējā apakšnodaļā, likumdevējs neizprotamu iemeslu dēļ, piekrišanas saņemšanas kārtību regulējis tikai attiecībā uz kriminālvajāšanas uzsākšanu.

Līdz ar brīdi, kad tiek sastādīts lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības, sākas viens no būtiskākajiem posmiem kriminālprocesā, jo līdz ar šo momentu sāk figurēt apsūdzētais un realizēties kriminālvajāšanas funkcija, kuras rezultāts ir saistīts ar kriminālprocesa mērķi – patiesības noskaidrošana krimināllietā. Apsūdzības nozīmīgumu precīzi raksturojusi prof. Ā.Meikališa, proti - personas saukšana pie kriminālatbildības nozīmē, ka starp apsūdzēto un apsūdzētāju ir izveidojušās kriminālprocesuālās attiecības, kā arī tā nosaka vispārējo tālāka kriminālprocesa virzienu.⁴¹⁰

Problemātika šī procesuāli nozīmīgā posma īstenošanā praksē nebūs, ja pēc procesa virzītāja, kurš uzskata, ka pierādījumu kopums dod pamatu uzskatam, ka tieši konkrētā valsts amatpersona ar kriminālprocesuālo imunitāti izdarījusi konkrētu noziedzīgo nodarījumu, ierosinājuma Saeima pieņems lēmumu par piekrišanu imunitātes atcelšanai. Taču var būt arī savādāk, proti - modelēšu šādu situāciju:

Krimināllietā ir savākti pierādījumi, kas tieši norāda uz deputāta X vainu par to, ka viņš, būdams valsts amatpersona, devis kukuli ceļu policistam, lai izvairītos no soda par transporta līdzekļa vadīšanu alkohola reibuma stāvoklī un avārijas izraisīšanu. Pieņemsim, ka Saeimā ievēlēti deputāti no trīs politiskajām organizācijām, divas no kurām veido koalīciju ar ievērojamu balsu vairākumu (88 balsis). Deputāts X ir koalīcijas biedrs. Kad Saeimā notiek balsojums par deputāta nodošanu kriminālvajāšanai, visi koalīcijas deputāti savstarpējas personiskas solidaritātes un politiskas vienotības vadīti nobalso „pret” izdošanu, kaut arī ierosinājums ar lūgumu atļaut saukt X pie kriminālatbildību ir pamatots. Iespēja realizēties šādai situācijai, domājams, ir visai niecīga, tomēr teorētiski tā pastāv, un tāda varētu būt ne tikai jautājuma par deputātu imunitāti gadījumā, bet arī gadījumā ar citām valsts amatpersonām.

Autores ieskatā šādi gadījumi, kad Saeimā būtu lemjami jautājumi par tiesneša imunitātes atcelšanu, tie nevarētu būt saistīti ar ievērojamu politisko ietekmi, līdz ar ko

⁴¹⁰ Meikališa Ā. Apsūdzība kriminālprocesā – tiesiskās reglamentācijas un prakses aktuālās problēmas. Tēzes. Zinātniski-praktiskās konferences „Kurp ved Kriminālprocesa likums?” materiāli 14.11.2008. (nav publicēts)

risks kriminālprocesa efektīvai piemērošanai ir mazāks. Tomēr varētu būt šāda situācija: tiek lemts par imunitātes atcelšanu tiesnesim, kurš, iespējams, saņēmis kukuli par to, lai nepamatoti attaisnotu personu, kura piedalījās nepilngadīgu personu nosūtīšanā uz ārvalstīm seksuālai izmantošanai. Šī „apšaubāmi” attaisnotā persona ir lielākā finanšu līdzekļu ziedotāja koalīcijā esošajai partijai. Protams, šāds tiesnesis „ir ieredzēts” un likumsakarīgi balsojums par viņa izdošanu kriminālvajāšanai ir negatīvs, kaut arī procesa virzītāja lūgums bija pamatots.

Šai sakarā lietderīgi ir pieminēt, ka ievērojamais valststiesību teorētiķis K. Dišlers ir rakstījis, ka pēc vispāratzītas konstitucionālas teorijas ieskatiem viens no priekšnoteikumiem parlamenta sekmīgai uzdevumu izpildei ir kvalificēta deputātu personas neaizskaramība un neatbildība savas darbības robežās.⁴¹¹ „Neatbildība savās robežās” – tam, tāpat ir jābūt vienam no būtiskajiem priekšnoteikumiem Saeimas darbībā, taču, diezin vai, spriežot pēc augstāk minētā piemēra, droši varam teikt, ka „neatbildība” saskaņā ar mūsu tiesībās noteikto vienmēr „būs savās robežās”, kam kā obligātas sekas būs kriminālprocesa galvenā uzdevuma – krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma, neizpilde. Turklāt līdzīgi var izpausties problemātika sakarā ar imunitāti baudošās valsts amatpersonas apcietināšanu un kratīšanu.

Atzīstot, ka vismaz jautājumā par kriminālvajāšanas uzsākšanu KPL ir ietverts regulējums prokurora rīcībai, risks imunitātes atcelšanas procedūras neskaidrībai un necaurspīdīgumam izriet no Saeimas kārtības ruļļa regulējuma. Tieši jautājums par rīcību kriminālprocesuālās imunitātes risinājumu noteikts trīs tā normās. Proti - tā 17.panta pirmā daļa nosaka, ka par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret Saeimas locekli, viņa apcietināšanai, kratīšanas izdarīšanai pie viņa vai citādu personas brīvības ierobežošanai Saeima lemj pēc Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas ziņojuma. Savukārt 179.panta pirmās daļas 1.punkts noteic, ka Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija sagatavo Saeimas lēmuma projektu sakarā ar Ģenerālprokuratūras iesniegumu par kriminālvajāšanas ierosināšanu pret Saeimas locekli, viņa apcietināšanu, aizturēšanu, kratīšanas izdarīšanu vai citādu personas brīvības ierobežošanu Saeimas loceklim. Savukārt 179.²pants noteic, ka Saeimas Juridiskā komisija sagatavo lēmuma projektu par atļauju uzsākt kriminālvajāšanu pret tiesnesi vai tiesībsargu vai viņa apcietināšanu.

Tādējādi secināms, ka par deputāta, tiesneša, tiesībsarga izdošanu kriminālvajāšanai lemj Mandātu un iesniegumu komisija (par deputātiem) vai Juridiskā

⁴¹¹ Dišlers K. Demokrātiskas valsts iekārtas pamati (Ievads konstitucionālās tiesībās). Rīga: A.Gulbis, 1931., 120.lpp.

komisija (par tiesnešiem un tiesībsargu) un pēc tam par to ir jānobalso Saeimas vairākumam. Lēmums par izdošanu kriminālvajāšanai tiek pieņemts, pamatojoties uz prokurora lūgumu. Vienlaikus kā būtisks un novēršams trūkums atzīmējams, ka nedz Saeimas Kārtības rullī, nedz arī kādā citā normatīvajā aktā ir paredzēta kārtība, kā un kam jāgatavo nolēmums (piekrišana) valsts prezidenta imunitātes atcelšanai, kas novēršams, izdarot grozījumu Saeimas kārtības rullī. Jāatzīmē, ka šis trūkums konstatēts arī Tieslietu ministrijas informatīvajā ziņojumā par KPL piemērošanas problēmām⁴¹² un to risinājumiem, tomēr kompetentās institūcijas autorei nezināmu iemeslu dēļ to nav novērsušas.

2) Tiesību subjekts, kurš ierosina imunitātes atcelšanu

Nekonsekvence, kas autores ieskatā nav pamatojama ar tiesiski loģiskiem apsvērumiem, ir konstatējama tiesiskajā regulējumā Saeimas kārtības ruļļa 179.panta pirmās daļas, 179.²panta un KPL 404.panta izvērtējumā kopsakarībā. Tieši – kompetentā subjekta, kas vēršas ar ierosinājumu Saeimas atbildīgajā komisijā atcelt imunitāti kontekstā, ko uzskatāmi parāda šāda tabula:

179.panta pirmā daļa	179. ² pants	KPL 404.pants
Ģenerālprokuratūras iesniegums	subjekts nav noteikts	prokurors, ja KPL nav noteikts citādi

Izvērtējot Saeimas kārtības ruļļa 179.panta pirmajā daļā noteikto, secināms, ka norāde uz „Ģenerālprokuratūras iesniegumu” izskaidrojama ar tiesību normu regulējuma ieviešanu pirms KPL spēkā stāšanās. Šī norma minētās norādes dēļ nebija viennozīmīgi interpretējama arī pirms KPL spēkā stāšanās. Protī - kriminālprocesuālais tiesību regulējums neparedzēja „Ģenerālprokuratūru” kā procesuāla dokumenta iesniedzēju. Interpretējot Prokuratūras likumā noteikto, varēja secināt, ka tieši ģenerālprokurors ir Latvijas prokuratūru personificējošā amatpersona, kurš attiecīgi būtu tiesīgais subjekts iesnieguma Saeimā iesniegšanā. Tomēr šāda pienākuma uzlikšana ģenerālprokuroram nebūtu adekvāta, jo pilnīgu argumentāciju par kriminālprocesa lietas apstākļiem var īstenot prokurors, kura lietvedībā atrodas konkrētais kriminālprocess, kas tradicionāli nav pats ģenerālprokurors.

⁴¹² Informatīvais ziņojums par Kriminālprocesa likuma piemērošanas problēmām un to risinājumiem. 4.punkts. Jurista Vārds, 15.05.2007. nr.20.

Līdz ar to KPL 404.panta nosacījums par prokuroru kā kompetento amatpersonu vērtējams atzinīgi, jo nodrošina procesuālo kārtību – ierosinājumu sniedz prokurors, kura lietvedībā atrodas konkrētais kriminālprocess.⁴¹³ Vienlaikus nav saprotams, kāpēc Saeimas kārtības ruļļa 179.pantā vēl aizvien pastāv norāde uz „Ģenerālprokuratūras iesniegumu”, kas vērtējama kā pilnīgi neatbilstoša KPL regulējumam. Attiecīgi atzinīgi vērtējams Saeimas kārtības ruļļa 179.²panta regulējums, vispār neparedzot subjektu, pēc kura ierosinājuma Saeimas Juridiskā komisija gatavo Saeimas nolēmumu, jo tas nodrošina precīzu atbilstību kriminālprocesu veicošās amatpersonas rīcībai saskaņā ar KPL 404.pantu.

Ņemot vērā minēto, Saeimas kārtības ruļļa 179.panta pirmajā daļā nepieciešams izslēgt norādi uz Ģenerālprokuratūras iesnieguma kā lēmuma projekta sagatavošanas priekšnosacījumu esamību.

3) Ierosinājuma kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanā izskatīšana

Turpinot aplūkot imunitātes atcelšanas procedūru,⁴¹⁴ secināms, ka normatīvais regulējums paredz Saeimai tiesības gan piekrist, gan arī nepiekrist attiecīgās amatpersonas kriminālvajāšanas uzsākšanai.⁴¹⁵ Noskaidrojot lēmuma (atļaujas došanas) pieņemšanas kārtību un tā saturu, vērā ņemams, ka procesuālais dokuments, ar kuru prokurors vēršas Saeimā, ir ierosinājums. KPL 324.pants noteic, ka ierosinājumu izskata amatpersona, kurai kriminālprocesā ir piešķirtas pilnvaras pašai veikt vai ar lēmumu atļaut citam veikt ierosinājumā ieteiktās darbības.⁴¹⁶ Tomēr, tā kā Saeima, Augstākās tiesas tiesnesis, Satversmes tiesneši (kas pilnvaroti dot minēto piekrišanu), atbilstoši KPL nostādnēm nav pilnvaroti veikt kriminālprocesu, KPL regulējums par ierosinājuma izskatīšanu uz to darbību nav attiecināms. Tomēr, tā kā KPL 324.pants skaidri noteic, kā izskatāms prokurora ierosinājums, tad tiesību tālākveidošanas ceļā var secināt, ka kā Saeimai, tā arī Satversmes tiesas tiesnešiem un īpaši pilnvarotajam Augstākās tiesas tiesnesim būtu jāvadās no šīs normas regulējuma. Turklāt, tā kā neviens normatīvais akts nenoteic īpašu kārtību šādu ierosinājumu

⁴¹³ To apliecina tas, ka, piemēram, 2007.gada 12.janvārī Saeimā ar ierosinājumu atļaut tiesnešu I.Poļikarpovas un B.Tāleres kriminālvajāšanu, vēršās Ģenerālprokuratūras Sevišķi svarīgu lietu prokurors M.Leja (12.01.2007. ierosinājums nr.3/4-812003006)

⁴¹⁴ Imunitātes atcelšanas procedūras problemātika saistāma ne tikai ar kriminālvajāšanas, bet arī citu procesuālo darbību, kuru īstenošanā likums noteic ierobežojumus, īstenošanu. Līdz ar to šajā apakšnodaļā konstatēto faktiski var attiecināt arī uz šo citu procesuālo darbību nodrošināšanas sfēru.

⁴¹⁵ Identiski apsvērumi par procesuālās kārtības nepilnībām attiecināmi arī uz Satversmes tiesas tiesnešiem un īpaši pilnvarotu Augstākās tiesas tiesnesi, kuru kompetencē likums arī noteic piekrišanas došanu kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanai.

⁴¹⁶ IV nodaļā skatīt ierosinājumu Saeimu noteikt kā kriminālprocesu veicošo tiesību subjektu, ko īpaši apstiprina KPL 324.pantā noteiktais par ierosinājumu izskatīšanā un lemšanā kompetento subjektu.

izskatīšanai, faktiski būtu jāvadās no KPL 234.panta otrajā daļā noteiktā, ka ierosinājums jāizskata septiņu dienu laikā, ja nepieciešams, pieaicinot ierosinājuma iesniedzēju. Par pieņemto lēmumu vai uzsāktajām darbībām jāpaziņo iesniedzējam ne vēlāk kā triju dienu laikā. Tomēr, iepazīstoties ar Saeimas īstenoto juridisko praksi, secināms, ka šī kārtība netiek īstenota. Līdz ar to ir nepieciešams veikt pasākumus Saeimas darbības regulējuma noteikšanai, nosakot kārtību, kādā lemjams jautājums par procesuālās imunitātes atcelšanu. Kā rezultāts šādas procedūras neesamībai ir, piemēram, Saeimas brīva rīcība jautājuma lemšanā, tajā skaitā - iespēja neargumentēt sava lēmuma pamatojumu.⁴¹⁷ Īpašu aktualitāti lēmuma argumentācijas neesamība iegūst tajos gadījumos, kad ir atteikts dot piekrišanu veikt konkrētas procesuālās darbības.

KPL 318.panta trešā daļa noteic, ka amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, bet nav procesa virzītāji, pieņem motivētus lēmumus savas kompetences jautājumos. Ja reiz Saeima (Satversmes tiesas tiesneši, Augstākās tiesas īpaši pilnvarots tiesnesis) izskata ierosinājumu, kas ir kriminālprocesuāls dokuments, tad tai, kaut arī tie nav noteikti kā KPL veiktā pilnvaroti subjekti, tiem būtu jāievēro KPL nostādne par argumentētu lēmumu. Tomēr tiesiskās stabilitātes nodrošināšanas nolūkā šī jautājuma reglamentācijā būtu veicami uzlabojumi.

Piemēru lēmuma pieņemšanas procedūrai varētu aizgūt no Igaunijas tiesībām, kas tieši jautājumā par valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanu, salīdzinājumā ar Latviju, ir ievērojami detalizētāks. Igaunijas Kriminālprocesa kodekss⁴¹⁸ nosaka, ka parlamenta (*Riikogu*) rīcība, attiecībā uz Tieslietu kanclera vai Republikas prezidenta ierosinājuma par imunitātes atcelšanu izskatīšanu īstenojama saskaņā ar Normatīvo aktu par *Riikogu* darbību. Tieslietu kanclera vai Republikas prezidenta ziņojumā *Riikogu* par attiecīgās amatpersonas imunitātes atcelšanu jāietver informācija, kāda norādāma ierosinājumā imunitātes atcelšanai (tās personas vārds, par kuras kriminālvajāšanas uzsākšanu tiek lūgts atcelt imunitāti, fakti, kas attiecas uz kriminālnoziedzumu, izteikto aizdomu saturs un nodarījuma kvalifikācija, fakti, kas ietverti pirmstiesas izmeklēšanas procesa kopsavilkumā un prokurora pieprasījums). Jautājumiem, ko izvirza *Riikogu* locekļi un Tieslietu kanclera vai Republikas prezidenta atbildēm jāaprobežojas tikai tā materiāla ietvaros, kas iesniegts *Riikogu*. Ja

⁴¹⁷ Lēmuma pieņemšanas argumentācijas neesamība cita starpā izriet no Saeimas paziņojumiem par nolēmumu (piemēram, Saeimas 01.02.2007. paziņojumi par piekrišanu tiesnešu I.Poļikarpovas un B.Tāleres saukšanai pie kriminālatbildības. Latvijas Vēstnesis, 08.02.2007, nr.23.

⁴¹⁸ Code of Criminal Procedure (Estonia). Chapter 14. <http://www.legaltext.ee/text/en/X60027K4.htm> (skatīts 11.08.2009.)

Riikogu izskata jautājumu par kāda *Riikogu* locekļa kriminālvajāšanu, šim *Riikogu* loceklim nedrīkst uzdot jebkādas jautājumus, kā arī šim loceklim nedrīkst nedz dot vārdu, nedz ļaut balsot. Gadījumā, ja *Riikogu* tiek lemts par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai, šis lēmums stājas spēkā uzreiz pēc tā pieņemšanas. Lēmums nekavējoties ir nosūtāms amatpersonai, kura gatavoja ierosinājumu, prokuroram un personai, uz kuru attiecas lēmums. Savukārt valsts prezidenta lēmums par piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai stājas spēkā pēc tā parakstīšanas.

Tādējādi tiesiskā regulējuma pilnveides nolūkā KPL nosakāms, ka kārtību, kādā pilnvarotais subjekts lemj par kompetentās amatpersonas ierosinājumu par kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanu, nosaka tā darbību reglamentējošais tiesību akts. Savukārt attiecīgā tiesību subjekta darbību reglamentējošajā tiesību avotā ietverama norāde par ierosinājuma izskatīšanas termiņu (nekavējoties, bet ne vēlāk kā termiņā, ko KPL paredz par ierosinājuma izskatīšanu), nolēmuma satura pamatprasības (argumentēts lēmums), detalizētākas procedūras reglamentāciju deleģējot noteikt pašam subjektam.

Papildus minētajam autore salīdzinošo tiesību kontekstā uzskata par nepieciešamu uzsvērt, ka valsts amatpersonu procesuālā imunitāte Latvijas tiesībās guvusi izpausmi arī administratīvo pārkāpumu lietās. Šādas imunitātes esamību paredz virkne normatīvo aktu, piemēram, LR Satversmes 30.pants. Tas paredz īpašu, no vispārējās lietvedības administratīvo pārkāpumu lietās⁴¹⁹ atšķirīgu kārtību attiecībā uz Saeimas deputātu administratīvo sodīšanu, kas iespējama vienīgi ar Saeimas piekrišanu. Imunitāte administratīvo pārkāpumu lietās, salīdzinājumā kriminālprocesuālā imunitāti, ir cita satura tiesību institūts. Vienlaikus šis tiesību institūts pēc būtības cieši sasaucas ar valsts amatpersonu procesuālo imunitāti krimināltiesībās, ko cita starpā apliecina Satversmes tiesas secinātais⁴²⁰ par virkni administratīvo pārkāpumu lietām, kuras nosacīti atbilstoši vērtējuma kritērijiem - 1) konkrētā tiesību pārkāpuma klasifikācija nacionālajā tiesību sistēmā, saistot šo pārkāpumu vai nu tikai ar krimināltiesībām, vai tikai administratīvajām tiesībām, vai arī abām kopā, 2) pārkāpuma raksturs, 3) sankcijas atbilstība vai neatbilstība

⁴¹⁹ Vispārējais regulējums kārtībai, kādā veicama lietvedība administratīvo pārkāpumu lietās – skatīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums, 07.12.1984., AP Ziņotājs, 20.12.1984, nr.51.

⁴²⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 20.06.2002. spriedums „Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 279.panta otrās daļas un 280.panta pirmās daļas 4.punkta daļā, kas nosaka, ka tiesas spriedums lietā par amatpersonas lēmumu par administratīvā soda uzlikšanu ir galīgs, un Latvijas Civilprocesa kodeksa 239.panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 91.un 92.pantam,kā arī 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantam” 6.un 6.1.punktu. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 2002., 14.nr.

kriminālsfērai, var pielīdzināt krimināllietām. Arī tiesību zinātnē pausts viedoklis, ka administratīvo pārkāpumu tiesības, vērtējot soda mēru un soda uzlikšanas procesu, pielīdzināmas Krimināllikumā paredzētajām. Minētais cieši sasaucas ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas konstatētajiem kritērijiem, kas ļauj konstatēt administratīvā pārkāpuma lietas krimināltiesisko raksturu.⁴²¹ Nosaucot Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā regulētās tiesības par „mazajām krimināltiesībām” administratīvo tiesību pētniece M.Baskoveca norāda, ka tās būtiski neatšķiras no administratīvajām lietām.⁴²² Tomēr neviens normatīvais akts, līdzīgi kā kriminālprocesuālo tiesību sfērā, arī administratīvo pārkāpumu lietu lietvedībā neparedz skaidru procesuālo regulējumu, kāds īstenojams, veicot pasākumus administratīvi procesuālās imunitātes atcelšanai. Apstiprinājumu tam, ka arī administratīvo pārkāpumu lietvedībā pastāv šāda veida problemātika, autore konstatē, vērtējot KNAB juridisko praksi⁴²³, kas tika īstenota, lūdzot Saeimai dot piekrišanu Saeimas deputātu administratīvajai sodīšanai par likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” pārkāpumu. Arī šo tiesību nepilnību likumdevējam būtu jānovērš, tomēr autore konkrētu priekšlikumu neizvirza, jo šāda rīcība būtu vērtējama kā būtiska novirze no šī darba izpētes objekta.

4) Noilgums kā šķērslis krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam

Vērtējot tiesiskās sekas Saeimas atteikumam dot atļauju imunitātes atcelšanai, konstatējams, ka neviens normatīvais akts skaidri nenoteic, kas īsti notiek pēc atteikuma pieņemšanas. KPL 378.panta pirmās daļas 4.punkts vien noteic, ka procesa virzītājs aptur kriminālprocesu, ja personai, kas saucama pie kriminālatbildības, ir kriminālprocesuālā imunitāte un nav saņemta kompetentas institūcijas atļauja uzsākt kriminālprocesu. Tomēr, tā kā procesuālā imunitāte amatpersonām tiek piešķirta uz tās attiecīgā amata darbības laiku, secināms, ka kriminālprocesuālās darbības var veikt pēc amatpersonas pilnvaru izbeigšanās. Iedziļinoties problēmā, konstatējams, ka Krimināllikumā paredzētā tiesību institūta - kriminālatbildības noilgums, dēļ pastāv iespējamība krimināltiesisko attiecību netaisnīgam iznākumam, jo nereti amatpersonas savu amatu turpina pildīt ilgu laika periodu, tai skaitā – atkāroti tiekot ievēlētai

⁴²¹ ECT 1976.gada 8.jūnija spriedums lietā Engel v. Netherlands, para. 82 <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=28portal=hbkm&action=html&highlight=engel&sessionid=6778578&skin=hudoc-en> (skatīts 13.01.2010.)

⁴²² Baskoveca M. Valsts nodeva un izdevumi administratīvajā procesā tiesā. Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, ISBN: 978-9984-731-98-8, 2008., 384.lpp.

⁴²³ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja 30.11.2007. lūgumi Saeimai 11 Saeimas deputātu izdošanai administratīvai sodīšanai (nav publicēti).

attiecīgajā amatā. Tādējādi personas saukšanai pie kriminālatbildības tiesiskie šķēršļi var pastāvēt tik ilgi, kamēr iestājas kriminālatbildības noilgums. Turklāt – nedz Krimināllikums, nedz kāds cits normatīvais akts neparedz šādās situācijās kriminālatbildības noilguma apturēšanu. Kā piemērs kriminālprocesa iznākumam, kas ir pretējs kriminālprocesa likuma mērķim, minams gadījums, kad netika apmierināts ģenerālprokurora lūgums par Saeimas deputāta J.Ādamsona izdošanu kriminālvajāšanai, līdz ar ko izmeklēšana tika iedzīta strupceļā.⁴²⁴

Uzskatot, ka šāda situācija nav pieļaujama, autore uzskata par nepieciešamu Krimināllikuma 56.pantā ietvert īpašu nosacījumu - kriminālatbildības noilgums tiek pārtraukts, ja KPL un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ir atteikts dot piekrišanu saukt pie kriminālatbildības valsts amatpersonu, kurai noteikta kriminālprocesuālā imunitāte. Turklāt būtu nosakāms, ka termiņš tiek apturēts ar brīdi, kad pieņemts lēmums par atteikšanos atļaut uzsākt kriminālvajāšanu. Tāpat nosakāms, ka noilguma termiņa skaitījums atjaunojas tad, kad ir dota piekrišana kriminālvajāšanas uzsākšanai, vai arī, ja persona zaudē valsts amatpersonas statusu.

Šāds viedoklis pamatojams arī ar citās valstīs noteikto. Proti - Polijā šī problēma tiek risināta, paredzot, ka noilguma termiņš saukšanai pie kriminālatbildības tiek apturēts. Tāpat arī Vācijā šī problēma ir novērsta, kriminālprocesa likumā paredzot līdzīgu noilguma termiņa apturēšanu.⁴²⁵

Papildus minētajam autores ieskatā problemātiku šī jautājuma ietvarā rada arī tiesiskais apsvēruma, ka KPL nav noteikta procesa veicēja iespēja atkārtoti vērsties pie kompetentā tiesību subjekta, kurš jau ir atteicis atcelt procesuālo imunitāti. Līdzības autore šo jautājumu uzskata par iespējamu skatīt kontekstā ar KPL 62.nodaļā noteikto par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Nodaļā cita starpā noteiks, kas ir jaunatklāti apstākļi, kuru esamības dēļ iespējams atjaunot kriminālprocesu, kurā ir stājies spēkā spriedums vai lēmums. Līdzīgi autores ieskatā būtu risināms jautājums par iespēju procesa virzītājam vērsties pie tiesību subjekta, kurš kompetents dot piekrišanu kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanai, atkārtoti, gatavojot jaunu ierosinājumu ar lūgumu atcelt kriminālprocesuālo imunitāti, norādot tajā jaunos (papildus) apsvērumus, kas pamatotu ierosinājumu. Īstenojot šādu kārtību, tiktu radīts tiesiskais pamats kriminālprocesuāli tiesisko attiecību taisnīga rezultāta sasniegšanai.

⁴²⁴ Krekele I. Romas statūtu ietekme uz nacionālajām tiesībām. Jurista vārds. 23.03.2004., nr.11.

⁴²⁵ Pastars E., Kaņeps A. Ciktāl deputātam būt imūnam?. Diena. 09.01.2004.

5) Kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas sliekšnis

Diskutabls procesuālās imunitātes kontekstā ir arī LR Satversmē noteiktais par sliekšni, kāds sasniedzams līdz Saeimas piekrišanas saņemšanai kriminālprocesuālu darbību veikšanai. Proti - LR Satversmes 30.pants nosaka, ka pret Saeimas locekli nevar uzsākt kriminālvajāšanu bez Saeimas piekrišanas. Šis LR Satversmes pants sabiedrībā ir izraisījis virkni diskusiju un izskanējis pat viedoklis, ka tas būtu jāsvīturo pilnībā, jo tas esot pretrunā ar demokrātiskas tiesiskas valsts principu, mūsdienīgu deputāta neaizskaramības institūta izpratni un nepamatoti pārkāpj vienlīdzības principu, kā arī veicina neveselīgas politiskas vides nostiprināšanos.⁴²⁶

No šī panta regulējuma skaidri izriet, ka tas imperatīvi aizliedz pret Saeimas locekli uzsākt kriminālvajāšanu bez Saeimas piekrišanas. Tādējādi secināms, ka Saeimas piekrišana ir nepieciešama ar to brīdi, kad kriminālprocesā jau ir noskaidrota persona, attiecībā uz kuru prokurors var pieņemt lēmumu par saukšanu pie kriminālatbildības. Tādējādi secināms arī, ka Saeimas piekrišana nav nepieciešama Saeimas locekļa atzīšanai par aizdomās turētu vai ja tas iegūst personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, statusu.

Tā kā Saeimas piekrišana ir nepieciešama tikai tad, kad jau ir pamats uzsākt personas kriminālvajāšanu, rodas jautājums, kāpēc piekrišanas atcelt procesuālo imunitāti nepieciešamība noteikta tikai ar šo brīdi. Deputāta, tāpat kā citu ar imunitāti apveltīto valsts amatpersonu procesuālās imunitātes mērķis ir pasargāt viņu no nepamatotām apsūdzībām, ko varētu izvirzīt politiskie pretinieki. Tas nozīmē, ka Saeimas piekrišana imunitātes atcelšanai būtu prasāma jau agrākās kriminālprocesa stadijās – pirms uzsākt kriminālprocesu pret konkrētu personu vai tad, kad deputāts atzīstams par aizdomās turētu. Šāds kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas brīdis, paredzot parlamenta piekrišanas nepieciešamību jau pirms tiesvedības uzsākšanas (Latvijas tiesību sistēmā izpratnē - pirms kriminālprocesa uzsākšanas) konstatējams starptautiskajā un citu valstu tiesību regulējumā. Protokola par privilēģijām un neaizskaramību Eiropas Kopienās 10.pants nosaka, ka "Eiropas Parlamenta sesijās tās locekļiem ir 1) savas valsts teritorijā – neaizskaramība, ko piešķir attiecīgās valsts parlamenta locekļiem, 2) visu citu dalībvalstu teritorijā – neaizskaramība attiecībā uz aizturēšanu un tiesvedības uzsākšanu."⁴²⁷ Savukārt Vācijas Federatīvās Republikas

⁴²⁶ Kaņeps A., Pastars E. Neaizskart neaizskaramo!?

http://www.politika.lv/temas/politikas_process/3283/ (skatīts 01.02.2010.)

⁴²⁷ Tulkošanas un terminoloģijas centrs. Konsolidēts Eiropas Kopienas dibināšanas līgums. Rīga: Apgāds Jāņa Sēta, 1999., 287.lpp.

konstitūcijas 46.panta trešā daļa paredz, ka atļauja no Bundestāga ir jāsaņem lai ierosinātu tiesvedību pret deputātu saskaņā ar 18.pantu. Savukārt Krievijas kriminālprocesa kodeksa 448.panta pirmās daļas 1.punktsnoteic, ka lēmumu par krimināllietas ierosināšanu pret Valsts Domes deputātu pieņem Krievijas Federācijas ģenerālprokurors, pamatojoties uz koleģiālu atzinumu, ko dod trīs Krievijas Federācijas Augstākās tiesas tiesneši un šajā atzinumā ir jānorāda noziedzīga Valsts Domes deputāta darbībās nodarījuma pazīmes. Bez tam ir nepieciešama arī pašas Valsts Domes piekrišana.⁴²⁸ Tādējādi Krievijā piekrišanu krimināllietas ierosināšanai pret parlamenta deputātu ir arī jāprasa pašam parlamentam. Tomēr atšķirība no Latvijas tiesiskā regulējuma ir apstākļi, ka šādos gadījumos lēmumu par krimināllietas ierosināšanu pieņem nevis rajona vai apgabala prokurors, bet gan tikai valsts ģenerālprokurors. Atšķirība ir arī tāda, ka lēmuma pieņemšanas procedūrā tiek iesaistīta valsts Augstākā tiesa, kuras trīs tiesneši sastāda atzinumu par noziedzīga nodarījuma darbību esamību vai neesamību parlamenta deputāta darbībās, kas to profesionalitātes dēļ faktiski nodrošina lielāku garantu lēmuma pamatojumam, ka tiešām deputāts, iespējams, izdarījis noziedzīgu nodarījumu. Tas, savukārt, Krievijas Valsts Domei „nerakstītā veidā” piešķir tiesības nepiekrīst ierosināt krimināllietu pret parlamenta deputātu, jo gan Ģenerālprokurora, gan valsts Augstākās tiesas tiešu viedokļa apšaubīšanas situācijā jāvar pretargumentēt ar ļoti pārliecinošiem faktiem. Tomēr, raugoties no KPL viedokļa, šādas kārtības esamībā pastāv risks KPL 17.panta – procesuālo funkciju nodalīšana – pārkāpumam.

Ņemot vērā minēto, būtu apsverama iespēja LR Satversmē mainīt kriminālprocesa veikšanas bez Saeimas piekrišanas sliekšni, nosakot, ka Saeimas locekli nevar atzīt par aizdomās turēto bez Saeimas piekrišanas. Tomēr, tā kā īstenojot šādu pieeju, kriminālprocesa veikšanas iespējamībai jau agrīnās stadijās tiktu radīts risks kriminālprocesa apturēšanai līdz brīdim, kad beigsies deputāta pilnvaru termiņš, autores ieskatā šis sliekšnis nav samazināms. Turklāt, tā kā likums paredz Saeimas piekrišanas nepieciešamību aizturēšanas, kratīšanas un cita veida brīvības ierobežošanai, tajā brīdī, kad tiešām šādu darbību dēļ būs jāietekmē deputāta darbība, Saeimas iesaiste kriminālprocesā būtiskā jautājuma lemšanā tāpat būs nepieciešama.

⁴²⁸ Уголовно – процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.декабря 2001.года No.174-ф3. www.rg.ru/oficial/doc/codexes/UPK/index.shtml (skatīts 18.07.2009.)

6.3. Valsts amatpersonām noteiktā kriminālprocesuālā imunitāte kratīšanas veikšanai

Viena no izmeklēšanas darbībām, attiecībā uz kuras veikšanu KPL paredz speciālu regulējumu, kas piemērojams ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltītajām valsts amatpersonām, ir kratīšana. Šī izmeklēšanas darbība var izpausties kā telpas, tā arī apvidus, teritorijas, transportlīdzekļa un personas kratīšana. Likums, regulējot ar imunitāti apveltīto amatpersonu kratīšanu, atsevišķi neizdala katru no šiem veidiem. Līdz ar to secināms, ka KPL 120.panta izpratnē ar terminu „kratīšana” jāsaprot visu minēto veidu kratīšana. Attiecīgi, interpretējot imunitātes saturu, veicot kratīšanu attiecībā uz imūnu amatpersonu, īpašais regulējums jāievēro visu veidu kratīšanas realizēšanā.

Vienlaikus problemātika saskatāma citu, ar šo izmeklēšanas darbību saistītu jautājumu izpratni: 1) kratīšanas tiesiskuma robežu noteikšana, 2) kratīšanas veidu noteikšana konkrētu valsts amatpersonu kratīšanā:

1) Kratīšanas tiesiskuma robežas

Problemātika kratīšanas, kas veicama sakarā ar noziedzīgā nodarījuma izmeklēšanu pie amatpersonas ar imunitāti, saskatāma situācijā, kad šī amatpersona cita starpā, ir laulātais vai ved kopīgu saimniecību kopīgi ar citu valsts amatpersonu, kura arī ir apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti. Sadzīvē ir vērojamas situācijas, kad ģimeni veido vai ved kopīgu saimniecību vairākas valsts amatpersonas, kurām piemīt kriminālprocesuālā imunitāte. Iespējams, ka kopā dzīvo kā laulātie, tā arī vecāki un bērni, mazbērni un vecvecāki, u.tml. Tādējādi, piemērojot kriminālprocesa normas, kas nosaka īpašu kārtību rīcībai, kad procesuālās darbības veicamas pie ar imunitāti apveltītu amatpersonu, kura dzīvo kopā ar citu imunitāti baudošu amatpersonu, procesa veicējam jāveic „dubulta” imunitātes satura izvērtēšana. Neīstenojot šādu pieeju, pastāv risks tieši vai netieši pārkāpt kriminālprocesuālās imunitātes principu. Jo īpaši šāda iespējamība pastāv, ja procesuālās darbības objekts ir amatpersona ar „vājāku” imunitāti nekā, piemēram, tās laulātajam iemītošā imunitāte. Šāda situācija būtu, ja, piemēram, kratīšana tiek veikta pie prokurora, kura dzīvesbiedrs ir tiesnesis.

Juridiskajā praksē ir bijušas situācijas, kad dzīvošana kopā ar tiesnesi ļāvusi izvairīties no telpu kratīšanas. Tā, piemēram, krimināllietā⁴²⁹ tika dota piekrišana

⁴²⁹ Krimināllietas Nr.81505497 materiāli C.A. apsūdzībā (nav publicēti).

aizdomās turētās personas dzīves vietas kratīšanai, bet netika pievērsta uzmanība tam, ka aizdomās turētais dzīvo kopā ar māti, kura ir tiesnese. Tādējādi procesa virzītājiem neizdevās veikt kratīšanu, jo aizdomās turētā māte neatļāva veikt kratīšanu dzīvoklī, kurā dzīvo arī viņa. Tas tika pamatots ar lēmuma par tiesneša dzīves vietas kratīšanu neesamību.

Praksē līdzīga situācija bijusi arī, kad kratīšanu bija paredzēts veikt pie personas, kura dzīvoja kopā ar valsts drošības iestādes amatpersonu. Tā krimināllietā tika neveiksmīgi veikta aizdomās turētā dzīves vietas kratīšana, jo izrādījās, ka dzīvoklī kopā ar aizdomās turēto dzīvo Satversmes aizsardzības biroja darbiniece, kura neļāva kratīt dzīvokli bez ģenerālprokurora piekrišanas.⁴³⁰ Šīs krimināllietas ietvarā pēc tam attiecīgā piekrišana tika iegūta. Tomēr tad jau varēja būt zudusi jēga veikt kratīšanu šajā dzīvoklī, jo bija zudis pārsteiguma moments, kas kratīšanā ir ļoti svarīgs.

Tādējādi pirmstiesas procesa veicējiem pirms kratīšanas veikšanas ir vēlams noskaidrot, kādas vēl personas bez aizdomās turētā vai apsūdzētā dzīvo attiecīgajās telpās, lai nerastos negaidīti šķēršļi, kas var padarīt izmeklēšanas darbību par bezjēdzīgu.

Telpas kratīšana ir procesuālā darbība, kuras īstenošanā „dubultā” imunitātes satura izvērtēšana iegūst īpašu nozīmi. Veicot kratīšanu pie amatpersonas, kura dzīvo kopā ar citu amatpersonu un tās abas ir apveltītas ar imunitāti kratīšanā, vai kuras rīcībā esošās telpas (transportlīdzeklis) tiesiskais valdītājs ir valsts amatpersona, kurai piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, procesa veicējs nedrīkst domāt par procesuālo normu ievērošanu tikai attiecībā uz to personu, pie kuras konkrētā kriminālprocesa sakarā tiek veikta kratīšana. Kriminālprocesuālā imunitāte amatpersonai tiek noteikta ar mērķi pasargāt šo personu no nepamatotas iejaukšanās tās rīcībā un nodrošināt normālu tās darbību. Līdz ar to, ja kratīšana tiek veikta vietā, kurā dzīvo imūnā amatpersona, pastāv iespējamība imunitātes mērķa nesasniegšanai, tā rezultātā nodarīts kaitējums arī valsts interesēm, kuru aizsardzības dēļ ir noteikta valsts amatpersonu imunitāte. Turklāt – šādas kratīšanas rezultātā iegūtie pierādījumi varētu tikt atzīti par nepieļaujamiem pierādījumiem, jo to iegūšanā, kaut arī netieši, tomēr būs pārkāpts kriminālprocesuālās imunitātes princips. Turklāt, vērtējot šādu situāciju no pierādījumu pieļaujamības viedokļa, autores ieskatā saskatāmas Amerikas Savienoto Valstu

⁴³⁰ Krimināllietas Nr.81209196 materiāli S.A. apsūdzībā (nav publicēti)

kriminālprocesa tiesību doktrīnā plaši pazīstamās „saindētā koka augļa doktrīnas”⁴³¹ pazīmes. Kaut arī Latvijā šī tiesību doktrīna netiek piemērota, autoresprāt personas, kuras īsteno aizstāvību, var argumentēt, ka kriminālprocesā ir iegūti pierādījumi, kuru izcelsmes avots ir nepieļaujams, kas, savukārt, var būtiski ietekmēt kriminālprocesa iznākumu.

Vienlaikus, paužot viedokli „dubultās” imunitātes ievērošanas nepieciešamībai, būtiski ņemt vērā KPL normās noteikto, ka lēmumā par kratīšanu cita starpā norāda „kur” un „pie kā” meklēs un izņems priekšmetus vai dokumentus. Ja, piemēram, kriminālprocesā, kurā aizdomās turētā statusā ir KNAB amatpersona, tiks veikta kratīšana tās dzīvesvietā (kur?), un ja šī amatpersona dzīvo kopā ar tiesnesi, atbilde uz jautājumu „kur tiks veikta kratīšana?” iever arī norādi uz „tiesneša dzīvesvietu”. Tāpat arī atbilde uz jautājumu „pie kā?” tiks veikta kratīšana, būs – pie aizdomās turētās personas un pie tiesneša. Līdz ar to, interpretējot KPL 120.pantu kopsakarā ar 180.pantu, secināms, ka, lai nepārkāptu kriminālprocesuālās imunitātes principu, pieņemot lēmumu par kratīšanu, jāņem vērā ne tikai apstākļi attiecībā uz konkrēto kriminālprocesā iesaistīto personu, bet arī to (tām) personām, kuras, piemēram, dzīvo kopā ar šo procesā iesaistīto personu, kuras iespējami prettiesiskās darbības dēļ tiek plānota kratīšana.

Oponējot izklāstītajam viedoklim, varētu uzskatīt, ka „dubultās” imunitātes izvērtēšana ir absurda, jo kratīšanu veic ar mērķi iegūt pierādījumus konkrētā kriminālprocesā, saistībā ar konkrētu personu. Attiecīgi jebkas, kas saistīts ar kādu citu personu, kura nav tieši saistīta ar kriminālprocesu, nav šī kriminālprocesa jautājums. Savukārt kā pretarguments šādam viedoklim autores ieskatā ir apsvērums, ka kriminālprocesuālās imunitātes satura interpretācija veicama, ņemot vērā atbildes uz iepriekš norādītajiem jautājumiem „kur?” un „pie kā?” veicama kratīšana. Turklāt, jāņem vērā, ka imunitāte amatpersonām nav noteikta tāpēc, lai šīs personas varētu nepakļauties vispārējiem kriminālprocesa nosacījumiem, bet gan tāpēc, lai pasargātu imūnās personas no nepamatotas vai prettiesiskas iejaukšanās to profesionālajā darbībā.

Ņemot vērā minēto, uzsverams, ka tiesību normas piemērotājam būtiski apzināties risku, kāds pastāv, ja kratīšanas īstenošanas gaitā netiek noskaidrotas visas atbildes un jautājumi „kur?” un „pie kā?”. Diemžēl autore nesaskata iespējamību šāda riska novēršanai izdarot kādus grozījumus tiesību aktos, jo tās saistītas ar

⁴³¹ skatīt, piemēram, Strada K. Kratīšanas kriminālprocesuālais institūts Latvijā un ASV. Procesuālais taisnīgums. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. Rīga: 1998., 100.lpp.

attieksmi un zināšanu līmeni pret un par kriminālprocesa veikšanu. To starpā – attieksmi un zināšanām par kriminālprocesa un citu tiesību principu piemērošanu, kas kriminālprocesa veicējam, veicot kriminālprocesu, liek vispusīgi noskaidrot ne tikai ar lietu tieši saistītos apstākļus, bet arī ņemt vērā citus apstākļus, kam var būt nozīme lietas virzībā un iznākumā.

2) Kratīšanas veidi

Formālās loģikas ietvaros konceptuāli atzīts, ka jēdziens ir domāšanas forma, kas atveido priekšmetu tā būtiskās pazīmēs.⁴³² Jebkura zinātne, tai skaitā arī krimināltiesības, operē nevis ar abstraktām zināšanām un teorijām, bet pirmkārt ar savu noteiktu jēdzienu sistēmu.⁴³³ Valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veidos tiesību regulējums paredz ierobežojumus tieši kratīšanas veikšanā. Tomēr, kā minēts iepriekš, KPL paredzētas vairāku veidu kratīšanas: telpas, apvidus, teritorijas, transportlīdzekļa un personas kratīšana. Līdz ar to tiesību normu precīzas piemērošanas nolūkā nepieciešams noskaidrot kratīšanas kā patstāvīga jēdziena saturu, jo, nenoskaidrojot jēdziena saturu, var rasties kā teorētiska, tā arī praktiska rakstura problemātika.

Pirmkārt problemātika saskatāma saistībā ar Saeimas deputāta kratīšanas institūtu. LR Satversmes 29.pants noteic, ka bez Saeimas piekrišana nav pieļaujama kratīšana pie deputāta. KPL nav paredzēta „kratīšana pie personas”. Līdz ar to jānoskaidro, kādi gadījumi ir tie, kad kratīšanas izdarīšanai nepieciešama Saeimas piekrišana. Gramatiski raugoties uz jēdzienu „veikt kratīšanu pie”, var secināt, ka darbība ir īstenojama pie kaut kā, t.i. – pie deputāta, jeb viņa telpā, viņa transportlīdzeklī, citā viņa īpašumā. Tomēr, veicot LR Satversmes 29.panta vēsturisko interpretāciju, secināms, ka jēdziens ir tulkojams, saprotot ar to aizliegumu bez Saeimas piekrišanas izdarīt paša deputāta personas kratīšanu. Vēl jo vairāk - laikā, kad tika radīta šī procesuālā norma, kriminālprocesa likumos nebija izdalīti visi pašlaik KPL noteiktie kratīšanas veidi, arī Latvijas Kriminālprocesa kodeksā bija noteikta personas, telpas un citas vietas kratīšana (168.pants).

Līdzīga problemātika saistāma arī ar kratīšanas veidu izpratni citām valsts amatpersonām, kurām noteikta imunitāte kratīšanas veikšanā, jo likums visos

⁴³² Vedins I. Loģika. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Avots, ISBN 9984-545-17-2, 1998., 23.lpp.

⁴³³ Pundurs A. Pierādīšanas teorija un brīvie vai pierādījumi ar procesuālu nozīmi kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga: 2008., 13.lpp.

gadījumos skaidri nenosaka, uz kura veida kratīšanu attiecas ierobežojumi. Uzskatāmi kratīšanas veidus, kādus likums paredz konkrētai valsts amatpersonai – skatīt tabulu zemāk:

Amatpersona	Kratīšanas veids, kam noteikts ierobežojums (KPL 120.pants)
tiesnesis	„... tiesneša pakļaušanu kratīšanai”
tiesībsargs	„... tiesībsarga pakļaušanu kratīšanai”
prokurors	„prokuroru ... pakļaut kratīšanai”
Valsts drošības iestādes amatpersona	„var .. pakļaut kratīšanai” „var izdarīt kratīšanu tās dzīvojamās vai dienesta telpās, personiskajā vai dienesta transportlīdzeklī”
Korupcijas novēršanas un apkaršanas biroja amatpersona	„var .. pakļaut kratīšanai” „var izdarīt kratīšanu tās dzīvojamās vai dienesta telpās, personiskajā vai dienesta transportlīdzeklī”

Tā kā visu šo amatpersonu imunitāte kratīšanas veikšanai bija noteikta jau pirms KPL spēkā stāšanās⁴³⁴, tiesību normas nosacījums par kratīšanas saturu interpretējams, ņemot vērā tā vēsturisko saturu, nonākot pie secinājuma, ka ar „pakļaušanu kratīšanai” jāsaprot personas, telpas un citas vietas kratīšanu. Turpinot noskaidrot kratīšanas veidu izpausmi, secināms, ka ar „citas vietas kratīšanu” saprotama kratīšana, kas KPL izpratnē atbilst apvidus, teritorijas un transportlīdzekļa kratīšanas izpratnei. Tādējādi secināms, ka faktiski amatpersonām, kurām likumā bija noteikta imunitāte kratīšanas izdarīšanai vēl pirms KPL spēkā stāšanās, imunitāte tika attiecināta uz kratīšanu tās plašākajā nozīmē.

Vienlaikus, ņemot vērā, ka valsts drošības iestāžu un KNAB amatpersonu kratīšanas imunitātes saturs noteikts precīzi, uzskaitot kratīšanas veidus, autoresprāt tiesību regulējuma precizitātes nodrošināšanas nolūkā nepieciešams precizēt arī citām amatpersonām noteiktās imunitātes kratīšanas veikšanā veidus, izdarot attiecīgus grozījumus KPL 120.pantā.

Vērtējot aplūkoto jautājumu no tiesību normas praktiskās pielietošanas viedokļa, jānorāda, ka arī praksē, ja nepieciešams veikt kratīšanu pie tiesneša, tiesībsarga vai Saeimas deputāta, pirms kratīšanas izdarīšanas jāizpilda priekšnosacījums par atļaujas saņemšanas tieši paredzamā veida kratīšanas veikšanai. Šāds viedoklis pamatojams ne tikai ar iepriekš izklāstīto tiesību normas interpretācijas

⁴³⁴ Līdz ar KPL spēkā stāšanos skaidri noteikta un paplašināta kratīšanas veidu sistēma.

rezultātu, bet arī ar apsvērumu, ka, ja pastāv šaubas par piemērojamo tiesību normu, jāpiemēro tā, kas labvēlīgāka personai. Tā kā personām, kam noteikta imunitāte kratīšanas izdarīšanai, labvēlīgāks regulējums saistāms ar nosacījuma – attiecīgā subjekta piekrišanas saņemšana izmeklēšanas darbības veikšanai saņemšana, izpildi, tad situācijās, kad rodas šaubas vai, īstenojot konkrēto kratīšanas veidu, ir vai nav veicamas papildus darbības, domājot par pierādījumu pieļaujamības nodrošināšanu, vienmēr nepieciešams saņemt piekrišanu tieši konkrēta veida kratīšanas veikšanai.

6.4. Problemātika kriminālprocesuālās imunitātes realizācijā privātās apsūdzības lietā

KPL līdztekus publiskās apsūdzības kriminālprocesam paredz privātās apsūdzības kriminālprocesu. Par šādu procesu esamību juridiskajā praksē kontekstā ar kriminālprocesuālo imunitāti, un tieši – no valsts amatpersonas amata izrietošo imunitāti, publiski nav dzirdēts praktiski nekas. Tomēr juristu vidū ne vienu vien reizi risinājušās diskusijas par gadījumiem, kad to praksē nācies saskarties ar jautājumu par amatpersonas imunitātes atcelšanu privātās apsūdzības lietā. Īpaši praksē tas bijis saistīts ar gadījumiem, kad persona, kurai, viņasprāt, nodarīts kaitējums, iesniegusi sūdzību tiesā par viņas goda un cieņas aizskaršanu, t.i. – par noziedzīgo nodarījumu, atbildība par ko paredzēta Krimināllikuma 156.pantā un ko izdarījusi kriminālprocesuālo imunitāti baudošā valsts amatpersona – tiesnesis.⁴³⁵

Šī jautājuma risinājumā līdz pat 2009.gada 1.jūlijam, kad tika izdarīti grozījumi KPL 7.pantā, vadoties no KPL 7.panta trešās daļas noteikumiem, būtu īstenojams privātās apsūdzības process. Savukārt sākot ar 2009.gada 1.jūliju kriminālprocesos par Krimināllikuma 130.panta pirmajā un otrajā daļā (izņemot ar vardarbību ģimenē saistītus gadījumus), 156., 157. un 158.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu īstenojams publiskās apsūdzības kriminālprocess, ja vien saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums. Minētie grozījumi KPL 7.pantā tika veikti, ņemot vērā Tieslietu ministrijas konstatējumu, ka likumā pastāv problēma – sarežģījumi kriminālprocesā pret valsts amatpersonām, kurām ar likumu noteikta

⁴³⁵ šeit un turpmāk Krimināllikuma 156.un 158.pants minēts kontekstā ar laiku līdz 19.11.2009., t.i. - likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanās brīdim.

kriminālprocesuālā imunitāte.⁴³⁶ Vienlaikus šādu likumdevēja rīcības iespējamību bija izteikušas arī prof. Ā.Meikališa un prof. K.Strada-Rozenberga, piedāvājot KPL 7.panta trešajā daļā noteiktos nodarījumus iekļaut to kriminālprocesu kategorijā, par ko veicams publiskās apsūdzības process, ja vien saņemts cietušā iesniegums.⁴³⁷ Prof. K.Strada-Rozenberga paudusi arī detalizētāku šāda satura ierosinājumu, norādot, ka jāparedz, ka par noziedzīgiem nodarījumiem, par ko veicams privātās apsūdzības process, ar prokurora lēmumu var noteikt publiskās apsūdzības procesa veikšanu, ja noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona, kura bauda kriminālprocesuālo imunitāti, kā arī cita valsts amatpersona; jāparedz, ka visos šajos gadījumos procesa uzsākšana, apsūdzības celšana un uzturēšana iespējama pēc cietušā lūguma vai ar viņa piekrišanu. Cietušā lūgums vai piekrišana nebūtu nepieciešama, ja objektīvu iemeslu dēļ viņa brīvas gribas izpausme ir neiespējama vai ierobežota.⁴³⁸

Problemātika pašlaik it kā ir atrisināta, kaut gan nav zināms, vai tikai no teorētiskā, jeb arī no praktiskā aspekta, jo kopš grozījumu KPL spēkā stāšanās nav veikti attiecīga veida kriminālprocesi. Risinot problēmu, likumdevējs ir izvēlējis vienkāršotu pieeju problēmas risinājumam, vienkārši „pārceļot” daļu privātās apsūdzības lietu kopuma uz publiskās apsūdzības lietu kopumu.

Privātās apsūdzības un publiskās apsūdzības procesa galvenā atšķirība ir, ka apsūdzību uztur pats cietušais. Apsūdzība privātajā procesā, gluži tāpat kā publiskajā kriminālprocesā, ir viens no centrālajiem un nozīmīgākajiem procesa institūtiem. Atšķirībā no publiskās apsūdzības procesa, kur apsūdzības (lēmuma par saukšanu pie kriminālatbildības) saturs ir reglamentēts, privātās apsūdzības procesā šādas reglamentācijas nebija.⁴³⁹ Par Krimināllikuma 130.panta pirmajā un otrajā daļā (izņemot ar vardarbību ģimenē saistītus gadījumus), 156., 157. un 158.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kurā apsūdzēta jebkura cita persona, kura nav ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltīta valsts amatpersona, īstenojams privātās apsūdzības kriminālprocess. Līdz ar to, vērtējot kriminālprocesus par minēto veidu noziedzīgajiem nodarījumiem tieši no apsūdzētās personas viedokļa, konstatējama

⁴³⁶ Informatīvais ziņojums par Kriminālprocesa likuma piemērošanas problēmām un to risinājumiem. 3.punkts. Jurista Vārds, 15.05.2007. nr.20.

⁴³⁷ Meikališa, K.Strada-Rozenberga Rakstu kopas „Pārmaiņu laiks kriminālprocesā” II raksts „Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi”. Jurista Vārds, 14.03.2006., nr.11.

⁴³⁸ Strada-Rozenberga K. Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi. Pētījums.

www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/.../petijuma_ataskaite.doc (skatīts 05.01.2010.)

⁴³⁹ Strada-Rozenberga K. Privātās apsūdzības process: likums un prakse Latvijā. Jurista Vārds, 09.12.2008. nr.46.

ievērojami atšķirīga pieeja, kas autores ieskatā rada pretrunu tiesību principa – vienlīdzība likuma priekšā, idejai. Attaisnojumu nevienlīdzīgas pieejas īstenošanā varētu rast apstākļi, ka apsūdzēta tiek valsts amatpersona, kas no cietušās personas viedokļa nodarījumam varētu piešķirt lielāku kaitīguma raksturu. Tomēr autores ieskatā šis nevarētu būt kritērijs kriminālprocesa par vienādu noziedzīgo nodarījumu dažādu veidu īstenošanā.

Prof. A.Liede ir paudis viedokli, kam pievienojas arī autore, ka privātās apsūdzības process ir ieviests tāpēc, ka pēc noziedzīga nodarījuma rakstura, kuros pieļauta privātā apsūdzība, tikai pats cietušais var spriest, vai ar nodarījumu ir aizskartas viņa intereses.⁴⁴⁰ Līdz ar to nodarījumos, par kuriem paredzēts privātās apsūdzības process, tikai cietušais var spriest par tā tiesību aizskārumu. Sekojot šai idejai, likumdevējs KPL 7.panta ceturtajā daļā ietvēris norādi par cietušās personas pieteikumu, tādējādi paredzot publiskās apsūdzības kriminālprocesa veikšanu tikai tad, ja cietušais saskata tiesību un interešu aizskārumu. Tomēr autores ieskatā pat šis nosacījums nenodrošina vienlīdzību likuma priekšā.

Ņemot vērā šo apsvērumu, kā arī to, ka apskatāmais jautājums kriminālprocesa tiesībās ilgstoši nebija risināts, autore uzskata par nepieciešamu veikt tā izpēti, nereducējot problēmas risinājumu ar apsūdzības veida maiņu, bet gan vērtējot to un rodot risinājumu privātās apsūdzības procesa ietvarā, kāds tas pastāvēja ilgstošā laika periodā.⁴⁴¹

Kā minēts, vispārēja, uz tiesneša kriminālprocesuālo imunitāti attiecināma, nostādne ietverta KPL 120.panta otrajā daļā, kas pieļauj kriminālprocesu pret tiesnesi uzsākt tikai ģenerālprokuroram. Tāds pats nosacījums tiesneša saukšanai pie kriminālatbildības paredzēts arī likuma „Par tiesu varu” 13.panta otrajā daļā un šādi nosacījumi dod pamatu viennozīmīgam uzskatam, ka minētā kārtība attiecināma uz visiem kriminālprocesi, kas tiek veikti pret tiesnesi. Vienlaikus KPL 371.panta ceturajā daļā un 621.panta otrās daļas 1.punkts paredz, ka kriminālprocesu privātās apsūdzības lietā uzsāk tiesa (tiesnesis).

Ņemot vērā, ka likumā savstarpēji kolidē normas par to, kam - ģenerālprokuroram vai tiesnesim (tiesai), būtu jāuzsāk kriminālprocess pret konkrētu

⁴⁴⁰ Liede A. Latvijas PSRS Kriminālkodekss. Rīga: Zvaigzne, 1980., 97.lpp.; A.Liede Kriminālprocess. Tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne, 1973., 17.lpp.

⁴⁴¹ autore problēmas izpēti veica arī pirms 01.07.2009. grozījumu Kriminālprocesa likumā spēkā stāšanās. Zeppa-Priedīte V. Problemātika tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes realizācijā privātās apsūdzības lietā. Referāts Starptautiskajā LU konferencē „Baltijas jūras reģiona tiesību harmonizācija”, 2007.gada janvāris (nav publicēts).

tiesnesi – rodas jautājums, kā un kam būtu jārikojas situācijā, kad tiesnesis iespējami būtu izdarījis noziedzīgu nodarījumu privātās apsūdzības lietā?

Ar šo problēmu neizbēgami saistīta arī tai pakārtotā, taču nebūt ne procesuāli mazāk svarīgā problēma, kas saistīta ar jautājumu par tiesneša kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanu. Proti - KPL 120.panta otrā daļa noteic, ka tiesnesi var saukt pie kriminālatbildības tikai ar Saeimas piekrišanu. Identiska satura nosacījumu paredz arī likuma „Par tiesu varu” 13.panta otrā daļa. Vienlaikus KPL 404.pants nosaka, ka prokurors, saskatot pamatu saukt pie kriminālatbildības personu, kurai ar likumu noteikta kriminālprocesuālā imunitāte, vēršas kompetentajā institūcijā ar ierosinājumu atļaut šīs personas kriminālvajāšanu. Tādējādi secināms, ka privātās apsūdzības procesā Saeimā būtu jāvēršas procesa virzītājam tiesnesim (tiesai), kaut arī vispārēja KPL ietverta nostādne ir, ka tā ir apsūdzības uzturētāja funkcija. Tai pat laikā būtiski atzīmēt, ka KPL 404.pants ietverts šī likuma 7.sadaļā „Pirmstiesas kriminālprocess”, kurā regulēta publiskās apsūdzības procesa norises kārtība, un tas dod pamatu uzskatam, ka minētā kārtība kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanai neattiecas uz privātās apsūdzības kriminālprocesiem. Savukārt KPL 58.nodaļā, kurā ietverta privātās apsūdzības kriminālprocesa norises kārtība, nav ietverts jebkāds regulējums, kas attiektos uz imunitātes atcelšanas kārtību. Līdz ar to rodas pamatots jautājums - kurai amatpersonai un kādā kārtībā privātās apsūdzības lietā par noziedzīgu nodarījumu, ko, iespējami, būtu izdarījis tiesnesis, jārikojas, lai atceltu tā kriminālprocesuālo imunitāti?

No KPL 1.pantā noteiktā izriet, ka jebkura kriminālprocesa mērķis ir efektīva KL normu piemērošana un krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums. Šī mērķa īstenošana nesaraucjami saistīta ar kriminālprocesa principu realizāciju, tai skaitā arī vienlīdzības, privātās un publiskās apsūdzības, kriminālprocesuālās imunitātes principu. Šis postulāts - kriminālprocesa mērķis - attiecas arī uz privātās apsūdzības kriminālprocesiem, taču to nav iespējams nodrošināt, ja jautājumu tieši regulējošajā normatīvajā aktā - KPL, kā izriet no augstāk secinātā, konstatēta tiesību normu kolīzija un tiesību regulējuma neesamība.

Kā minēts iepriekš, juristiem šīs problēmas vēl pirms 01.07.2009. grozījumu KPL nebija svešas, līdz ar ko svešs nebija arī to risinājums. Diemžēl šis risinājums, vai precīzāk sakot, līdzeklis, kā izvairīties no problēmas, nebija uzskatāms par „labu un pieļaujamu juridisko praksi”, jo bija saistīts ar pieteikuma iesniedzēja atrunāšanu no apsūdzības uzturēšanas (informācija no neoficiāliem avotiem). Šāda pieejas realizācijai

var būt savas robežas, un jebkurā brīdī varēja nonākt pie situācijas, kad šāds apsūdzības process būtu veicams visā tā pilnībā.

Mūsdienu nostādnes tiesību piemērošanā dod iespēju konkrētajā juridiski risināmajā situācijā tiesību realizētājam izmantot dažādas tiesību interpretācijas metodes, ļauj kā tiesību avotus izmantot tiesību principus, kā arī citus tiesību avotus, neaprobežojoties tikai ar rakstītajās tiesību normās nepārprotami noteikto. Līdz ar to arī minētajā problemātiskajā situācijā, par pamatu ņemot tiesību regulējumu, kāds bija līdz 2009.gada 1.jūlijam, izmantojot dažādus tiesību piemērošanas instrumentus, autores ieskatā bija saskatāma šāda pieeja procesuālajai rīcībai:

Tiesnesis, atbilstoši KPL 621.panta otrās daļas nosacījumiem konstatējis, ka pieteikuma iesniedzēja sūdzībā pareizi norādīts KL pants un daļa, pēc kuras uzsākams kriminālprocess un ka nav iestājies noilgums, vēršas pie ģenerālprokurora ar ierosinājumu uzsākt kriminālprocesu. Ģenerālprokurors atbilstoši KPL 370.panta nosacījumiem saskatījis pamatu kriminālprocesa uzsākšanai, atbilstoši KPL 120.panta otrajai daļai pieņem lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu pret tiesnesi. Tad tiesnesis kā procesa virzītājs, vadoties pēc tiesību analogijas metodes un realizējot KPL 404.pantā noteikto, vēršas Saeimā ar ierosinājumu tiesneša imunitātes atcelšanai. Sekojoši, atkarībā no Saeimas pieņemtā lēmuma, tiek veikts vai arī netiek veikts privātās apsūdzības process.

Šādas pieejas realizācijā pēc būtības tiktu izmantota tiesību analogijas metode, kas, autoresprāt, kriminālprocesa mērķa īstenošanas un personu tiesību interešu aizsardzības nolūkā būtu pieļaujama. Tai pat laikā jāatzīmē, ka juridiski neloģiska un pat nepareiza var šķist pieeja, ka pēc analogijas tiek izmantots KPL 404.panta regulējums, jo faktiski tiesnesim, saņemot Saeimas piekrišanu attiecīgās amatpersonas kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanai, būtu jāuzsāk kriminālvajāšana, taču kriminālvajāšana kā kriminālprocesuāls institūts, kā nepārprotami izriet no KPL 33.nodaļas regulējuma, tiek realizēts tikai publiskās apsūdzības kriminālprocesos.

Vienlaikus faktors, kas šādai pieejai piešķir kritisku vērtējumu, ir saistīts ar valsts interesēm un procesuālo ekonomiju, jo, raugoties no pieteicēja un iespējamā tiesību aizskārēja viedokļa, ģenerālprokurora iesaistīšana jautājuma izlemšanā var ietekmēt viņa tiesības uz procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Likumsakarīgi – iesaistot procesā papildus personas, attālinās galējā nolēmuma pieņemšanas laiks. Savukārt, tikai sakarā ar kriminālprocesa uzsākšanas nepieciešamību iesaistot procesā ģenerālprokuroru, tajā tiek iesaistīta augsta ranga valsts amatpersona, kura velta laiku

„krimināltiesiski maznozīmīga” jautājuma lemšanai, tādējādi dodot pamatu uzskatam par valsts rīcībā esošo tiesību aizsardzības instrumentu nelietderīgu izmantošanu. Turklāt – ģenerālprokurora funkcijas kriminālprocesuālu lēmumu pieņemšanā pēc būtības saistītas ar pirmstiesas kriminālprocesu. Līdz ar to, iesaistot šo amatpersonu procesā, kurā nav veicams pirmstiesas kriminālprocess, faktiski tiktu sajaukts valsts varas un kriminālprocesa funkciju sadalījums, kas no valsts interešu viedokļa nav atbalstāmi.

No iepriekš minētā secināms, ka, kaut arī, saskaroties ar juridiskās prakses gadījumu privātās apsūdzības kriminālprocesā, to bija iespējams realizēt. Tomēr realizācija būtu saistīta ar virkni negatīviem aspektiem. Līdz ar to autores ieskatā bija nepieciešams meklēt rīcības variantus, kas atvieglotu attiecīgo tiesību normu piemērošanas procedūru, padarot to vienkāršāku, ātrāku un juridiski pamatotāku. Raugoties nākotnes perspektīvā, problēmas risinājumus „ārpus līdz 01.07.2009. bijušās normatīvās bāzes” bija saskatāms kontekstā ar 1) attiecīgā privātās apsūdzības procesa satura pārveidošanu, 2) radikālāku līdzekli - noziedzīgu nodarījumu dekriminalizāciju, kas faktiski daļēji ir izpildījusies līdz ar 19.11.2009. likuma „Grozījumi Krimināllikumā” spēkā stāšanos.

Pirmā risinājuma variantā, domājot par apskatāmā procesa satura realizācijas pārmaiņām - tās būtu saistāmas ar grozījumu veikšanu kriminālprocesuālajās tiesību normās, kas regulē kā procesuālās imunitātes, tā arī privātās apsūdzības jautājumu. Ņemot vērā, ka pamatnostādne par tiesneša procesuālo imunitāti attiecībā uz kriminālprocesa uzsākšanu ietverta KPL 121.pantā, būtu nepieciešams grozīt tā noteikumus, papildinot ar norādi par tiesību subjektu, kurš tiesīgs uzsākt kriminālprocesu pret tiesnesi privātās apsūdzības lietā. Kā izriet no iepriekš minētā, nebūtu atbalstāms šo procesuālo darbību atstāt ģenerālprokurora kompetencē, jo faktiski ģenerālprokurors šādu privātās apsūdzības kriminālprocesa ietvarā veiktu darbību, kas zināmā mērā varēja tik uzskatīta par „kriminālprocesa pamatnostādnes mainošu”. Ņemot vērā privātās apsūdzības kriminālprocesa būtību (īpaši to, ka tajā netiek veikts pirmstiesas kriminālprocess) saprātīgi un tiesību sistēmai atbilstoši būtu bijis šo kriminālprocesuālo nolēmumu pieņemšanu nodot tiesai. Iespējams, šo kriminālprocesuālo pienākumu varētu uzticēt tiesnesim, kurš saņēmis sūdzību privātās apsūdzības kriminālprocesā. Tai pat laikā, realizējot šādu ideju, būtu jāņem vērā, ka šādu kriminālprocesā nozīmīgu lēmumu – uzsākt vai neuzsākt kriminālprocesu, pieņems tiesnesis pret tiesnesi. Šis jautājums tādējādi var izraisīt profesionāli – ētiskas

dabas diskusijas, līdz ar ko pilnvarot likumā šo lēmumu pieņemt jebkuram tiesnesim, kurš saņēmis minēto sūdzību, nebūtu juridiski ētiski un pareizi. Objektivitātes, neitralitātes un arī ētikas nodrošināšanas nolūkā jautājuma lemšanu tādējādi varēja uzticēt Augstākās tiesas priekšsēdētājam vai viņa īpaši pilnvarotam tiesnesim, vai koleģiālam tiesnešu sastāvam. Šo īpaši pilnvaroto Augstākās tiesas tiesnešu kā tiesību institūta esamība, autoresprāt, praksē atsevišķos jautājumos jau ir pozitīvi apstiprinājusies, piemēram, Operatīvās darbības likuma ietvaros kā konkrētu operatīvās darbības pasākumu akceptētāji,⁴⁴² vai Kredītiestāžu likuma ietvaros kā atsevišķu kredītiestādes rīcībā esošo neizpaužamo ziņu pieprasījuma akceptētāji.⁴⁴³

Vienlaikus jāatzīst, ka, realizējot šādu pieeju, „ārpus tiesību regulējuma” paliktu jautājums par tiesību subjektu, kurš nepieciešamības gadījumā būtu tiesīgs privātās apsūdzības lietā uzsākt kriminālprocesu pret Augstākās tiesas priekšsēdētāju. Tomēr, ja arī juridiskajā praksē nāktos saskarties ar šādu situāciju, to, vadoties no tiesību principu (t.sk. objektivitātes, taisnīguma), kā arī likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”⁴⁴⁴ nostādnēm, varētu risināt, jautājuma lemšanu uzticot Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietniekam vai koleģiālam Augstākās tiesas tiesnešu sastāvam.

Nākamais solis likuma izmaiņās būtu saistāms ar KPL 58.nodaļu, precizējot tajā privātās apsūdzības procesa kārtību. Šajā nodaļā būtu ietverama kompetento amatpersonu rīcība pēc sūdzības par iespējamu tiesneša izdarītu nodarījumu, tai skaitā, nosakot arī nosacījumus kārtībai, kādā procesa virzītājs ar ierosinājumu par imunitātes atcelšanu vēršas kompetentajā institūcijā.

Ņemot vērā minēto, līdz 2009.gada 1.jūlijam KPL būtu izdarāmi šādi grozījumi, 121.panta otrajā daļā nosakot, ka kriminālprocesu pret tiesnesi publiskās apsūdzības kriminālprocesā drīkst uzsākt tikai ģenerālprokurors, bet privātās apsūdzības kriminālprocesā tikai Augstākās tiesas priekšsēdētājs vai viņa īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis. KPL 621.pants būtu papildināms ar jaunu trešo un ceturto daļu, paredzot, ka:

1) lai KPL 121.panta otrajā daļā paredzētajos gadījumos privātās apsūdzības kriminālprocesā pieņemtu lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu, tiesnesis, ja

⁴⁴² Operatīvās darbības likums, 7.panta ceturta daļa, 9.panta sestā daļa, LR likums: 16.12.1993., Latvijas Vēstnesis, 30.12.1993., nr.131.

⁴⁴³ Kredītiestāžu likums, 63.panta pirmā daļa: LR likums, 05.10.1995., Latvijas Vēstnesis, 24.10.1995., nr.163.

⁴⁴⁴ Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, 11., 21.pants: LR likums, 25.04.2002., Latvijas Vēstnesis, 09.05.2002., nr.69.

nekonstatē, ka materiāli nosūtāmi pēc piekritības, ne vēlāk kā nākamajā darba dienā pārbauda šā panta otrajā daļā minētos apstākļus, sagatavo lēmuma par kriminālprocesa uzsākšanu vai par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu projektu, un nekavējoties nosūta sūdzību un lēmuma projektu Augstākās tiesas priekšsēdētājam;

2) Augstākās tiesas priekšsēdētājs vai viņa īpaši pilnvarots tiesnesis trīs darba dienu laikā izvērtē šā panta trešajā daļā minētos materiālus, un, saskatījis pamatu uzsākt kriminālprocesu, vērsas ar ierosinājumu Saeimā atcelt tiesnesim kriminālprocesuālo imunitāti. Ja kriminālprocesuālā imunitāte tiek atcelta, Augstākās tiesas priekšsēdētājs vai viņa īpaši pilnvarots tiesnesis pieņem lēmumu uzsākt kriminālprocesu un nodot to tālākai kriminālprocesa veikšanai.

Šādi grozījumi atrisinātu teorētiski-praktisko problēmu, nosakot skaidru amatpersonu rīcību. Vienlaikus šāds risinājuma modelis, ņemot vērā privātās apsūdzības lietu saturu, varētu šķist „pārāk komplicēts” vai „pārāk darbietilpīgs”, jo tas, pēc būtības „mazsvarīgs” kriminālprocess, prasa virkni augstāko amatpersonu līdzdarbības, kā arī saistīts ar ievērojamu – laikietilpīgu un būtisku noslodzi dokumentu apritē „no vienas pie otras amatpersonas”.

Līdz ar to jautājuma risinājuma iespējas varēja tikt skatītas arī, raugoties no noziedzīgu nodarījumu dekriminalizācijas aspekta. Nedaudz tieši novirzoties no aplūkojamās problēmas, apsverot nodarījumu dekriminalizācijas iespēju, būtu jāielūkojas privātās un publiskās apsūdzības tiesību vēsturē. Proti - pirmais apsūdzības veids, ko cilvēks bija atzinis, bijis privātā apsūdzība, taču, atkarībā no publiskās varas lomas tiesvedībā, uzsvāri par labu publiskai vai privātai apsūdzībai mainījušies. Romā absolūtās monarhijas laikā dominējis inkvizīcijas process pēc ierēdņa ierosinājuma.⁴⁴⁵ Agrīnajos viduslaikos apsūdzībai bija privāts raksturs un to nenorobežoja no civilprasības. Tiesāšanās kārtība pamatojās uz principu – kur nav sūdzētāja, tur nav tiesneša.⁴⁴⁶ Šie abi apsūdzības veidi laiku gaitā viens ar otru ir mijušies, vienam otru neizskaužot. Arī KPL, turpinot Latvijas Kriminālprocesa kodeksā ietvertās nostādnes, atspoguļojot likumdevēja gribu (kas, acīmredzot atbalsta šo procesu līdzāspastāvēšanu), paredz abus šos kriminālprocesa veidus.

Tai pat laikā kriminālprocesuālo tiesību zinātnieki un arī tiesību normu piemērotāji ne vienu vien reizi bija diskutējuši par privātās apsūdzības procesa adekvātumu un kvalitatīvas realizācijas iespējām. Tā, piemēram, apskatot dažādus

⁴⁴⁵ Birziņa L. Romiešu tiesības. Otrais izdevums. Rīga: Poligrāfists, 1997., (B.g.), 98.lpp.

⁴⁴⁶ Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-74-7, 2004., 65.-66.lpp.

KPL tiesību institūtos, rakstu kopā „Pārmaiņu laiks kriminālprocesā”, jautājumā par privātās apsūdzības kriminālprocesiem pausts viedoklis „... par privātās apsūdzības pastāvēšanu vispār”, kas galvenokārt saistīts ar cietušā interešu un tiesību realizācijas iespējām.⁴⁴⁷ Daudzi tiesību speciālisti pievienotos autoru viedoklim, ka „...ja likumdevējs ir uzskatījis, ka šie noziedzīgie nodarījumi ir tik „mazsvarīgi”, ... tad, iespējams, varētu atzīt, ka to kaitīguma līmenis nav tik augsts, lai tie vispār būtu atzīstami par kriminālsodāmiem – tātad tos varētu dekriminalizēt”. Tomēr ir pausti arī preatgumenti dekriminalizācijas iespējai (tieši saistībā ar goda un cieņas aizsardzību), norādot, ka Krimināllikums, aizsargājot personas godu un cieņu, prezumē šo tiesību īpašo nozīmi indivīda dzīvē.⁴⁴⁸ Par šo tiesību nozīmīgumu liecina arī tas, ka gods un cieņa ir tiesiskās aizsardzības objekts gan starptautiskos tiesību aktos, gan nacionālo valstu konstitūcijās, gan arī vairumā ārvalstu krimināllikumos.⁴⁴⁹

Iepriekš citēts profesora A.Liedes paustais viedoklis par privātās apsūdzības kriminālprocesu, vadoties no kura secināms, ka privātās apsūdzības būtība saistīta ar pašas aizskartās personas sajūtām, sapratni par viņai nodarīto kaitējumu, un attiecīgi – arī viņai radītā interešu aizskāruma paš aizstāvību. Ņemot vērā tieši šos personai radītā aizskāruma raksturojošos elementus un vērtējot tos kopsakarā ar Civillikumā⁴⁵⁰ un Civilprocesa likumā⁴⁵¹ ietvertajām nostādnēm, autore secina, ka, ja tiktu realizēta attiecīgo noziedzīgo nodarījumu dekriminalizācija, cietušās personas tiesības un intereses nepaliktu neaizsargātas, jo civiltiesības un civilprocesuālās tiesības paredz attiecīgus civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus. Cita starpā to apliecina minētie grozījumi Krimināllikumā, kas dekriminalizējuši goda un cieņas aizskārumu. Līdz ar to autoresprāt, dekriminalizējot arī citos Krimināllikuma pantos paredzētos noziedzīgos nodarījumus, par kuriem īstenojams privātās apsūdzības kriminālprocess (publiskās apsūdzības kriminālprocess, ja tajā iesaistīta valsts amatpersona – *aut. piezīme*), tiesību aizskāruma kompensēšanas un tiesību aizskārumu īstenojušās personas sodīšanas nolūkā būtu pietiekami izmantot civiltiesiskos tiesību aizsardzības līdzekļus.

⁴⁴⁷ Ā.Meikališa, K.Strada-Rozenberga Rakstu kopas „Pārmaiņu laiks kriminālprocesā” II raksts

„Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi”. Jurista Vārds, 14.03.2006., nr.11.

⁴⁴⁸ Hamkova D. Kur robežojas vārda brīvība un goda aizskaršana. Jurista Vārds, 03.12.2002., nr.24.

⁴⁴⁹ Hamkova D. Goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība. Promocijas darbs. Rīga: 2009., 204.lpp.

⁴⁵⁰ Civillikums, 1635.pants: LR likums, 28.01.1937., Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 30.01.1992., nr.4.

⁴⁵¹ Civilprocesa likums, 1.pants: LR likums, 14.10.1998., Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., nr.326./330.

Vienlaikus, apskatot dekriminalizācijas iespējas, nevar nepieminēt arī iespēju aizstāt kriminālatbildību ar administratīvo atbildību.⁴⁵² Šāda pieeja atbilstu atsevišķu pārnacionālu tiesību avotu nostādņēm, piemēram, Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijā nr. R(87)18 par dalībvalstu kriminālās justīcijas vienkāršošanu”, kuras mērķi, cita starpā, saistīti ar tiesās izskatāmo krimināllietu skaita samazināšanu, ietvertajai nostādnei, ka „Tajās valstīs, kas izšķir administratīvos pārkāpumus un kriminālnoziegumus, vajadzētu veikt pasākumus, lai dekriminalizētu nodarījumus...”⁴⁵³.

Apkopojot minēto, autoresprāt 2009.gada 12.marta likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” daļā par KPL 7.panta grozījumu kriminālprocesos, kuros iesaistīta valsts amatpersona, kurai piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, no teorijas viedokļa nav vērtējams atzinīgi. Autore to pamato ar vienkāršotas pieejas īstenošanu, mainot likumā nostiprināta būtiska tiesību institūta (kriminālprocesa veids) saturu, tā rezultātā īstenojot personu vienlīdzības likuma priekšā nenodrošināšanu. Pamatā tas saistāms ar cietušo personu nevienlīdzīgām iespējām savu tiesisko interešu aizsardzībā, jo cietušā kā privātās apsūdzības uzturētāja un cietušā publiskās apsūdzības lietā pielīdzināšana nav attaisnojama, jo tie ir divi dažādi procesa dalībnieki, kuri izpilda dažādas procesuālas funkcijas.⁴⁵⁴

Savukārt to, cik pareiza bijusi šī likumdevēja rīcība no prakses viedokļa, rādīs nākotnes juridiskā prakse.

Vienlaikus autores ieskatā pareizākā būtu bijusi pieeja, kriminālprocesa veikšanas veidu no privātās uz publiskās apsūdzības procesu izmainot ne tikai attiecībā uz valsts amatpersonām, bet attiecinot šādas izmaiņas arī uz kriminālprocesi par citu personu nodarījumiem. Ņemot vērā minēto, autores ieskatā būtu izdarāmi grozījumi KPL, nosakot publiskās apsūdzības procesa veikšanu par tīša viegla miesas bojājuma nodarīšanu (izņemot ar vardarbību ģimenē saistītus gadījumus) un neslavas celšanu visos gadījumos, ja vien saņemts cietušās personas pieteikums. Tādējādi pamatoti tiktu nodrošināta vienota pieeja personu kriminālatbildības risinājumā par vienādas kategorijas nodarījumu izdarīšanu. Vienlaikus jāatzīmē, ka autores rīcībā esošā informācija par Tieslietu ministrijas 2010.gada veiktajiem pasākumiem

⁴⁵² Skatīt, piemēram, Kučs A. Valsts amatpersonu goda un cieņas krimināltiesiskais regulējums un vārda brīvība. Jurista Vārds, 08.07.2003., nr.25./26.

⁴⁵³ Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija nr. R(87)18 par dalībvalstu kriminālās justīcijas vienkāršošanu” 2.pants ([http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R\(87\)18.htm](http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R(87)18.htm)) (skatīts 23.10.2009.)

⁴⁵⁴ Strada-Rozenberga K. Privātās apsūdzības process: likums un prakse Latvijā. Jurista Vārds, 16.12.2008., nr.47.

kriminālprocesuālās likumdošanas optimizācijā liecina, ka KPL ir paredzēts veikt grozījumus, nosakot KPL 7.pantā, ka publiskās apsūdzības process veicams visos minētajos kriminālprocesos, ja vien saņemts cietušās personas pieteikums.⁴⁵⁵

Noslēdzot apakšnodaļas izklāstu, kaut arī nesaistot tieši ar tajā izvērtoto jautājumu par privātās apsūdzības procesu, autore vēlas akcentēt noziedzīgā nodarījumā cietušās personas tiesību institūtu, kas šīs apakšnodaļas ietvarā vairākkārtīgi tika uzsvērts.

Kriminālprocesuālā imunitāte kā princips likumā tā īstenošanā tieši nenoteic kādus īpašus nosacījumus ierobežojumu vai aizliegumu formā, kas būtu vērsti uz cietušā un tā tiesību aizsardzību kriminālprocesā, kas veikts par valsts amatpersonas ar kriminālprocesuālo imunitāti noziedzīgo nodarījumu. Tomēr tas nenozīmē, ka cietušā tiesību institūtam šajos kriminālprocesos nav būtiskas nozīmes. Par cietušo kā kriminālprocesa dalībnieku krimināltiesību kontekstā ir risinātas plašas diskusijas⁴⁵⁶ un pamatā tās saistītas ar vispārēju cietušā statusa, tiesību un pienākumu apskatu. Tomēr autorei nav konstatējusi, ka kāds tiesību zinātnieks vai praktiskais darbinieks cietušā tiesību institūtu būtu aplūkojis situācijās, kad darbojas kriminālprocesuālās imunitāte.

No iepriekš darbā izklāstītā secināms, ka kriminālprocesos, kuros iesaistītas valsts amatpersonas ar kriminālprocesuālo imunitāti, pastāv iespējamība kriminālprocesa tādai virzībai, kas neatbilst cietušā interesēm, jo kompetentais subjekts kaut kādu apsvērumu dēļ var nedot piekrišanu attiecīgā kriminālprocesa uzsākšanai, kriminālvajāšanas uzsākšanai u.tml. Turklāt – atsevišķos gadījumos, ja, piemēram, Saeima nedos piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret tiesnesi, cietušajam KPL nepiešķir tiesības īstenot kādus pasākumus, tai skaitā – iesniegt sūdzību par atteikumu, tā tiesību aizskāruma atjaunošanai. Līdz ar to pastāv iespējamība, kas turklāt, nav atkarīga no cietušā gribas, ka krimināltiesisko attiecību noregulējums konkrētajā kriminālprocesā uz kādu laiku ir vai nu apturēts, vai vispār netiek risināts.

Vērtējot minēto, secināms, ka cietušā tiesības kriminālprocesos, kas veikti par valsts amatpersonu ar kriminālprocesuālo imunitāti nodarījumiem, ir būtiski atšķirīgas no tiesībām, kādas tam piemīt kriminālprocesos, kas veikti vispārējā kārtībā. Līdz ar to, uzsverams, ka kriminālprocesa veicējiem, veicot kriminālprocesu par valsts

⁴⁵⁵ informācija, kas iegūta no neoficiālas sarunas ar Tieslietu ministrijas Krimināltiesību departamenta direktores I.Gratkovskas (2010.gada marts).

⁴⁵⁶ skatīt, piemēram, Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds. 04.11.2008. nr.42., Zīle J. Cietušais krimināltiesisko zinātņu skatījumā. Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984731170, 2002.; Miķelsone T. Cietušā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 04.11.2008. nr.42.

amatpersonu, kuras apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, ir jāpievērš īpaša uzmanība no noziedzīgā nodarījuma cietušās personas tiesību aizsardzībai, jo pašam cietušajam šāda veida kriminālprocesos var nepietikt tiesisko instrumentu sevis aizsardzībai.

6.5. Citi ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmi saistītie jautājumi

Noslēdzot valsts amatpersonām, kuras apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, likumā noteiktās kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veidu apskatu, autore uzskata par nepieciešamu pievērsties vēl diviem kriminālprocesuālās teorijas jautājumiem: 1) jautājums par KPL noteikto izmeklēšanas darbību kopumu, kuru īstenošanā dēļ valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes KPL noteic ierobežojumus (aizliegumus); 2) jautājums par profesionālā noslēpuma aizsardzību.

1) Izmeklēšanas darbību kopums

Kopumā raksturojot kriminālprocesuālās izmeklēšanas darbības, tiesību zinātnē nostiprināta atziņa, kam nevar nepiekrīst, ka visa izmeklēšanas darbību procesuālā forma ir caurvīta ar cilvēktiesību ievērošanas garantijām, tāpēc ikviena nianse lielākā vai mazākā mērā var tikt saistīta ar cilvēktiesību aspektiem.⁴⁵⁷ Vienlaikus dažas izmeklēšanas darbības raksturo ļoti augsta iejaukšanās pakāpe cilvēka tiesībās un jo īpaši tas attiecināms uz salīdzinoši jauno tiesību institūtu kriminālprocesa tiesībās – speciālās izmeklēšanas darbības. Šo izmeklēšanas darbību kā kriminālprocesa tiesību institūta esamībai tiesību doktrīnā ir pausts gan kritisks, gan arī atbalstošs viedoklis.⁴⁵⁸ Šī darba mērķis nav atbalstīt vai noliegt šo izmeklēšanas darbību nepieciešamību kriminālprocesā. Tomēr darba ietvarā nepieciešams norādīt, ka, kaut arī šīs izmeklēšanas darbības raksturo būtisks cilvēktiesību ierobežojums, kriminālprocesuālā imunitāte to īstenošanā nav paredzēta. Autoresprāt, šo izmeklēšanas darbību veikšana var tikt izmantota, cita starpā ietekmējot valsts amatpersonu, par kuru iespējami izdarītu noziedzīgu nodarījumu uzsākts kriminālprocess, tiesisko aizsardzību, kā dēļ tai

⁴⁵⁷ Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 05.08.2008., nr.29.

⁴⁵⁸ skatīt, piemēram, Kavalieris A. Izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā. Jurista Vārds, 12.02.2002., nr.3., Meikališa Ā. Strada-Rozenberga K. Pierādīšana un izmeklēšanas darbības. Raktu kopas „Pārmaiņu laiks kriminālprocesā” 4.raksts. Jurista Vārds, 13.06.2006., 24.nr.

noteikta kriminālprocesuālā imunitāte, tādējādi nesasniedzot kriminālprocesuālās imunitātes mērķi – personas aizsardzība no nepamatotas iejaukšanās tās darbībā.

Vienlaikus jāņem vērā KPL 11.nodaļā ietvertā norāde, ka šo izmeklēšanas darbību, izņemot dažos likumā norādītos gadījumos, veikšanai nepieciešams izmeklēšanas tiesneša lēmums. Turklāt – šīs izmeklēšanas darbības veicamas tikai izmeklējot mazāk smagus, smagus un sevišķi smagus noziegumus. Līdz ar to šos tiesību nosacījumus var atzīt par tiesību aizsardzības līdzekļiem, kas cita starpā, īstenojot cilvēktiesību kontroli, veicina nepieļaujamību nepamatoti iejaukties un traucēt valsts amatpersonu darbību. Līdz ar to secināms, ka īpašs regulējums, kāds piemērojams šo darbību īstenošanā, ja tiek īstenots kriminālprocesuālās imunitātes princips, likumā nav nepieciešams. Vienlaikus, izsakot šādu secinājumu, diskutīvu izraisa nepieciešamība kriminālprocesuālo imunitāti attiecināt uz kratīšanas īstenošanu. Arī kratīšana, ņemot vērā KPL 180.pantā ietverto nostādni, pamatā gadījumu veicama, ja pieņemts izmeklēšanas tiesneša lēmums. Tādējādi arī šīs izmeklēšanas darbības veikšanā likums paredz cilvēktiesību aizsardzības kontroli. Attiecīgi varētu uzskatīt, ka kriminālprocesuālās imunitātes principu nevajadzētu attiecināt uz kratīšanas īstenošanu. Tomēr autoresprāt šāds viedoklis nebūtu atbalstāms, pamatojot to ar šādiem apsvērumiem: kratīšanu, atšķirībā no speciālajām izmeklēšanas darbībām, drīkst veikt jebkura smaguma noziedzīga nodarījuma izmeklēšanā, kratīšana ir plaši izmantota izmeklēšanas darbība, kamēr speciālās izmeklēšanas darbības faktiski uzskatāmas par izņēmuma kārtību.

2) Profesionālais noslēpums

No iepriekš aplūkotajiem valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes veidiem ievērojami atšķirīgs valsts amatpersonu procesuālās imunitātes veids KPL paredzēts profesionālais noslēpums.

Ieskatoties profesionālā noslēpuma aizsardzības tiesību regulējumā Latvijas tiesībās pirms KPL, atzīmējams, ka LPSR Kriminālprocesa kodekss un Latvijas Kriminālprocesa kodekss šādu imunitāti kā kriminālprocesa principu neparedzēja. Vienlaikus atvieglojumi, kas tika paredzēti, lai dažādās kriminālprocesa stadijās atbrīvotu personu (daļēji vai pilnībā) no procesuālo pienākumu izpildes, pamatojoties uz profesionālā noslēpuma aizsardzību, bija regulēta vairākās likuma daļās, kā arī noteikts citos atsevišķos normatīvajos aktos.⁴⁵⁹ Piemēram, LPSR Kriminālprocesa

⁴⁵⁹ Meikališa Ā., Strada–Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 21.02.2006., nr.8.

kodeksa 130.pants noteica aizliegumu izpaust iepriekšējās izmeklēšanas datus, 298.pants noteica tiesnešu apspriedes noslēpumu (kas gan vairāk tika vērsts uz to, ka neviens cits nedrīkst atrasties tiesas apspriežu zālē).⁴⁶⁰

Iepriekš minēts, ka kriminālprocesuālā imunitāte var izrietēt no informācijas īpaša statusa. Personai, kura bauda imunitāti saistībā ar informācijas tiesisko statusu, var tikt piemērotas KPL 117.pantā nostiprinātās priekšrocības, to skaitā - atbrīvošana no liecību sniegšanas pilnībā vai kādā daļā.

KPL 121.panta otrā daļa saistībā ar valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti paredz profesionālā noslēpuma aizsardzību, nosakot, ka tiesneša pratināšana un viņa personisko pierakstu izņemšana par apspriedes istabas noslēpumu iespējama, ja to atļauj Augstākās tiesas trīs tiesneši. KPL 121.pants paredz arī cita veida profesionālā noslēpuma aizsardzības veidus, kas varētu tikt saistīti ar valsts amatpersonām (piemēram, pratināšana par procesa virzītāja uzdevumā veiktu speciālās izmeklēšanas darbību). Tomēr, tā kā likums skaidri nenoteic, tieši uz kurām amatpersonām attiecināmi šie cita veida profesionālā noslēpuma aizsardzības pasākumi, autores ieskatā nav veicams to izvērsts apskats, jo iesaistīto personu loks, uz kuriem attiecas šis nosacījums, ņemot vērā KPL nostādnes, ir ļoti plašs, tostarp - „ārpus” valsts amatpersonu, kurām likums piešķir kriminālprocesuālo imunitāti, loka.

Aplūkojot tieši tiesnešu profesionālā noslēpuma aizsardzības institūtu, jāatzīmē, ka Latvijas juridiskajā praksē saistībā ar tiesnešu profesionālā noslēpuma aizsardzību bijusi virkne situāciju, tomēr tās nav bijušas tieši saistībā ar pratināšanu par apspriedes istabas noslēpumu. Kā piemērs minams Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 31.jūlija lēmumā lietā SKK-385/2008 (krimināllieta 11290006204)⁴⁶¹ konstatētais, ka apspriedes noslēpums pārkāpts tā iemesla dēļ, ka tiesnesis, piedaloties krimināllietas iztiesāšanā, piedalījies arī citas lietas izskatīšanā. Apspriedes istabas noslēpuma jautājums risināts arī saistībā ar grāmatas “Tiesāšanās kā ķēķis” satura analīzi. Proti – LR Augstākās tiesas senatoram Z.Gencam tika pārmests, ka viņš, zvanot zvērinātam advokātam A.Grūtupam, ietekmējies tiesas nolēmuma pieņemšanā, turklāt - viņš informējis A.Grūtupu par tiesnešu apspriedi pirms sprieduma pasludināšanas. Tomēr Z.Gencs, komentējot viņam izteiktos pārmējumus, paudis viedokli, ka, zvanot zvērinātam advokātam A.Grūtupam,

⁴⁶⁰ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986., 83., 200., 443.lpp.

⁴⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 31. jūlija Lēmums lietā SKK – 385/2008 (Krimināllieta 11290006204).
www.at.gov.lv/files/archive/department2/2007/.../skk%20385_8_dz.doc (skatīts 02.01.2010.)

nav ietekmēts tiesas nolēmuma pieņemšanā un nav informējis to par tiesnešu apspriedi pirms sprieduma.⁴⁶²

Ielūkojoties ārvalstu tiesībās jautājumā par valsts amatpersonu aizsargāto profesionālo noslēpumu, konstatējams, ka **Igaunijas** kriminālprocesa kodeksa 72.pants⁴⁶³ un **Vācijas** kriminālprocesa likuma 53.pants⁴⁶⁴ ietver norādi, kas vērsta uz profesionālās darbības laikā iegūtās informācijas aizsardzību. Tomēr Vācijas likums neparedz, ka šo personu vidū būtu kāda no valsts amatpersonām, kurai saskaņā ar KPL noteikta profesionālā noslēpuma aizsardzība. To vidū minamas tādas personas kā notāri, zvērināti revidenti, nodokļu konsultanti. Vienlaikus Vācijas tiesību doktrīna noteic, ka šo profesiju pārstāvju tiesībām uz profesionālā noslēpuma aizsardzību un klusēšanas tiesībām ir jāatbilst stingri noteiktiem profesiju pārstāvošās kopienas noteiktajiem kritērijiem un tieši tādās robežās, kādas prasa profesionālās darbības veikšana. Šādi tiek aizsargātas tās profesijas, kuru veikšanas pienākums prasa „uzticības attiecības”, kā arī šādu priekšrakstu mērķis ir aizsargāt uzticības attiecības starp piederīgajiem pie noteiktas profesijas un tiem, kuriem šī profesionālā palīdzība ir nepieciešama.⁴⁶⁵

Moldovas Kriminālprocesa Kodeksa⁴⁶⁶ 82.panta trešās daļas 6.punkts par imunitāti, kas izpaužas „tiesību neliecināt” formā nosaka, ka lieciniekam nav atļauts izpaust apstākļus un datus, kurus viņš ir uzzinājis vai ieguvis veicot profesionālās darbības. **Krievijas** Kriminālprocesa Kodeksa 56. panta trešā daļa⁴⁶⁷ nosauc, kādas personas nedrīkst pratināt kā lieciniekus, to starpā - tiesnešus, tiesu piesēdētājus par krimināllietas apstākļiem, kas viņiem zināmi saistībā ar piedalīšanos konkrētā krimināllietā. **Baltkrievijas** Kriminālprocesa Kodeks⁴⁶⁸ paredz aizsargāt kriminālprocesā iesaistīto amatpersonu profesionālo noslēpumu, proti, prokurora,

⁴⁶² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatora Z.Genca viedoklis Latvijas Republikas Augstākās tiesas plānumam 2007.gada 17.decembrī.
www.at.gov.lv/files/docs/plenum/genca%20viedoklis.doc (skatīts 02.01.2010.)

⁴⁶³ Code of Criminal Procedure in Estonia. 12.02.2003. (RT¹ I 2003, 27, 166)
http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?tyyp=SITE_ALL&ptyyp=I&m=000&query=criminal (skatīts 02.01.2010.)

⁴⁶⁴ Strafprozessordnung. Vom 7. April 1987. (BGBl. I, S. 1074, 1319), <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/rv/szprecht/stpo/stpo1-1.htm#p53> (skatīts 02.01.2010.)

⁴⁶⁵ Kühne H.H. Strafprozessrecht: Ein Lehrbuch zum deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht/von Hans – Heiner Kühne. – 5., völlig neubearb.u.erw.Aufl., Heidelberg: Müller, 1999., 347.lpp.

⁴⁶⁶ Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova. 14.03.2003.,
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/14> (skatīts 01.05.2009.)

⁴⁶⁷ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001. г. N 174-ФЗ,
<http://www.gdezakon.ru/up/gl8/> (skatīts 02.01.2010.)

⁴⁶⁸ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ. по состоянию на 25 января 2006 года. <http://pravo.kulichki.com/vip/upk/00000008.htm#a12> (skatīts 02.01.2010.)

izmeklētāja un arī tiesas sēžu sekretāra profesionālo nosalēpumu. Savukārt attiecībā uz tiesas aizsardzību likums noteic, ka neizpaužams ir apspriežu telpā apspriestais par jautājumiem, kas radušies tiesas lēmuma pieņemšanā.

Ņemot vērā minēto, autore konstatē, ka Latvijas kriminālprocesa tiesībās ietvertais valsts amatpersonu profesionālais noslēpums, kas pamatā izpaužas kā tiesas apspriedes noslēpums, nav tikai Latvijas tiesību īpatnība, jo līdzīga satura tiesību institūti atrodami arī citviet. Vienlaikus autore norāda, ka, cik autorei izdevies noskaidrot, juridiskā prakse šī tiesību institūta piemērošanā nav tāda, kā to paredz KPL 121.pants, jo saistīta ar paša tiesneša darbību, izpaužot informāciju, nevis tiesneša pratināšanu par apspriedes noslēpumu. Tomēr, kaut arī autore nav konstatējusi juridisko praksi, kas atbilstu KPL 121.panta regulējumam, tiesību institūtam - valsts amatpersonu profesionālā noslēpuma aizsardzība, ir jāpastāv, jo tas pēc būtības ir atzīstams par tiesību instrumentu, kura pamatideja ir pasargāt dažādu valsts varas atzaru amatpersonas no nepamatotas iejaukšanās to darbībā (jo īpaši - tiesu varas pārstāvjus - tiesnešus).

KOPSAVILKUMS

Noslēdzot jautājuma par valsts amatpersonām noteiktās kriminālprocesuālās imunitātes tiesību institūta jēdziena izpratnes, vēsturiskās attīstības, pārnacionālā tiesību regulējuma, ārvalstu tiesību regulējuma un juridiskās prakses apskatu, autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes, kas izteiktas secinājumu un priekšlikumu formā:

[1] KPL nepieciešams nodalīt kriminālprocesuālās imunitātes kā atsevišķa tiesību institūta pamatu no kriminālprocesuālās imunitātes veidiem. Tas īstenojams, vadoties pēc līdzības, kā KPL īstenoja pieeja citu tiesību institūtu pamata un veidu nošķiršanā (piemēram, saistībā ar kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskā pamata un veidu nošķiršanu).

[2] Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās izdalāmi šādi divi kriminālprocesuālās imunitātes veidi:

1) personas, kurai piemīt īpašs statuss dēļ tās amata, profesijas, radniecības, kriminālprocesuālā statusa, vai kuras rīcībā ir aizsargājama informācija - profesionālais, komercnoslēpums, privātās dzīves noslēpums, kriminālprocesuālā imunitāte;

2) vietas ar īpašu statusu kriminālprocesuālā imunitāte.

[3] No starptautisko tiesību doktrīnas ir atvasināms princips, ka valsts amatpersonas funkcionālā jeb procesuālā imunitāte neizslēdz tiesāšanu par smagiem starptautiskiem noziegumiem un ka šo noziedzīgo darbību izdarītāji nevar „slēpties” aiz sava amata, tādējādi izbēgot no soda. Šis princips ir atzīstams par būtisku stūrakmeni, raksturojot valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes institūtu. Līdz ar to Latvijas tiesību doktrīnā nostiprināma ideja (tajā skaitā – ietverot KPL komentāros), ka valsts amatpersonas kriminālprocesuālā imunitāte nedrīkst būt līdzeklis tās nesodāmībai.

[4] Standarts, uz kādu jātiecas valstīm valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes jomā, atzīstama un arī Latvijas tiesību doktrīnā nostiprināma no EP Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas, EP Ministru Komitejas Rezolūcijas (97)24 par divdesmit principiem cīņai ar korupciju un EP Ministru komitejas

Rekomendācijām dalībvalstīm Rec(2000)10 par valsts amatpersonu rīcības kodeksiem izrietošā ideja. Proti - valstīm ir līdz tādām līmenim, kāds ir nepieciešams demokrātiskā valstī, jāierobežo izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un tiesāšanas imunitātes. Šī standarta izpaušme saistāma kā ar valsts amatpersonu, kuras apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, loka sašaurināšanu, tā arī skaidras procedūras procesuālās imunitātes atcelšanā paredzēšanu.

[5] Judikatūrā nostiprināta atziņa, ka nevienam pamatprincipam nav prioritāte pār citu principu. Šāds Augstākās tiesas Senāta viedoklis atzīstams par neatbilstošu tiesību teorijas pamatnostādņem par nepieciešamību tiesību principu kolīzijas gadījumā izsvērt katru no tiem un nonākt pie secinājuma par konkrētajā situācijā prevalējošo principu.

Ja arī, vadoties no tiesību doktrīnas atziņām, šo atziņu var interpretēt tā, ka „nevienam pamatprincipam bez iepriekšēja izvērtējuma (izsvēršanas) nav prioritāte pār citu principu”, tomēr, tā kā judikatūrā nav atrodamas jebkādas norādes uz iespēju īstenot šādu interpretāciju, Augstākās tiesas Senātam jāprecizē savs nolēmums.

[6] Kriminālprocesuālā imunitāte kā princips „saduras” ne tikai ar kriminālprocesuālā pienākuma principu, bet arī citiem principiem (vienlīdzība, obligātums). Tomēr atruna par šo citu principu nepiemērošanu kriminālprocesuālās imunitātes principa esamības dēļ ietverta vien normā par kriminālprocesuālo pienākumu. Šāda pieeja atzīstama par būtisku KPL nepilnību, jo rada neskaidrības jau kriminālprocesa vadošo normu ietvarā.

[7] Tiesības uz kriminālprocesuālo imunitāti ir izņēmums no konstitucionālā līmenī nostiprinātā vienlīdzības principa, jo imunitāte personas, kurām tā piemīt, likuma priekšā padara nevienlīdzīgas salīdzinājumā ar citām personām, kurām imunitāte nav piešķirta. Tomēr KPL, aprakstot kriminālprocesuālās imunitātes principu, noteicis, ka šādas tiesiskās intereses ir „personai”, tādējādi skaidri nenoteicot, ka šai „personai”, salīdzinājumā ar „citām personām” ir atšķirīgs juridiskais statuss.

[8] Deklarējot kriminālprocesuālo imunitāti kā kriminālprocesa principu, KPL principa saturā noteicis virkni darbību, kādas, neizpildot likumā noteiktus

priekšnosacījumus, vispār nedrīkst veikt vai drīkst veikt ierobežotā apjomā. Šo darbību uzskaitījums ir ievērojami šaurāks nekā KPL 8.nodaļā.⁴⁶⁹

Ietverot kriminālprocesuālās imunitātes principa definīcijā nepilnīgu imunitātes izpausmes veidu uzskaitījumu, ir radīta tiesību normas saturs kļūda, kas ne tikai rada acīmredzamu pretrunu ar turpmāk KPL detalizēti regulēto imunitātes saturu, bet arī rada risku jaunu pretrunu esamībai situācijā, ja nākotnē tiks paredzēts kāds līdz šim nebijis imunitātes izpausmes veids vai tiks sašaurināts esošo imunitātes izpausmes veidu apjoms.

[9] Ar mērķi vienkāršot KPL principu izpratnes jautājumu, izdarāms grozījums KPL nodaļā, kas noteic kriminālprocesa principus. Tā ietvarā „Vienlīdzības principa” saturs papildināms ar norādi, ka izņēmumi no vispārējās procesuālās kārtības paredzēti KPL 8.nodaļā. Tāpat grozījumi paredzētu izslēgt īpašo, tikai kriminālprocesuālās imunitātes principam veltīto tiesību normu. Īstenojot šādu pieeju, kriminālprocesuālā imunitāte tiek saglabāta kā kriminālprocesa princips – izņēmuma kārtība no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības. Tomēr tā tiks noteikta nevis kā atsevišķs, no citiem principiem nošķirams princips, bet gan kā izņēmums no vienlīdzības, kāds tas ir pēc būtības.

[10] Juridiskās prakses materiālos par valsts amatpersonu, kuras apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kriminālprocesuālās imunitātes princips nav analizēts, pat nav pieminēts.

Vienlaikus, ņemot vērā to, ka Latvijas juridiskajā praksē atrodama virkne kriminālprocesu, kas veikti par valsts amatpersonu, kas apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, juridiskajā praksē nepieciešams attīstīt šī principa piemērošanas atspoguļošanu kriminālprocesa nolēmumos, jo īpaši – kriminālprocesa galējā nolēmumā.

[11] LR Satversmes 29.pantā ietvertais nosacījums, ka bez Saeimas piekrišanas nedrīkst citādi (*papildus apcietināšanai un kratīšanai*) aprobežot deputāta personas brīvību, interpretējams kā procesuāls ierobežojums attiecībā uz KPL paredzēto ar brīvības atņemšanu saistīto piespiedu līdzekļu piemērošanu. Tiesību normas pareizas piemērošanas nolūkā šāds jautājuma skaidrojums ietverams KPL komentāros.

⁴⁶⁹ KPL 8.nodaļa veltīta tieši kriminālprocesuālās imunitātes detalizētam regulējumam.

[12] Vērtējot tiesību avotu, kas ir spēkā KPL darbības laikā un kas noteic dažādu valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti tapšanu tieši jautājumā par konkrētas imunitātes satura noteikšanu, vērojama tendence nepietiekoši pamatot vai vispār nepamatot konkrētās imunitātes saturu. Šāda pieeja tieši kolidē ar starptautiskajā tiesību doktrīnā pausto atziņu, ka valsts amatpersonu kriminālprocesuālā imunitāte pamatojama ar iemeslu - funkcionālā nepieciešamība, jo tieši šī funkcionālā nepieciešamība, likumdošanas rezultātā piešķirot imunitāti virknei valsts amatpersonu, Latvijas kriminālprocesa tiesībās nav izvērtēta.

[13] Vērtējot KPL regulējuma par kriminālprocesuālo imunitāti kvalitāti, konstatējams, ka KPL speciālās valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes reglamentējošajās tiesību norma radītas, faktiski kopējot dažādu normatīvo aktu tiesību normu redakcijas, kas bija spēkā jau ilgi pirms KPL spēkā stāšanās. Šādas tiesību normas „tehniskas pieejas” radīšanas rezultāts ir ne tikai nevajadzīga tiesību normu dublēšana, bet arī saturiski novecojušu tiesību normu ievietošana jaunā likumā.

Līdz ar to izdarāmi grozījumi visos speciālajos valsts amatpersonu darbību regulējošajos normatīvajos aktos, izslēdzot tajos tiesību normas par attiecīgās amatpersonas imunitātes saturu. Vienlaikus, tiesību normas piemērotāja informēšanas nolūkā šajos speciālajos normatīvajos aktos ietverama lakoniska norāde, ka amatpersonas kriminālprocesuālo imunitāti nosaka KPL.

[14] Vērtējot tiesnešu procesuālās imunitātes jautājumu ārvalstu salīdzinošo tiesību ietvarā, konstatējams, ka tiesneši ir valsts amatpersona, kam tiek noteikta kriminālprocesuālā imunitāte. Vienlaikus atrodama virkne valstu, kuru normatīvajos aktos tiesnešiem imunitāte nav noteikta. Minētais liek secināt, ka tiesnešu neaizskaramība, neatkarība un neietekmējamība valstīs ar stiprākiem demokrātijas pamatiem kā Latvijā, tiek nodrošināta nevis ar kriminālprocesuālās imunitātes palīdzību, bet gan citiem tiesnešu aizsardzību stiprinošiem līdzekļiem. Tādējādi nākotnē, nostiprinoties valsts demokrātijas pamatiem, Latvijā varētu atteikties no tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes institūta.

[15] Satversmes tiesas likumā ir ietverts speciāls, tikai uz šīs tiesas tiesnešu kriminālprocesuālo imunitāti attiecināms regulējums. Vienlaikus KPL kā konsolidētajā

tiesību avotā nav ietverta Satversmes tiesas tiesnešu kriminālprocesuālā imunitāte. Līdz ar to nepieciešams izdarīt papildinājumus KPL, skaidri paredzot tajā Satversmes tiesas tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes izpausmes.

[16] Ņemot vērā, ka ir maz valstu, kurās prokuroriem noteikta kriminālprocesuālā imunitāte, nākotnē būtu jāatsakās no prokuroru imunitātes, garantējot prokuroru funkcionālo aizsardzību ar citu tiesību instrumentu palīdzību. Vienlaikus pašreiz prokuroru kriminālprocesuālās imunitātes apjoms būtu adekvāts, ja to noteiktu tādā apjomā, kādu KPL noteic pie izpildvaras piederošajām KNAB amatpersonām: kriminālprocesuālās darbības var veikt tikai ar ģenerālprokurora piekrišanu (izņemot *in flagrante delicto* situācijā).

[17] Ārvalstu tiesību izpētes rezultātā secināms, ka tādu izpildvaras orgānu amatpersonu kā valsts drošības iestāžu un KNAB amatpersonas, imunitāte parasti netiek noteikta un attiecīgi netiek arī piemērota. Atzīstot, ka tieši specifisko funkciju īstenošanas dēļ šīm valsts amatpersonām tomēr ir nepieciešams noteikt procesuālo imunitāti, autores ieskatā būtu pamatoti mainīt gan valsts drošības iestāžu, gan KNAB amatpersonu imunitātes saturu, nosakot to līdzīgu Lietuvas Speciālās izmeklēšanas dienesta amatpersonu imunitātei. Proti - kā vienīgo priekšnosacījumu nosakot, ka kriminālprocesu par šo amatpersonu nodarījumiem var uzsākt, ja piekrišanu tam devis ģenerālprokurors.

[18] „Ombuda” kriminālprocesuālā imunitāte nav plaši izplatīts institūts. Izvērtējot nepieciešamību tiesībsarga procesuālajai imunitātei, kā vienīgo attaisnojumu tā imunitātes noteikšanai rodams vien tā amata esamībai hierarhiski augstā vietā citu valsts amatpersonu amatu vidū. Tomēr šāds arguments nav pietiekošs pamatojums kriminālprocesuālās imunitātes noteikšanai. Līdz ar to kriminālprocesa interešu īstenošanas nolūkā būtu jāatsakās no tiesībsarga procesuālās imunitātes.

[19] KPL normā, kas noteic valsts amatpersonu, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, aizturēšana *in flagrante delicto* paredzēta tikai situācijā – aizturēšana noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Aizturēšana *in flagrante delicto* personām, kam nepiemīt kriminālprocesuālā imunitāte, saistīta arī ar nosacījumiem - aizturēšana notiek

laikā, kad nodarījums tiek izdarīts (uzreiz pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas), kā arī sakarā ar to, ka persona bēg no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas.

Ņemot vērā minēto, nepieciešams veikt grozījumu KPL speciālajā tiesību normā, kas noteic valsts amatpersonu aizturēšanu situācijā *in flagrante delicto*, paredzot tajā trīs nosacījumus: 1) aizturēšana noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, 2) aizturēšana notiek laikā, kad nodarījums tiek izdarīts (uzreiz pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas), 3) aizturēšana, ja persona bēg no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas.

[20] Satversmes tiesas tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes izpausme Latvijas tiesībās vispār nav attiecināta uz gadījumiem, kad būtu īstenojama tā aizturēšana *in flagrante delicto*. Šādai pieejai nav rodams pamatojums nedz kādu tiesisko, nedz arī faktisko apstākļu ietvarā. Līdz ar to veicami papildinājumi KPL, ietverot tajā nosacījumus par Satversmes tiesas tiesnešu aizturēšanu *in flagrante delicto*, īstenojot to bez jebkādas saskaņošanas ar kādu kompetento tiesību subjektu.

[21] Īpatnība, kas raksturo procesuālo darbību, kas īstenojamas ar valsts amatpersonu, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, veikšanu, ir īpaša kārtība kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanai. KPL atsevišķā tiesību normā reglamentēta kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas kārtība tikai gadījumā, ja imunitāti nepieciešams atcelt sakarā ar kriminālvajāšanas uzsākšanu. Tomēr ne mazāk svarīga ir procesuālā kārtība, kāda īstenojama citu procesuālo darbību, kuru īstenošanā noteikti ierobežojumi vai aizliegumi, veikšanā. Ņemot vērā minēto, KPL ietverams regulējums, kas paredz kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas kārtību, kas būtu piemērojama ar mērķi īstenot jebkuru no kriminālprocesuālajām darbībām, kuru veikšanā dēļ valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes noteikti ierobežojumi vai aizliegumi.

[22] LR Satversme paredz ierobežojumu deputātu apcietināšanai, nenosakot īpašus nosacījumus deputātu aizturēšanai. Izzinot LR Satversmē minētā jēdziena „apcietinājums” nozīmi, secināms, ka apcietināšana pēc būtības ietver gan KPL minēto apcietināšanu, gan aizturēšanu. Tomēr tiesību normu sakārtošanas nolūkā izdarāmi grozījumi LR Satversmē, skaidri nosakot Saeimas deputātiem noteiktās kriminālprocesuālās imunitātes brīvības ierobežošanas saturu, attiecinot to gan uz aizturēšanu, gan apcietināšanu.

[23] KPL dažādām ar kriminālprocesuālo imunitāti apveltītajām valsts amatpersonām paredz atšķirīgi tiesiskos nosacījumus aizturēšanā *in flagrante delicto* situācijā atkarībā no tā, kāda smaguma noziedzīgais nodarījums ir izdarīts. Ņemot vērā, ka nav rodams objektīvs pamatojums šādas atšķirīgas pieejas īstenošanai, visu valsts amatpersonu, kuras apveltītas ar kriminālprocesuālo imunitāti, aizturēšanā *in flagrante delicto* situācijā KPL nosakāmi vienādi nosacījumi, neveicot diferenciāciju atbilstoši kritērijam - noziedzīgā nodarījuma smagums.

[24] Nepieciešams pilnveidot KPL regulējumu, paredzot tajā kārtību, kādā veicama valsts amatpersonas, kurai piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, pirmspiespiedu līdzekļa piemērošanas aizturēšana, jo praksē varētu būt nepieciešamība īstenot ne tikai aizturēšanu, kāda izsenis pazīstama Latvijas kriminālprocesa tiesībās, bet arī pirmspiespiedu līdzekļa piemērošanas aizturēšanu, kas ieviesta līdz ar KPL spēkā stāšanos.

[25] LR Satversme noteic, ka, lai uzsāktu valsts prezidenta kriminālvajāšanu, nepieciešama Saeimas piekrišana. Tomēr neviens normatīvais akts neparedz procesuālo kārtību valsts prezidenta imunitātes atcelšanai. Šī tiesību regulējuma nepilnība ir novēršama, Saeimas Kārtības rullī paredzot Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai pienākumu gatavot Saeimas lēmuma projektu par piekrišanas došanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret valsts prezidentu.

[26] GRECO, veicot Latvijas tiesību sistēmā paredzēto valsts amatpersonu imunitātes izvērtējumu, secinājis, ka Latvijā esošā valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes sistēma norāda uz to, ka nav skaidru pamatnostādņu attiecībā uz imunitātes atcelšanu. Tiesiskā regulējuma pilnveides nolūkā KPL nosakāms, ka kārtību, kādā pilnvarotais subjekts lemj par kompetentās amatpersonas ierosinājumu par kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanu, nosaka tā darbību reglamentējošais tiesību akts. Savukārt attiecīgā tiesību subjekta darbību reglamentējošajā tiesību avotā ietverama norāde par kriminālprocesa virzītāja ierosinājuma izskatīšanas termiņu (nekavējoties, bet ne vēlāk kā termiņā, ko KPL paredz par ierosinājuma izskatīšanu), nolēmuma satura pamatprasības, vienlaikus

detalizētākas kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanas procedūras reglamentāciju deleģējot noteikt pašam subjektam.

[27] Ar mērķi novērst iespēju neīstenot krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu kriminālprocesos, kas veikti par valsts amatpersonu, kas apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti, izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kas var rasties dēļ Krimināllikumā paredzētā kriminālatbildības noilguma nosacījumiem, nepieciešams:

1) Krimināllikumā ietvert īpašu nosacījumu, ka kriminālatbildības noilgums tiek apturēts ar brīdi, kad pieņemts lēmums par atteikšanos dot piekrišanu kriminālvajāšanas uzsākšanai pret valsts amatpersonu, kas apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti. Tāpat nosakāms, ka noilguma termiņa skaitījums atjaunojas tad, kad ir dota piekrišana kriminālvajāšanas uzsākšanai, vai arī, ja persona zaudē valsts amatpersonas statusu;

2) KPL noteikt procesa veicēja tiesības atkārtoti vērsties pie kompetentā tiesību subjekta, kurš jau ir atteicis atcelt kriminālprocesuālo imunitāti, ja tā rīcībā ir jauni papildus argumenti, kas pamato ierosinājumu kriminālprocesuālās imunitātes atcelšanai.

[28] Problemātika, kas bija saistīta ar privātās apsūdzības kriminālprocesu īstenošanu kriminālprocesos par valsts amatpersonu, kas apveltīta ar kriminālprocesuālo imunitāti, ir risināmi, kriminālprocesa veikšanas veidu no privātās uz publiskās apsūdzības procesu izmainot ne tikai attiecībā uz valsts amatpersonām, bet attiecinot šādas izmaiņas arī uz kriminālprocesi par citu personu nodarījumiem. Ņemot vērā minēto, izdarāmi grozījumi KPL, nosakot publiskās apsūdzības procesa veikšanu par tīša viegla miesas bojājuma nodarīšanu (izņemot ar vardarbību ģimenē saistītus gadījumus) un neslavas celšanu visos gadījumos, ja vien saņemts cietušās personas pieteikums.

ANOTĀCIJA

Kriminālprocesa likumā ir iekļauta nodaļa „Kriminālprocesa pamatprincipi”. Šo principu sistēmā iekļauts arī kriminālprocesuālās imunitātes princips. Kriminālprocesuālā imunitāte – tas ir īpašs kriminālprocesa tiesību institūts, kas izpaužas kā juridiskas tiesības atsevišķiem tiesību subjektiem, dēļ tiem likumā piešķirtajām izņēmuma tiesībām, nepakļauties dažādiem obligātiem vispārīgajiem noteikumiem.

Kriminālprocesuālās imunitātes viena no darbības sfērām ir valsts amatpersonas un tām piemērojamie procesuālie instrumenti. Tādējādi situācijās, kad kriminālprocess tiek īstenots pret personām, kam piemīt kriminālprocesuālā imunitāte, runājam par kriminālprocesu, kas tā saturiskajā nozīmē nav tāds pats kriminālprocess, kādu vispārēji paredz Kriminālprocesa likums. Jautājums par valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti pēc savas būtības ir izteikti sensitīvs, jo, tam īstenojoties, tiek izdarīta atkāpe no viena no tiesībās nostiprinātā pamatprincipa – vienlīdzība likuma priekšā.

Viedokļi par valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti, tai skaitā - tās piemērošanas pamatotības un lietderības aspektiem ir bijuši dažādi: gan atbalstoši, gan noraidoši. Tomēr, neraugoties uz dažādiem apsvērumiem „par” vai „pret” valsts amatpersonu kriminālprocesuālo imunitāti, juridiski šis jautājums vēl aizvien ir regulēts kā starptautisko, tā arī konstitucionālo, administratīvo un krimināltiesību tiesību avotos. Līdz ar to pamats šī jautājuma izpētei un diskusijai par to ir un būs aktuāls.

Šis promocijas darbs ir Latvijā pirmais zinātniskais darbs par valsts amatpersonu kriminālprocesuālās imunitātes teorētiski - praktiskajiem jautājumiem.

Darba pētījuma objekts ir šo atšķirīgo kriminālprocesuālo tiesību institūtu izpēte kā no tiesību regulējuma, tā arī prakses viedokļa. Izpētes objekta atklāšanas nolūkā īpaši uzmanība veltīta tiesību regulējuma un juridiskās prakses izpētei, kas vērsta uz „likuma robu” un tiesību piemērošanas problēmjautājumu atklāšanu, piedāvājot nepieciešamās izmaiņas jautājuma optimizācijai.

ANNOTATION

Criminal procedure Law incorporates a chapter “General Principles of Criminal Procedure”. The system of these principles prescribes such criminal procedure principle as Immunity from Criminal Procedures. Immunity from criminal procedures is a particular legal instrument that nature contains juridical freedom of some persons not to comply with the compulsory and general provisions of law.

One of the spheres of activities of criminal procedural immunity is public officials and procedural measures applicable to them. Thus, in situations when criminal procedures are being carried out against a public official - a person who enjoys a criminal procedural immunity, we can talk about criminal procedure that meaning in this case is not the same as criminal procedure, as provided for in the general positions of the Criminal Procedure Law. The issue of immunity from criminal procedure of public official characterizes as a really sensitive, because if the immunity of a public official has been implemented, a principle of legal equality has been violated.

Discordant opinions have been told about the issue of immunity from criminal procedure of a public official: both, about the necessity to apply it, and the usefulness to apply it. Despite these considerations “for” or “against” the principle of immunity from criminal proceedings, this issue is still stipulated both, in international, constitutional and criminal law sources. Therefore the basis to research and to discuss about this issue has been current nowadays and will be current in the future, as well.

The instant doctorate paper is the first scientific research regarding both, theoretical and practical issues of immunities from criminal proceedings of public officials.

Findings of the particular research have been devoted to the framework which differs from the general procedure and to its implementation features. With a view to study these features, the special attention has been paid to legal source and judicial practice analysis aimed at detecting legal lacunas and problematic issues when implementing law, and offering the necessary improvements.

АННОТАЦИЯ

В Уголовно-процессуальный закон включен раздел «Основные принципы уголовного процесса». В систему этих принципов включен также принцип уголовно-процессуального иммунитета. Уголовно-процессуальный иммунитет – это особый правовой институт уголовного процесса, который выражается в качестве юридических прав отдельных правовых субъектов не подчиняться разным обязательным общим правилам из-за исключительных прав, предоставленных им законом.

Одной из сфер деятельности уголовно-процессуального иммунитета являются государственные должностные лица и к ним применяемые процессуальные инструменты. Таким образом, в ситуациях, когда уголовный процесс осуществляется против лиц, коим присущ уголовно-процессуальный иммунитет, мы говорим об уголовном процессе, который по своему содержательному значению не является тем же самым уголовным процессом, который предусматривает Уголовно-процессуальный закон. Вопрос об уголовно-процессуальном иммунитете государственных должностных лиц по своему существу особо чувствительный, поскольку при его осуществлении отступают от одного из основных принципов, закрепленных правом – равенство перед законом.

Мнения об уголовно-процессуальном иммунитете государственных должностных лиц, в том числе о его применении согласно аспектам обоснованности и целесообразности, были разными - и положительными, и отрицательными. Тем не менее, несмотря на различные соображения «за» и «против» уголовно-процессуального иммунитета государственных должностных лиц, юридически этот вопрос по-прежнему регулируется как в международных, так и в конституционных, административных и уголовно-процессуальных правовых источниках. В связи с этим основание для исследования данного вопроса и дискуссии по нему является и будет актуальным.

Данная промоционная работа является первой в Латвии научной работой о теоретическо-практических вопросах уголовно-процессуального иммунитета государственных должностных лиц.

Объектом исследования работы является исследование этих отдельных уголовно-процессуальных правовых институтов, как с точки зрения правового

регулирования, так и с точки зрения практики. С целью раскрытия объекта исследования особое внимание уделено исследованию правового регулирования и юридической практики, которое обращено на «пробел в законе» и раскрытие проблемных вопросов применения права, предлагая необходимые изменения для оптимизации вопроса.

AVOTU BIBLIOGRĀFISKAIS SARAKSTS

I Literatūra

1. Akmentiņš R., Latvijas Satversmes reforma. Jurists, 1934., nr.4 (56).
2. Birziņa L. Romiešu tiesības. Otrais izdevums. Rīga: Poligrāfists, (B.g.), 1997.
3. Briede J. Latvijas Administratīvi procesuālās normas Eiropas Padomes dokumentu kontekstā. Procesuālais taisnīgums. Zinātniskie raksti. Prof. U.Krastiņa zinātniskajā redakcijā. Rīga: 1998.
4. Baskoveca M. Valsts nodeva un izdevumi administratīvajā procesā tiesā. Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: ISBN: 978-9984-731-98-8 Latvijas Vēstnesis, 2008.
5. Broka B., Džohansens S. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984790480, 2007.
6. Cielēns. F. Latvijas Republikas Satversmes noteikumi par deputātu imunitāti. Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1929., nr.1/2.
7. Čipeliuss R. Tiesību būtība. Rīga: Latvijas Universitāte. 2001.
8. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN-9984-671-31-3, 2002.
9. Dišlers K. Demokrātiskas valsts iekārtas pamati. (Ievads konstitucionālās tiesībās). Rīga: A. Gulbis, 1931.
10. Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstneša izdevums, 1925.
11. Dišlers K., Permanenta likumdošanas iestāde un deputātu imunitāte. Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1922, 1.nr.
12. Dombrovskis V. Dažas krimināltiesisko zinātņu teorētiskās problēmas. Jurista Vārds, 12.02.2008., nr.6.
13. Eiropas Kopienu Tiesa: svarīgākie spriedumi. Eiropas Parlamenta deputātu imunitāte. *Marra*. Jurista Vārds, 31.03.2009. nr.13.
14. Hamkova D. Kur robežojas vārda brīvība un goda aizskaršana. Jurista Vārds, 03.12.2002., nr.24
15. Hamkova D. Goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība. Promocijas darbs. Rīga: 2009.
16. Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, ISBN: 9984-19-855-3, 2005.
17. Iljanova D. Tiesību normu kolīzijas. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Raktu krājums. Rīga: ISBN 9984-725-45-6, 2003.
18. Iljanova D. Vispārējo tiesību principu funkcionālā nozīme rakstīto tiesību normu piemērošanā. Latvijas Universitātes raksti. 719.sējums. Juridiskā zinātne. Latvijas Universitāte, ISBN 978-9984-802-99-2, 2007.
19. Juristi ierosina atcelt Saeimas deputātu imunitāti.
<http://www.apollo.lv/portal/news/72/articles/8046> (skatīts 12.09.2009.)
20. Kavalieris A. Izmeklēšanas darbības, kas veicamas sevišķā veidā. Jurista Vārds, 12.02.2002., nr.3.
21. Krekele I. Romas statūtu ietekme uz nacionālajām tiesībām. Jurista vārds. 23.03.2004. Nr.11.
22. Juridisko terminu vārdnīca, M.Apiņa redakcijā, Rīga: Kamene, ISBN 9984-636-33-X, 2002.
23. Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Nordik, ISBN 9984-510-45-X, 1998.
24. Kaktiņa K. Ārvalstu vēstniecību imunitāte un pret civiltiesisko jurisdikciju. Jurista Vārds, 2008, nr.29.
25. Kaņeps A., Pastars. E. Neaizskart neaizskaramo!?
http://www.politika.lv/temas/politikas_process/3283/ (skatīts 01.02.2010.)
26. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-05-4, 2000.
27. Kriminoloģija. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Nordik, 1998.
28. Kārklīņa A. Valsts prezidenta atlaišanas institūts. Promocijas darbs. Rīga: 2008.
29. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-71-2, 2004.
30. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-790-08-8, 2006.
31. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Latvijas Universitātes akadēmiskais apgāds, ISBN 978-9984-802-92-3, 2008.
32. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Tiesu namu aģentūra. ISBN 9789984790572, 2009.
33. Krautmanis M. Uzplečoto vilkaču farss. Neatkarīgā Rīta Avīze, 10.10.2008., nr.1.

34. Kriminālprocess (pēc lekcijām lasītām Latvijas Universitātē 1932.g.). Tiesneša stāvoklis. "Augstskola Mājā".
35. Kriminoloģija. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Nordik, ISBN 9984-510-42-5, 1998.
36. Kučs A. Valsts amatpersonu goda un cieņas krimināltiesiskais regulējums un vārda brīvība. Jurista Vārds, 08.07.2003., nr. 25./26.
37. Kusiņš G., Normatīvo aktu jaunrade. Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu veidojošs elements. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas: Rīga, ISBN 9984-671-01-1, 1999.
38. Kūtris G. Izmeklēšanas tiesneši: jauns institūts kriminālprocesā, Jurista Vārds, 10.01.2006., nr.23.
39. Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-75-5, 2005.
40. Latīņu teicieni. Intelīģenta cilvēka rokasgrāmata. Rīga: Zvaigzne ABC, ISBN 9984-37-564-1.
41. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986.
42. Latvijas Padomju enciklopēdija. 4.sējums. Rīga: 1983.
43. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000), D.A.Lēbera redakcijā, Fonds Latvijas Vēsture, ISBN 9984-643-14-X, 2000.
44. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 1.sējums. Rīga: Zinātne, 1972.
45. Levits E. Cilvēktiesības Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Likums un Tiesības, 2000, 2.sēj., nr.11 (15).
46. Levits E., Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra un pamatjēdzieni. Jaunā Pārvalde. 2002., nr.1.
47. Levits E. Nopietns darbs konstitucionālajās tiesībās. Jurista Vārds, 29.05.2002., nr.209.
48. Liede A., Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970.
49. Liede A. Kriminālprocess. Tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne, 1973.
50. Liede A. Latvijas PSRS Kriminālkodekss. Rīga: Zvaigzne, 1980.
51. Liholaja V. Kriminālbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984-731-14-6, 2002.
52. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-790-16-9, 2007.
53. Liholaja V. Pētījums „Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse” (nepublicēts materiāls).
54. Liholaja V. Starptautiskās krimināltiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-57-7, 2003.
55. Liholaja V. Amatpersonu kriminālbildība Latvijā un ārvalstīs: tās regulējums starptautiskajos līgumos, nacionālajos likumdošanas aktos un nepieciešamās izmaiņas Latvijas Republikas normatīvajos aktos. Tiesību transformācijas problēmas sakarā ar integrāciju Eiropas Savienībā. Konferences materiāli. Rīga: ISBN 9984-643-43-3, 2002.
56. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās. Jurista Vārds, 30.06.2009., nr.1
57. Meikališa Ā. Apsūdzība kriminālprocesā – tiesiskās reglamentācijas un prakses aktuālās problēmas. Tēzes. Zinātniski-praktiskās konferences „Kurp ved Kriminālprocesa likums?” materiāli 14.11.2008. (nav publicēti).
58. Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 05.08.2008. nr.29.
59. Meikališa Ā. Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. IV Pierādīšana un izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 13.06.2006., nr.24.
60. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. III Kriminālprocesa dalībnieki. Jurista Vārds, Latvijas Vēstnesis, 30.05.2006., nr. 21
61. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. II Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Jurista Vārds, 14.03.2006., 11.nr.
62. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 21.02.2006., 8.nr.
63. Meikališa Ā. Kriminālprocesa principu aktuālās problēmas kriminālprocesa reformas kontekstā. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā 20/-21.gadsimta mijā. Rīga, Latvijas Universitāte, ISBN 9984-643-77-8, 2006.
64. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesa uālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, ISBN 9984-15-039-9, 2000.
65. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata. Rīga: RaKa, ISBN 9984-15-222-7, 2000.

66. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, ISBN 9984-15-039-9, 1998.
67. Meikališa Ā. Tiesu vara Latvijā. Rīga, Avots, ISBN 5-401-01024-9, 1997.
68. Meikališa Ā. Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2007., nr.4.
69. Meļķis E., Juridisko jēdzienu un normu abstraktums kā tiesību sistēmu veidojošs elements. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: ISBN 9984-671-01-1, 1999.
70. Meļķis E. Konceptija ombuda institūcijas ieviešanai Latvijā. Likums un Tiesības. Ratio iuris, 2001, nr.1 (17).
71. Mežulis D., Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984-731-29-4, 2003.
72. Miķelsone T. Cietušā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 04.11.2008. nr.42.
73. Osipova S., Strupiņš A., Rieba A. Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas reserves. Pētījums. Jurista Vārds, 09.03.2010., nr.10.
74. Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu namu aģentūra, ISBN 9984-671-74-7, 2004.
75. Pastars E., Kaņeps A. Ciktāl deputātam būt imūnam? Diena. 09.01.2004.
76. Platons. Valsts. Rīga: Zvaigzne, 1982.
77. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984-731-39-1, 2004.
78. Pundurs A. Pierādīšanas teorija un brīvie vai pierādījumi ar procesuālu nozīmi kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2008.
79. Skruzis J. Atsakoties no tiesu piesēdētājiem, valsts ik gadu ietaupītu ap 106 000 latu. www.leta.lv, publicēts 29.05.2009. (skatīts 15.08.2009)
80. Sprīģe I. Ienākumu lieta. Diena, 19.02.2009. nr.1.
81. Strada-Rozenberga K. Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi. Pētījums. www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/.../petijuma_atksaite.doc (skatīts 05.01.2010.)
82. Strada-Rozenberga K. Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpausme. Jurista Vārds, 25.04.2006. nr.17.
83. Strada K. Krafīšanas kriminālprocesuālais institūts Latvijā un ASV. Procesuālais taisnīgums. Latvijas Universitātes Zinātniskie raksti. Rīga: 1998.
84. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Turība, ISBN 9984-728-49-8, 2002.
85. Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess teorijā un praksē: ieguvumi un zaudējumi. Jurista Vārds, 31.03.2009. nr.13.
86. Strada-Rozenberga K. Privātās apsūdzības process: likums un prakse Latvijā. Jurista Vārds, 09.12.2008. nr.46, 16.12.2008., nr.47.
87. Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesuālās aizturēšanas kā kriminālprocesuālā piespiedu līdzekļa būtība - nacionālie un starptautiskie aspekti. Zinātniski pētnieciskā projekta „Kriminālprocesuālās aizturēšanas tiesiskums” rakstu krājums. Rīga: ISBN 9984-712-88-5, 2008.
88. Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds. 04.11.2008. nr.42.
89. Svešvārdu Vārdnīca. Rīga: Liesma, 1978.
90. Svešvārdu Vārdnīca. Rīga: Jumava, ISBN 9984-05-879-4, 2005.
91. Ugrjumovs A. Jautājumā par deputātu imunitāti. Jurists, 1928. nr.5, 139.sl.
92. Vedins I. Loģika. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Avots, ISBN 9984-545-17-2, 1998.
93. Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei. Rīga: Eurofaculty, ISBN 9984-7258-2-0 2003.
94. Vilks A., Ķipēna K. Korupcija. Lietišķās informācijas dienests. Rīga: ISBN 9984-9461-0-X, 2000.
95. Zeppa-Priedīte V. Zinātniski pētnieciskā projekta „Kriminālprocesuālās aizturēšanas tiesiskums” rakstu krājums. ISBN 9984-712-88-5, Rīga: 2008.
96. Zeppa-Priedīte V. Problemātika tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes realizācijā privātās apsūdzības lietā. Referāts Starptautiskajā LU konferencē „Baltijas jūras reģiona tiesību harmonizācija”, 2007.gada janvāris (nav publicēts).
97. Zīle J. Cietušais krimināltiesisko zinātņu skatījumā. Latvijas Vēstnesis, ISBN 9984731170, 2002.
98. Berger R. Impeachment: The Constitutional Problems. USA: Harvard University Press, 1974.
99. Black's Law Dictionary. Eighth Edition. Bryan A.Garner editor in Chief. Thomson West, 2004.

100. Cassese A. The Outlook for International Criminal Justice. International Criminal Law. Oxford, ISBN 0-19-925911-9, 2003.
101. Cohn E.J. Waiver of Immunity. 4 British Yearbook of International Law, 1958.
102. Corruption. A Glossary of International Criminal Standarts. Organisation for Economic Co-operation and Development, 2007.
103. Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. Prosecutions in National Courts. International Criminal Law and Procedure. Cambridge, ISBN 9780521699549, 2007.
104. Currie D.P. The Constitution of the Federal Republic of Germany. The University of Chicago Press, ISBN 0-226-13113-0, 1994.
105. Explanatory Report of Criminal Law Convention, European Treaty Series no.173, Strasbourg, 1999.
106. Garretson A.H. The Immunity of Representatives of Foreign States, New York, 1966.
107. George B.J. Jr. Immunities and Exceptions. Jurisdiction Over Embassies, Consulates, International Organisations and Their Personnel, and Armed Forces Stationed Abroad. International Criminal Law, Second Edition. Volume II. Procedural and Enforcement Mechanisms. Edited by M.Cherif Bassioni. Ardsley, New York, ISBN 1-57105-018-3, 1999.
108. Gifis, Steven H. Dictionary of legal terms: a simplified guide to the language of law/ by Steven H. Gifis.-3rd ed. Rutgers University School of Law/Newark, ISBN 0-7461-0286-9, 1998.
109. Jorgensen N.H.B. Imposing Criminal Responsibility. The Responsibility of States for International Crimes. Oxford, ISBN 0-19-829861-7, 2005.
110. Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention against Corruption. United Nations. Office on Drugs and Crime. New York, 2006. http://www.unodc.org/pdf/corruption/CoC_LegislativeGuide.pdf (skatīts 13.01.2010)
111. Limon D., McKay W., Erskine R. May's Treatise on the Law, Privilege, Proceedings and Usage of Parliament. 22nd Edition. London, Butterworths, ISBN 0-406-99681-8, 1997.
112. May E. Parliamentary practice 21st Edition. London, Butterworths, ISBN 0-406-99681-8, 1989.
113. Parliamentary immunity. Wikipedia. The Free Encyclopedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Parliamentary_immunity (skatīts 02.03.2009.)
114. Peczenik A. Principles of Law. The search of Legal Theory. *Rechtstheorie*, 1971, no.1
115. Shihata I.F.I Corruption – A General review with an Emphasis on the Role of the World Bank. Corruption: The Enemy Within. Kluwer Law International, ISBN 90 411 0712 6, 1997.
116. Suspects in Europe. Procedural Rights at the Investigative Stage of the Criminal process in the European Union. Intersentia Antwerpen-Oxford, ISBN 978-90-5095-627-7, 2007.
117. The Blackwell Encyclopedia of Political Science. Basil Blackwell Ltd., 1991.
118. Bockelmann P. Die Unverfolgbarkeit der deutschen Abgeordneten nach deutschem Immunitätsrecht. 1951., p.110.
119. Deutsches Rechts-Lexikon. Band 2. G-Q. Hrsg. Dr. Horst Tillich. (Autoren: Peter Bach...). Munchen: Beck1. Aufl. U.d. T: Munchener Rechtsm – Lexikon, ISBN 3-406-36962-6, 1992.
120. Kühе Н.Н. Strafprozessrecht: Ein Lehrbuch zum deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht/von Hans – Heiner Kühе. – 5., völlig neubearb.u.erw.Aufl., Heidelberg: Müller, 1999.
121. Большой юридический словарь. Под.ред. А.Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В.Е. Крутских. М.: ИНФРА- М, 1999.- VI, 790 с.-(Б-ка слов. "ИНФРА-М"), ISBN 5-86225-578-8.
122. Гуценко К.Ф., Уголовный процесс, Учебник для студентов юридических вузов, Москва, ISBN 5-8078-0030-3, 1997.
123. Гуценко К.Ф., Головки Л.В., Филимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств. Издание второе. Москва, Зерцало-М, ISBN 5-94373-054-0, 2002.
124. Кисеев Н.М., Уголовный процесс. Издательство Монограф, Кишинев, ISBN 978-9975-9747-0-7, 2006.
125. Михалева Н.А. Конституционное право зарубежных стран СНГ. Москва, Юрист, ISBN 5-7619-0067-х, 1999.
126. Осоян Т., Уголовно-процессуальное право Республики Молдова, Кишинев, 2003.
127. Савицкий В. М., Уголовный процесс: словарь-справочник /В. М. Савицкий, А.М. Ларин; под общ. ред. В. М. Савицкого; Российская Академия наук. Институт государства и права. Москва : КОНТРАКТ : ИНФРА-М, ISBN 5-8369-0048-5, 1999.
128. Смирнов А., Калиновский К. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. ЗАО Издательский дом «Питер», ISBN 5-94723-354-1, 2003.
129. Шалландь Л. А. Иммуниетъ Народных Представителей. Юридическое Изследование, Томъ I. Юрьевъ: Типографія К. Маттисена, 1911.
130. Черкин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. Третье издание. Москва: Юрист, 2003.

131. Уголовный процесс: Учебник для вузов. Коллектив авторов. Издательство НОРМА, Москва, ISBN 5-89123-395-9, 2004.

II Normatīvie un tiesību akti

1. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: Starptautiska deklarācija, 10.12.1948. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums, I sējums, 1994.
2. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: Starptautiska konvencija, 04.11.1950, Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., nr.143.
3. Vīnes konvencija par diplomātiskajiem sakariem: Starptautiska konvencija, 18.04.1961. Latvijas Vēstnesis, 11.07.2003, nr. 104.
4. Vīnes konvencija par konsulārajiem sakariem: Starptautiska konvencija, 24.04.1963. Latvijas Vēstnesis, 16.07.2003, nr.105.
5. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību: Starptautiska konvencija, 15.11.2000. Latvijas Vēstnesis, 31.10.2003, nr.153.
6. Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencija: Starptautiska konvencija, 31.10.2003., Latvijas Vēstnesis, 30.11.2005, nr.191.
7. Jūras tiesību konvencija: Starptautiska konvencija, 10.12.1982., Latvijas Vēstnesis, 17.12.2004, nr.183.
8. Tiesu varas neatkarības pamatprincipi. Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums, I sējums. Apvienotās Nācijas, Ņujorka, Ženēva, 1994.
9. Eiropas Kopienas dibināšanas Līguma E. Protokols, kas pievienots Eiropas Kopienas dibināšanas līgumam un Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgumam: Protokols Nr.36 par privilēģijām un imunitāti Eiropas Kopienās (1965), Oficiālais Vēstnesis C 321 E, 29.12.2006.
10. Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija: Starptautiska konvencija, 27.01.1999., Latvijas Vēstnesis, 2000, 460./464.nr.
11. Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 panta 2.punkta "c" apakšpunktu: Starptautiska konvencija, 26.05.1997. Latvijas Vēstnesis, 01.05.2004, 69.nr.
12. Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija nr. R(87)18 par dalībvalstu kriminālās justīcijas vienkāršošanu”, ([http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R\(87\)18.htm](http://www.coecidriga.lv/tulkojumi/MKRek/R(87)18.htm)) (skatīts 23.10.2009.)
13. Konsolidēts Eiropas Kopienas dibināšanas līgums. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, apgāds Jāņa Sēta, 1999.
14. Latvijas Republikas un Ķīnisko ieroču aizlieguma organizācijas līgums par organizācijas privilēģijām un imunitātēm. Starptautisks līgums: Hāga, 25.09.2000. Latvijas Vēstnesis, 08.02.2001, nr.22.
15. Vispārējais līgums par Eiropas Padomes privilēģijām un imunitātēm: Starptautiska konvencija, 02.09.1949. Latvijas Vēstnesis, 14.11.1997, nr.298.
16. Vispārējā līguma par Eiropas Padomes privilēģijām un imunitātēm ceturtais protokols: Starptautisks līgums. 16.12.1961. www.coecidriga.lv/tulkojumi36p.HTM, (skatīts 13.04.2008.)
17. Latvijas Republikas Satversme: LR likums, 15.02.1922. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1994, 6.nr.
18. Likums „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”: LR likums, 17.12.1997., Latvijas Vēstnesis, 17.12.1997, nr.331.
19. Deklarācija „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”: Deklarācija, 04.05.1990., Ziņotājs, 17.05.1990., nr. 20.
20. Deklarācija „Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, 26.punkts: Deklarācija, 04.05.1990., Ziņotājs, 24.05.1990., nr.21.
21. Likums „Grozījumi Krimināllikumā”: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 09.12.2009., nr.193.
22. Likums “Grozījumi likumā “Par tiesu varu”: LR likums, 16.06.2009., Latvijas Vēstnesis, 30.06.2009., nr.100.
23. Likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”: LR likums, 12.03.2009., Latvijas Vēstnesis, 01.04.2009., nr.51.
24. Likums „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”: LR likums, 11.12.2008., Latvijas Vēstnesis, 23.12.2008., nr.200.
25. Likums „Grozījumi Tiesībsarga likumā”: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 28.05.2008., nr.82.

26. Ministru kabineta iekārtas likums: LR likums, 15.05.2008., Latvijas Vēstnesis, 28.05.2008., nr.82.
27. Likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”: LR likums, 19.01.2006., Latvijas Vēstnesis, 27.01.2006., nr.17.
28. Tiesībsarga likums: LR likums, 06.04.2006., Latvijas Vēstnesis, 25.04.2006., nr.65.
29. Likums „Grozījumi Saeimas kārtības rullī”: LR likums, 02.03.2006., Latvijas Vēstnesis, 23.03.2006., nr.48.
30. Likums „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”: LR likums, 07.11.2005., Latvijas Vēstnesis, 07.10.2005, nr.160.
31. Likums „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”: LR likums, 22.09.2005., Latvijas Vēstnesis, 07.10.2005, nr.160.
32. Kriminālprocesa likums: LR likums, 21.04.2005., Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 09.06.2005., nr.11.
33. Kriminālprocesa likumprojekts: www.saeima.lv (skatīts 2004.gada 3.maijā)
34. Likums „Par Konvenciju par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 panta 2.punkta "c" apakšpunktu”: LR likums, 22.04.2004., Latvijas Vēstnesis, 01.05.2004, nr.69.
35. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums, 01.01.2003. Latvijas Vēstnesis, 21.06.2002, nr.94.
36. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums: LR likums, 18.04.2002., Latvijas Vēstnesis, 30.04.2002., nr.65.
37. Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”: LR likums, 25.04.2002., Latvijas Vēstnesis, 09.05.2002., nr.69.
38. Administratīvā procesa likums: LR likums, 25.10.2001., Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 13.12.2001., nr.23.
39. Likums „Grozījumi Satversmes tiesas likumā”: LR likums, 30.11.2000., Latvijas Vēstnesis, 20.12.2000., nr. 460./464.
40. Civiltiesas likums: LR likums, 14.10.1998., Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., nr.326./330.
41. Krimināllikums: LR likums, 17.06.1998., Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., nr.199./200.
42. Likums „Grozījumi likumā „Par tiesu varu”: LR likums, 13.02.1997., Latvijas Vēstnesis, 13.02.1997., nr.46.
43. Satversmes tiesas likums: LR likums, 05.06.1996., Latvijas Vēstnesis, 14.06.1996., nr.103.
44. Kredītiestāžu likums: LR likums, 05.10.1995., Latvijas Vēstnesis, 24.10.1995., nr.163.
45. Likums par Krievijas Federācijas un Latvijas Republikas Konsulāro konvenciju: LR likums, 21.09.1995., Latvijas Vēstnesis, 30.09.1995, nr.150.
46. Saeimas kārtības rullis: LR likums, 28.07.1994., Latvijas Vēstnesis, 18.08.1994., nr.96.
47. Prokuratūras likums: LR likums, 19.05.1994., Latvijas Vēstnesis, 02.06.1994., nr.65.
48. Valsts drošības iestāžu likums: LR likums, 05.05.1994., Latvijas Vēstnesis, 19.05.1994., nr.59.
49. Operatīvās darbības likums: LR likums, 16.12.1993., Latvijas Vēstnesis, 30.12.1993., nr.131.
50. Likums „Par Latvijas Republikas Augstākās Padomes darba organizāciju līdz Saeimas sanāksšanai”. 25.08.1992., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 30.08.1992. nr.25.
51. Likums „Par tiesu varu”: LR likums, 15.12.1992., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 14.01.1993. nr.1./2.
52. Lēmums „Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā”. 29.08.1991. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1991. nr.35./36.
53. Likums „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā”: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs likums, 22.08.1991., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 28.08.1991., nr.32.
54. Likums „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā un Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā”: LR likums, 22.08.1991., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 32.nr.
55. Likums „Par Latvijas Republikas tautas deputāta statusu”: LR likums, 28.05.1990., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 21.06.1990., nr.25.
56. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums, 07.12.1984., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 20.12.1984., nr.51.
57. Lēmums „Par PSRS likuma „Par PSRS tautas deputātu statusu” 33.un 34.panta piemērošanas kārtību”, Latvijas PSR Augstākās Tiesas biļetens, 1984. nr.2.
58. PSRS likums „Par PSRS Tautas deputāta statusu”: Rīga, Avots, 1980.
59. Nolikums par PSRS Augstākās Padomes, Savienības Padomes un Tautību Padomes pastāvīgajām komisijām. PSRS Augstākās Padomes Ziņotājs, 25.04.1979., nr.17.

60. Latvijas Kriminālprocesa kodekss. 06.01.1961. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998.
61. Latvijas Kriminālkodekss. 06.01.1961. Rīga, TIC, 1995.
62. Civillikums: LR likums, 28.01.1937., Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 30.01.1992., 4.nr.
63. Likums „Par tiesnešu statusu Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā”, Latvijas PRSR Augstākās Tiesas biļetens, 1989. 4.nr.
64. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums, 07.12.1984., Augstākās Padomes Ziņotājs, 20.12.1984., nr.51.
65. Likums „Papildinājumi Kriminālprocesa likumos”. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, nr.11, 07.06.1929.
66. Kriminālprocesa likumi. Saeimas kodifikācijas nodaļas 1926.gada izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1926.
67. Sodliki, 22.03.1903. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojums. Rīga: 1923.
68. Satversmes sapulces kārtības rullis. Likumu un valdības rīkojumu krājums, 08.12.1920. 11.nr.
69. Latvijas Tautas Padomes kārtības rullis. Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu krājums, 08.11.1919. 11.nr.
70. Likums par Tautas Padomes locekļu neaizskaramību. Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu krājums, 10.08.1919.,7.nr.
71. Kriminālprocesa nolikumi (ustavi) (1864.gads). Jelgava, 1894., 2.izdevums.
72. United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. 02.12.2004.
http://www.unhcr.org/refworld/type/MULTILATERALTREATY_UNGA_4280737b4.0.html
(skatīts 28.01.2010.)
73. Criminal Procedure Code of Bulgaria (28.10.2005.)
http://www.mjeli.government.bg/Nkp/docs/CRIMINAL_PROCEDURE_CODE.pdf (skatīts 11.08.2009.)
74. The Constitution of Finland (11.06.1999.) http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf
(skatīts 15.01.2010)
75. The Constitution of the Republic of Moldova (29.07.1994.)
<http://confinder.richmond.edu/admin/docs/moldova3.pdf> (skatīts 17.08.2009.)
76. Constitution of the Russian Federation. (12.12.1993.)
<http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/constit.html> (skatīts 14.05.2009)
77. The Constitution of the Czech Republic (16.12.1992.)
http://www.servat.unibe.ch/icl/ez00000_.html (skatīts 01.11.2009.)
78. The Constitution of Republic of Lithuania (25.10.1992.) http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html
(skatīts 15.01.2010.)
79. The Constitution of the Republic of Estonia (28.06.1992.)
<http://www.president.ee/en/estonia/constitution.php> (skatīts 15.01.2010.)
80. The Constitution of the Netherlands (17.02.1983.)
http://www.servat.unibe.ch/icl/nl00000_.html (skatīts 13.03.2009.)
81. The Constitution of Sweden (01.01.1975.) http://www.servat.unibe.ch/icl/sw00000_.html
(skatīts 24.10.2009.)
82. The Constitution of Belgium (1970.) <http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/BE/Belgium%20Constitution%202007.pdf/view> (skatīts 22.09.2009.)
83. The Constitution of France (28.09.1958.) http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html (skatīts 20.09.2009.)
84. The Constitutional Act of Denmark. (05.06.1953.) <http://www.eu-ophlysnigen.dk/upload/application/pdf/0172b719/Constitution%20of%20Denmark.pdf> (skatīts 15.01.2010.)
85. The Constitution of Germany. (Grundgesetz, GG). (23.05.1949.) (first issue of the Federal Law Gazette, dated 23.05.1949.), as amended up to and including 20.12.1993.
<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm> (skatīts 15.01.2010.)
86. The Constitution of the Italian Republic. (27.12.1947.)
http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/italy/italy--e.htm (skatīts 23.11.2009.)
87. The Constitution of Austria (*Österreichische Bundesverfassung*) (1920)
http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000_.html (skatīts 12.01.2010)
88. The Constitution of Norway (17.05.1814.) <http://www.stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/> (skatīts 15.01.2010.)
89. The Constitution for the United States of America. (17.09.1787.)
http://www.constitution.org/constit_.htm (skatīts 18.08.2009.)

90. Recommendation No.R (2000) 10 of the Committee of Ministers to Member states on codes of conduct for public officials. (11.05.2000.)
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec%282000%2910_EN.pdf (skatīts 11.02.2010.)
91. Agreement Establishing the Group of States against Corruption – GRECO. Directorate General I – legal Affairs, Department of Crime Problems, Strasbourg (06.05.1998.)
<http://www.justice.gov/criminal/fraud/fcpa/intlagree/related/docs/grecoagree.pdf> (skatīts 12.01.2010.)
92. [Resolution \(97\) 24](#) on the Twenty Guiding Principles for the Fight against Corruption. Council of Europe. Committee of Ministers. (06.11.1997.)
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Resolution%2897%2924_EN.pdf (skatīts 11.02.2010.)
93. Act No.301/2005 Penal Procedure Code of Slovakia (02.07.2005.) Zbierka Zakonov, Ciestka 130.
94. Act No.300/2005 Penal Code of Slovakia (02.07.2005.), Zbierka Zakonov. Ciestka 130.
95. Federal Law on the Jury of Federal Courts of General Jurisdiction (20.08.2004) (No.113)
http://www.supcourt.ru/courts_index.php (skatīts 23.08.2009.)
96. Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova. (14.03.2003.)
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/14> (skatīts 01.05.2009.)
97. Code of Criminal Procedure (Estonia), 12.02.2003., (RT¹ I 2003, 27, 166; consolidated text RT I 2004, 65, 456) <http://www.legaltext.ee/text/en/X60027K4.htm> (skatīts 11.08.2009.)
98. Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. (02.05.2002.) No.VIII-1649.,
http://www.stt.lt/documents/laws/stt_law.pdf (skatīts 14.09.2009.)
99. Law on Elections to the Seimas (Republic of Lithuania) (1992.)
<http://www.litlex/Eng/Frames/Laws/Documents/25.HTM> (skatīts 14.09.2009.)
100. Law on Presidential Elections (Republic of Lithuania). (1992.)
<http://www2.essex.ac.uk/elect/database/legislationAll.asp?country=lithuania&legislation+l96pr> (skatīts 14.06.2009.)
101. Czech Republic Code of Criminal Procedure (1961.)
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Czech/Czech_CrimProc_excerpts_English.htm (skatīts 01.11.2009.)
102. Strafprozessordnung. Vom 7. April 1987 (BGBl. I, S. 1074, 1319). <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/> (skatīts 02.01.2010.)
103. Федеральный Конституционный закон „Об уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” ст.12. Принят Советом Федерации N 1-ФКЗ, 12.02.1006.
http://ombudsman.gov.ru/institut/fkz_shtml (skatīts 22.01.2010.)
104. УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ. по состоянию на 25.01.2006. <http://pravo.kulichki.com/vip/upk/00000008.htm#a12> (skatīts 02.01.2010.)
105. Закон Российской Федерации о статусе судей в Российской Федерации 26.06.1992. N 3132-1(в ред. Закона РФ от 14.04.1993 № 4791.)
106. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001. N 174-ФЗ,
<http://www.gdezakon.ru/up/gl8/> (skatīts 21.05.2009.)
107. http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5 (skatīts 14.08.2009.)
108. Закон СССР об утверждении основ законодательства о судопроизводстве союза СССР, Союзных и автономных республик. Закон СССР от 25.12.1958. Ведомости Верховного Совета СССР, 1959 г., № 1.

III Juridiskās prakses materiāli

Tiesu prakse

1. Judgement of the Court of Justice (Grand Chamber) 21 October 2008 in Joined Cases C-200/07 and C-201/07 <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=EN&Submit=recherccer&numaff=C-200/07/> (skatīts 25.09.2009.)
2. Judgements of the Court of First Instance (Seventh Chamber) of the European Communities, 15 October 2008 in Case T-345/05. <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=EN&Submit=recherccer&numaff=T-345/05> (skatīts 25.09.2009.)
3. ECT 1976.gada 8.jūnija spriedums lietā Engel v. Netherlands, para. 82
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=28portal=hbkm&action=html&highlight=engel&sessionid=6778578&skin=hudoc-en> (skatīts 13.01.2010.)

4. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra spriedums lietā Nr.2009-11-01 " Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7.punkta otrā teikuma un 17.punkta (2008.gada 14.novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107.pantam", Latvijas Vēstnesis, 20.01.2010, nr.10.
5. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006.gada 20.decembra spriedums lietā Nr.2006-12-01 "Par Prokuratūras likuma 1.panta pirmās daļas, 4.panta pirmās daļas, 6.panta trešās daļas, 22.panta un 50.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90.pantam", Latvijas Vēstnesis, 28.12.2006., nr.206.
6. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 29.decembra spriedums lietā „Par Ministru kabineta 2006.gada 31.oktobra noteikumu nr.899 „Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība” 100.un 100.¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmei”, Latvijas Vēstnesis, 30.12.2008, nr. 202.
7. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 5.novembra spriedums lietā nr.2004-04-01 „Par likuma „Par tiesu varu” 75.panta ietvertās normas vārdu „vai tiesas piesēdētājam” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 84.un 92.pantam”, Latvijas Vēstnesis , 09.11.2004, nr. 177
8. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā nr.2003 – 05 – 01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”, Latvijas Vēstnesis , 30.10.2003, nr.152.
9. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 4.februāra spriedums lietā nr.2002 – 06 – 01 „Par likuma „Par tiesu varu” 49.panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83.pantam”, Latvijas Vēstnesis, 05.02.2003, nr.19.
10. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2002.gada 20.jūnija spriedums lietā par „Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 279.panta otrās daļas un 280.panta pirmās daļas 4.punkta daļā, kas nosaka, ka tiesas spriedums lietā par amatpersonas lēmumu par administratīvā soda uzlikšanu ir galīgs, un Latvijas Civilprocesa kodeksa 239.panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 91.un 92.pantam,kā arī 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantam”, Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 25.07.2002, nr.14.
11. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta spriedums lietā nr.2000-03-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25. pantam”, Latvijas Vēstnesis, 01.09.2000, nr. 307./309.
12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 12.maija lēmums lietā SKK-161/2009 (krimināllieta nr.11210081208).
http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk-171-09_f.doc (skatīts 30.06.2009.)
13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 31. jūlija Lēmums lietā SKK – 385/2008 (Krimināllieta 11290006204).
www.at.gov.lv/files/archive/department2/2007/.../skk%20385_8_dz.doc (skatīts 02.01.2010.)
14. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.marta lēmums lietā SKK-96/2007 (krimināllieta nr.11096164005), nav publicēts.
15. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.marta lēmums lietā nr.SK01-0162 (krimināllieta Nr. 1815008101),
[ttp://209.85.135.132/search?q=cache:MYjIfP2CWIAJ:www.at.gov.lv/files/archive/department2/2006/kd170306.doc+2006.gada+17.marta+lēmums+lietā+nr.SKK+01-0162&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv](http://209.85.135.132/search?q=cache:MYjIfP2CWIAJ:www.at.gov.lv/files/archive/department2/2006/kd170306.doc+2006.gada+17.marta+lēmums+lietā+nr.SKK+01-0162&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv) (skatīts 11.01.2010.)
16. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.janvāra spriedums lietā nr.SK01-0008/06, nav publicēts.
17. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 17.janvāra lēmums krimināllieta nr.38700000303 lietā nr.SK01-0008/06,
http://www.knab.gov.lv/lv/combating/offences/court_decisions/article.php?id=3499 (skatīts 23.09.2009).
18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 13.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-60, C28325703 (nav publicēts)
19. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada 15.maija lēmums lietā nr.SK01-150 (nav publicēts)
20. Latvijas Senāta Apvienotās Sapulces 1928.gada 18.maija spriedums: Latvijas Senāta spriedums, Latvijas Senāta spriedumi (1928.-1940.) 1.sēj.
21. Rīgas Apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.K/04-67/08-4 Nr.12-812003006 (nav publicēts)

22. Rīgas Apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2006.gada 22.marta spriedums lietā Nr. KA 04-233/06-11 (nav publicēts).
23. Rīgas Apgabaltiesas kriminālietu tiesas kolēģijas 2004.gada 21.maija spriedums lietā nr.387000303 K 04-495-04/7 (nav publicēts).
24. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 20.oktobra spriedums lietā nr.K-27-243-05/1 (nav publicēts).
25. Administratīvās rajona tiesas 2006.gada 3.februāra spriedums lietā Nr.A42189305 (Nr.A446-06/3) (nav publicēts).

Citi prakses materiāli

1. A.K. 03.09.2009. iesniegums VID ģenerāldirektoram Dz.Jakānam kriminālprocesa nr. 15830111408 ietvarā (nav publicēts).
2. Ģenerālprokurora p.i. Ē.Zvejnieka 16.06.2009. lēmums nr.3/2-10-49-09 kriminālprocesā nr.15830111408 (nav publicēts).
3. Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu, 12.punkts. Tiesu prakses apkopojums. LR Augstākā tiesa, 2008, <http://www.at.gov.lv/info/summary/2008/> (skatīts 12.01.2010.)
4. Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora M.Lejas 12.01.2007. Ierosinājums nr.3/4-812003006 piekrišanas saņemšanai saukt pie kriminālatbildības Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses I.Poļikarpovu un B.Tāleri (nav publicēts).
5. Kriminālprocesa nr.16870000608 materiāli (nav publicēti).
6. Kriminālprocesa nr. 15830111408 materiāli (nav publicēti).
7. Krimināllietas Nr.81505497 materiāli (nav publicēti).
8. Krimināllietas Nr.81209196 materiāli (nav publicēti).

IV Citi materiāli

1. Kratīšana tiesībsarga birojā. Diena, 02.12.2009. <http://www.diena.lv/lat/politics/hot/kratisana-tiesibsarga-biroja> (skatīts 10.01.2010.)
2. Third Evaluation Round Report on Lithuania. Strasbourg, 4 July, 2009, para.78. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2004\)6_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2004)6_Lithuania_EN.pdf) (skatīts 13.10.2009.)
3. Joint First and Second Evaluation Rounds, Evaluation Report on Italy, Strasbourg, 2 July, 2009, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2%282008%292_Italy_EN.pdf (skatīts 23.09.2009.)
4. Joint First and Second Evaluation Rounds Evaluation Report on the Russian Federation. Strasbourg, 5 December 2008. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2008\)2_RussianFederation_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2008)2_RussianFederation_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)
5. Joint First and Second Evaluation Round, Evaluation Report on Austria. Strasbourg, 13 June, 2008. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2007\)2_Austria_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2007)2_Austria_EN.pdf) (skatīts 12.04.2009.)
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatora Z.Genca viedoklis Latvijas Republikas Augstākās tiesas plānumam 17.12.2007. www.at.gov.lv/files/docs/plenum/genca%20viedoklis.doc (skatīts 02.01.2010.)
7. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja 30.11.2007. lūgumi Saeimai 11 Saeimas deputātu izdošanai administratīvai sodīšanai (nav publicēti)
8. Informatīvais ziņojums par Kriminālprocesa likuma piemērošanas problēmām un to risinājumiem. Jurista Vārds, 15.05.2007. nr.20.
9. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumprojekta anotācija: Saeimas Likumprojektu reģistrs, http://www.saeima.lv/saeima7/reg_likprj (skatīts 07.06.2009.)
10. Latvijas Republikas Saeimas 01.02.2007. paziņojums par piekrišanu tiesneses B.Tāleres saukšanai pie kriminālatbildības. Latvijas Vēstnesis, 08.02.2007., nr.23.
11. Latvijas Republikas Saeimas 01.02.2007. paziņojums par piekrišanu tiesneses I.Poļikarpovas saukšanai pie kriminālatbildības. Latvijas Vēstnesis, 08.02.2007., nr.23.
12. Latvijas Republikas Saeimas 2007.gada 1.februāra sēdes stenogramma <http://www.saeima.lv/steno/Saeima9/070201.htm> (skatīts 12.08.2009.)

13. Tieslietu ministrijas 05.04.2006. atzinums nr.1-7.7/1449 par GRECO rekomendācijām (nav publicēts)
14. Latvijas Republikas Saeimas 2006.gada 5.janvāra plenārsēdes stenogramma http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_060105/st0501.htm (skatīts 02.08.2009.)
15. First Evaluation Round, Compliance Report on Lithuania. Strasbourg, 2 July, 2004. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2004\)6_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2004)6_Lithuania_EN.pdf) (skatīts 13.10.2009.)
16. First Evaluation Round, Evaluation Report on the United States of America. Strasbourg, 25 March, 2004. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2003\)2_UnitedStatesAmerica_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2003)2_UnitedStatesAmerica_EN.pdf) (skatīts 18.04.2009.)
17. Tieslietu ministrijas 02.12.2003. atzinums nr.1-7.8/507 par GRECO rekomendācijām (nav publicēts)
18. Korupcijas, kontrabandas un organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas uzraudzības komisijas 21.11.2003. atzinums nr.9/17-3-130 par GRECO rekomendāciju izpildi (nav publicēts)
19. Latvijas Republikas Saeimas 2003.gada 20.novembra plenārsēdes stenogramma http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_031120/st2011.htm
20. First Evaluation Round, Evaluation Report on Moldova, Strasbourg, 17 October, 2003. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282003%293_Moldova_EN.pdf (skatīts 22.12.2009.)
21. First Evaluation Round, Evaluation Report on Netherlands. Strasbourg, 28 March, 2003. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2003\)1_Netherlands_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2003)1_Netherlands_EN.pdf) (skatīts 13.03.2009.)
22. First Evaluation Round, Evaluation Report on Czech Republic, Strasbourg, 28 March, 2003. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)11_CzechRepublic_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)11_CzechRepublic_EN.pdf) (skatīts 15.04.2009.)
23. First Evaluation Round, Evaluation Report on Norway. Strasbourg, 11 July, 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)3_Norway_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)3_Norway_EN.pdf) (skatīts 14.04.2009.)
24. Latvijas Republikas Saeimas 2002.gada 13.jūnija plenārsēdes stenogramma http://www.saeima.lv/steno/2002/st_1306/st1306.htm (skatīts 12.08.2009.)
25. Evaluation Report on Latvia. First Evaluation Round. Strasbourg, 17 May 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)2_Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)2_Latvia_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)
26. First Evaluation Round, Evaluation Report on Bulgaria. Strasbourg, 17 May, 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)1_Bulgaria_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)1_Bulgaria_EN.pdf) (skatīts 15.04.2009.)
27. First Evaluation Round, Evaluation Report on Germany. Strasbourg, 8 March, 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)12_Germany_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)12_Germany_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)
28. First Evaluation Round Report on Lithuania. Strasbourg, 8 March 2002. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2002\)1_Lithuania_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2002)1_Lithuania_EN.pdf) (skatīts 14.10.2009.)
29. First Evaluation Round, Evaluation Report on France, Strasbourg, 14 September, 2001. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282001%294_France_EN.pdf (skatīts 14.04.2009.)
30. First Evaluation Round Report on Estonia. Strasbourg, 14 September 2001. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)7_Estonia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)7_Estonia_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)
31. Kriminālprocesa likuma koncepcija, 12.06.2001. Jurista Vārds, 26.06.2001., nr.20.
32. First Evaluation Round, Evaluation Report on Finland. Strasbourg, 15 June, 2001. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2000\)4_Finland_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2000)4_Finland_EN.pdf) (skatīts 22.09.2009.)
33. First Evaluation Round, Evaluation Report on Sweden, Strasbourg, 15 June, 2001. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282001%293_Sweden_EN.pdf (skatīts 12.01.2010.)
34. First Evaluation Round, Evaluation Report on Belgium. Strasbourg, 15 December, 2000. [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2000\)1_Belgium_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2000)1_Belgium_EN.pdf) (skatīts 14.04.2009.)
35. Latvijas Republikas Saeimas 2000.gada 30.novembra plenārsēdes stenogramma <http://www.saeima.lv/steno/2000/st3011.html> (skatīts 01.06.2009.)

36. Latvijas Republikas Saeimas 2000.gada 28.septembra plenārsēdes stenogramma
<http://www.saeima.lv/steno/2000/st2809.html> (skatīts 01.06.2009.)
37. First Evaluation Round. Evaluation Report on Denmark. Strasbourg, July 11, 2000.
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1%282002%296_Denmark_EN.pdf (skatīts 22.10.2009.)
38. Latvijas Republikas Saeimas 2000.gada 20.jūnija plenārsēdes stenogramma
<http://www.saeima.lv/steno/2000/st2006.html> (skatīts 01.06.2009.)
39. Latvijas Republikas Saeimas 1996.gada 5.jūnija plenārsēdes
http://www.saeima.lv/steno/st_96/st0506.html (skatīts 06.08.2009.)
40. Latvijas Republikas Saeimas 1996.gada 11.aprīļa plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_96/st1104.html (skatīts 06.08.2009.)
41. Latvijas Republikas Saeimas 1996.gada 8.februāra plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_96/st0802.html (skatīts 06.08.2009.)
42. Latvijas Republikas Saeimas 1994.gada 5.maija plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_94/st0505.html (skatīts 02.08.2009.)
43. Latvijas Republikas Saeimas 1994.gada 21.aprīļa plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_94/st2104.html (skatīts 02.08.2009.)
44. Latvijas Republikas Saeimas 1994.gada 10.marta plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_94/st1003.html (skatīts 02.08.2009.)
45. Latvijas Republikas Saeimas 1994.gada 10.marta plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_94/st2104.html (skatīts 02.08.2009.)
46. Latvijas Republikas Saeimas 1994.gada 10.marta plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_94/st1003.html (skatīts 03.08.2009.)
47. Latvijas Republikas Saeimas 1993.gada 7.oktobrī plenārsēdes stenogramma
http://www.saeima.lv/steno/st_93/st0710.html (skatīts 03.08.2009.)
48. Likumprojekta “Tiesībsarga biroja likums” anotācija: 8.Saeimas Likumprojektu reģistrs,
http://www.saeima.lv/saeima8/mek_reg_fre (skatīts 01.06.2009.)
49. Likumprojekta „Grozījumi Tiesībsarga likumā” anotācija.
<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/97AB2B29BF79EA62C22572FA0049E1E0?OpenDocument> (skatīts 05.06.2009.)
50. Par Latvijas Republikas tiesu neatkarību. Augstākās tiesas plēnuma 1991.gada 11.marta lēmums nr.1, Latvijas Republikas Augstākās Tiesas plēnuma lēmumu krājums 1990-1995, Rota, 1995.
51. Satversmes sapulces 4.sesijas 1921.gada 25.oktobra 14.sēdes stenogramma. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammas. 18.burtņīca. Rīga: Satversmes sapulce, 1921.